

ÎNCEPUT

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂȘIRII

6

FILOCALIA

Volumul 6

FILOCALIA

**sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumina și desăvârși**

Volumul 6

Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI - 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți, care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși / trad. din

grecește, introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae;
tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

- București: Editura Institutului Biblic și de Misiune
al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-
vol.

Vol. 6. - 2011. - ISBN 978-973-616-187-2

I. Stăniloae, Dumitru (ed. șt.; trad.)

II. Daniel, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române

276

821.14'02-97=135.1(082)

© 2011

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-187-2

Notă editorială

Acest volum, al VI-lea al *Filocaliei* românești, cuprinde câteva scrieri duhovnicești ale Sfântului Simeon Noul Teolog (*Capete teologice și practice; Capete morale; Cuvântări morale*), ale părintelui său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul (*Capete morale*), și ale ucenicului său, Cuviosul Nichita Stithatul (*Capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință; Vederea duhovnicească a raiului*).

Ca și Părinții filocalici anteriori și acești trei sfinți autori povățuiesc cu privire la curățirea de patimi, dobândirea virtuților și a nepătimirii, precum și la contemplarea nepătimașă a rațiunilor dumnezeiești. Convinși prin propria lor trăire ascetică de rolul deosebit pe care îl are Sfântul Duh în urcușul duhovnicesc al nevoitorului, Sfântul Simeon Noul Teolog și Cuviosul Nichita Stithatul vorbesc despre „vederea” lui Dumnezeu și despre lumina dumnezeiască mai mult decât Părinții anteriori, punând accentul pe simțire, conștiință și iubire. Ei nu teoretizează despre îndumnezeire, ci ne „înfățișează o hristologie practică”¹. Toți cei trei autori sunt convinși de prezența lui Dumnezeu în inima nevoitorului: „Așadar, crezând din tot sufletul și căindu-ne cu căldură, zămislim pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate”².

„Simțirea” sau „vederea” (contemplarea) lui Dumnezeu se ivește în om pe măsura curățirii de patimi. Această „simțire” sau „vedere” nu este însă aceeași la toți nevoitorii. Mai mult, cea experimentată în viața pământească este diferită de cea din viața viitoare. Cu cât crește curăția sufletului, cu atât sporește lumina, cu

1. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 266, p. 154.

2. Sf. Simeon Noul Teolog, „Întâia cuvântare morală”, p. 180.

cât se adâncește pocăința, cu atât crește bucuria pe care o resimte nevoitorul. Simeon Evlaviosul afirmă, cu trei secole înainte de disputa isihastă, că „lumina dumnezeiască se ivește în suflet prin permanentizarea gândului la Dumnezeu”³.

În rătăcirile lumii contemporane sunt negate uneori chiar și cele „văzute” ale credinței, nu doar cele „nevăzute”. Cu toate acestea, cele „nevăzute”, despre care cei trei sfinți autori dau mărturie, pot fi văzute limpede de cei ce se nevoiesc pe calea sfințeniei. Nenumărați sfinți de la ei încoaie, mulți contemporani cu noi, au mărturisit această „vedere” a celor nevăzute și, mai ales, au vădit-o prin faptele lor de iubire și prin chipurile lor pline de lumină: „acolo unde este păzirea întocmai a poruncilor, acolo este arătarea Mântuitorului, și după arătare se ivește în noi și desăvârșita iubire”⁴. Însuși traducătorul acestor scrieri, vrednicul de pomenire Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, a vădit pe chipul său luminos această înaltă vedere.

Mesajul ziditor de suflet desprins din paginile acestui volum se adresează nouă, tuturor, pentru că toți suntem chemați la îndumnezeire, la vederea lui Dumnezeu, acum și aici „în ghicitoră”, dar în veacul ce va să fie, deplin. Depinde de noi ca, prin curățire de patimi, credință, nădejde și iubire, să ne deschidem ochii inimii pentru a-L putea vedea.

Sperăm ca publicarea acestui volum al *Filocaliei* într-o nouă ediție, revizuită, și găzduită de colecția „Scrieri – Traduceri de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae” să constituie o bucurie și o lectură folositoare de suflet pentru toți cititorii iubitori de adevăr mântuitor și de viață duhovnicească.

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

3. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 236, p. 121.

4. Sf. Simeon Noul Teolog, „A cincea cuvântare morală”, p. 213.

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Viața, opera și învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog

Sfântul Simeon Noul Teolog a avut și are o mare influență asupra spiritualității ortodoxe și mai ales asupra monahismului. Când Irénée Hausherr publica, în 1928, pentru prima dată, în textul original, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul¹, un vizitator al Muntelui Athos spunea că nu există acolo autor mai citit ca acest sfânt și că monahii îl copiază tot așa de mult ca și în trecut². Scrierile lui se bucuraseră de prețuirea lui Grigorie Sinaitul, care a avut o mare însemnătate în precizarea spiritualității isihaste în Sfântul Munte. Acela recomandase monahilor: „Citește mai ales scrierile despre liniște și singurătate ale lui Scărarul, ale Sfântului Isaac, ale Sfântului Maxim, cele ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul și cele care sunt în același duh. Pe celelalte lasă-le deoparte deocamdată, nu pentru că trebuie respinse, ci pentru că nu sunt folositoare acestui scop și abat duhul de la rugăciune”³.

1. *Vie de Syméon le Nouveau Théologien* (949-1022), par Nicétas Stethatos, în *Orientalia Christiana Periodica*, vol. XII, nr. 45, 1928, p. 1-239.

2. *Vie de Syméon...*, Introducere, p. XI.

3. PG, 150, 1324 D.

Sfântul Simeon a fost unul dintre cei mai iubiți autori în spiritualitatea și teologia rusă, iar monahismul românesc a avut opera lui la îndemână în numeroase manuscrise, care datează în traduceri de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Un apreciabil număr de astfel de manuscrise se găsesc în Biblioteca Academiei Române și în diferite mănăstiri din Moldova.

Un manuscris, cuprinzând opera Sfântului Simeon în două volume și datat de la 1804, se află în biblioteca Sfântului Sinod din București, sub cota 11. El a aparținut Mănăstirii Căldărușani, de unde a trecut în biblioteca Internatului teologic din București sub cota 28, apoi în biblioteca Institutului teologic din București sub nr. 2251-2252. Opera Sfântului Simeon din acest manuscris cuprinde 104 *Cuvinte*⁴. Traducerea este făcută la 1802 de Isaac Dascălușul, ucenic al lui Paisie Vellicovschi*; cuprinsul lui coincide cu manuscrisul din biblioteca Mănăstirii Neamț, care cuprinde opera Sfântului Simeon în trei volume sub nr. 60, 59 și 57⁵. Traducerea pare să fie făcută în parte după ediția în neogreacă a operei Sfântului Simeon, tipărită în 1790 la Veneția de Dionisie Zagoraios, dar nu numai după ea. Observăm că nu are *Imnele*, cuprinse în ediția lui Zagoraios ca partea a doua, apoi că ordinea *Cuvintelor* este alta decât în Zagoraios, în sfârșit, că în ediția lui

4. E descris de Pr. Dumitru Fecioru, în „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române”, *Studii Teologice*, XII (1960), nr. 1-2, p. 93-122.

* A fost canonizat Sfânt de către B.O.R. în anul 1992 (*n. red.*).

5. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Biblioteca Mănăstirii Neamț*, în manuscris.

Zagoraios sunt numai 92 de *Cuvinte*, afară de *Imne*. Dar manuscrisul de la biblioteca Sfântului Sinod are, la începutul lui, ca și în ediția lui Zagoraios, aprecierile Sfântului Grigorie Palama, ale patriarhului Filotei al Constantinopolului și ale mitropolitului Meletie al Atenei despre Sfântul Simeon, apoi *Viața Sfântului Simeon*, alcătuită de Nichita Stithatul, și un *Cuvânt* introductiv despre opera Sfântului Simeon, tot al lui Nichita Stithatul. O altă deosebire este faptul că în ediția Zagoraios lipsește „Cuvântul despre cele trei chipuri ale luării-aminte și ale rugăciunii”, pe care-l cuprinde manuscrisul românesc (cum este „Cuvântul 101”). Apoi, în ediția Zagoraios, după cele 92 de *Cuvinte* sunt adăugate 181 de *Capete practice și teologice* ale Sfântului Simeon Noul Teolog și, după ele, 40 de *Capete* ale lui Simeon Evlaviosul, pe când în manuscrisul românesc, după cele 104 *Cuvinte*, urmează tot 181 de *Capete lucrătoare și de Dumnezeu trăitoare* și 40 de *Capete ale lui Simeon Evlaviosul*, dar se mai adaugă un număr de 38 „*alte Capete care în cărțile după care s-au tălmăcit Cuvintele și Capetele Sfântului Simeon nu s-au aflat, care s-au tălmăcit din cea slavonească*”.

Deci se pare că traducerea din acest manuscris românesc a fost făcută după mai multe manuscrise. Dacă traducerea nu s-a făcut după ediția Zagoraios, sau nu s-a folosit și ea – ceea ce pare probabil –, s-a făcut înainte de apariția ediției Zagoraios. O chestiune de studiat ar fi dacă toate manuscrisele românești se reduc la aceeași traducere. Dar aceste probleme depășesc preocuparea noastră actuală; ea are importanță pentru istoria traducerilor patristice în românește și pentru istoria limbii române.

Viața Sfântului Simeon, scrisă de Nichita Stithatul, a fost tipărită în românește și în *Viețile Sfinților*, ediția din 1835, în volumul de pe luna octombrie, p. 258-284, sub titlul: *Viața și petrecerea celui între sfinți părintelui nostru Simeon Noul Bogoslov, care s-a scris de preacuviosul Nichita Stifat, ucenic*⁶.

Sfântul Simeon s-a născut în 949 la Galata în Paflagonia, dintr-o familie de mică noblețe provincială. Încă din copilărie a venit la Constantinopol la un unchi, slujbaş la curtea împărătească, lângă care a dobândit o anumită învățătură.

După moartea unchiului său în 963, Simeon încearcă, cu toate că era încă foarte tânăr, să intre în mănăstirea „Studion”, unde are o primă întâlnire cu Simeon Evlaviosul care devine părintele lui duhovnicesc. De fapt, deși Simeon continuă să trăiască în lume până la 977, va rămâne toată viața sub influența lui Simeon Evlaviosul. În 976 Simeon revine în patria sa, unde-și reglementează chestiunile familiale, pentru a intra, un an mai târziu, în mănăstirea „Studion”. Eguumenul Petru îl încredințează lui Simeon Evlaviosul. Dar încă după un an, părintele său duhovnicesc îl conduce în mănăstirea „Sfântul Mamas”, unde îl recomandă egumenului de acolo, Antonie; acesta îl hirotonește preot în 980. Puțin după aceea, Antonie moare și Simeon e instalat în fruntea mănăstirii prin Decretul patriarhului Nicolae Hrisoverghi.

Acum începe pentru Simeon o perioadă de viață duhovnicească intensă, închinată rugăciunii și desăvârșirii launtrice, dar și o intensă activitate de ordin

6. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele...*

administrativ. El reface zidurile pe jumătate ruinate ale mănăstirii, dar restabilește și disciplina între monahi. Poate că, din cauza acestei energice activități, a trebuit să facă față revoltei a vreo 30 de călugări pe care patriarhul Sinesie (996-998) îi trimite în exil.

La 1005, Simeon, dornic de o viață închinată și mai intens preocupărilor duhovnicești netulburate, cu învoirea patriarhului Serghie, se retrage din egumenat. Paralel cu aceasta, el a intensificat cultul părintelui său duhovnicesc, început în 987, după moartea lui. Îi compune diferite imne și îi închină o zi de sărbătoare în fiecare an. Aceasta l-a adus în conflict cu Ștefan, fost mitropolit de Nicomidia, care îl pâri la patriarh. Adus în fața Sinodului, Simeon fu condamnat la exil în 1009.

S-a pus întrebarea: de ce Simeon a fost condamnat pentru acest cult al părintelui său duhovnicesc numai după 16 ani de practicare a lui? Se poate deduce de aici că pizma lui Ștefan al Nicomidiei a avut de fapt un rol în această condamnare, cum afirmă Nichita Stithatul, ucenicul lui Simeon.

Debarcat la Chrysopolis (Scutari), pe malul răsăritean al Bosforului, Simeon se retrage într-un loc numit Palukiton unde se înălța un locaș de rugăciune închinat Sfintei Marina. Reabilitat mai târziu de către patriarh, Sfântul Simeon rămase totuși la „Sfânta Marina”, unde se formase un mic grup de monahi în jurul lui. El muri în această mică mănăstire la 12 martie 1022⁷.

7. Syméon le Nouveau Théologien, *Chapîtres théologiques, gnostiques et pratiques*, edit., trad., Jean Darrouzès A. A., în *Sources chrétiennes*, 51, Introducere, p. VII-IX.

Operele Sfântului Simeon se împart în patru categorii:

1. *Cateheze*, în număr de 34. Din ele s-au format un număr de „Cuvântări” (ed. Pontanus; PG, 120) și de „Cuvântări alfabetice” (cod. Monac., 177)⁸.

2. *Cuvântări teologice*, în număr de 3 și *Cuvântări morale*, în număr de 15⁹.

3. *Capete*¹⁰.

4. *Imne*¹¹.

Data alcătuirii acestor scrieri e greu de precizat. Catehezele au fost compuse și ținute în timpul petrecerii Sfântului Simeon la mănăstirea „Studion”, după obiceiul acestei mănăstiri. Tot acolo a scris imne, lucrări exegetice și scrisori, care nu s-au păstrat. După demisia din postul de egumen, a alcătuit capetele despre virtuți și despre patimile opuse lor. În timpul cerței cu Ștefan al Nicomidiei, a alcătuit mai ales lucrările oratorice. Din timpul retragerii sale, Nichita menționează numai compunerea de imne¹².

S-a spus că *învățătura Sfântului Simeon* se încadrează cu greu în tradiția Părinților anteriori; că ea e mai mult mărturia unei experiențe personale. În esență însă, învățătura lui se reduce la învățătura Părinților anteriori. Avem la el aceeași învățătură despre curățirea de patimi, despre dobândirea virtuților și a nepă-

8. Editate de Basil Krivochéine (trad. fr. de Joseph Paramelle, S.J.), tom. I-III, în *Sources chrétiennes*, 96, 104, 113.

9. Editate în text original și traduse în limba franceză de J. Darrouzès A. A., în *Sources chrétiennes*, 122 și 129, tom. I (*Cuvântări teologice III, Cuvântări morale III*) și tom. II (*Cuvântări morale IV-XV*).

10. Editate și traduse în franceză de J. Darrouzès, în *Sources chrétiennes*, 51, în număr de 225.

11. Editate de Johannes Koder și trad. fr. de Joseph Paramelle și Louis Neyrand, tom. I-III, în *Sources chrétiennes*, 156, 174, 196.

12. J. Darrouzès A. A., Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, *Chapitres théologiques...*, p. 10.

timirii, ca prima treaptă a urcușului duhovnicesc, aceeasi învățătură despre contemplarea nepătimașă a rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor prin care omul revine la starea naturii lui, învățătură precizată mai ales de Sfântul Maxim Mărturisitorul și considerată ca treapta a doua a urcușului duhovnicesc; în sfârșit, aceeași învățătură despre unirea cu Dumnezeu sau cu Hristos prin Duhul Sfânt, care e, în toată tradiția duhovnicească patristică, treapta a treia și ultima a urcușului duhovnicesc¹³.

Ceea ce formează o notă mai aparte în preocuparea Sfântului Simeon este accentul deosebit de puternic pus pe simțire, pe conștiință, pe lumină și pe iubire. Toate acestea stau într-o legătură între ele, dar și cu întreaga învățătură a Părinților despre curățirea de patimi, sau despre virtuțile care culminează în nepătimire și în iubirea de Dumnezeu și în „vederea” Lui.

Este firesc ca unui protestant, cum a fost Karl Holl¹⁴, să i se fi părut cam stranie învățătura Sfântului Simeon despre o viață atât de duhovnicească, așa cum a fost cea trăită de el. Doctrina protestantă despre ruina totală și iremediabilă a naturii omenești prin păcat nu poate socoti posibile o purificare, o sfințire a credinciosului și o vedere a lui Dumnezeu. Este firesc, de asemenea, ca teologii catolici să fi găsit unele puncte din învățătura Sfântului Simeon anevoie de încadrat în „Ortodoxie”. Căci ei pornesc în înțelegerea lor despre „Ortodoxie” de la doctrina catolică, după care Dumnezeu e cunoscut prin rațiunea care face deducții logice despre

13. J. Darrouzès, *Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, Traités théologiques et éthiques*, tom. I, p. XXIII.

14. *Enthusiasmus und Bußgewalt beim grichischen Mönchtum: Eine Studie zu Symeon den Neuen Theologen*, Leipzig, 1898, p. 30.

Dumnezeu de la distanță, dar nu printr-un contact al sufletului purificat cu Dumnezeu. Doctrina catolică despre eliberarea de păcate prin simpla absoluție juridică, acordată de preot în baza recunoașterii lor de către penitent, doctrină bazată pe modul general juridic prin care Hristos ne-a obținut mântuirea, nu poate considera intrarea într-un contact nemijlocit al sufletului cu Dumnezeu decât ca o grație specială, acordată unor anumite persoane, grație care nu e necesară pentru mântuire¹⁵.

Mulți au criticat afirmația Sfântului Simeon că orice creștin care vrea să se mântuiască trebuie să ajungă la simțirea sau la conștiința harului prezent în el de la Botez. Teologii catolici, deși au devenit în timpul din urmă mai înțelegători față de această afirmație, socotind-o încadrată în linia unui curent de spiritualitate sentimentală, reprezentat de Diadoh, Marcu Ascetul, Macarie¹⁶, manifestă totuși, cel puțin unii dintre ei, anumite rezerve în ce privește valabilitatea acesteia pentru toți creștinii.

Dar dacă avem în vedere că, după Sfântul Simeon, „simțirea” sau „vederea” (contemplarea) lui Dumnezeu se ivește în om pe măsura curățirii sale de păcate, care creștin nu e dator să se nevoiască pentru împuținarea păcatelor sale, ca o condiție pentru mântuire? În orice caz aceasta este o învățătură proprie Ortodoxiei, spre deosebire de protestantism care consideră că omul se mântuiește prin simpla credință fără nici un efort de ieșire din starea de păcat, și spre deosebire, în oarecare măsură, chiar de catolicism, în care efortul de purificare e destul de puțin prețuit.

15. J. Darrouzès, *Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, Chapitres théologiques...*, p. XXXV.

16. I. Hausherr, „Les grands courants de la spiritualité orientale”, în *Orientalia Christiana Periodica*, I, 1935, p. 126.

În orice caz, Sfântul Simeon nu cere o „simțire”, o „vedere” maximă și egală de la toți creștinii. El face o deosebire între „simțirea” sau „vederea” lui Dumnezeu de aici și cea din viața viitoare și are o înțelegere pentru gradele mai reduse de „simțire” sau de „vedere” a lui Dumnezeu ale multor credincioși. În „A cincea cuvântare morală”, foarte importantă din acest punct de vedere, el spune: *„Acum mărturisim și spunem că luăm arvuna măsurată a tuturor bunătăților, iar totul nădărdim să luăm după moarte”*.

În general, învățătura Sfântului Simeon despre „simțirea” sau „vederea” lui Dumnezeu încă în timpul vieții de aici se bazează pe distincția ce o face el între raționamentul asupra lui Dumnezeu și legătura nemijlocită pe care o are cu puterea lui Dumnezeu sufletul care înaintea în virtuți și a ajuns la anumite grade ale iubirii. Căci chiar în acestea este lucrătoare puterea lui Dumnezeu. Raționamentul face presupuneri despre Dumnezeu din auz. De aceea nu reprezintă adevărata cunoaștere. Adevărata cunoaștere e din „vedere”. Prin „vedere”, cel ce cunoaște sesizează o lumină care iradiază din cel cunoscut: o lumină materială, dacă e un obiect sensibil, o lumină spirituală, dacă e un focar spiritual. Dar lumina aceasta e în același timp un sens, pentru că reprezintă o anumită particularitate a celui cunoscut. *„Iar când auzi despre lumină, să nu socotești că ea e numai cunoștință fără lumină”*. Altceva e să cunoști un om din auzite și altceva e să-l cunoști din vedere. Aceasta e o cunoaștere în lumina lui. Tot așa, altceva e să cunoști pe Dumnezeu din auzite și altceva e să-L cunoști prin „lucrarea și puterea Preasfântului Său Duh, sau a luminii” („A cincea cuvântare morală”).

Oricine năzuiește să-și împrăștiieze păcatele, să sporească în virtuți, cunoaște în sine puterea lui Dumnezeu, care-l ajută în acest efort, deci „simte” pe Dumnezeu, sau „Îl vede”. Și tot cel ce vrea să se mântuiască trebuie să se nevoiască pentru împrăștierea păcatelor sale, pentru slăbirea obișnuințelor sale de a păcătui, pentru deprinderea sa de a face binele și de a-l împriima în ființa sa. E prea mult să se ceară aceasta credincioșilor? Nicidecum.

Caracteristic pentru valoarea netrecătoare pe care o acordă Sfântul Simeon persoanei este accentul pus de el pe conștiința de sine, care rămâne în sfinți în viața viitoare, ba chiar se clarifică la culme; și odată cu ea conștiința despre ceilalți, sau cunoașterea lor. Dacă conștiința aceasta se estompează în extazul trecător din cursul vieții pământești, sau în starea dominată de patimi, ea se ascute la maximum în viața veșnică („Întâia cuvântare morală”). Numai în relație cu alte conștiințe și în ultimă instanță cu conștiința divină, care ne iubește și ne cere iubirea la maximum, se adâncește și conștiința proprie a credinciosului. Conștiința personală și comuniunea între persoane se promovează reciproc. Aceasta înseamnă că numai în lumina ce iradiază din alții și, în ultima analiză, din Dumnezeu se adâncește conștiința proprie a fiecăruia.

Despărțirea Bisericii din Apus de cea din Răsărit a fost efectul unei despărțiri a spiritului juridico-rațional, dezvoltat în Occident, de creștinismul duhovnicesc păstrat în Răsărit. Prin Sfântul Simeon Noul Teolog și prin Sfântul Grigorie Palama s-a pus în evidență directă această despărțire pe planul adânc al spiritualității. În Răsărit spiritualitatea a fost înțeleasă totdeauna ca contact nemijlocit al sufletului cu puterile Duhului Sfânt,

pe baza ascezei purificatoare a întregului om, deci inclusiv a trupului. În Occident, „spiritualitatea” a fost înțeleasă tot mai mult ca o subtilă speculație rațională, nepreocupată de această purificare a trupului.

Sfântul Simeon vede în spiritul duhovniciei integrale a creștinismului originar și răsăritean relația intimă între suflet și trup („A șasea cuvântare morală”).

Dăm în acest volum, ca exemplificare a acestor idei ale Sfântului Simeon, „Cuvântările morale întâia și a cincea”.

Dar, înainte de ele, dăm *Capetele* Sfântului Simeon Noul Teolog. În *Filocalia greacă* se cuprind 153 de capete. Dintre ele, *Capetele* 1-118 sunt o culegere dintr-un număr mai mare de *Capete* ale aceluia; *Capetele* 119-126 și ultimele două paragrafe, cuprinse sub „Cap. 153”, formează o grupă anonimă, neidentificată; *Capetele* 127-152 sunt o parte din *Capetele lui Simeon Evlaviosul*, părintele duhovnicesc al Sfântului Simeon Noul Teolog. Această versiune urmează codicele nr. 667 din Vatoped (datând din sec. XIV), care are aceleași *Capete* ca și codicele Coisl. nr. 292 (sec. XIV), anume *Capetele* 1-124. Dar *Capetele lui Simeon Evlaviosul* sunt adăugate din altă parte (Vatican, nr. 1436, sec. XVI, ff. 250-284, care cuprinde 100 de *Capete*).

Partea cea mai numeroasă din manuscrise cuprinde însă un număr mai mare de capete sub numele Sfântului Simeon Noul Teolog, împărțite în trei grupe: 100 de *Capete* practice și teologice; 25 *Capete* gnostice și teologice și 100 de *Capete* teologice și practice (Athen, B. N. 2612, sec. XIV; Xenoph., 36, an 1321; Vatoped, 605, sec. XIII; Bodl. Laud., 21, sec. XIV; Bodl. Miscell., 318, sec. XIV; Hierosol. S. Sepulcri, 181, sec. XIII; Hierosol. S. Sabae, 407, sec. XIII; Mosquensis, 424/Vladi-

mir, sec. XIV; Paris, 1858, sec. XIV; Paris, 1610, sec. XIV, Paris suppl. gr., 28, sec. XV; Scorial. U. III 2, sec. XIV; Vatic. Ottobon., 436, an 1435)¹⁷.

Vom da în volumul de față aceste 225 de *Capete*, dar vom adăuga și Capetele 119-153 din *Filocalia greacă*, care nu se cuprind între acestea 225, pentru a rămâne fideli și tradiției acestei *Filocalii*.

Sunt în *Capetele* Sfântului Simeon unele recomanări (de exemplu I, 5, 14), care nouă celor de azi ni se par nepotrivite și greu de aplicat. De fapt, ele se adresează în mod mai evident monahilor decât *Capetele* Sfântului Maxim Mărturisitorul. Dar chiar pentru monahi ele pot părea puțin nepotrivite cu situația de azi. De exemplu o „fugă de lume” e greu de realizat azi în mod total, când aproape în toate regiunile lumii s-a extins populația. Azi s-ar putea realiza mai degrabă o „fugă interioară de lume”, mai bine zis, de ceea ce e rău și pasional în ea, adică o menținere în curăția de gânduri chiar în întâlnirea cu oamenii. Aceasta ar fi o stare de „monahism interior”, cum spune Evdokimov. E ceea ce realizează în mare măsură monahismul românesc, care în cea mai mare parte a lui rămâne în legătură cu credincioșii din lume. Dar însuși Sfântul Simeon dă o explicare pozitivă acestei idei în *Capetele* în care recomandă activitatea și osândește lenea. Căci el nu condamnă activitatea, ci grija, sau mai precis o anumită grijă care pune lucrurile pieritoare mai presus de sufletul destinat veșniciei (*Capetele* I, 82, 87, 195). El recomandă înstrăinarea interioară de lume, nu pe cea simplu exterioară (*Capetele* I, 96; III, 69).

17. J. Darrouzès A. A., *Introducere la Syméon le Nouveau Théologien, Chapitres théologiques...*, p. XIV-XXI.

CELE 225 DE CAPETE TEOLOGICE ȘI PRACTICE

**ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU
SIMEON NOUL TEOLOG,
EGUMENUL MÂNĂSTIRII „SFÂNTUL MAMAS”
DIN XIROKERKOS**

Una sută capete făptuitoare și de Dumnezeu cuvântătoare (practice și teologice)

1. Dumnezeu nu este nicăieri pentru cei ce privesc trupește, căci e nevăzut. Dar pentru cei ce înțeleg duhovnicește este pretutindeni; căci e de față, fiind în toate și în afară de toate. El este în toate și aproape de cei ce se tem de El (Ps. 84, 10), dar mântuirea Lui e departe de cei păcătoși (Ps. 118, 155).

2. Amintirea lui Hristos luminează mintea și alungă dracii. Lumina Sfintei Treimi, strălucind în inima curată, o desparte pe aceasta de lume și pe cel părtaș de ea îl face să se umple încă de aici, pe cât e cu putință credinciosului, de slava viitoare, ca pe unul ce se află sub lucrarea harului, deși este încă ascuns sub acoperământul trupului.

3. Dacă, după trecerea celor văzute, nu mai este nimic altceva decât numai Dumnezeu, Care este și va fi, fără îndoială, cei ce se împărtășesc cu îmbelșugare de harul Lui în lumea aceasta, chiar dacă sunt încă pe pământ, s-au unit în cea mai mare măsură cu veacul viitor, măcar că suspină încă împovărați de umbra și de greutatea lor.

4. Domnul nu ferecește pe cei ce învață numai, ci pe cei ce s-au învrednicit mai întâi, prin lucrarea poruncilor, să vadă și privesc în ei înșiși lumina Duhului ce luminează și scânteiază. Căci datorită ei cunosc, prin vederea ei adevărată, prin cunoașterea și lucrarea ei, cele despre care vorbesc și așa învață pe alții. E de trebuință, așadar, ca cei ce vor să învețe pe alții să fie ridicați mai întâi ei înșiși, cum s-a spus, ca nu cumva vorbind despre cele ce nu le cunosc, să piardă, prin rătăcire, pe cei ce se încred în ei și pe ei înșiși.

5. Cel ce nu se teme de Domnul nu crede că există Dumnezeu (Ps. 13, 1). Dar cel ce crede că există se teme de El și păzește poruncile Lui. Iar cel ce zice că se teme de Dumnezeu, dar poruncile Lui nu le păzește, mincinos este (1 Ioan 2, 4) și frica de Dumnezeu nu este într-însul. Căci unde este frica de Dumnezeu, e și păzirea poruncilor (Ps. 111, 1, 4). Iar nefiind aceasta întru noi, și nici păzirea poruncilor, nu ne deosebim întru nimic de păgâni și de necredincioși.

6. Credința și frica de Dumnezeu și păzirea poruncilor Lui ne răsplătesc pe măsura curățirii noastre. Căci în măsura în care ne curățim, ne ridicăm de la frica de Dumnezeu la dragostea de El și înaintând ne mutăm, așa-zicând, de la frică la iubirea lui Dumnezeu. Și atunci auzim cuvântul Lui: „Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este cel ce Mă iubește” (Ioan 14, 21). Și așa adăugăm nevointe peste nevointe pentru a ne arăta iubirea prin fapte. Iar întâmplându-se aceasta, El însuși ne iubește, precum a făgăduit. Iar iubindu-ne, ne iubește și Tatăl Său la fel, venind înainte Duhul, Care împobodește casa noastră, ca prin întâlnirea ipos-

tasurilor în noi, să ne facem locaș al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh¹⁸.

7. Sălășluirea, întru curăție cunoscută și simțită, Dumnezeirii celei în trei Ipostasuri în cei desăvârșiți nu e împlinirea dorinței, ci mai degrabă început și cauză a unei dorințe mai puternice¹⁹. Căci din acel moment, ea nu mai lasă pe cel ce a primit-o să se potolească, ci, ținându-l aprins pururea ca de un foc, îl împinge să se ridice spre flacăra unei dorințe și mai dumnezeiești. Căci neputând mintea să afle o margine și un sfârșit al Celui dorit, nu poate pune nici dorinței și iubirii sale vreo margine, ci, silindu-se să atingă și să dobândească capătul fără sfârșit, poartă în sine pururea dorința nesfârșită și iubirea nesăturată²⁰.

18. Duhul Sfânt are rolul de a ne pregăti casa ființei noastre, sau de a o face curată și deschisă pentru primirea Sfintei Treimi. El întâmpină oarecum împreună cu noi pe Fiul și pe Tatăl. El se unește cu subiectul nostru, asumând funcția de sensibilizare a noastră pentru Dumnezeu. De aceea Tatăl și Fiul, iubindu-ne pe noi, iubesc în același timp pe Duhul lor, iar noi, iubindu-l pe El, Îi iubim oarecum, prin noi, Însuși Duhul Lor cel Sfânt. Astfel suntem ridicați în circuitul iubirii treimice, fără să ne confundăm totuși cu Duhul Sfânt și fără să confundăm Persoanele Sfintei Treimi.

19. Sfântul Maxim Mărturisitorul și alți Părinți au vorbit și ei de mișcarea spre sfârșitul nesfârșit în care se va odihni, dar nu se va satura sufletul, în viața viitoare. Dar Sfântul Simeon îi dă acestei mișcări un caracter de avânt aprins, înfocat. El nu mai vorbește în termeni intelectuali despre mișcarea iubirii sufletului, ci în termeni plini de focul simțirii și al entuziasmului. Acest cap. și cel anterior redau ceea ce e mai caracteristic în spiritualitatea Sfântului Simeon Noul Teolog. Și el ne-a spus în al doilea cap. că nu face o prea clară distincție între ceea ce va simți sufletul în viața viitoare și ceea ce poate simți încă de aici.

20. Dorința sufletului ajunsă în nesfârșitul iubirii dumnezeiești nu se stinge, ci e ținută mereu trează din cauza infinității în care se

8. Cel ce a ajuns la acest capăt nu socotește că a aflat începutul dorinței sau al iubirii lui Dumnezeu în sine, ci socotește că nu iubește încă pe Dumnezeu, întrucât n-a putut ajunge să cuprindă plinătatea iubirii. De aceea, socotindu-se pe sine cel din urmă dintre toți cei ce se tem de Dumnezeu, se socotește din tot sufletul nevrednic chiar și de mântuirea împreună cu ceilalți credincioși²¹.

9. „Toate sunt cu puțință celui ce crede” (Marcu 9, 23). Căci credința se socotește în loc de dreptate (Rom. 4, 9). „Că sfârșitul legii este Hristos” (Rom. 10, 4), iar credința în El îndreptează și desăvârșește pe cel ce crede. Căci credința în Hristos, socotindu-se în locul faptelor Legii și fiind întărită și arătându-se prin poruncile Evangheliei, face pe cei credincioși părtași de viața cea veșnică în Hristos însuși²².

10. Credința²³ este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui și să credem că

află și pe care niciodată nu o poate cuprinde întreagă. Totuși, întrucât ea nu mai tinde spre ceva care e dincolo de această infinitate, se spune și că dorința se odihnește acum în această infinitate.

21. Neajuns la capătul final al iubirii, socotește că n-a pus nici măcar început ei, așa este de departe iubirea pe care o are sufletul de plinătatea fără margini a iubirii. Și de aceea se socotește mai prejos de toți ceilalți credincioși, nevrednic chiar de mântuire. Cel ce se află în realitate mai sus decât toți se socotește astfel mai prejos de toți. În acest sens a spus Sfântul apostol Pavel despre sine că cel dintâi păcătos este el.

22. Credința în Hristos, unind sufletul cu Hristos și făcându-l deci părtaş de desăvârșirea lui Hristos, îl ridică mai presus de orice dreptate dobândită prin faptele Legii. Căci Hristos e mai presus de Lege și e izvorul unei puteri mai presus de cea pe care și-o dă omul însuși, voind să împlinească cerințele celei mai înalte legi.

23. Cap. acesta și cele următoare până la cap. 29 inclusiv coincid cu capetele 1-20 din *Filocalia greacă*.

moartea aceasta este pricina vieții. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăție, neînsemnătatea și umilirea, ca slavă și cinste adevărată; iar când nu avem nimic, să credem că stăpânim toate (2 Cor. 6, 10), mai bine zis că am dobândit bogăția cunoștinței lui Hristos cea nepătrunsă (Efes. 3, 8). Ea ne face să privim toate cele ce se văd ca țărână și fum.

11. Credința în Hristos ne dă puterea nu numai să disprețuim plăcerile vieții, ci și să suportăm și să răbdăm toată ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri și nenorociri, până va vrea și ne va cerceta pe noi Dumnezeu. „Căci răbdând, zice, am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine” (Ps. 39, 1).

12. Cei ce-și pun părinții, în vreo privință, mai presus de porunca lui Dumnezeu nu au dobândit credința în Hristos. Ei, desigur, sunt judecați și de conștiința lor, dacă au o conștiință vie a necredinței lor²⁴. Căci e propriu credincioșilor să nu calce în nici o privință porunca marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

13. Credința în Hristos, adevăratul Dumnezeu, naște dorința după cele bune și frica de chinuri. Iar dorința celor mai înalte și frica de chinuri aduce păzirea întocmai a poruncilor. Păzirea întocmai a poruncilor învață pe creștini să-și cunoască neputința lor. Iar cunoașterea neputinței noastre adevărate naște aducerea-aminte de moarte. Cel ce și-a făcut-o pe aceasta însoțitoare de viață va căuta cu osteneală să afle ce soartă va avea după ieșirea și plecarea din viața aceasta. Iar cel ce se străduiește să cunoască cele viitoare e

24. E o „necredință” a celor ce cred, dar socotesc că nu cred destul, din pricina nesânguinței pentru întărirea credinței prin fapte.

dator, întâi de toate, să se lipsească de cele de acum. Căci cel ce e stăpânit de împătımirea față de acestea, până la cel mai neînsemnat lucru, nu poate dobândi cunoștința desăvârșită a aceloră. Iar dacă prin bunăvoința lui Dumnezeu va gusta puțin din ea, de nu va părăsi degrabă cele de care și în care este ținut prin împătımire și nu se va preda în întregime acestei cunoștințe, nemaiprimind să cugete de bunăvoie la nimic altceva afară de ea, se va lua de la el și această cunoștință pe care socotește că o are (Luca 19, 26).

14. Lepădarea de lume și retragerea desăvârșită, însoțită de înstrăinarea de toate mijloacele, obișnuințele, socotințele și de persoanele din viață, și lepădarea de trup și de voie se fac pricină de mare folos celui ce s-a lepădat în scurtă vreme așa de fierbinte.

15. Dacă fugi de lume, ia seama să nu dai sufletului mângâieri la început și să o cercetezi pe aceasta, chiar dacă te silesc să faci aceasta toate rudeniile și toți prietenii. Căci pe ei îi îndeamnă la aceasta demonii pentru a stinge căldura inimii tale. Chiar dacă nu-ți vor putea împiedica cu desăvârșire hotărârea, ei o vor face cu siguranță mai moale și mai slabă.

16. Când te vei afla față de toate dulcele vieții cu suflet bărbătesc și neînduplecat, demonii înduioșează rudeniile și le fac să plângă și să se jelească în fața ta pentru tine. Că acesta este adevărul, vei cunoaște dacă tu vei rămâne neclintit și în fața acestei ispite. Căci îi vei vedea pe aceia aprinzându-se deodată de mânie și de ură împotriva ta și depărtându-se de tine ca de un dușman, nemaivrând să te vadă.

17. Văzând supărarea ce s-a iscat pentru tine în părinți, frați și prieteni, să râzi de dracul care a pus la

cale să se facă acestea împotriva ta; și cu frică și sânguință multă, retrace-te și roagă pe Dumnezeu cu stăruință ca să ajungi degrabă la limanul Bunului Părinte, la Care ajungând sufletul tău ostenit și împovărat, El îl va odihni. Căci multe pricini de primejdii și de ultimă pierzanie cuprinde marea vieții.

18. Cel ce vrea să urască ispitele lumii e dator să iubească pe Dumnezeu din tot sufletul și să-și aducă pururea aminte de El. Căci nimic altceva nu ajută, ca acestea, să părăsești toate cu bucurie și să te întorci de la ele ca de la niște gunoaie.

19. Nu vrei să mai rămâi în lume pentru pricini binecuvântate sau neîntemeiate, ci îndată ce ai fost chemat, ascultă degrabă. Căci de nimic altceva nu se veselește Dumnezeu așa de mult ca de rezeziciunea noastră²⁵. Fiindcă mai mare este ascultarea imediată cu sărăcie, decât întârzierea cu mulțime de bunuri²⁶.

20. Dacă lumea și cele din lume trec toate, iar Dumnezeu este singur nestricăcios și nemuritor, bucurați-vă toți câți ați părăsit pentru El cele stricăcioase. Iar stricăcioase sunt nu numai bogăția și banii, ci și toată plăcerea și bucuria de păcat este stricăciune. Numai poruncile lui Dumnezeu sunt lumină și viață. De toți sunt numite așa.

25. Dumnezeu vrea ca chemării la iubirea totală ce ne-o adresează să I se răspundă îndată, fără nici o șovăială.

26. Mai multă bucurie face lui Dumnezeu răspunsul imediat la chemarea Lui, chiar dacă nu ești pregătit, decât amânarea cu pretextul de a te pregăti. Fapta bună cerută de Dumnezeu trebuie săvârșită imediat. Altfel te obișnuiești cu amânările și poate n-o mai împlinești niciodată. Sau, fapta bună pe care o poți face în împrejurarea aceasta, n-o mai poți face niciodată.

21. Dacă ai primit, frate, flacăra și alergând ai ajuns din pricina ei la chinovie, sau la un părinte duhovnicesc, de vei fi îndemnat de el, sau de frații care se nevoiesc împreună cu tine, să te folosești de băi sau de mâncăruri, sau de alte mângâieri pentru întărire, să primești acestea. Dar fi totdeauna pregătit pentru post, pentru pătimire, pentru înfrânarea cea mai deplină. Că de vei fi îndemnat de părintele tău întru Domnul să te împărtășești de mângâieri, să te afli ascultător aceluia, ca voia ta să nu o faci nici în aceasta. Iar de nu, rabdă cu bucurie cele ce ai vrut să le faci de bunăvoie, folosindu-te sufletește. Căci păzind aceasta, vei fi pururea întru toate postind și înfrânându-te și ca unul ce te-ai lepădat cu voia întru totul. Ba nu numai atât, ci vei păstra nestinsă și flacăra aflătoare în inima ta, care te silește să disprețuiești toate.

22. Când dracii vor face toate din partea lor și nu ne vor putea clinti sau împiedica de la ținta noastră cea după Dumnezeu, se vor furișa în cei ce fățărăsc evlavia și vor încerca să împiedice prin acela pe cei ce se nevoiesc. Mai întâi mișcați, chipurile, de dragoste și de compătimire, aceștia îi vor îndemna pe cei ce se nevoiesc să se odihnească spre a nu slăbi trupul și a cădea în lăncezeală. Pe urmă îi atrag la întâlniri fără folos, făcându-i să-și piardă zilele în ele. De va asculta vreunul dintre cei ce se nevoiesc și se va potrivi lor, se vor întoarce și vor râde de pierderea lui. Iar de nu va asculta de cuvintele lor, ci se va păzi pe sine străin de toate, cu mintea adunată și înfrânată în toate, se vor aprinde de pizmă și vor face totul până ce îl vor alunga și din obște. Căci nu suferă slava deșartă cea necinstită să vadă în fața ei smerenia, lăudată.

23. Iubitorul de slavă deșartă suferă când vede pe cel smerit la cuget vărsând lacrimi și folosindu-se în-doit, ca unul ce-și face pe Dumnezeu milostiv prin ele și îi silește pe oameni să-l laude fără voie.

24. Odată ce te-ai predat pe tine întreg părintelui tău duhovnicesc, să știi că ești ca un străin față de toate care te atrag în afară: oameni, lucruri și bani. Fără de el nimic să nu voiești să faci ori să împlinești în privința acestora. Dar nici să nu ceri de la el vreun lucru mic sau mare, dacă nu-ți va porunci el însuși, nici din propria socotință să iei ceva, de nu-ți va da el cu mâinile sale.

25. Să nu dai milostenie fără voia părintelui tău după Dumnezeu, din bunurile ce i-ai adus. Dar nici prin mijlocitor să nu voiești să iei ceva din ele, fără voia lui. Căci e mai bine să fii sărac și străin și să ascuți, decât să risipești bani și să dai celor lipsiți, când te afli începător. Predă toate cu credință neștirbită hotărârii părintelui duhovnicesc, ca în mâna lui Dumnezeu.

26. Să nu ceri și să nu iei nici un pahar cu apă, chiar de s-ar întâmpla să arzi, până ce nu te va îndemna, mișcat de la sine, părintele tău duhovnicesc. Strânge-te pe tine și constrânge-te în toate, încredințându-te și zicând în gând: „Dacă Dumnezeu vrea și ești vrednic să bei, va descoperi părintelui tău, și acesta îți va zice ție: bea”. Și atunci bea cu conștiința curată, chiar de e la vreme nepotrivită.

27. Cel ce a cercat folosul duhovnicesc și a dobândit credință nemincinoasă, luând pe Dumnezeu ca martor al adevărului, și-a zis: „Mi-am pus în mine gândul să nu cer părintelui meu nici să mănânc, nici să beau, sau să mă împărtășesc de ceva fără el, până ce nu-i va da de

știre Dumnezeu și îmi va porunci mie. Și făcând așa, niciodată, zice, n-am fost împiedicat de la scopul meu”.

28. Cel ce a dobândit credință neîndoielnică față de părintele său după Dumnezeu, privindu-l pe el, socotește că privește pe Hristos însuși; și fiind cu el sau urmând lui, crede cu tărie că este cu Hristos sau urmează Lui. Unul ca acesta nu va pofti niciodată să vorbească cu altcineva. Nu va pune vreunul din lucrurile lumii mai presus de amintirea și de dragostea lui. Căci ce este mai mare și mai de folos în viața de față și în cea viitoare decât a fi cu Hristos? Și ce este mai frumos și mai dulce ca vederea Lui? Iar dacă se învrednicește și de grăirea Lui, scoate din aceasta, cu sânguință, viață veșnică.

29. Cel ce iubește din simțire lăuntrică pe cei care-l vorbesc de rău, sau îl nedreptățesc, sau îl urăsc și-l păgubesc, și se roagă pentru ei (Matei 5, 44), ajunge în scurtă vreme la o mare sporire. Căci făcând aceasta întru simțirea inimii, își coboară socotința în adânc de smerenie și în izvoare de lacrimi, în care se scufundă cele trei părți ale sufletului²⁷. Acela urcă mintea în cerul nepătimirii și o face văzătoare și, prin gustarea bunătății de acolo, ajunge de socotește toate ale vieții de aici, gunoaie. Și însăși mâncarea și hrana n-o mai primește cu plăcere și des.

30. Credință²⁸ neîndoielnică dovedește cel ce cinstește cu evlavie ca sfânt până și locul în care viețuiește călăuzitorul și părintele său. El ia praful de pe picioarele aceluia cu dragoste fierbinte în mâini să-l

27. În gândirea Părinților, sufletul se alcătuiă din: partea rațională, mânia și pofta. Toate capătă o mare sensibilitate pentru dușman, prin lacrimi.

28. Capetele 30-36 lipsesc din *Filocalia greacă*.

pună pe capul său și unge cu el pieptul său, ca și cu un leac curățitor al patimilor și al păcatelor sale. Iar de el nu îndrăznește să se apropie, nici să atingă vreo haină sau vreun acoperământ al lui fără voia sa; dar atingând ceva din ceea ce-i aparține aceluia, o face aceasta cu frică și cu respect, socotindu-se pe sine nevrednic nu numai de vederea și de slujirea lui, ci și de intrarea în chilia lui.

31. Se leapădă mulți de viața aceasta și de lucrurile vieții, dar puțini se leapădă și de voile lor. Bine spune despre aceștia și cuvântul dumnezeiesc: „Mulți chemați, dar puțini aleși” (Matei 20, 16).

32. Când șezi la masă cu toată obștea și toate ți se înfățișează ochilor minții ca o umbră și nu mai simți dulceața mâncărilor, ci sufletul întreg îți este uimit și plin de lacrimi, cunoaște că harul lui Dumnezeu ți le arată acestea astfel pentru multa ta smerenie din frică, ca văzând făpturile lui Dumnezeu și cunoscând slăbiciunea celor supuse simțurilor, să-ți aduni frica ta spre iubirea celor cunoscute cu mintea. Aceasta este cunoștința duhovnicească, de care auzi vorbindu-se, care se află la mijloc între frică și iubire și trage pe om pe nesimțite și fără primejdie de la cea dintâi la cea de a doua²⁹.

33. Nu poate dobândi cineva altfel iubirea desăvârșită și neclintită de Dumnezeu decât pe măsura cunoștinței duhovnicești³⁰. Iar aceasta crește câte puțin prin

29. Cunoștința duhovnicească a realităților duhovnicești nu e o cunoștință teoretică, rece, ci o cunoștință palpitantă, ce se mișcă între frică și iubire.

30. Există o proporție directă între iubire și cunoștința duhovnicească, întrucât în însăși cunoștința aceasta este iubire și în iubire cunoștință. Nimeni după Sfântul Ioan Evanghelistul n-a mai unit acestea două așa de mult în trăire, ca Sfântul Simeon Noul Teolog. Aceasta l-a și făcut „teolog”.

nevoința de fiecare zi cu fapta sufletului. Aceasta știind-o Apostolul a spus: „Din măreția și frumusețea zidurilor se cunoaște, prin asemănare, Făcătorul”³¹.

34. Nimeni nu poate cunoaște cum se cuvine, cu ochii sensibili, mărimea cerului și lățimea pământului și rațiunile tuturor celorlalte. Căci cum va putea cineva înțelege cu ochii trupului cele ce întrec mintea și înțelegerea? Numai mintea curățită de gânduri³² și eliberată de prejudecăți și luminată de harul lui Dumnezeu va putea încerca cum se cuvine, după măsura luminării primite, să contemple faptele.

35. Precum noaptea nu vedem cu ochii sensibili decât în locul acela unde aprindem lumina unui sfeșnic, iar toată lumea cealaltă rămâne pentru noi o noapte întunecoasă, la fel celor ce dorm în noaptea păcatelor, Bunul Stăpân li se face o lumină mică, măcar că, Dumnezeu fiind, rămâne tuturor necuprins, cruțând neputința noastră. Și atunci, deschizându-și omul ochii minții și privind firea celor ce sunt, cum n-a mai privit niciodată, se umple de uimire și-l podidesc, fără să vrea și fără durere, lacrimile, prin care se curățește cu al doilea botez³³, cu botezul acela de care zice Domnul în Evanghelie: „De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra în Împărăția cerurilor” (Ioan 3, 5); și

31. Rom. 1, 20. Iubirea unită cu cunoștința crește treptat din fapte. Căci faptele sunt manifestări ale iubirii și ale cunoașterii și le adâncesc pe acestea.

32. „Gândurile” (λογισμοί), de care trebuie să se curățească mintea, sunt speculațiile proprii, sau gândirea pătimasă la lucruri.

33. E o altă caracteristică a spiritualității Sfântului Simeon accentul pe care-l pune pe lacrimi, pe care le unește cu extazul cunoașterii realității duhovnicești.

iarăși: „De nu se va naște cineva de sus” (Ioan 3, 7). Spunând „de sus”, a dat să se înțeleagă nașterea din Duh.

36. Primul Botez are apa care preînchipuiește lacrimile, are mirul ungerii care e semnul premergător al mirului spiritual al Duhului, iar al doilea botez nu mai este chip al adevărului, ci este însuși adevărul³⁴.

37. Nevoitorul³⁵ trebuie să se sârguiască să fie liber. El trebuie să se depărteze nu numai de faptele rele, ci și de gânduri și de înțelesuri contrare și să petreacă pururea în cugetări folositoare de suflet și duhovnicești, ca astfel să rămână fără griji pentru cele ale vieții pământești.

38. Cel ce și-a dezbrăcat întreg trupul său, dacă-și are ochii acoperiți cu vreun vâl și nu vrea să-l ridice și să-l lepede, nu poate vedea lumina numai cu cealaltă parte dezvelită a trupului. Așa și cel ce a disprețuit toate celelalte lucruri și avuții și s-a izbăvit de patimile înseși, de nu-și va elibera ochiul sufletului de aducerile aminte lumești și de înțelesurile cele rele, nu va vedea vreodată lumina înțelegerii, pe Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos.

39. Precum este acoperământul așezat peste ochi, așa sunt gândurile lumești și amintirile vieții așezate pe minte sau pe ochiul sufletului. Câtă vreme deci vor fi lăsate acolo, nu vom vedea. Dar când vor fi ridicate prin aducerea aminte de moarte, vom vedea limpede

34. Aceasta nu înseamnă că harul dumnezeiesc nu lucrează cu adevărat și în Botezul cu apă și în Taina Mirungerii, ci numai că în aceste Taine lucrează prin mijloace văzute și fără ca primitorul să simtă această lucrare, pe când prin lacrimile iubirii de Dumnezeu lucrarea dumnezeiască e simțită.

35. Capetele de la 37 până la 69 exclusiv corespund cu capetele 21-52 din *Filocalia greacă*.

lumina cea adevărată „care luminează pe tot omul ce vine în lume” (Ioan 1, 9).

40. Cel ce e orb din naștere nu va cunoaște, nici nu va crede puterea celor din Scriptură; dar cel ce s-a învrednicit vreodată să vadă va mărturisi că cele zise sunt adevărate.

41. Cel ce vede cu ochii trupești știe când e noapte și când e zi. Dar orbul nu știe de nici una. Asemenea și cel ce vede duhovnicește și privește cu ochii minții, dacă, după ce a văzut lumina cea adevărată și neapropiată, se întoarce din nepăsare la orbirea de mai înainte și se va lipsi de lumină, simte cu bună simțire lipsa aceleia, și-și dă seama din ce cauză i s-a întâmplat aceasta. Dar cel ce este orb din naștere nu știe nimic despre acestea, nici din experiență, nici din lucrarea de față, dacă nu prinde ceva din auz, aflând astfel despre cele ce nu le-a văzut niciodată. El va povesti altora despre cele ce a auzit, fără să știe nici el, nici ascultătorii despre ce lucru grăiesc între ei.

42. Este cu neputință să umpli și trupul cu mâncăruri pe nesăturate, dar să te îndulcești și duhovnicește de bunătatea cea cunoscută cu mintea și dumnezeiască. Căci pe cât își va sluji cineva mai mult pântecul, pe atâta se va lipsi pe sine mai mult de acea bunătate. Și pe cât își va asupri mai mult trupul, pe atâta se va umple mai mult de hrana și de mângâierea duhovnicească.

43. Să părăsim toate cele de pe pământ, nu numai bogăția și aurul și celelalte mijloace ale acestei vieți, ci și pofta față de ele să o alungăm cu desăvârșire din sufletele noastre. Să urâm nu numai plăcerile trupului, ci și mișcările neraționale (animalice) ale lui, și să ne

sârguim să-l mortificăm prin osteneli. Căci prin el se lucrează cele ale poftei și sunt aduse la faptă. Câtă vreme este viu acesta, sufletul nostru va fi numaidecât mort și greu de urnit, sau cu totul de neurnit spre oricare poruncă dumnezeiască³⁶.

44. Precum flacăra focului se ridică neîncetat spre înălțime, mai ales dacă întorci materia care întreține focul, așa și inima celui iubitor de slavă deșartă nu se poate smeri, ci, când îi spui cele de folos pentru el, se înalță și mai mult. Căci muștrat sau sfătuit, el se împotrivește cu mânie, iar lăudat și lingușit, se înalță în chip păcătos.

45. Omul care este obișnuit să se împotrivească își este sieși o sabie cu două tășuri, ucigându-și sufletul fără să știe și înstrăinându-l de viața veșnică.

46. Cel ce se împotrivește în cuvânt este asemenea celui ce se predă pe sine cu voia dușmanilor împăratului. Căci contrazicerea este o cursă și are ca momeală apărarea, prin care, fiind amăgiți, înghițim undița păcatului. Prin aceasta e prins de obicei nenorocitul suflet, fiind apucat de limbă și de gâtleej de către duhurile răutății, care aici îl ridică pe culmea mândriei, aici îl prăvălesc în prăpastia păcatului, ca să fie apoi dus la judecată cu cei căzuți din cer.

47. Cel ce e disprețuit și batjcorit și suferă din cauza aceasta mult în inima sa, să cunoască din aceasta că poartă la sân șarpele cel vechi. De va răbda deci în

36. Sfântul Simeon nu înțelege prin trupul mortificat un trup incapabil de a se mișca spre fapte, ci un trup care nu se mișcă din inițiativa lui, ci din inițiativa cea bună a sufletului. E un trup nerobit patimilor și disponibil pentru libertatea duhului. Într-un trup viu pentru patimi, sufletul e mort.

tăcere, sau va răspunde cu multă smerenie, l-a făcut pe acesta neputincios și i-a slăbit strânsoarea. Iar de va răspunde împotriva cu acreală, sau va grăi cu semeție, a dat putere șarpelui să-și verse veninul în inima sa și să-i roadă cu cruzime cele dinlăuntru ale sale. Prin aceasta îl va face de fiecare dată mai puternic, dându-i spre mâncare îndreptarea sa spre cele bune și puterea nenorocitului său suflet. Aceasta îl va face să trăiască de aici înainte în păcat, și să fie mort cu totul pentru dreptate.

48. De voiești să te lepezi de toate și să te deprinzi cu viațuirea evanghelică, să nu te dai în seama unui învățător neîncercat sau pățimaș, ca nu cumva în loc de petrecerea evanghelică, să o înveți pe cea drăcească. Fiindcă învățăturile bune sunt de la învățătorii buni; iar cele rele, de la cei răi. Căci, desigur, din semințe rele ies roade rele.

49. Înduplecă pe Dumnezeu cu rugăciuni și cu lacrimi ca să-ți trimită un călăuzitor nepățimaș și sfânt. Dar cercetează și tu dumnezeieștile Scripturi și mai ales scrierile cu învățături despre lucrare ale sfinților Părinți, ca punându-le alături de cele învățate și făptuite de învățătorul și înainte-stătătorul tău, să le poți vedea și înțelege pe acestea ca într-o oglindă, și pe cele ce conglăsuiesc cu Scripturile să le iei în inimă și să le stăpânești cu cugetarea, iar pe cele mincinoase și străine să le dai la o parte și să le lepezi, ca să nu rătăcești. Căci să știi că în zilele acestea mulți s-au făcut dascăli mincinoși și înșelători.

50. Tot cel ce nu vede, dar se încumetă să călăuzească pe alții, e un înșelător și duce pe cei ce-l urmează în prăpastia pierzaniei, după cuvântul Domnului: „Orbul

de va călăuzi pe orb, amândoi vor cădea în groapă” (Matei 15, 14).

51. Orbul, față de Cel Unul, e orb în întregime față de toate. Iar cel ce vede pe Unul are vederea tuturor. El se reține de la vederea tuturor, dar are vederea tuturor, fiind în afară de cele văzute. Fiind astfel în Unul, le vede pe toate. Și fiind în toate, nu vede nimic din toate³⁷.

52. Cel ce vede pe Unul prin Unul se vede și pe sine și pe toți și pe toate. Dar fiind ascuns în toate, nu privește la nimic din toate³⁸.

53. Cel ce nu a îmbrăcat chipul Domnului nostru Iisus Hristos, al Omului ceresc și Dumnezeu, peste omul rațional și mintal, cu bună simțire și întru cunoștință, e încă numai sânge și carne. El nu poate primi simțirea slavei duhovnicești prin cuvânt (rațiune), precum nici cei orbi din naștere nu pot cunoaște numai prin cuvânt (rațiune) lumina soarelui³⁹.

37. Sfântul Maxim Mărturisitorul declară că în Cel Unul sunt rațiunile tuturor. Deci cel ce-L vede pe Cel Unul vede rațiunile tuturor în El. Sfântul Simeon Noul Teolog plasează încă în viața aceasta putința vederii tuturor în Dumnezeu, simultană cu ridicarea peste toate. Aceasta e o contemplare atotcuprinzătoare în simplitatea ei. Cine are înțelegerea întregului le vede pe toate ale lui, fără să se piardă în privirea unei părți sau a altela.

38. Amândouă aceste capete sunt luate textual din „Cateheza XXVIII” (*Catéchèses*, tom. III, în *Sources chrétiennes*, 112, p. 160). În *Filocalia greacă* sunt date ca un singur capitol. Poate din faptul că în ediția din *Sources chrétiennes* sunt date ca două, suta întâi are nu o sută, ci 101 capete.

39. Extras din „Cateheza XXVIII”, p. 162. Sfântul Simeon afirmă în chipul cel mai categoric că creștinul nu devine om întreg ca atare decât în măsura în care se întipărește în el chipul lui Hristos, Omul ceresc și Dumnezeu, prin simțire. Cuvântul aici rămâne un

54. Cel ce aude, vede și simte astfel cunoaște puterea celor zise, ca unul ce poartă chipul celui ceresc (1 Cor. 15, 49)⁴⁰, și a urcat la bărbatul desăvârșit, al deplinătății lui Hristos (Efes. 4, 13). Și fiind așa, poate să și călăuzească bine, în calea poruncilor lui Dumnezeu, turma lui Dumnezeu. Dar cel ce nu cunoaște astfel și e altfel e vădit că nu are nici simțurile sufletului deschise și sănătoase⁴¹. Acestuia mai bine îi va fi să fie călăuzit, decât să călăuzească cu primejdie.

55. Cel ce privește la învățătorul și povățuitorul său ca la Dumnezeu, nu poate să-l contrazică. Iar dacă își închipuie și zice că le poate împăca pe amândouă acestea, să știe că s-a rătăcit. Căci nu știe ce simțământ au cei ai lui Dumnezeu față de Dumnezeu.

56. Cel ce crede că viața și moartea sa este în mâna păstorului său, nu-l va contrazice niciodată. Iar necunoașterea acestui lucru naște contrazicerea, care pricinuieste moartea spirituală și veșnică.

57. Înainte ca cel osândit să primească sentința, i se dă puțința de apărare, ca să spună judecătorului despre cele ce a făcut. Dar după arătarea celor făcute și după

cuvânt care comunică o rațiune teoretică cu care se și identifică. Nici prin acest cuvânt, nici prin această rațiune nu se ia contact cu realitatea însăși. Numai cuvântul viu, comunicat nouă de cineva care crede, ne transmite și viața lui, deci și viața lui Hristos, când viața lui e îmbibată de viața lui Hristos și când e primit cu credință. De aceea cere Sfântul Simeon ca Hristos să se imprime în rațiunea omului în mod simțit.

40. Din „Cateheza XXVIII”, p. 160.

41. E o învățătură a Părinților, aceea despre simțurile sufletului. Ele mijlocesc mai mult decât o cunoaștere rațională. Prin ele se realizează un contact al sufletului cu realitățile spirituale din preajma lui Dumnezeu.

sentința judecătorului, nu mai poate contrazice în nici un lucru mic sau mare pe cei rânduiți să aplice osânda.

58. Înainte de a se înfățișa monahul la această judecată și de a descoperi cele dinlăuntrul său, poate îi mai este îngăduit să ridice contraziceri în unele lucruri, pentru că sunt cunoscute, iar în altele cu închipuirea că le poate ascunde. Dar după descoperirea gândurilor și după arătarea vădită a lor, nu-i mai este îngăduit să contrazică pe judecătorul și stăpânitorul său după Dumnezeu, până la moarte. Căci monahul, înfățișându-se la început la această judecată și dezvăluindu-și cele ascunse ale inimii sale, s-a convins de la început, dacă a dobândit oarecare cunoștință, că e vrednic de nenumărate morți; dar crede că prin ascultarea și smerenia sa se va izbăvi de toate pedepsele și chinurile, dacă cunoaște cu adevărat puterea tainei.

59. Cel ce păzește acestea neșterse în cugetul său nu se va împotrivi niciodată în inima sa când va fi cerțat, sau sfătuit, sau muștrat. Fiindcă cel ce cade în asemenea rele, adică în contrazicere și necredință față de părintele și învățătorul său duhovnicesc, se rostogolește jalnic în adâncul și în prăpastia iadului (Pilde 9, 18), încă trăind; și se face casă satanei și a întregii lui puteri necurate, ca un fiu al neascultării și al pierzării (Efes. 2, 2; Ioan 17, 12).

60. Te îndemn pe tine, care ești fiu al ascultării, ca să întorci aceste îndemnuri neconținut în cugetul tău și să lupți cu toată sânguința, ca să nu te cobori în relele amintite ale iadului, ci să te rogi fierbinte, în fiecare zi, lui Dumnezeu: „Dumnezeule și Doamne al tuturor, Cel ce ai stăpânirea peste toată suflarea și tot sufletul; Cel ce singur mă poți tămădui, ascultă rugă-

ciunea mea, a nevrednicului, și răpune pe dracul ce se află cuibărit în mine, omorându-l prin venirea Preasfântului Tău Duh⁴²; și pe mine, cel ce sunt sărac și gol de toată virtutea, învrednicește-mă să cad cu lacrimi la picioarele sfântului meu părinte. Și atrage sufletul lui sfânt la milostivirea față de mine, ca să mă miluiască. Dăruiește, Doamne, smerenie inimii mele, și gânduri cuvioase, păcătosului care-ți făgăduiește să se pocăiască. Nu părăsi până la sfârșit sufletul meu care Ți s-a supus odată ce Ți s-a mărturisit și Te-a ales pe Tine, în locul întregii lumi. Căci știi, Doamne, că vreau să mă mântuiesc, măcar că deprinderea mea cea rea îmi stă piedică. Dar toate câte sunt oamenilor cu neputință, Ție îți sunt cu putință, Doamne”⁴³.

61. Cei ce au pus temelie bună, cu frică și cu cutremur, credinței și nădejzii, în curtea evlaviei, și și-au rezemat cu neclintire picioarele pe piatra ascultării de părinți duhovnicești, socotind cele poruncite de ei ca ieșite din gura lui Dumnezeu, și zidindu-le pe acestea fără șovăire pe temelia aceasta a ascultării întru smerenia sufletului, izbutesc îndată să împlinească această mare și primă faptă: să se lepede de ei înșiși. Căci împlinind cineva voia altuia și nu pe a sa, înfăptuiește nu numai lepădarea de sufletul său, ci și răstignirea față de toată lumea⁴⁴.

42. Duhul rău e omorât de Duhul cel Bun și Sfânt; împătîmirea și neliniștea, de nepătîmire și de pace; neputința iubirii, de puterea iubitoare.

43. Extras din „A patra cuvântare morală” (din *Traktés théologiques et étiques*, în *Sources chrétiennes*, nr. 129, p. 18).

44. De fapt, a te supune din inimă unuia singur, ca lui Dumnezeu, arată puterea generală a ta de a nu te mai afirma nici pe tine, nici lumea, împotriva iubirii.

62. Cel ce contrazice pe părintele său face bucuria dracilor. Iar de cel ce se smerește până la moarte se minunează îngerii⁴⁵. Căci unul ca acesta face lucrul lui Dumnezeu (Ioan 6, 28), asemănându-se Fiului lui Dumnezeu, Care a împlinit ascultarea de Părintele Său până la moarte, iar moartea, pe cruce (Filip. 2, 4-11).

63. Frământarea multă și la vreme nepotrivită întuneacă și tulbură cugetarea și scoate din suflet rugăciunea curată și călnța. Pe de altă parte, aduce oboseală în inimă și, prin aceasta, înăsprire și învârtosare. Iar prin acestea caută dracii să ducă la deznădejde pe cei duhovnicești.

64. Ți se poate întâmpla uneori, monahule, să afli râvnă și dor mare de desăvârșire în sufletul tău, încât să dorești să împlinești toată porunca lui Dumnezeu și să nu cazi nici măcar în păcatul unui cuvânt deșert (Matei 12, 36), ca să nu rămâi în urma niciunuia din sfinții de odinioară în faptă, în cunoștință și vedere. Dar te vezi totodată împiedicat de cel ce seamănă neghina descurajării și nu te lasă să ajungi la o asemenea înălțime a sfințeniei, prin aceea că-ți strecoară astfel de gânduri și-ți zice: „Îți este cu neputință să te mântulești în mijlocul lumii și să păzești fără știrbire toate poruncile lui Dumnezeu”. Atunci așază-te singur într-un colț, strânge-te în tine însuși și adună-ți gândul tău și dă un sfat bun sufletului tău și zi-i: „De ce ești întristat, suflete al meu, și de ce mă tulburi? Nădăjduiește în Dumnezeu, că mă voi mărturisi Lui”. Căci mântuirea persoanei mele nu sunt faptele mele, ci Dumnezeuul meu. Căci cine se va îndrepta din faptele Legii (Gal. 2, 16)? Nu se va îndrepta înaintea Ta nici un vie-

45. Se minunează îngerii, căci acesta e cel mai tare.

țuitor (Ps. 142, 2). Ci nădăjduiesc să mă mântuiesc în dar, din credința în Dumnezeuul meu, prin mila Sa ne-grăită. „Mergi înapoia mea, satano! Domnului Dumnezeuului meu mă închin (Matei 4, 10) și Lui îi slujesc din tinerețile mele, Celui ce poate să mă mântuiască numai cu mila Sa. Depărtează-te deci de la mine! Dumnezeu, Cel ce m-a făcut pe mine după chipul și asemănarea Sa, te va zdrobi pe tine”.

65. Dumnezeu nu cere de la noi oamenii altceva, decât numai să nu păcătuim. Iar acesta nu este lucrul legii, ci paza neslăbită a chipului și a cinstei noastre de Sus. Stând în acestea potrivit cu firea, și purtând haina strălucită a Duhului, rămânem în Dumnezeu și Dumnezeu în noi, fiind dumnezei și fii ai lui Dumnezeu prin înfiere, însemnați cu lumina cunoștinței de Dumnezeu⁴⁶.

66. Trândăvia și greutatea trupului, născute în suflet din lene și negrijă, ne depărtează de la canonul obișnuit și aduc în cugetare întuneric și descurajare⁴⁷. Prin aceasta se ivesc în inimă gânduri de frică și de hu-

46. Ține de firea noastră să păstrăm în noi chipul lui Dumnezeu, sau relația cu Dumnezeu. Prin aceasta suntem fii ai lui Dumnezeu și dumnezei, dar nu născuți din natura lui Dumnezeu, ci înfiați de El prin harul și voința Lui, dar și prin consimțirea și efortul voinței noastre. Ține de acordul activ al voinței noastre cu voința lui Dumnezeu să fim fii ai lui Dumnezeu, dar acordul acesta e cerut de firea noastră. Sfântul Simeon nu cere întâi fapte, ci întâi iubire și încredere în Dumnezeu. Iar prin aceasta Însuși Dumnezeu e cu noi și în noi. Datorită acestui fapt, nu încercăm să împlinim cu puterile noastre faptele legii, ci ne încredem cu iubire în Dumnezeu, Care ne dă însă puterea să iubim cu fapta.

47. Trândăvia trupului se transpune în suflet, din negrijă. Din ea vin apoi în suflet descurajarea și întunericul. Deci între suflet și trup are loc o reciprocitate. Nu se poate neglija niciodată fără pagubă păzirea trupului în cele voite de Dumnezeu.

lire, încât cel ispitit de dracul trândăviei nu mai poate nici măcar să mai intre în locul obișnuit al rugăciunii⁴⁸, ci îi este lene și pregetă și gândește lucruri nebu-nești împotriva Făcătorului a toate⁴⁹. Cunoscând deci pricina și izvorul de unde ți-au venit acestea, intră cu sânguință în locul obișnuit al rugăciunii tale și, căzând la iubitul de oameni Dumnezeu, roagă-te din inimă cu suspine, întru durere și lacrimi, cerând izbăvirea de povara trândăviei și a gândurilor rele; și ți se va da degrabă ție, celui ce bați și stăruiești cu osteneală, izbăvirea de acestea.

67. Cel ce a dobândit inima curată a biruit frica⁵⁰. Iar cel ce se curățește încă, aici o biruie, aici e biruit de ea. Dar cel ce nu luptă nicidecum, sau nu simte deloc că e prieten al patimilor și al dracilor și deci mai adaugă la boala slavei deșarte și boala închipuirii de sine, socotind că este ceva fără să fie nimic, sau e robul și prada fricii, tremurând ca un prunc cu cugetul și având frică acolo unde nu este frică pentru cei ce se tem de Domnul⁵¹.

68. Cel ce se teme de Domnul nu are frică de asaltul dracilor, nici de neputinčioasele lor atacuri, dar nici de amenințările oamenilor răi. Fiind în întregime ca o flacăra sau ca un foc arzător, ce străbate zi și noapte

48. Sigur e vorba de locul spiritual al rugăciunii, de starea de rugăciune, de interiorul rugăciunii.

49. Acestea vin ca o justificare a lenei de a se ruga.

50. Rugăciunea este forța eliberatoare, prin întâlnirea efortului nostru de eliberare cu Persoana supremă, ca izvor a toată puterea și libertatea.

51. Fricos e cel ce nu e curat în inimă. Acela nu poate intra întru libertate în relație cu altul. Curăția inimii aduce libertatea relației cu alte persoane, deci și cu Dumnezeu.

de jur-împrejur locurile ascunse și întunecoase, pune dracii pe fugă. Căci fug mai degrabă aceia de el decât el de aceia, ca să nu fie arși de flacăra învăpăiată a focului dumnezeiesc ce țâșnește din el⁵².

69. Cel ce umblă în frica de Dumnezeu, chiar dacă petrece în mijlocul oamenilor răi, nu se teme. El are înlăuntrul său frica de Dumnezeu și poartă arma nebiruită a credinței, cu care poate să le împlinească pe toate, chiar și pe cele ce par grele și cu neputință celor mulți. El petrece ca un urlaș în mijlocul piticilor, sau ca un leu mugind în mijlocul câinilor și vulpilor, încrezându-se în Domnul. Cu tăria cugetului său îl lovește pe ei și înspălmântă inimile lor, învărtind cuvântul înțelepciunii ca pe un tolag de fier⁵³.

52. Cel ce se tem de Domnul nu sunt lași, ci au curajul mărturisirii în fața lui Dumnezeu și a semenilor. Temerea de Dumnezeu e o sfilă de a nu-L supăra, nu o lășitate. A se observa paradoxul: n-are frică cel ce se teme de Domnul. Temerea de Dumnezeu nu e ca frica din lume sau de ceva din lume; e o putere față de toate cele din lume, iar față de Dumnezeu nu e simțită ca o frică propriu-zisă, ci ca o îndrăznire din iubire, împreună în același timp cu sfilă. Temerea de Dumnezeu dă puterea de a întreprinde orice efort spre împlinirea voinței Lui, adică a tot ce e bun. Nu e vorba însă de o deosebire a acestora prin cuvinte (temere, frică), ci de deosebirea a două stări sufletești, care pot fi indicate prin indiferent care din aceste două nume.

Focul de care se vorbește în acest cap. e entuziasmul iubirii de Dumnezeu, care are în sine cea mai deplină curăție. Termenii: foc, flăcără, sunt termenii preferați de Sfântul Simeon, pentru a exprima puternica simțire a dragostei de Dumnezeu ce-L caracterizează.

53. Înțelepciunea este și o forță, sau e menținută printr-un efort în care se manifestă o forță. E forța gândului la Dumnezeu, care prin aceasta e unit cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru a persista în cele bune, în cele proprii echilibrului vieții.

70. Să nu te miri dacă, stăpânit de frică, tremuri temându-te de toate. Căci ești încă nedesăvârșit și lipsit de tărie și te temi ca un prunc de mormoloci. Căci frica este o boală copilărească și vrednică de răs a sufletului iubitor de slava deșartă. Față de acest drac să nu cauți să te folosești de cuvinte și de contraziceri. Căci cuvintele nu folosesc nimic sufletului care tremură și se clatină. Lăsându-le pe acestea, smerește cu toată puterea gândirea ta și vei vedea cum dispare frica⁵⁴.

71. Odată, cuprins fiind cineva de trândăvie, avea mintea slăbită și întunecată și sufletul moleșit, încât puțin mai trebuia ca să fie lipsit de întristarea inimii și să stingă în el flacăra duhului și să se umple toată casa trupului său de fum⁵⁵. Ba mai mult, se ivi în el o amorțeală a tuturor mădurelor, care-l ducea, din cauza moleșelii, la un somn fără măsură, încât era silit să lipsească și de la slujbele obișnuite. El încercă să se împotrivească acestora prin înfrânare și veghere. Dar biruind somnul, inima lui se înăspri din mândrie și lipsindu-i de aici înainte întristarea, se strecură în el frica. Când o simți pe aceasta în sine, ieși din chilia sa la vreme nepotrivită și, plecând la un loc retras și întunecat, stătu acolo și ridică mâinile și se însemnă cu semnul Crucii, iar ochiul sufletului și-l înălță spre Dumnezeu. Umilindu-și astfel puțin gândirea, îndată dracul fricii se

54. E demnă de remarcat această conviețuire între frică și slava deșartă. Iubitorul de slavă deșartă tremură de părerile tuturor, chiar de ale celor mai neînsemnați oameni. De frica unor părerii care nu-ți cultivă slava deșartă nu vei putea scăpa contrazicând pe cei ce nu recunosc meritele tale, ci acceptând simțirea smereniei. În smerenie stă adevăratul curaj față de alții.

55. E fumul care acoperă vederea și slăbește puterea de mișcare a sufletului, dar și a trupului, spre cele bune și reale.

depărtă puțin de la el. Dar dracul cumplit al slavei desarte, mai puternic decât el, îi fură gândul, vrând să-l atragă și să-l predea iarăși dracului fricii. Înțelegând el aceasta, se miră și rugă fierbinte pe Dumnezeu să izbăvească sufletul lui din asemenea curse ale diavolului.

72. Mare și anevoie de înțeles socotesc că este pentru toți această împreună-lucrare, răutate și uneltire a dracilor. Căci am cunoscut pe dracul fricii însoțindu-se și lucrând împreună cu dracul trândăviei și pe acesta din urmă ajutându-l pe cel dintâi și întărind lucrarea lui; de asemenea, pe cel dintâi sădind în suflet frica împreună cu învârtoșarea, iar pe al doilea întărind întunecarea, moleșeala, învârtoșarea și deznădejdea sufletului și a minții. Trândăvia le este nevoitorilor o încercare menită să le pricinuiască smerenie.

73. Dracul trândăviei obișnuiește să războiască, de cele mai multe ori, mai ales pe cei ce au înaintat în rugăciune, sau pe cei ce se sârguiesc cu ea. Căci nici un altul dintre ceilalți draci nu are putere împotriva acestora. Acesta își are puterea fie dintr-o îngăduință de Sus cu bun rost, fie, cum socotesc mai degrabă, își ia puterea împotriva noastră din niscai stări necuvenite ale trupului⁵⁶. Iar ceea ce vreau să spun este aceasta: mâncând mult și încărcându-mi stomacul și adormind astfel prea sătul, această patimă a pus stăpânire pe mine și am fost biruit; apoi înfrânându-mă iarăși peste măsură, mi-am făcut mintea întunecată și anevoie de mișcat și iarăși am căzut în aceeași patimă⁵⁷. Câteo-

56. Puterea acestuia mai vine și din oboseala fără voie a trupului, ca și din aparența că el nu e un duh rău, că prin el nu se săvârșește răul.

57. Excesul nu e bun nici într-o parte, nici în alta. Aici au rol important înțelepciunea și dreapta socoteală.

dată se întâmplă însă aceasta celor ce se nevoiesc și din amestecarea aerului, despre care nu știu să spun ceva sigur, sau din grosimea vântului de miazăzi.

74. Trândăvia este moartea sufletului și a minții⁵⁸. Dacă Dumnezeu i-ar îngădui să lucreze împotriva noastră după puterea ei, nici unul dintre nevoitori nu s-ar mântui vreodată. Datoria noastră este să i ne împotrivim cu toată puterea ce ne este dată, dar stă în puterea lui Dumnezeu să ne trezească în chip tainic și să ne arate în chip vădit biruitori ai ei. Căci e cu neputință ca, murind cineva, să învie fără ajutorul Celui ce S-a înviat pe Sine din morți.

75. Când mintea e furată de mândrie și se înfundă în ea însăși și-și închipuie că este ceva prin sine însăși fiindcă se nevoiește, harul care o luminează în chip nevăzut se depărtează de la ea și, lăsând-o îndată goală, ea își dă seama repede de neputința ei. Căci patimile năvălesc asupra ei ca niște câini turbați și caută să o sfâșie. Atunci, neștiind ce să facă și neavând unde să alerge ca să se izbăvească, aleargă, prin smerenie, la Domnul care poate să o mântuiască⁵⁹.

76. Cel ce a ieșit deplin din lume se socotește pe sine ca fiind într-un pustiu neumblat (Ps. 62, 3) și plin de fiare. De aceea, cuprins de o frică negrăită și de un cutremur de nedescris, strigă către Dumnezeu ca Iona din chit și din marea vieții; ca Daniil din groapa leilor

58. Deși pornește de la trup, trândăvia devine și o stare a sufletului și a minții.

59. Mândria este așezată de Părinții duhovnicești mai vechi la sfârșitul celorlalte patimi. Sfântul Simeon Noul Teolog o pune, cel puțin pentru nevoitorii care s-au eliberat de patimi, la începutul nevoinței lor. De aceea leacul împotriva ei este, după el, smerenia, opusul mândriei. Smerenia deschide sufletul din nou pentru Dumnezeu.

și a patimilor furioase; ca cei trei tineri din cuptorul focului lăuntric al poftei arzătoare; ca Manase din statuia de aramă a trupului acesta pământesc și muritor. Iar Domnul, auzindu-l, îl izbăvește pe el din prăpastia neștiinței și a dragostei de lume ca pe proorocul din chit, pentru ca să nu le mai dorească pe acestea; îl izbăvește din groapa gândurilor rele ale poftei, care răpesc și rod sufletele oamenilor, ca pe Daniil; din atacurile pătimășe ale focului care-i arde și îi slăbește sufletul și-l împinge cu sila spre fapte necuvenite, răcorindu-i sufletul cu roua Sfântului Duh, ca pe israeliții aceia; și de trupul acesta pământesc și greu și preapătimaș, păstrându-l neînjosit și nedoborât și făcându-l fiu al luminii și al zilei (1 Tes. 5, 5) și învrednicindu-l să guste învierea încă de aici⁶⁰.

77. Sufletul care stăruie în alipirea la starea înjosită a trupului și iubește plăcerile lui și ține la slava de la oameni, chiar dacă nu le caută pe acestea, e simțitor la adierea poftei, rămâne cu totul nemișcat și greoi spre orice virtute și poruncă a lui Dumnezeu, ca unul ce e îngreunat și înălțuit cu putere de relele amintite. Dar când, trezit de ostenele nevoințelor și de lacrimile pocăinței, scutură de la sine greutatea trupului și topește în și-roaiele lacrimilor cugetul trupesc și s-a ridicat mai presus de micimea celor văzute, se împărtășește de lumina curată și se eliberează de patimile care îl tiranizează. Atunci strigă și el îndată, ca proorocul, către Dumnezeu: „Rupt-ai sacul meu și m-ai încins cu veselie, ca să cunosc slava Ta și să nu mă mâhnesc” (Ps. 29, 11-12).

60. Acest cap. e luat în întregime din „A patra cuvântare morală” (*Traitées théologiques et étiques*, tom. II, în *Sources chrétiennes*, 129, p. 20).

78. Sfânta Scriptură ne dă să înțelegem că sunt trei locuri în care obișnuiește mintea să petreacă⁶¹. Iar eu socotesc, mai degrabă, că sunt două. Prin aceasta nu învăț ceva contrar Scripturii – să nu fie! – ci pentru că nu număr între început și sfârșit, mijlocul. De pildă, cel ce se mută dintr-un oraș în altul și dintr-o țară în alta nu va numi, pe drumul străbătut, celelalte orașe și țări, chiar dacă ar vedea în cursul drumului multe și minunate lucruri. Poporul care se mută din Egipt în pământul făgăduinței, și se așază în acesta, își amintește toate cele de pe drumul dintre ele și le descrie pe acestea tuturor, dar nu spune că s-a mutat de la prima cetate la a doua și de la a doua la a treia cetate sau țară, ci că s-a mutat de la robie la libertate, de la întuneric la lumină și din prinsoare a revenit în țara proprie. Tot așa mintea noastră, a oamenilor, obișnuiește să se mute de la împătımire la nepătımire, de la robia patimilor la libertatea duhului, și de la închipuirea contrară firii, pe care legea o numește prinsoare, la înălțarea mai presus de fire⁶², de la marea agitată a vieții

61. Sunt trei stări sau trepte ale minții. Dar acestea nu sunt simplu subiective, ci sunt stări produse de unele realități deosebite de noi.

62. Sfântul Simeon nu cunoaște decât două stări ale omului: starea contrară firii și starea mai presus de fire. O stare neutră nu cunoaște. Ea poate fi cel mult o etapă trecătoare între cele două. De câteva ori vorbește totuși de starea cea conformă firii. În starea aceasta omul se bucură și de ajutorul harului care e mai presus de fire. πρόληψις = „prejudecata” (termen în textul original tradus de noi cu „închipuire”) este o judecată ce și-o face cineva înainte de a se cunoaște cu adevărat pe sine, sau înainte de a cunoaște cu adevărat lucrul despre care gândește sau se pronunță. Ea e de fapt o închipuire. Ca atare ea e contrară firii, căci e pusă în mișcare de vreo pasiune. De aceea e izvorul multor greșeli.

la starea senină cea din afara lumii, de la amărăciunea grijilor și supărărilor vieții la dulceața negrăită și la lipsa de grijă în privința oricărui lucru pământesc; de la pofta, de la frământarea și de la tulburarea cu privire la multe, la alipirea deplină și la dragostea față de Cel Unul.

79. Mutarea minții de la cele văzute la cele nevăzute și de la cele ce cad sub simțuri la cele mai presus de simțuri pricinuiește uitarea tuturor celor lăsate în urmă. Pe aceasta ei o numesc cu dreptate locul liniștii. Învrednicindu-se mintea să se înalțe la el, nu va mai coborî iarăși de acolo, ca Moise după cele 40 de zile și nopți petrecute pe munte, ci, încredințându-se că e bine acolo, nu se va mai întoarce nicidecum spre cele de jos⁶³. Ajuns încă de aici în casa Treimii și el însuși în Treime, ca unul ce este în Ea, se va sălăslui în Împărăția cerurilor. Căci iubirea îl va ține și nu-l va lăsa să cadă⁶⁴.

80. Nu numai cel ce se liniștește singur (sihastrul)⁶⁵, sau cel ce se află sub ascultare (în obște), ci și egume-

63. De fapt cel ce a petrecut odată în lucruri mai înalte nu mai are plăcere de cele de jos și, chiar dacă coboară puțin la ele, tânjește după cele de Sus. Comparația stării prezente – mai rele, cu cea anterioară – mai bună îi produce o tristețe și o nemulțumire continuă.

64. A fi în Treime înseamnă a fi în iubire. Sfântul Simeon atribuie iarăși iubirii și nu contemplației rolul principal în menținerea sufletului în Dumnezeu. Iar iubirea aceasta de Dumnezeu, în care sufletul e ridicat, se explică prin iubirea Celor trei Persoane dumnezeiești între Ele. Fiind așezat sufletul în acest leagăn al iubirii nesfârșite și desăvârșite între Cele trei Persoane dumnezeiești, nu mai poate cădea din el.

65. De aici și până la cap. 87 inclusiv, textul din *Sources chretiennes* se întâlnește iarăși cu textul din *Filocalia greacă* (capetele 53-58, afară de cap. 82).

nul și întâistătătorul celor mulți și chiar cel ce slujește trebuie să fie numaidecât fără griji, sau liberi de toate lucrurile vieții. Căci dacă ne predăm grijilor, călcăm porunca lui Dumnezeu care zice: „Nu vă îngrijiți de sufletul vostru, ce veți mânca, sau ce veți bea și cu ce vă veți îmbrăca... Căci toate acestea le caută păgânii” (Matei 6, 25, 31-32); și iarăși: „Vedeți să nu se îngreuneze inimile voastre de multă mâncare și de beție și de grijile vieții” (Luca 21, 34).

81. Cel ce are gândirea îngrijorată de lucrurile vieții nu este liber. Căci e stăpânit și rob de grija acestora, fie că se îngrijește de acestea pentru sine, fie pentru alții. Iar cel liber de acestea nu se îngrijește în chip lumesc nici pentru sine și nu se va îngriji nici pentru alții, fie că e episcop, fie că e egumen, fie diacon. Cu toate acestea, nu va sta niciodată fără lucru și nu va disprețui nici pe cei mai umiliți și mai mici, ci făcând toate în chip bineplăcut lui Dumnezeu, va rămâne în toate neîngrijorat toată viața⁶⁶.

82. Există o grijă nefăptuitoare și o făptuire fără grijă, ca și dimpotrivă: o negrijă făptuitoare și o lene plină de grijă⁶⁷. Acestea le-a arătat și Domnul. Căci

66. E necesar ca făcând toate cele ce se cer de la noi, să nu le facem cu grija că reușita depinde numai de noi. Să păstrăm conștiința că toate sunt trecătoare. Cei ce se folosesc de lumea aceasta să fie ca și cum nu s-ar folosi. Căci „trece chipul lumii acesteia” (1 Cor. 7, 31).

67. Prin această frumoasă distincție, Sfântul Simeon dovedește că nu condamnă activitatea, ci apăsarea sufletească ce o poate însoți. Să fii activ într-un chip degajat, ca o pasăre în zborul ei vesel, ca un artist, fericit în înaripata lui străduință de a găsi expresia justă a ceea ce contemplă. Aceasta e esența recomandării Sfântului Simeon.

spunând: „Tatăl Meu până acum lucrează, și Eu lucrez” (Ioan 5, 17), și iarăși: „Lucrați nu pentru mâncarea pieritoare, ci pentru cea care rămâne spre viața veșnică” (Ioan 6, 27), n-a desființat activitatea, ci ne-a recomandat activitatea fără grijă⁶⁸. Apoi spunând iarăși: „Cine, îngrijindu-se, poate să adauge măcar un cot la statura sa?” (Matei 6, 27), a desființat grija nefăptuitoare. Iar despre grija întrupată în fapte, zice: „Iar despre îmbrăcăminte și mâncare, ce vă îngrijiți? Nu vedeți crinii câmpului și păsările cerului, pe cei dintâi cum cresc și pe cele din urmă cum sunt hrănite?” (Matei 6, 28). Astfel, aprobând pe una și dezaproband pe cealaltă, Domnul ne învață cum să lucrăm cu grijă neîngrijorându-ne, și cum, liberi de griji, să ocolim o activitate necuvenită⁶⁹.

83. Nu dărașă casa ta, voind să o zidești pe a vecinului. Să știi că lucrul acesta e obositor și greu. Ia sea-

68. De fapt, activitatea din iubire față de alții și de Dumnezeu produce în suflet o stare de negrijă lumească și-l duce la desăvârșirea veșnică, pe când cea din grija egoistă de trup îl duce la pieire. Deci Domnul condamnă grija, dar nu recomandă inactivitatea. Mai mult chiar, el condamnă și lenea, mai ales pe cea însoțită de grijă. De aici rezultă că, deși nu trebuie să considerăm lucrurile lumii eterne, totuși trebuie să socotim că activitatea sufletului în legătură cu ele, de dragul lui Dumnezeu și al altora, e un mijloc prin care sufletul sporește în desăvârșire și ajunge la veșnicia fericită pentru care este rânduit. De altfel, și rugăciunea este o activitate.

69. Ceea ce cere Domnul în fond e împlinirea unei activități cuvenite și reținerea de la cea necuvenită. Cea dintâi trebuie să o facem într-un sens cu toată grija, dar în alt sens neîngrijorați. Iar pe cea de a doua să o evităm, mai ales când o facem fără grijă, adică cu neglijență, sau cu nepăsare de mântuirea sufletului. Există deci grijă și grijă. Există deci grijă bună și grijă rea, precum există negrijă bună și negrijă rea.

ma ca nu cumva hotărându-te la aceasta, să o dă râmi și pe a ta și să nu poți să o zidești nici pe a aceluia⁷⁰.

84. Dacă n-ai dobândit o desăvârșită nepătimire față de lucruri și de bunurile vieții, să nu primești să te ocupi cu chivernisirea lucrurilor, ca să nu te prinzi în ele și, în loc să iei plata slujirii, să suferi osânda pentru hoție, ca fur de cele sfinte. Iar de ești silit la acestea de întâistătătorul, să fii ca cel ce umblă cu focul care arde și să oprești momeala gândului prin mărturisire și pocăință, ca să te păstrezi neatins prin rugăciunea întâistătătorului⁷¹.

85. Cel ce n-a ajuns nepătimitor nu știe ce este nepătimirea, ba nici nu poate crede că este cineva astfel pe pământ. Căci cel ce nu s-a lepădat mai întâi de sine (Matei 16, 24) și nu și-a golit cu bucurie sângele său pentru această viață cu adevărat fericită, cum va bănuî că a făcut cineva acestea ca să dobândească nepătimirea? La fel și cel ce-și închipuie că are Duhul Sfânt neavând nimic, auzind de lucrările Duhului sălășluite în cei ce au de fapt pe Duhul Sfânt, nu va crede că există cineva în generația de azi lucrat și mișcat de Duhul dumnezeiesc sau ajuns la vederea Lui în chip conștient și simțit, asemenea apostolilor lui Hristos și sfinților de altădată. Căci fiecare judecă din starea ce o are el și pe cele ale aproapelui, fie că e vorba de virtute, fie de păcate.

70. Muștrându-l pe altul pentru greșeli, poți să-ți înăsprești sufletul tău și să înaintezi la ură împotriva aceluia. Astfel nu-l zidești nici pe acela și te înrăiești și pe tine.

71. Mărturisind ispita care ți-a venit de a lua din cele chivernisite ale Bisericii, sau ale mănăstirii, vei căpăta de la duhovnic întărire să respingi ispita.

86. Altceva este nepătimirea sufletului și altceva nepătimirea trupului; cea dintâi sfințește și trupul prin strălucirea ei și prin revărsarea de lumină a Duhului; iar cea de a doua singură nu poate să folosească prin sine întru nimic pe cel ce o are⁷².

87. Altceva este nemișcarea mădulelor sufletești și trupești și altceva dobândirea virtuților. Cea dintâi aparține firii, cea de a doua pune rânduială în mișcările naturale⁷³.

88. A nu pofți ceva din plăcerile și dulcețile lumii nu este egal cu a dori bunătățile veșnice și cerești. Altceva este aceasta și altceva e aceea. Cele dintâi le disprețuiesc mulți. De cele de al doilea, puțini oameni s-au îngrijit⁷⁴.

72. Extras din „A patra cuvântare morală”, p. 12. Pentru Sfântul Simeon virtutea nu este o simplă pasivitate, ci o punere în ordine a mișcărilor sufletești și trupești, pentru buna folosire a lor în favoarea deprinderii unei virtuți. Prin aceasta spiritualitatea creștină se deosebește net de cea budistă. Nemișcarea puterilor trupești și sufletești poate aparține firii slăbite, sau dezamăgite de pe urma dezordinii pătimase a mișcărilor lor. Căci slăbirea sau dezamăgirea pot apărea în creatură, care n-are de la sine ființa, ci e din nimic și ca atare înaintează când rămâne de sine spre nimic. Dar punerea în rânduială a mișcărilor firii e un efort care învinge înclinarea mișcărilor firii spre trândăvia dezordinii și spre nimic.

73. Extras din aceeași cuvântare, p. 12.

74. Extras din aceeași cuvântare, p. 14. Continuând ideea din capitolul anterior, Sfântul Simeon spune că dorirea bunătăților veșnice e mai mult decât nedorirea plăcerilor pământești. Virtutea e o dorire pozitivă a bunătăților veșnice și prin aceasta depășește o fire ajunsă la nemișcare prin voința de a nu răspunde răului cu rău, sau prin dezabuzare și slăbire. Ea e un efort de ridicare a firii la cele mai presus de fire. Nu se cere desființarea dorinței ca putere a firii, ci îndreptarea și întărirea ei spre cele continuu mai înalte.

89. A ocoli și a nu căuta slava de la oameni nu este totuna cu a dori slava de la Dumnezeu. Căci e multă deosebire între aceste două lucruri. Pe cea dintâi au respins-o mulți și dintre cei stăpâniți de patimi; pe cea de a doua, puțini s-au învrednicit să o primească și cu multă osteneală⁷⁵.

90. Nu e totuna a te mulțumi cu o haină modestă și a nu dori un veșmânt strălucitor, cu a te îmbrăca în lumina lui Dumnezeu. Acesta este un lucru și acela altul. Atrăși de mii de pofte, unii disprețuiesc cu ușurință pof-tirea unui veșmânt; dar în lumina lui Dumnezeu se îmbracă cei care o caută neobosiți prin toate nevoințele și se fac fiii luminii și ai zilei în împlinirea poruncilor⁷⁶.

91. Altceva este vorbirea smerită și altceva cugetarea smerită; altceva este smerenia și altceva este floarea smereniei; altceva este rodul acesteia și altceva dulceața frumuseții lui, și altceva decât acestea, urmările ce decurg din el. Dintre acestea, unele atârnă de noi, altele nu atârnă de noi. Cele ce atârnă de noi sunt: să

75. „A patra cuvântare morală”, p. 12. Se face aici o deosebire (analoagă cu cea din cele două capete anterioare) între pesimismul celor ce s-au scârbit, prin dezamăgiri sau prin cinismul patimilor, de slava de la oameni, și cei ce doresc, într-un elan pozitiv, slava curată de la Dumnezeu cel infinit. Aici se crede în Dumnezeu cel personal, acolo e un fel de panteism, odată ce persoana omenească se topește în esența universală. Aici se crede într-un Dumnezeu personal, Căruia credinciosul vrea să placă, și în a plăcea lui Dumnezeu constă slava dorită de la El, care este totodată o depășire a egoismului.

76. „A patra cuvântare morală”, p. 14. Aceeași idee ca în cele trei capete anterioare. Dar aici Sfântul Simeon dă și o explicare proprie a deosebirii între lipsa unei patimi și posesiunea unei virtuți contrare: lipsa unei patimi poate proveni din angajarea intensă în alte patimi.

cugetăm toate, să ținem seama de toate, să spunem și să facem toate câte ne duc la smerenie; dar sfânta smerenie și celelalte însușiri ale ei, harismele și lucrările ei, sunt darul lui Dumnezeu și nu atârnă de noi. Dar de ele nu se va învrednici nimeni, dacă nu a semănat toate semințele care atârnă de el⁷⁷.

92. Altceva este a nu ne revolta față de necinstiri, de batjocuri, de încercări și necazuri, și altceva a ne arăta mulțumiți de ele și a ne ruga pentru cei ce ne fac acestea. Altceva este a iubi din suflet pe aceștia și altceva a întipări, pe lângă aceasta, în mintea noastră fața fiecăruia dintre ei și a-i îmbrățișa fără patimă ca pe niște prieteni adevărați, cu lacrimi de iubire sinceră, fără să se afle în acea clipă nici o urmă a vreunei supărări în noi. Iar lucrul mai mare decât cele spuse este ca în timpul însuși al ispitelor să aibă cineva, în chip neschimbat, aceeași bună simțire egală pentru cei ce-l batjocoresc în față, îl calomniază, îl judecă, îl osândesc, îl înjură și-l scuipă în față, și pentru cei ce iau în afară înfățișarea prieteniei, dar pe ascuns fac aceleași lucruri fără să se poată însă ascunde de fapt. Dar nea-semănat mai mare lucru decât toate acestea socotesc că este ca cineva să uite cu desăvârșire cele ce le-a suferit și să nu-și aducă aminte de ceva din ceea ce i s-a întâmplat, fie că lipsesc, fie că sunt de față cei ce l-au supărat, ci să-i primească și pe aceștia la fel ca pe prieteni, în convorbiri și la masă, fără nici o gândire la cele întâmplate⁷⁸.

93. Nu e același lucru a-ți aduce aminte de Dumnezeu și a-L iubi pe Dumnezeu. Nici a te teme de Dumnezeu

77. „A patra cuvântare morală”, p. 16.

78. „A patra cuvântare morală”, p. 16.

și a păzi poruncile Lui⁷⁹. Altceva sunt acestea și altceva, acelea. Dar amândouă sunt proprii celor desăvârșiți și nepătimitori.

94. Altceva este nepăcățuirea și altceva, lucrarea poruncilor⁸⁰. Cea din urmă este proprie celor ce se nevoiesc și viețuiesc după Evanghelle, iar cea dintâi este proprie celor ce au dobândit prima nepătimire.

95. Liniștea nu e, desigur, una cu nelucrarea⁸¹. Nici tăcerea nu e una cu liniștea⁸². Altceva e fiecare din acestea. Nelucrarea este proprie celor ce nu voiesc să cunoască împărtășirea de bunătățile lui Dumnezeu, nici să împlinească ceva din cele bune. Lucrarea poruncilor este proprie celor ce se ocupă neîncetat cu cunoștința lui Dumnezeu și stăruiesc în înțelegerea cuvântului înțelepciunii lui Dumnezeu și cercetează adâncurile Duhului și sunt introduși în tainele minunate ale lui Dumnezeu. Iar liniștea este proprie celor ce săvârșesc lucrarea minții cu luarea-aminte a unei cugetări pline de atenție la gânduri.

96. Nu este același lucru retragerea (din lume) cu mutarea dintr-un loc în alt loc și adevărata înstrăinare⁸³;

79. „A patra cuvântare morală”, p. 18. Poți să te temi de Dumnezeu și să nu treci această temere în fapte.

80. „A patra cuvântare morală”, p. 16.

81. Liniștea este ceva pozitiv, este o bucurie. Nelucrarea e inactivitate și nu iradiază din ea putere, ci îndeamnă la pasivitate și deci la tristețe. Poți să fii activ în liniște și poți să fii inactiv fără să ai liniște. Căci lipsa de mișcare e contrară firii.

82. Din „A patra cuvântare morală”. Poți să taci în afară și în suflet să n-ai liniște.

83. Din „A patra cuvântare morală”. Deci mai presus de fuga exterioară de lume e cea care mântuiește, sau înstrăinarea interioară de ceea ce e rău în ea.

ci altceva și altceva. Cea dintâi este a celor ce luptă și a celor ce, din cauza lenei, sunt purtați de o cugetare nestatornică, sau din cauza unui prisos de căldură doresc lupte și mai mari. Iar a doua este a celor ce s-au răstignit lumii (Gal. 5, 24) și lucrurilor lumii și doresc să fie pururea numai cu Dumnezeu și cu îngerii și nu se întorc deloc spre cele omenești.

97. Altceva este a te împotrivi vrăjmașilor și a lupta împotriva lor și altceva a-i birui și a-i supune și a-i omori cu desăvârșire. Primul lucru e propriu luptătorilor și vitejilor în cele ale nevoinei; al doilea e propriu celor nepătimitori și desăvârșiți⁸⁴.

98. Toate acestea sunt fapte ale sfinților ce umblă în lumina nepătimirii. Dar cei ce înțeleg că sunt în afara lor să nu se lase amăgiți, nici să-și amăgească sufletele lor, ci să știe că ei umblă zadarnic, ca într-un întuneric⁸⁵.

99. Mulți s-au supus acestor nevoine, unul pentru un motiv, altul pentru alt motiv. Dar foarte puțini sunt cei ce au săvârșit osteneala lor cu frică și cu dragoste firească de Dumnezeu. Singuri aceștia, ajutați de har, izbutesc în scurtă vreme în lucrarea virtuții și se întind spre cele spuse. Ceilalți sunt lăsați, cum s-a spus, „să rățăcească în loc neumblat și nu pe cale” (Ps. 106, 40)⁸⁶, potrivit cuvântului: „Și i-am trimis pe ei după

84. Extras din „A patra cuvântare morală”, p. 18. Cel nepătimitor nu mai e mișcat de nici un răspuns contrar la răul dușmanului, ci-l copleșește și-l desființează cu neclintirea în iubire.

85. Extras din „A patra cuvântare morală”, p. 16. Aceștia umblă mult, însă umblă în întuneric și nu reușesc să iasă din el.

86. A umbla în întuneric, neînaintând spre scopul firesc al vieții noastre, înseamnă a nu umbla pe drum, căci orice drum duce undeva, duce la un scop.

uneltirile inimilor lor, merge-vor întru meșteșugirile lor” (Ps. 80, 11)⁸⁷.

100. Cel ce a dobândit experiența acestora prin sânguinta cea mai bună va cunoaște puterea (înțelesul) celor spuse. Iar cel ce e altfel va cunoaște înțelesul din afară al celor spuse, dar despre înțelesul lor duhovnicesc, care se cunoaște cu înțelegerea, nu va avea decât idei teoretice, sau mai bine zis va plăsmui în cugetarea lui chipuri mincinoase, fiind foarte departe de ele, ca un om ce se amăgește.

101. Când te-ai ridicat prin multe osteneli și sudori deasupra micimii trupului și te-ai dezbrăcat de trebuințele lui, îl vei purta ușor și duhovnicește, ca pe unul ce nu va simți nici foame nici sete. Atunci vei privi mai bine, ca prin oglindă (1 Cor. 13, 12)⁸⁸, pe Cel mai presus de minte și cu ochii tăi spălați de lacrimi vei vedea pe Cel pe Care nimeni nu L-a văzut vreodată (Ioan 1, 18)⁸⁹. Și având sufletul rănit de iubirea Lui, vei înfiripa un cântec amestecat cu lacrimi⁹⁰. Atunci să-ți aduci aminte de mine și să te rogi pentru smerenia mea, ca unul ce ești unit cu Dumnezeu și ai o îndrăznire neînfruntată față de El.

87. Extras din „A patra cuvântare morală”, p. 18. Aceștia și-au făcut propriile lor planuri, nu urmăresc planurile lui Dumnezeu.

88. Trupul lui a devenit transparent ca o oglindă prin care cel duhovnicesc se vede pe sine și vede pe Dumnezeu.

89. Lacrimile fac ochii curați și de aceea capabili să vadă esența tainică a lucrurilor și pe Dumnezeu prin ele.

90. Starea aceasta de mare înduioșare și bucurie pentru Dumnezeu își găsește o expresie nu numai în lacrimi, ci și în ritmul unei melodii.

ALE ACELUIAȘI

25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice și teologice)

1. Nici celui ce teologhisește nu i se potrivește pocăința, nici celui ce se pocăiește, teologia. Căci pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri (Ps. 102, 12), pe atâta e mai înaltă teologia decât pocăința⁹¹. Căci precum se vaită un om aflat în boală și neputințe, sau precum strigă un cerșetor îmbrăcat în zdrențe, așa face cel ce se află în pocăință și săvârșește cu adevărat faptele pocăinței. Iar cel ce teologhisește este asemenea celui ce petrece în curțile împărătești îmbrăcat în strălucirea veșmântului împărătesc și vorbește neîncetat cu împăratul ca un intim al lui și aude de la el în fiecare moment poruncile și voile lui⁹².

2. Sporirea în cunoștința de Dumnezeu se face prilej și pricină a necunoașterii tuturor celorlalte, ba chiar și a lui Dumnezeu. Și mărima luminii Lui e o nevedere desăvârșită; iar simțirea supradesăvârșită a luminii Lui cea mai presus de simțire e o ne-simțire a tuturor celor

91. Avem aici sensul patristic al teologiei, ca fiind contemplație a lui Dumnezeu, atinsă pe treptele înalte ale curăției și nepătimirii. Cel ce trăiește desăvârșit în Dumnezeu, văzându-L cu mintea, nu mai simte nici trebuință de pocăință, căci uită până și de starea sa, fiind ieșit întreg în Dumnezeu pe Care-L vede.

92. Adevărata teologie e nu numai vorbirea despre Dumnezeu, ci dialog cu Dumnezeu, simțire puternică și responsabilă a prezenței Lui personale și revendicatoare.

ce sunt în afara ei⁹³. Căci simțirea care nu cunoaște, nu află și nu înțelege deloc ce sunt, de unde, unde, care și cum sunt cele în care se află, neavând putere să știe acestea, cum va fi simțire? Cum nu vor fi acestea mai degrabă mai presus de simțire? Iar mintea care-și simte neputința ei cum nu va fi nesimțitoare față de cele mai presus de simțire? „Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9)⁹⁴ cum vor fi supuse simțirii?

3. Domnul, Care ne dăruiește nouă cele mai presus de simțire, ne dă și o altă simțire mai presus de simțire prin Duhul Său, ca să simțim în chip mai presus de fire darurile și harismele Lui mai presus de simțire prin toate simțurile, în chip clar și curat⁹⁵.

4. Tot cel ce e nesimțitor față de Unul e nesimțitor față de toate, precum cel ce are simțire față de Unul le simte pe toate și este în afară de simțirea tuturor. El le simte pe toate și nu e stăpânit de simțirea lor⁹⁶.

5. Cel surd față de cuvântul lui Dumnezeu e surd față de orice glas, precum cel ce aude cuvântul lui Dumnezeu

93. Se afirmă aici caracterul apofatic, sau mai presus de cunoaștere al cunoașterii lui Dumnezeu, conform lui Dionisie Areopagitul și Sfântului Grigorie de Nyssa.

94. Extras din „Cateheza XXVIII”, p. 158-160, unde e în legătură cu cap. 1, SC, 51, p. 51-52.

95. Există și o simțire mai presus de simțire. Sufletul nu se află pe acea treaptă într-o insensibilitate. Ea e o sensibilitate spirituală și are drept cauză lucrarea Sfântului Duh. Dar e lucrătoare și prin simțurile trupului, cum a fost cazul cu apostolii pe Tabor.

96. Sfântul Simeon Noul Teolog se dovedește în tot scrisul lui un teolog al simțirii mai presus de simțire. Dar această simțire nu-i un sentiment pur, ci un contact total al ființei noastre, sensibilizată de Duhul, cu Dumnezeu.

le aude pe toate⁹⁷. Acesta este surd, pe de altă parte, față de orice glas. El le aude pe toate și nu aude pe nici una, decât pe acelea care își spun cuvintele în Cuvântul⁹⁸, și nici pe acestea, ci numai pe Cuvântul care grăiește fără glas în glasuri⁹⁹.

6. Cel ce aude, vede și simte astfel cunoaște puterea (înțelesul) celor spuse. Iar cel ce nu o cunoaște, este vădit că nu-și are simțurile sufletului clare și sănătoase. Și fiind așa, încă n-a cunoscut că a fost zidit ca văzător al zidirii văzute și pentru a fi introdus în cea cunoscută cu mintea¹⁰⁰, ci, „fiind așezat într-o astfel de cinste, s-a alăturat și s-a asemănat cu animalele fără minte și purtătoare de povară” (Ps. 48, 12). Și, asemănat cu ele, rămâne astfel neîntors, nerechemat, sau neridicat la prima cinste, după darul economiei Domnului nostru Iisus Hristos (Efes. 3, 2-7), Fiul lui Dumnezeu¹⁰¹.

97. Acela vede și aude în toate cuvântul lui Dumnezeu.

98. Nu aude nici un cuvânt ca stând de sine, sau ca răsunând de sine, ci fiecare cuvânt este identificat pentru el cu Cuvântul lui Dumnezeu.

99. Extras din „Cateheza XXVIII”. Numai prin faptul că auzim în mod real cuvântul lui Dumnezeu, ca un cuvânt căruia trebuie să-i răspundem, auzim real toate cuvintele Lui prin lucruri și prin oameni, ca pe niște cuvinte care ne scot din izolarea și egoismul nostru și trebuie să le răspundem. Propriu-zis în toate cuvintele e un singur Cuvânt personal Care ni Se comunică, ne revendică și simțim că trebuie să-l răspunem prin viața, prin faptele noastre.

100. Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv. 38, 11*, PG, 36, 324 A. Omul a fost făcut ca subiect cunoscător și văzător al celor cunoscute și văzute, într-o legătură ontologică cu ele, cum e Logosul divin cu rațiunile Sale, care prin creație devin rațiunile lucrurilor.

101. Extras din „Cateheza XXVIII”, p. 160-162. Sfântul Simeon vorbește și de niște simțuri sau de o sensibilitate a sufletului care

7. Fiind jos, nu cerceta cele de sus; iar înainte de a ajunge sus, nu te ocupa prea mult cu cele de jos, ca nu cumva, lunecând, să cazi din amândouă, mai bine zis să te pierzi cu cele de jos.

8. Cel ce a fost ridicat de împărat din cea mai de jos sărăcie la bogăție, și a fost îmbrăcat cu o mare cinste și împodobit cu o haină strălucitoare și i s-a poruncit să stea în fața lui, privește pe împăratul cu mare dor și îl iubește ca pe binefăcătorul lui, iar haina cu care a fost îmbrăcat o cinstește cum se cuvine, și demnitatea și-o cunoaște. Iar de bogăția dată lui își dă seama. Așa și monahul care s-a retras cu adevărat din lume și de la lucrurile din ea și a venit la Hristos, chemat printr-o bună simțire, și a fost ridicat la înălțimea vederii duhovnicești prin lucrarea poruncilor, cunoaște fără rătăcire pe Dumnezeu și înțelege limpede schimbarea săvârșită cu el. Căci vede pururea harul Duhului care luminează de jur-împrejur, care poate fi numit haină și purpură împărătească, sau mai bine zis e Hristos însuși, dacă cei ce cred în El s-au îmbrăcat în El (Rom. 13, 14)¹⁰².

9. Cel ce s-a îmbogățit cu bogăția cerească, adică cu prezența și sălășluirea Celui ce a zis: „Eu și Tatăl vom veni și locaș ne vom face întru el” (Ioan 14, 23),

s-a tocit prin cădere. Cine aude și vede prin ele cunoaște „puterea” realității spirituale, nu numai înțelesul ei, pentru că prin ele se pune în legătură cu acea realitate și ea, fiind personală, iradiază putere din ea.

102. Acest cap. corespunde cu cap. 59 din *Filocalia greacă*. Sfântul Simeon, care a fost „spătarul cubicular” la curtea împăratului Vasile II, folosește des imagini de la curtea împărătească. El socotește harul energiei necreate ce izvorăște din Hristos ca o haină a lui Hristos, în care e îmbrăcat, sau ca pe Hristos însuși, dacă Hristos este în energia ce iradiază din El.

știe în cunoștința sufletului de ce mare har s-a împărtășit și ce mare comoară poartă în inima lui. Căci vorbind cu Dumnezeu ca și cu un prieten, stă cu îndrăznire în fața „Celui ce locuiește în lumina cea neapropiată” (1 Tim. 6, 16)¹⁰³.

10. Fericit este cel ce crede acestora! De trei ori fericit este însă cel ce se străduiește să dobândească cunoștința celor spuse prin făptuire și prin sfințite nevoințe! Dar este un înger, ca să nu spun mai mult, cel ce se ridică prin contemplare și cunoștință la înălțimea acestei stări și aproape de Dumnezeu, ajuns ca un fiu al lui Dumnezeu.

11. Cel ce stă la țărmurile mării vede noianul nesfârșit de apă, dar marginea lui nu o poate vedea, ci numai o parte oarecare. La fel cel ce s-a învrednicit să privească oceanul nesfârșit al slavei lui Dumnezeu și să-l vadă în chip înțelegător îl vede nu atâta cât este, ci cât e cu puțință ochilor înțelegători ai sufletului său¹⁰⁴.

12. Cel ce stă lângă mare nu o privește numai pe aceasta, ci și intră atâta cât voiește în apele ei. Așa și cei ce voiesc, dintre cei duhovnicești, pot să se împărtășească și să contemple, prin cunoștință, lumina dumnezeiască, pe măsura dorinței de care sunt purtați¹⁰⁵.

103. Deși Dumnezeu este nevăzut, simțirea prezenței Lui este atât de puternică, încât Sfântul Simeon declară că se simte ca în fața Lui.

104. A se observa cum Sfântul Simeon aseamănă cu un ocean chiar numai slava lui Dumnezeu; de ființa lui Dumnezeu nici nu îndrăznește să vorbească.

105. Contemplarea luminii dumnezeiești nu e despărțită, pentru Sfântul Simeon, de împărtășirea de ea, potrivit învățaturii lui despre simțurile sufletești prin care omul duhovnicesc intră în contact cu realitatea dumnezeiască, așa cum intră orice om prin simțurile trupului în contact cu lumea materială.

13. Cel ce stă la țărmurile mării, atât timp cât se află în afara apelor, le vede pe toate și privește peste noianul apelor, dar când începe să intre în apă și să se scufunde în ea, pe măsură ce se afundă, părăsește vederea celor din afară. Așa și cei ce au ajuns la împărțirea de lumina dumnezeiască: pe măsură ce înaintază în cunoștința dumnezeiască, se scufundă tot mai mult în neștiință¹⁰⁶.

14. Cel ce a coborât în apa mării până la genunchi, sau până la brâu, vede toate cele din afara apei în chip clar; dar când se coboară în adânc și a ajuns întreg sub apă, nu mai poate vedea ceva din cele de afară, decât numai atâta că e întreg în adâncul mării¹⁰⁷. Așa li se întâmplă și celor ce cresc prin sporire duhovnicească și urcă în desăvârșirea cunoștinței și a contemplației.

15. Când cei ce înaintază spre desăvârșirea duhovnicească sunt luminați în parte, adică primesc o lumină numai în minte, atunci ei oglindesc slava Domnului în chip înțelegător și sunt introduși în cunoștința înțelegerii și în taina descoperirii, fiind ridicați de la contemplarea celor ce sunt la Cel ce e mai presus de cele ce sunt (de făpturi).

16. Cei ce se apropie de desăvârșire și nu o văd încă decât în parte sunt înspăimântați înțelegând nesfârșirea și necuprinderea celor pe care le văd. Căci, pe măsură

106. De la cap. 11 până la cap. 19 inclusiv e redată ideea Sfântului Grigorie de Nyssa: „Aceasta este a vedea cu adevărat pe Dumnezeu: a nu afla niciodată o săturare a dorinței ...căci nu se va socoti vreodată că se poate îmbrățișa firea nevăzută” (*Despre viața lui Moise*, în PG, 44, 404). Dar Sfântul Simeon pune în relief și ideea scumpă lui, că cel ajuns în oceanul dumnezeiesc nu mai vede nimic în afară de el, dar în el vede toate. Proprie lui este și imaginea oceanului și a apelor.

107. Deci nu-și pierde cunoștința identității sale.

ce pătrund în lumina cunoștinței, primesc cunoștința neștiinței lor. Dar când realitatea spirituală le apare încă în chip neclar și li se arată ca într-o oglindă și e luminată numai în parte, ea va binevoi să se facă văzută și mai mult și să se unească prin împărtășire cu subiectul iluminat, luându-l întreg în sine, când acest subiect va fi scufundat întreg în adâncul Duhului ca în sânul unui abis de nesfârșite ape luminoase; atunci el urcă în chip negrăit la desăvârșita neștiință, ca unul ce a ajuns mai presus de toată cunoștința¹⁰⁸.

17. Când mintea e simplă, sau goală de orice înțeles și intră întreagă în lumina dumnezeiască, simplă¹⁰⁹, fiind acoperită de ea, nu mai are să afle altceva în afară de lumina în care este, ca să fie mișcată spre înțelegerea acelui altceva, ci rămâne în abisul luminii dumnezeiești, nemaiîngăduindu-i-se să privească nicidecum în afară¹¹⁰. Aceasta este ceea ce s-a spus: „Dumnezeu este lumină” (1 Ioan 1, 5) și lumina supremă și odihna de orice vedere pentru cei ce au ajuns în ea.

18. Mintea pururea în mișcare devine nemișcată și cu totul fără gânduri când e acoperită întreagă de în-

108. Știința și cunoștința implică posesia parțială a realității, sau transformarea ei în stare de obiect, ceea ce înseamnă delimitarea ei.

109. E simplitatea de ocean a Dumnezeirii, în care se cuprind rădăcinile transcendente ale tuturor într-un chip nediferențiat, iar Ea însăși, ca izvor al lor, e infinit mai mult decât toate.

110. Se redă aici o idee a Sfântului Maxim Mărturisitorul care zice: „În nemărginire se odihnește toată mișcarea celor ce se mișcă în mod natural, pentru faptul că nu există în ea nici o distanță sau interval, neavând deci unde, cum și spre ce să se miște, întrucât are pe Dumnezeu, Care hotărâniceste chiar și nemărginirea, Care hotărâniceste toată mișcarea, ca sfârșit în calitate de cauză” (*Ambigua*, în PG, 91, 1217). Dar Sfântul Simeon folosește copios imaginea luminii și dă acestei imagini un caracter emoțional.

tunicul dumnezeiesc și de lumina dumnezeiască¹¹¹. Dar e în stare de contemplație și de simțire și de gustare a bunătăților în care se află¹¹². Căci adâncul Sfântului Duh nu e ca adâncul apelor mării, ci e adâncul apei vii a vieții veșnice (Ioan 4, 10)¹¹³. Toate cele în care mintea ajunge, după ce străbate cele văzute și cugetate, sunt de neînțeles, de netâlcuit și de necuprins. Ea se mișcă și se întoarce numai în ele în chip nemîșcat¹¹⁴, viețuind în viața mai presus de viață, fiind lumină în lumină și nu lumină de sine. Căci nu se privește atunci pe sine, ci pe Cel mai presus de sine și slava de acolo făcând-o străină de cunoașterea sa, se are pe sine iarăși întreagă neștiută¹¹⁵.

19. Cel ce a ajuns la măsurile desăvârșirii este mort fără a fi mort, viețuind în Dumnezeu în Care se află și neviețuind luiși (Rom. 14, 7). E orb ca cel ce nu vede din fire. El a ajuns însă mai presus de orice vedere naturală, ca unul ce a primit ochi noi și neasemănat mai

111. Sfântul Simeon identifică întunicul dumnezeiesc al lui Dionisie Areopagitul cu lumina dumnezeiască. De altfel însuși Dionisie înțelegea prin întunicul de pe Sinai „preamulta lumină”. Ajunsă aici mintea rămâne cu o mișcare receptivă, nu creatoare, cu o mișcare stabilă în același sens, nu cu o mișcare ce trece de la un lucru la altul.

112. Precum se conciliază întunicul cu preamulta lumină, așa se conciliază mintea golită de gânduri cu starea ei de contemplație și de gustare a bunătăților dumnezeiești. Căci în oceanul dumnezeiesc cel simplu sunt toate.

113. Și unde e viața veșnică, e și viața sufletului omenesc.

114. Identificarea stabilității cu mișcarea sufletului ajuns în Dumnezeu o făcuse și Sfântul Grigorie de Nyssa (*Despre viața lui Moise*, PG, 44, 405 C) și Sfântul Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*, PG, 91, 1221).

115. Mintea devine prin lumina dumnezeiască altfel decât e prin natura ei, de aceea își devine ei însăși un mister neînțeles.

buni și mai presus de cei ai firii. El e nelucrător și nemișcat, ca unul ce a împlinit toată lucrarea sa. E fără gânduri, ca unul ce s-a ridicat la unirea mai presus de înțelegere și se odihnește acolo unde nu mai e vreo lucrare a minții, sau vreo mișcare de aducere aminte, spre vreun gând sau spre vreun înțeles. Căci, neputând înțelege sau cunoaște cele neînțelese și cu neputință de cuprins, se odihnește, așa zicând, în ele. Iar odihna aceea e nemișcarea ne-simțirii fericite, care e totodată desfătarea în simțirea neîndoielnică și fără străduință a bunătăților negrăite¹¹⁶.

20. Cel ce nu s-a învrednicit să ajungă la o astfel de măsură a desăvârșirii și în posesiunea unor astfel de bunuri să se învinovătească numai pe sine și să nu spună, pentru a se dezvinovăți, că lucrul acesta este cu neputință, sau că desăvârșirea se dobândește, dar în chip neștiut. Ci să cunoască, încredințat de dumnezeieștile Scripturi, că lucrul e cu putință și adevărat, înfăptuindu-se prin lucrare și împlinindu-se în chip conștient. Căci fiecare se lipsește pe sine de aceste bunătăți pe măsura neîmplinirii și nelucrării poruncilor¹¹⁷.

21. Mulți citesc Sfintele Scripturi, iar unii, citindu-le, le și aud¹¹⁸. Dar puțini dintre cei ce le citesc pot cunoaște drept puterea și înțelesul celor citite. Aceștia declară uneori că cele spuse de Sfintele Scripturi sunt cu neputință, alteori le socotesc cu totul de necrezut,

116. E bucuria de darurile primite fără osteneală, fără efort, dar care le întrec pe toate cele dobândite prin efort.

117. Extras din sfârșitul celei de „A zecea cuvântări morale”, în *Traités théologiques...*, tom. II, p. 336. E o învățătură scumpă Sfântului Simeon că bunurile dumnezeiești se posedă în chip conștient. De fapt, dacă nu avem conștiința lor, nici nu le avem.

118. E vorba de auzirea cu sufletul, adică cu un simț al sufletului.

sau le iau ca alegorii în sens rău. Pe cele spuse pentru timpul de față le socotesc ca având să se împlinească în viitor, iar pe cele spuse despre cele viitoare, le iau ca deja întâmplate și ca întâmplându-se în fiecare zi. Și astfel nu e o judecată dreaptă în ei, nici o pătrundere adevărată a lucrurilor dumnezeiești și omenești.

22. Dumnezeu a făcut de la început două lumi: una văzută și alta, nevăzută. Dar e un singur împărat al lucrurilor văzute care poartă în el trăsăturile celor două lumi, în latura cea văzută și cugetată¹¹⁹. Potrivit cu aceste două lumi, strălucesc doi sori: cel văzut cu simțurile și cel cugetat. Și ceea ce e soarele acesta în cele văzute și supuse simțurilor, aceea este Dumnezeu în cele nevăzute și neînțelese cu mintea. Căci El este și se numește Soarele dreptății (Mal. 4, 2; 3, 20). Iată deci doi sori, unul cunoscut cu simțurile și unul cugetat cu mintea, precum sunt și două lumi, așa cum s-a spus. Și dintre cele două lumi, una, adică lumea supusă simțurilor cu toate cele din ea, este luminată de soarele acesta cunoscut cu simțurile și văzut, iar cealaltă lume, adică cea cunoscută cu mintea și cele din ea, primește lumina și strălucirea de la Soarele cugetat al dreptății. Deci cele supuse simțurilor și cele cunoscute cu mintea sunt luminate în chip despărțit: cele dintâi de soarele cunoscut cu simțurile, iar cele din urmă de Soarele cunoscut cu mintea. Cele din urmă nu au nici o unire sau cunoștință sau comuniune cu cele supuse simțurilor.

23. Singur omul din toate cele văzute și cugetate a fost zidit de Dumnezeu ca o ființă îndoită, având trup alcătuit din patru elemente: din simțire și suflare, prin

119. Acesta e omul.

care participă la aceste elemente și trăiește în ele, și din suflet înțelegător și nematerial și necorporal, unit în chip negrăit și neînțeles cu acestea și amestecat cu ele în chip neamestecat și neconfundat¹²⁰. Iar acestea sunt omul cel unul, animal muritor și nemuritor, văzut și nevăzut, sensibil și inteligibil, văzător al zidirii văzute, cunoscător al celei cugetate. Precum cei doi sori își împlinesc în chip despărțit lucrările în cele două lumi, așa și în omul cel unul: unul luminează trupul, Celălalt sufletul și fiecare soare comunică lumina sa, prin participare, părții luminate de el, după puterea de primire a ei, fie în chip mai bogat, fie în chip mai sărac¹²¹.

24. Soarele supus simțurilor e văzut, dar nu vede. Soarele cunoscut cu mintea e și văzut de cei vrednici, dar și vede pe toți și mai ales pe cei ce-L văd pe El. Cel cunoscut cu simțurile nu vorbește, nici nu dă cuiva pu-

120. Sfântul Simeon nu putea să nu sufere influența timpului său, în multe privințe care nu țin propriu-zis de credința creștină. Făcând abstracție de ideea celor patru elemente componente ale lumii materiale, idee proprie timpului său, el se mai resimte și de înțelegerea simplistă a acelui timp în privința unirii dintre trup și suflet. Astăzi ne dăm seama de taina cu mult mai complexă a acestei uniri. De altfel, însuși Sfântul Simeon dă dovadă că e conștient de dificultatea problemei când adaugă pe de o parte simțirea și suflarea la cele patru componente ale trupului, iar pe de alta declară că prin ele se unește sufletul cu trupul. Sensibilitatea și suflarea sunt marea taină a existenței umane. Aparțin ele materiei? Aparțin sufletului? E greu de a le atribui unuia sau altuia în mod separat. În sensibilitate se întâlnesc sufletul și trupul.

121. Fără îndoială, deși fiecare soare luminează în mod direct partea omului corespunzătoare lui, totuși lumina Soarelui spiritual se reflectă din suflet și asupra trupului, iar lumina soarelui văzut produce bucurie și sufletului. Căci omul, deși e din două părți, e totuși unul. În om se realizează unirea între cele două lumi. Aceasta o va spune Sfântul Simeon în capetele următoare.

tere să vorbească. Cel cunoscut cu mintea vorbește prietenilor Lui și dăruiește tuturor puterea să vorbească¹²². Cel supus simțurilor, strălucind în grădina supusă simțurilor, usucă numai umezeala pământului cu căldura razelor lui, dar nu și îngrașă plantele și semințele. Cel cunoscut cu mintea, arătându-Se în suflet, împlinește lucrurile următoare: usucă umezeala patimilor și curăță murdăria produsă de ele și dă grăsime pământului sufletului, din care se hrănesc plantele virtuților îmbibate de rouă.

25. Soarele supus simțurilor răsare și luminează lumea cunoscută cu simțurile și toate cele din ea, pe oameni, fiarele, animalele și orice altceva, peste care-și întinde în chip egal lumina sa. Apoi apune și lasă în întineric locul pe care l-a luminat. Cel cunoscut cu mintea strălucește pururea și a strălucit, încăpând întreg în toate în chip neîncăput. Dar e deosebit de cele create de El și e întreg despărțit în chip nedistanțat de acestea, fiind întreg în toate și nicăieri; întreg în creaturile văzute întregi și întreg în afară de ele; întreg în cele văzute și întreg în cele nevăzute; e prezent întreg pretutindeni și nu e întreg nicăieri și nicidecum¹²³.

122. Soarele spiritual dă putere sufletelor să vorbească, întrucât, vorbindu-le El însuși, le mișcă la răspuns. El e Subiectul suprem, Care se adresează subiectelor făcute după chipul Lui. El e Cuvântul cuvântător, de unde pornesc toate cuvintele de chemare și din care-și iau mișcarea de răspuns toate cuvintele de răspuns ale subiectelor create. Această convorbire leagă subiectele create de Dumnezeu și luminează toate creaturile în același timp.

123. Aceste trei ultime capete au intrat în prefața „Stoglavei”, colecție de hotărâri ale Sinodului de la Moscova, din 1551. A se vedea la E. Duchesne, *Le Stoglav et les cents chapitres*, Paris, 1920, p. 4-5. După J. Darrouzès, *Chapitres théologiques...*, p. 79.

ALE ACELUIAȘI

Una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice)

1. Hristos este începutul (1 Cor. 15, 20), mijlocul și sfârșitul¹²⁴. Căci e în toate: în cele dintâi (Col. 1, 18) și în cele mijlocii și în cele din urmă ca în cele dintâi. Pentru că nu este în El vreo deosebire oarecare între acestea, precum nu este nici barbar, nici scit, nici elin, nici iudeu, ci toate și în toate este Hristos (Col. 3, 11).

2. Sfânta Treime, străbătând prin toate, de la cele dintâi și până la cele din urmă, ca de la capul unui trup până la picioare, le strânge pe toate, le lipește, le unește și le leagă de Sine și, unindu-le astfel, le face tari și de nedesfăcut¹²⁵. Ea se face cunoscută în fiecare dintre ele, Una și Aceeași, Care este Dumnezeu, în Care și cei din urmă sunt cei dintâi și cei dintâi sunt cei din urmă (Matei 20, 16)¹²⁶.

124. Sfântul Maxim spune: „Dumnezeu este începutul, mijlocul și sfârșitul celor ce sunt” (*Capetele gnostice* I, 5), dar și că: „Dumnezeu nu este pentru Sine, pe cât e cu putință să știm noi, nici început, nici mijloc, nici sfârșit” (II, 2). Hristos însă S-a făcut prin intrupare începutul, mijlocul și sfârșitul vieții noastre celei noi.

125. Sfânta Treime, ca diversitate de Persoane în unitatea ființei, se face principiu de menținere a unității în diversitate a tuturor.

126. Același Dumnezeu, fiind și în cele din urmă, le face și pe acestea ca pe cele dintâi. Din faptul că Dumnezeu sau Hristos e și în cele din urmă, Sfântul Simeon trage concluzia că în fond și cele din urmă sunt cele dintâi și invers.

3. Pe toți credincioșii, noi credincioșii trebuie să-i vedem ca pe unul și în fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos, și să avem atâta dragoste față de ei, încât să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru ei¹²⁷. Nu trebuie să numim sau să socotim pe vreunul rău, ci pe toți să-i vedem, cum am spus, ca buni. Chiar dacă ai vedea pe vreunul tulburat de patimi, să nu urăști pe fratele, ci patimile care îl războiesc. Iar dacă îl vezi tiranizat de poftă și de gânduri greșite, să ai și mai multă milă de el, ca nu cumva să fii și tu ispitit (Gal. 6, 1), ca unul ce te afli supus schimbărilor materiei nestatornice¹²⁸.

4. Precum cetele înțeleghătoare ale puterilor de Sus sunt luminate de Dumnezeu după treptele lor, de la cea dintâi la a doua și de la aceasta la alta și așa mai departe, revărsarea luminii dumnezeiești trecând la toate, așa și sfinții, fiind luminați de dumnezeieștii îngeri și legați și uniți prin legătura Duhului, se fac de aceeași cinste cu îngerii și se întrec cu ei¹²⁹. Căci ei vin din neam în neam (Ps. 144, 13), prin sfinții ce i-au precedat, lipindu-se de aceia prin lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, prin care sunt luminați asemenea aceloră, primind harul lui Dumnezeu prin participare. Astfel alcătuiesc ca un fel de lanț de aur, fiecare din ei fiind ca un inel ce se leagă de celălalt prin credință, prin fapte

127. Sobornicitatea Bisericii își are temeiul în faptul că în fiecare credincios este Același Hristos, deci în fiecare credincios sunt toți credincioșii.

128. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*.

129. Faptul că lumina dumnezeiască trece prin îngeri la sfinți nu-i lasă pe sfinți mai prejos de îngeri. Căci lumina dumnezeiască trecând de la îngeri la sfinți nu se împuținează, ci li se împărtășește acestora întreagă. Trecerea aceasta nu face decât să înfăptuiască legătura între îngeri și sfinți.

și prin iubire, încât alcătuiesc în Dumnezeu cel Unul un șir ce nu se poate rupe ușor¹³⁰.

5. Dacă cineva e fals prin fățarnicie, sau pătat prin fapte, sau rănit ușor prin vreo patimă, sau are vreo mică lipsă din negrijă, nu se numără cu cei întregi, ci se leapădă ca nefolositor și lipsit de tărie. Aceasta, pentru ca nu cumva în vremea întinderii să facă legătura lanțului să se rupă și să introducă o distanță între cei nedistanțați și o întristare în amândouă părțile, cei dinainte suferind pentru cei de după ei, iar aceștia, pentru despărțirea de cei dinainte¹³¹.

6. Cel ce nu năzuiește cu iubire și cu dorință puternică să se unească prin smerita cugetare cu cel din urmă dintre sfinți, ci păstrează o mică neîncredere în el, nu se va uni niciodată deloc nici cu el, nici cu sfinții dintâi care au precedat, chiar dacă ar socoti că are toată credința și toată iubirea față de Dumnezeu și față de toți sfinții¹³².

130. Trecerea luminii de la îngeri la sfinți e ca trecerea pildei și puterii de sfințenie de la sfinții dinainte la cei de după ei. Aceasta e o tradiție vie, care asigură unitatea între generații. Același Hristos e în cei dintâi și în cei din urmă, făcându-i pe cei dintâi ca pe cei din urmă și pe cei din urmă ca pe cei dintâi. Sfântul Simeon dă revărsării luminii de la îngeri la sfinți și de la sfinții dinainte la cei de după ei un sens de tradiție.

131. Corespunde cu cap. 62 din *Filocalia greacă*. Patimile rup lanțul tradiției vii a sfinților, care constituie un fel de coloană vertebrală a Tradiției vii a Bisericii.

132. Cine rupe legătura cu sfântul cu care e în legătură nemijlocită rupe prin aceasta legătura cu toți sfinții de mai înainte. Prin el se va introduce o întrerupere în lanțul tradiției, cu grele urmări pentru Hristos. Pentru menținerea tradiției se cere smerenie și iubire față de înaintași, precum ruperea tradiției e pricinuită de mândrie și de lipsa de iubire.

7. Plânsului după Dumnezeu îi premerge smerenia și îi urmează o bucurie și o veselie negrăită. Iar din smerenia după Dumnezeu răsare nădejdea mântuirii. Căci cu cât se socotește cineva pe sine din suflet mai păcătos decât toți oamenii, cu atâta crește, împreună cu smerenia și nădejdea care înflorește în inima lui, încredințându-l că prin ea se va mântui.

8. Cu cât coboară cineva mai mult în adâncul smereniei și se recunoaște ca nevrednic de mântuire, cu atâta se întristează mai mult și varsă șiroaie de lacrimi. Iar pe măsura acestora, țâșnește în inima lui bucuria, iar împreună cu ea izvorăște și crește nădejdea, care face încredințarea despre mântuire mai puternică¹³³.

9. Fiecare trebuie să se cerceteze pe sine și să se cunoască, pentru a nu se încrede nici numai în nădejdea singură fără plânsul și smerenia duhovnicească, nici în smerita cugetare și în lacrimi, fără nădejdea și bucuria ce urmează aceloră¹³⁴.

10. Există o părută smerenie din lene, din neglijență și dintr-o lipsă de nădejde a conștiinței, pe care cei ce o au o socotesc pricinuitoare de mântuire. Dar nu este, căci nu are plânsul pricinuitor de bucurie, însoțit cu ea.

11. Există un plâns fără smerenie duhovnicească și acesta e socotit de cei ce plâng astfel ca un plâns curățitor de păcate. Dar închipuindu-și aceasta, se amăgesc în zadar. Căci sunt lipsiți de dulceața Duhului, ivită în

133. Viața duhovnicească e împletită din contraste, ca și viața în păcat. Plăcerea păcatului e însoțită de chinul părerii de rău. Întristarea pentru păcat care merge până la plâns naște bucuria, căci ea pune începutul vieții celei noi.

134. Cu acest capitol începe un șir de capete de aplicare piluitoare a unui discernământ subtil unor stări sufletești, care pot avea diferite conținuturi, cu toată aparența de identitate.

chip tainic în câmara înțelegătoare a sufletului (Ps. 33, 9). De aceea unii ca aceștia se și aprind repede de pofta față de lume și nu pot să disprețuiască în chip desăvârșit lumea și cele din lume. Iar cel ce nu poate disprețui acestea în chip desăvârșit și n-a dobândit o dezlipire din suflet față de ele nu poate dobândi nici nădejdea sigură și neîndoielnică a mântuirii sale. E purtat de îndoială neîncetat, ici și colo, nepunând temelia pe piatră (Luca 6, 48).

12. Plânsul este îndoit în lucrările lui. Unul este ca apa, care stinge prin lacrimi văpaia patimilor și curățește sufletul de întinăciunea pricinuită de ele; altul ca focul, care face viu, prin prezența Sfântului Duh, și reaprinde și încălzește și face înfocată inima și o înflăcărează de dragostea și de dorul lui Dumnezeu.

13. Observă și cunoaște lucrările ce se ivesc în tine din smerenie și din plâns și cercetează folosul ce ți se adaugă din ele la vreme potrivită. Pentru cei începători aceasta înseamnă lepădarea a toată grija pământească, dezlipirea și renunțarea la părinți și la prieteni, părăsirea grijii și disprețuirea tuturor lucrurilor și bunurilor, nu numai până la un ac, ci și până la trupul însuși.

14. Precum cel ce pune pământ pe o flacăra ce arde în cuptor o stinge pe aceasta, la fel grijile vieții și împătimirea de cel mai neînsemnat și mai mic lucru sting căldura aprinsă la început în suflet¹³⁵.

15. Cel ce s-a lepădat cu bucurie și într-o deplină simțire a inimii de lucrurile din afară și de oameni și de toate cele ale vieții și a uitat de ele a sărit peste im-

135. Începătorii trebuie să pună deosebită râvnă în dezlipirea lăuntrică de grijile lumești. După ce au progresat, au dobândit această dezlipire, chiar dacă sunt între lucruri.

pătimire ca peste un zid și e ca un străin față de lume și față de toate cele din ea. El își adună mintea sa și-și concentrează gândul și cugetarea numai la pomenirea morții. De aceea se gândește la judecată și la răsplată și e cu totul stăpânit de acestea, pătruns de o frică negrăită din pricina acestor gânduri și a cugetării la ele.

16. Cel ce poartă în sânul său frica de judecată e ca un osândit legat în lanțuri pe scena acestei vieți. De aceea, arată ca unul ce e târât ca de un călău de frică, și dus pe drumul spre moarte, negândind la altceva decât la chinul său și la durerea pe care va avea să o sufere din pedeapsa veșnică. Purtând în inimă acest gând, frica ce e întreținută de el nu-l lasă să se îngrijească de nici un lucru din cele omenești. Aflându-se astfel neîncetat ca un pironit pe lemn, și stăpânit fiind de dureri puternice, nu-și poate îndrepta ochii spre fața cuiva și nu face nici un caz de cinstea sau de necinstea de la oameni. Căci socotindu-se vrednic de toată necinstirea și disprețuirea, nu-l interesează bațjocurile ce vin asupra lui.

17. Cel ce poartă în sine frica morții are silă de toată mâncarea, băutura și podoaba hainelor. El nu mănâncă pâinea și nu bea apa cu plăcere, ci împlinește trebuința trupului atâta numai cât ajunge pentru a trăi¹³⁶. Acela va lepăda toată voia sa și se va face rob tuturor, nedeosebind între cele poruncite¹³⁷.

18. Cel ce s-a dat pe sine, de frica chinurilor, rob părinților după Dumnezeu nu va alege poruncile care ușurează durerea inimii lui, nici pe cele care dezleagă

136. Aceasta e metoda de a satisface cerințele strict necesare ale vieții, fără a aluneca spre păcat. Așa a făcut Hristos.

137. Corespunde cap. 64 din *Filocalia greacă*. Acela va evita însă săvârșirea păcatului, chiar dacă i se poruncește.

legătura fricii lui. Nu va asculta nici de cei ce-l îndeamnă spre acestea cu prietenie, sau cu lingușire, sau cu poruncă, ci va alege mai degrabă pe cele ce-i sporesc frica și va voi pe cele ce-i strâng legătura și va iubi pe cele ce-i dau putere călăului (fricii). El va stăruie în acestea, neașteptând să ia dintr-o dată slobozire din ele¹³⁸. Dar nădejdea izbăvirii face osteneala mai ușoară, ceea ce este mai folositor celui ce se căiește fierbinte¹³⁹.

19. Tuturor celor ce încep să viețuiască după Dumnezeu le este folositoare frica de chinurile și durerea ce se naște din ea. Iar cel ce-și închipuie că poate pune început fără durere și fără lanțuri și fără călău (frică) nu numai că-și așază temelia faptelor sale pe nisip, ci își închipuie chiar că-și poate face casa în aer, fără temelie, ceea ce este într-un tot cu neputință. Căci durerea aceasta naște toată bucuria și lanțul acesta rupe toate lanțurile păcatelor și alte poftelor și călăul acesta nu pricinuieste moarte, ci viață veșnică¹⁴⁰.

20. Cel ce nu va vrea să scape și să fugă de durerea născută din frica de chinurile veșnice, ci se va lipi cu toată hotărârea inimii de ea și-și va strânge și mai mult legăturile ei, pe măsura acestei hotărâri va înain-

138. El nu se va lăsa convins de argumentele celor ce voiesc să-i ușureze frica de chinurile veșnice și durerea pentru ele. Dacă filosoful german Heidegger socotește că existența ființei omenești e frământată permanent de grijă, în spiritualitatea creștină existența este stăpânită de frica de chinurile veșnice.

139. Corespunde cap. 65 din *Filocalia greacă*.

140. Corespunde cap. 66 din *Filocalia greacă*. Se accentuează aici un mare paradox: durerea naște bucurie; călăul fricii duce la viață. Pentru că acestea sensibilizează și întăresc spiritul, nu-l lasă în somnolență și în lipsa de tărie. În aceasta stă faptul că prin cruce se ajunge la viață.

ta mai repede și se va înfățișa înaintea feței Împăratului împăraților. Iar întâmplându-se aceasta, îndată ce va privi ca printr-o ceață spre slava Aceluia, i se vor dezlega lanțurile, iar călăul lui, sau frica, va fugi departe de la el, și durerea din inima lui se va întoarce în bucurie și se va face izvor care izvorăște la vedere neîncetat șiroaie de lacrimi, iar în minte, liniște, blândețe și dulceață de negrait. Ba îi va da și bărbăție și-l va face să alerge slobod și neîmpiedicat spre toată ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Ps. 118, 32). Acestea sunt cu neputință celor începători, dar le sunt proprii celor ce au ajuns, prin înaintare, spre mijloc. Iar celor desăvârșiți, izvorul acesta li se face lumină, inima schimbându-li-se și prefăcându-li-se fără de veste¹⁴¹.

21. Cel ce are în lăuntrul lui lumina Duhului Sfânt cade cu fața la pământ, neputând să o privească, și strigă cu spaimă și cu frică multă, ca unul ce a văzut și a pățimit un lucru mai presus de fire, de cuvânt și de înțelegere. El este asemenea unui om căruia i s-au aprins de undeva mădulele de un foc în care, arzând și neputând răbda căldura văpăii (Ier. 20, 9), se poartă ca unul ce a ieșit din sine¹⁴². Neizbutind nicidecum să devină iarăși al său și copleșit neîncetat de lacrimi și răcorit de ele, el aprinde focul dorului și mai tare. Ca urmare, varsă și mai multe lacrimi și, spălându-se în

141. Corespunde cap. 67 din *Filocalia greacă*. Izvorul lacrimilor se face izvor de lumină. Se vede prin lacrimile acestora lumina din ei. Cel ce nu poate plânge pentru păcat rămâne încruntat și întunecat.

142. Este extazul în care omul a plecat de la sine, absorbit de lumina și de focul Duhului Sfânt. Acesta face trupul transparent și fierbinte pentru că și sufletul e fierbinte. El e focul entuziasmului curat.

mulțimea lor, fulgeră de tot mai mare strălucire¹⁴³. Iar când s-a aprins în întregime și s-a făcut ca o lumină¹⁴⁴, se împlinește ceea ce s-a spus: „Dumnezeu unit cu dumnezeii și cunoscut de ei”, și anume atât de mult cât s-a unit cu cei cu care s-a unit și s-a descoperit celor ce-L cunosc¹⁴⁵.

22. Pe cât voiește Dumnezeu să se facă cunoscut de noi, pe atâta se și descoperă. Și pe cât se descoperă, pe atâta e văzut și cunoscut de cei vrednici. Dar nu e cu putință să pătimească cineva și să vadă așa ceva, dacă nu s-a unit mai întâi cu Preasfântul Duh, după ce a dobândit prin dureri și sudori o inimă smerită, curată, simplă și zdrobită.

23. Înainte de plâns și de lacrimi, nimeni să nu ne amăgească cu vorbe deșarte (Efes. 5, 6), nici să nu ne amăgim pe noi înșine. Căci încă nu este în noi pocăință, nici adevărată părere de rău, nici frică de Dumnezeu în inimile noastre, nici nu ne-am învinovățit pe noi înșine, nici n-a ajuns sufletul nostru la simțirea judecății viitoare și a chinurilor veșnice. Căci dacă ne-am fi învinovățit pe noi înșine și am fi dobândit acestea și am fi ajuns la ele, îndată am fi vărsat și lacrimi. Iar fără de acestea, nici învârtoșarea inimii noastre nu se va putea înmuia vreodată, nici sufletul nostru nu va dobândi smerenie, nici nu vom izbuti să ne facem smeriți. Iar cel ce nu s-a făcut astfel nu se poate uni cu Duhul cel

143. Un alt paradox: din răcoarea lacrimilor se aprinde focul unui și mai mare dor de Dumnezeu. Și invers.

144. Aceasta e o stare de deplină transparență spirituală prin Duhul Sfânt și prin întărirea la culme a spiritului omenesc.

145. Corespunde cap. 68 din *Filocalia greacă*. Sfântul Simeon descrie aici o stare de extaz din cele trăite de el.

Sfânt¹⁴⁶. Și cel ce nu s-a unit cu Duhul acesta prin curăție nu poate să ajungă la vederea și cunoștința lui Dumnezeu și nu e vrednic să se învețe tainic virtuțile smereniei¹⁴⁷.

24. Cel ce voințe să-l învețe meșteșugul vorbirii și filosofia pe cel ce abia a învățat să silabisească literele nu numai că nu-l va folosi întru nimic, ci îl va face mai degrabă să se descurajeze și să se dezguste, din pricina neputinței minții lui de a cuprinde înțelesul celor spuse. Tot așa cel ce spune începătorilor despre cele ale desăvârșirii, și mai ales celor mai greoi, nu numai că nu-i va folosi cu nimic, ci îi va face să se întoarcă la cele din urmă. Căci privind la înălțimea virtuții și înțelegând cât de departe este de culmea ei și socotind că lui îi este cu neputință să urce spre vârful ei, va disprețui și începuturile făcute de el, ca nefolositoare, și se va scufunda în deznădejde.

25. Când cei ținuți și stăpâniți încă de patimi vor auzi că cel desăvârșit după Dumnezeu se socotește pe sine mai lipsit de curăție decât orice om și decât orice animal și orice fiară și că atunci când e batjocorit se bucură, când e bârfit binecuvântează, când e prigonit rabdă și se roagă pentru dușmanii lui cu lacrimi și întru durerea inimii, rugându-se lui Dumnezeu pentru ei, la început nu cred că sunt lucruri așa de mari și încearcă să se facă pe ei deopotrivă cu acela. Pe urmă, dați pe față de Sfintele Scripturi și copleșiți de sfinții care le-au dovedit acestea cu fapta, mărturisesc că nu pot să ajungă la ele. Iar când aud că fără împlinirea acestora

146. Prin lacrimi, inima, înmuind învârtosarea ei, se deschide Duhului.

147. Corespunde cap. 69 din *Filocalia greacă*.

este cu neputință să se mântuiască, atunci, nevrând să înceteze cu totul să facă răul și să se pocăiască de păcatele lor, îi prinde deznădejdea.

26. Cei mai mulți cinstesc ca nepătimitori și ca sfinți pe cei ce fățuresc virtutea și una arată în pielea obrazului și altceva sunt după omul dinlăuntru, și anume plini de toată nedreptatea, pizma, viclenia și răul miros al plăcerilor. Ei socotesc așa, pentru că nu au ochiul sufletului curățit, nici nu sunt în stare să-i cunoască pe aceia din roadele lor. Iar pe cei ce petrec în evlavie și virtute și în nerăutatea inimii, care sunt sfinți cu adevărat, îi socotesc, în chip greșit, ca pe oamenii de rând, și trec pe lângă ei disprețuindu-i și îi țin de nimic¹⁴⁸.

27. Unii ca aceștia cinstesc ca învățător și ca om duhovnicesc mai degrabă pe cel guraliv și arătos. Iar pe cel tăcut și cu grijă la cuvinte îl țin de prost și mut¹⁴⁹.

28. Cei trufași la cuget și bolnavi de mândria diavolului se întorc de la cel ce vorbește în Duhul Sfânt, socotindu-l trufaș la cuget și mândru. Căci cuvintele lui mai degrabă îi pleznesc decât îi străpung¹⁵⁰. Dar pe cel ce boscorodește din burtă și din fițuici și îi minte cu privire la mântuirea lor, îl laudă și îl primesc. Astfel, nu este nimeni între unii ca aceștia care să poată deosebi și vedea lucrul bine și așa cum este¹⁵¹.

29. „Fericiți, zice Dumnezeu, cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8). Dar inima

148. Corespunde cap. 70 din *Filocalia greacă*.

149. Corespunde cap. 71 din *Filocalia greacă*.

150. Cei mândri socotesc mândri pe oamenii duhovnicești, pentru că aceștia nu primesc să se coboare la glume și la fapte ușuraticе.

151. Corespunde cap. 72 din *Filocalia greacă*.

curată nu o poate înfăptui nici o virtute, nici două, nici zece, ci toate împreună fiind, așa zicând, ca una singură și dusă până la capătul din urmă¹⁵². Dar nici acestea nu pot face singure inima curată, fără venirea și lucrarea Duhului. Căci precum fierarul își poate arăta meșteșugul prin uneltele sale, dar fără lucrarea focului nu poate isprăvi nimic, așa și omul toate le face și se folosește de virtuți ca de niște unelte, dar fără venirea focului dumnezeiesc, ele rămân fără rod și fără folos, neizbutind să curățească pata și întinăciunea sufletului¹⁵³.

30. Acolo unde este smerenie adâncă, acolo sunt și lacrimi îmbelșugate. Iar acolo unde sunt acestea, acolo e și prezența Duhului cel închinat. Iar acolo unde e Acesta, acolo se ivește toată curăția și sfințenia în cel ce se află sub lucrarea Duhului și acestuia i se face văzut Dumnezeu și Dumnezeu privește la el. „Căci la cine voi privi, zice, decât la cel blând și liniștit și temător de cuvintele Mele?”¹⁵⁴.

31. Omul poate lupta împotriva patimilor sale, dar nu le va putea dezrădăcina nicidecum. Și a primit puterea de a nu face răul, dar nu și puterea de a nu se gândi la el¹⁵⁵. Dar evlavia constă nu în a face numai binele, ci și în a nu gândi cele rele. Deci cel ce gândește cele rele nu poate dobândi inimă curată. Și cum

152. Lipsa unei singure virtuți ține inima pătată și o singură pată se simte în toate virtuțile, tulburându-le.

153. Cap. 73 din *Filocalia greacă*. Singur Dumnezeu este cu adevărat curat în chip desăvârșit și poate curăți inima omului cu focul iubirii aprins de El în inimă.

154. Darrouzès, *Chapîtres théologiques...*, p. 89, dă la notă: Isaia 62, 2. Dar în acel loc nu se află aceste cuvinte.

155. Mintea, mereu în mișcare, e mai greu de stăpânit decât măduarele trupului.

ar putea? Căci e întinată de gândul rău, ca o oglindă de noroi¹⁵⁶.

32. Eu am înțeles că inima curată constă nu numai în a nu fi tulburat cineva de vreo patimă, ci și în a nu cugeta vreun rău sau ceva al vieții, atunci când vrea, ci a avea în sine numai amintirea lui Dumnezeu printr-o iubire neînfrânată. Căci numai în lumina curată vede ochiul în chip curat, neașezându-se în calea privirii nimic¹⁵⁷.

33. Nepătimirea spun că constă nu numai în a fi în afară de lucrarea patimilor, ci și în înstrăinarea de amintirea lor. Și nici numai în aceasta, ci și în a ne goli mintea noastră de închipuirea lor, în așa fel ca, atunci când voim, să ne ridicăm mai presus de ceruri, ajungând în afară de toate cele văzute și supuse simțurilor. Atunci e ca și când simțurile noastre ar fi încuiate și mintea noastră ar fi pătruns la cele mai presus de simțuri, ducând prin puterea ei cu sine simțurile, ca un vultur aripile sale.

34. Mintea fără simțuri nu-și arată nicidecum lucrările sale și nici simțurile pe ale lor fără minte¹⁵⁸.

156. Desigur, nu e vorba numai de un gând teoretic la rău, ci de un oarecare gând ispititor. Dar acest gând, dată fiind puterea lui de influență, numai prin prezența lui Dumnezeu în om poate să nu mai dureze în om.

157. De aici vedem că „lumina” de care vorbește atât de mult Sfântul Simeon constă în curăția inimii și a privirii. Curăția aceasta o are omul numai cu ajutorul lui Dumnezeu, sau numai venindu-i de la El. Ea e acolo unde nu se intercalează nici un alt gând între om și Dumnezeu. Inima curată e acolo unde s-au deșrădăcinat chiar gândurile rele din suflet.

158. Prin această afirmație Sfântul Simeon risipește orice răstălmăcire a gândirii sale, că ar admite o despărțire a minții de simțuri în lucrarea ei. Spiritul transfigurează lucrarea simțurilor, nu se dispensează de ea. Dar nici lucrarea simțurilor nu poate fi cugetată

35. Inimă curată este și se zice aceea care nu află în sine nici o închipuire sau gând lumesc, care e atât de dăruită lui Dumnezeu și de unită cu El, că n-are nici o amintire, nici a lucrurilor supărătoare ale vieții, nici a celor pricinuitoare de bucurie, ci petrece în contemplație ca în al treilea cer, și e răpită în rai (2 Cor. 12, 2-4), și vede arvuna bunătăților făgăduite sfinților și se face martorul bunurilor veșnice, pe cât e cu putință firii omenești. Acesta e semnul adevărat al inimii curate și dovada sigură prin care cunoaște cineva și măsurile curăției și se vede pe sine însuși ca într-o oglindă¹⁵⁹.

36. Precum cel ce se află în afara casei nu vede pe cei aflători înlăuntrul ei, așa nici cel răstignit lumii

fără spirit. Omul e unitate de suflet și trup în actele, în gândurile și în sentimentele sale. Dar Sfântul Simeon spune și mai mult: omul care nu mai are nici un gând rău în sine își înalță și simțurile la „cer”, adică vede și prin ele lumina dumnezeiască, sau taine spirituale mai presus de lucrurile pământești. Căci aceste taine se văd totuși prin lume sau prin trup devenite transparente. Aceasta pentru că simțurile lui au devenit apte pentru aceste taine și sunt copleșite de minte și prin mintea lui de lucrarea Duhului Sfânt. Mintea și simțurile au devenit în acest caz o unitate cunoscătoare pe un plan mai înalt. Omul cunoaște ca o ființă totală realitățile superioare.

159. Inima curată face transparent pe om sieși. Până ce inima e pătată, omul nu se poate cunoaște pe sine însuși pentru că nu-și este transparent nici sieși, cum nu este nici altora. Se interpune între el și sinea sa indefinită preocuparea de altceva inferior și mărginit. Inima curată e profunzimea abisală a omului, redescoperită. Căci nu se mai interpune nici un gând despre vreun obiect limitat între el și această profunzime. Omul se cunoaște acum ca ceea ce este el propriu-zis în indefinitul lui, care, întrucât e deosebit într-o anumită privință de indefinitul altor oameni, e totuși definit într-un anumit fel. Dar profunzimea abisală credinciosul nu și-o poate descoperi decât când ea se deschide în profunzimea infinită a lui Dumnezeu în care subzistă.

(Gal. 6, 14), sau mort ei, nu mai are vreo simțire a lucrurilor din lume.

37. Precum trupul mort nu are nici o simțire, nici a trupurilor vii, nici a celor ce zac moarte împreună cu el, așa nici cel ce a ajuns în afara lumii, în Duh, și e împreună cu Dumnezeu, nu poate avea vreo simțire a lumii sau vreo împătımire de lucrurile ei, măcar că e supus trebuințelor trupului.

38. Există o moarte înainte de moarte și o înviere a sufletelor înainte de învierea trupurilor, prin lucrare, prin putere, prin experiență și prin adevăr. Când cugetul muritor a fost desființat de mintea nemuritoare și starea de moarte, alungată de viață, sufletul se vede pe sine în chip vădit ca înviat din morți, precum se văd pe ei înșiși cei ce se scoală din somn. Și recunoaște pe Dumnezeu care l-a înviat. Iar cunoscându-L pe El și mulțumindu-I, se ridică mai presus de simțuri și de toată lumea, plin de o plăcere negrăită, și face să se odihnească în sine toată mișcarea cugetătoare¹⁶⁰.

160. Sufletul, detașat de diferite gânduri limitate conforme obiectelor lor, se vede pe sine deosebit de gândurile trecătoare, deci muritor. Aceasta e una cu trezirea la adevărata conștiință de sine. Dar aceasta se ivește împreună cu conștiința de Dumnezeu. El se trezește la conștiința nemuririi sale, întrucât își cunoaște persistența sa față de gândurile trecătoare. Acest suflet se bucură de învierea sa înainte de învierea trupului, prin lucrare, prin putere, prin experiență și prin adevăr. Văzând pe Dumnezeu, încetează lucrarea lui cugetătoare trecătoare, rămânând cu lucrarea lui netrecătoare, căci Dumnezeu e mai presus de cugetarea care face efortul de a defini și pune în legătură obiectele variate și definite și prin aceasta recurge la niște categorii mai prejos de cugetarea minții îndreptate neschimbat spre Dumnezeu cel infinit și spre sinea sa indefinită.

39. Unele stări sunt pricinuite de noi, altele ni se dau de Dumnezeu. În măsura în care ne curățim, prin osteleni și sfințite sudori, suntem luminați prin lumina lacrimilor de pocăință. Și în măsura în care ne luminăm, ne curățim prin lacrimi. Lucrul din urmă (curățirea prin lacrimi) îl aducem noi de la noi înșine; cel dintâi (luminarea) ni se dă și-l primim de Sus.

40. Mulți, aducând cele ale lor, nu au primit cele ce vin de obicei de la Dumnezeu. Aceasta se vede din cele ce au făcut și au pățit Cain și Esau. Căci dacă cineva nu aduce ale sale într-o stare de suflet evlavioasă, cu credință fierbinte și cu multă smerită cugtare, Dumnezeu nu va căuta la el și nu va primi cele aduse. Iar dacă nu sunt împlinite acestea, nici El nu va da în schimb ale Sale celui ce a adus ale lui astfel.

41. Lumea e moartă pentru sfinți și cei din ea la fel pentru ei. De aceea, văzând, nu văd faptele lor cele bune și, auzind, nu pot înțelege (Matei 13, 13) cuvintele lor dumnezeiești grăite în Duhul Sfânt. Dar nici cei duhovnicești nu pot primi în ei faptele cele rele sau cuvintele pătimase ale oamenilor lumești sau răi, ci văzând și ei cele din lume, nu le văd, și auzind cele ale oamenilor lumești, rămân cu simțirea ca și când nu le-ar auzi. Și astfel nu se înfăptuiește nici o părtășie a acestora cu aceia, sau a celora cu aceștia¹⁶¹.

161. Aceasta nu înseamnă că nu pot conlucra unii cu alții în lucrurile necesare vieții pământești. Mai mult chiar, de aici se vede că pentru Sfântul Simeon nepărtășia celor curați cu lumea înseamnă numai neprimirea cuvintelor, gândurilor și faptelor rele din ea. Dar ei tocmai prin aceasta pot lucra la curățirea și la ridicarea celor din lume. Deci poate exista, în vederea acestui scop, o legătură a lor cu ceilalți oameni. Ba Sfântul Simeon o cere aceasta în alte locuri cu toată puterea.

42. Despărțirea între lumină și întuneric e clară și un amestec între ele este cu neputință. „Căci ce părtaşie are lumina cu întunericul, zice, sau ce parte are credinciosul cu necredinciosul?” (2 Cor. 6, 15). Tot așa e de mare depărtarea și despărțirea între cei ce se află în Duhul Sfânt și cei ce nu se află în El. Cei dintâi au petrecerea în cer (Filip. 3, 20), căci au ajuns, încă de aici, din oameni, îngeri. Iar cei din urmă șed încă în întunericul moștenit și în umbra morții (Ps. 106, 10 ș.u.), pironiți de pământ și de lucrurile de pe pământ. Cei dintâi sunt în lumina înțelegătoare și neînserată; ceilalți sunt luminați numai de lumina supusă simțurilor; cei dintâi se văd pe ei înșiși și văd și pe cei apropiați; ceilalți, văzându-se pe ei înșiși și văzând și pe cei apropiați murind în fiecare zi, nu știu că sunt oameni și că mor ca oamenii (Ps. 81, 7); iar neștiind, nu cred că va fi o judecată și o înviere și o răsplătire pentru cele săvârșite de fiecare în viața de aici.

43. Dacă Duhul Sfânt este în tine, fără îndoială vei cunoaște, din lucrările Lui ce se săvârșesc în tine, cele ce spune despre El Apostolul. Căci zice: „Unde e Duhul Domnului, acolo este libertatea” (2 Cor. 3, 17); și: „Trupul e mort pentru păcat, iar Duhul viază pentru dreptate” (Rom. 8, 10); și: „Cei ce sunt ai lui Hristos viața și-au răstignit împreună cu patimile și cu poftetele ei” (Gal. 5, 24). Căci câți în Hristos s-au botezat, sunt în Duhul Sfânt (Ioan 1, 33), ca unii ce au îmbrăcat pe Hristos întreg (Gal. 3, 27) și s-au făcut fii ai luminii (Luca 16, 8) și umblă în lumina neînserată (1 Ioan 1, 7). Și văzând lumea, nu o văd, și auzind ale lumii, nu aud (Matei 13, 13). Căci precum s-a scris despre oamenii trupești că, văzând, nu văd și auzind despre lucrurile

dumnezeiești, nu înțeleg, nici nu pot primi cele ale Duhului, căci nebunie sunt pentru ei acestea (1 Cor. 2, 14), așa să înțelegi și despre cei ce au în ei pe Duhul Sfânt: trup au, dar nu sunt în trup. „Căci voi, zice, nu sunteți în trup, ci în Duh, dacă Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi” (Rom. 8, 9). Ei sunt morți lumii, și lumea, lor. „Căci mie, zice, lumea s-a răstignit și eu, lumii” (Gal. 6, 14).

44. Cel ce cunoaște aceste semne și stări minunate lucrându-se în sine este cu adevărat purtător de Dumnezeu și de semne, având pe Dumnezeu, sau pe Însuși Duhul cel Preasfânt locuind în el, vorbind și lucrând în el cele spuse de Pavel. Iar cel ce nu a cunoscut încă acestea în sine să nu se amăgească, căci este încă trup și sânge, adică acoperit de întunericul poftelor trupului¹⁶². Iar trupul și sângele nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu, care este Duhul Sfânt (1 Cor. 15, 50).

45. De la dumnezeiescul Botez primim iertarea păcatelor săvârșite și ne eliberăm de vechiul blestem și ne sfințim prin venirea Sfântului Duh. Dar harul desăvârșit, după cuvântul: „Voi locui și voi umbla întru ei” (2 Cor. 6, 16), nu-l primim atunci. Aceasta e a celor ce s-au întărit în credință și arată acest har prin fapte. Căci după ce ne-am botezat, abătându-ne spre faptele rele și de rușine, lepădăm cu totul și sfințirea însăși. Dar prin pocăință și mărturisire și lacrimi primim, pe măsura lor, mai întâi iertarea păcatelor săvârșite și, prin aceasta, sfințirea și harul de Sus¹⁶³.

162. Așa cum Sfântul Simeon identifică curăția cu lumina, tot așa identifică necurăția poftelor și a patimilor cu întunericul. Cea dintâi dă putința vederii lui Dumnezeu, cea din urmă nu.

163. Cap. 74, *Filocalia greacă*.

46. De la pocăință ne vine spălarea întinăciunii faptelor rușinoase. După ea primim împărtășirea de Duhul Sfânt. Dar nu în chip simplu, ci după credința, simțirea și smerenia celor ce s-au pocăit din tot sufletul. Însă numai după iertarea deplină a păcatelor de mai înainte, primită de la părintele care ne-a luat asupra sa. De aceea bine este să ne pocăim în fiecare zi, pentru porunca ce s-a dat. Căci îndemnul: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor” (Matei 3, 2), ne arată lucrarea aceasta ca fiind fără hotar¹⁶⁴.

47. Harul Preasfântului Duh s-a dat sufletelor logodite cu Hristos, ca o arvună. Și precum, fără arvună, femeia nu are asigurare că se va înfăptui vreodată unirea ei cu bărbatul, așa nici sufletul nu primește încredințare sigură că va fi împreună cu Stăpânul și cu Dumnezeuul său în veci, sau se va uni cu El tainic și de negrăit și se va bucura de frumusețea neapropiată a Lui, dacă nu primește arvuna harului Lui și nu-l dobândește în sine întru cunoștință¹⁶⁵.

48. Precum scrisorile de învoială, dacă nu primesc iscăliturile unor martori vrednici de crezare, nu fac sigură arvuna, tot așa, înainte de împlinirea poruncilor și de dobândirea virtuților, nu e sigură iluminarea harului. Căci ceea ce sunt martorii pentru învoieli, aceea este lucrarea poruncilor și virtuțile pentru arvuna Duhu-

164. Cap. 75, *Filocalia greacă*. Pocăința nu are hotar. Căci mereu putem înainta în cele bune, părându-ne rău de nedesăvârșirea dinainte.

165. Cap. 76, *Filocalia greacă*. „Întru cunoștință” înseamnă în chip conștient, simțit. Frumusețea lui Hristos este pe de o parte neapropiată, căci nu poate fi cuprinsă, pe de alta e simțită. E cunoștință și neștiință. Chiar subiectul semenului, pe de o parte îl sesizăm, pe de alta ne rămâne transcendent și de nedefinit.

lui. Datorită acestora primește fiecare prin arvună încredințarea mântuirii viitoare¹⁶⁶.

49. Întâi învoielile se scriu, așa zicând, prin lucrarea poruncilor, apoi se pecetluiesc și se iscălesc de către virtuți. Abia atunci îi dă mirele Hristos, sufletului mireasă, inelul, adică arvuna Duhului¹⁶⁷.

50. Precum mireasa înainte de nuntă primește de la mire numai arvuna, iar zestrea convenită și darurile făgăduite așteaptă să le primească după nuntă, așa și mireasa, care e Biserica credincioșilor și sufletul fiecăruia dintre noi, primește întâi de la mirele Hristos numai arvuna Duhului, iar bunătățile veșnice și Împărăția cerurilor așteaptă să le primească numai după plecarea de aici. Dar prin arvună are încredințarea că va primi bunătățile convenite în învoială în chip nemincinos¹⁶⁸.

51. Se întâmplă uneori că mirele întârzie în vreo călătorie, sau e ocupat cu alte treburi, și de aceea hotărăște să amâne nunta. Dacă mireasa se va mânia și, disprețuind dragostea lui, va șterge sau va rupe hârtia de învoială, va cădea îndată din nădejdiile ce le are în mire. Așa se întâmplă și cu sufletul. De va zice cineva dintre cei ce se nevoiesc: Până când sunt dator să mă ostenesc? Și drept urmare va slăbi din ostenele nevoiței și, prin neglijarea poruncilor și prin părăsirea pocăinței neîncetate, va șterge și va rupe, așa zicând,

166. Cap. 77, *Filocalia greacă*.

167. Cap. 78, *Filocalia greacă*. Poruncile împlinite se înscriu în ființa noastră, virtuțile își pun pecetea pe ea. Arvuna Duhului vine ca o primă lumină de Sus în ființa noastră, producând o primă transparență a ei pentru Dumnezeu și o primă unire a ei cu El. Duhul este inelul lui Hristos, legătura începătoare cu Hristos.

168. Cap. 79, *Filocalia greacă*.

învoielile, va cădea îndată cu totul și din arvuna și din nădejdea în Dumnezeu¹⁶⁹.

52. Dacă mireasa își întoarce către altul dragostea de la mirele cu care s-a învoit, și se împreună cu acela, pe față sau în ascuns, nu numai că nu mai poate spera să primească de la mire nimic din cele făgăduite ei, ci are să aștepte cu dreptate și pedeapsa și ocara prevăzută de lege. Tot așa se întâmplă și cu noi. Dacă-și întoarce careva dragostea datorată mirelui Hristos spre pofta vreunui alt lucru, pe față sau în ascuns, și inima lui e ținută de acel lucru, se face urât mirelui și nevrednic de unirea cu El¹⁷⁰. Căci a zis: „Îi iubesc pe cei ce Mă iubesc” (Pilde 8, 17)¹⁷¹.

53. Arvuna este, pentru cei ce au dobândit-o, negrăită, înțeleasă în chip neînțeles, ținută fără să fie stăpânită¹⁷², văzută în chip nevăzut, vie și grăitoare, în mișcare și mișcând pe cel ce a dobândit-o, zburând din chivotul în care se află pecetluită și aflându-se iarăși în chip neașteptat înlăuntrul lui¹⁷³. În felul acesta face pe cel ce a dobândit-o să nu socotească nici prezența ei sigură, nici plecarea ei fără întoarcere. Și așa, nea-

169. Cap. 80, *Filocalia greacă*. Odată arvuna primită, nu trebuie stat pe loc, ci trebuie înaintat, adică trebuie cultivată. Altfel are loc o adevărată cădere din dragostea față de mire.

170. S-a rupt comuniunea lăuntrică dintre suflet și Hristos.

171. Cap. 81, *Filocalia greacă*. Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu iubește pe cel ce premerge cu iubirea lui, ci pe cel ce răspunde iubirii Sale. Căci nu poate intra în inima celui ce nu și-o deschide iubirii Sale.

172. Ții iubirea cuiva, dar nu o stăpânești, căci depinde și de libertatea aceluia.

173. Aici ți se pare că ai iubirea celui alt, aici că n-o mai ai. Numai după consolidarea în ea, ai asigurarea statornică a ei.

vând-o, este ca cel ce o are, și având-o, cel ce a dobândit-o se simte ca cel ce nu o are¹⁷⁴.

54. Se întâmplă ca cineva stând noaptea în casă cu toate ușile închise, dacă va deschide o mică fereastră și va fi luminat deodată de un fulger strălucitor, nesuportând ochii această strălucire, se apără, închizând îndată ochii și se retrage în sine. Tot așa când sufletul e închis în cele supuse simțurilor, de se va apleca (Cânt. 2, 9) vreodată cu mintea spre cele din afară de acestea ca printr-o fereastră, luminându-se de fulgerul arunii din ele, adică al Duhului Sfânt, și nesuportând raza luminii neacoperite, simte o spaimă în minte și se adună întreg în sine, refugiindu-se ca într-o casă în cele cunoscute cu simțurile omenești.

55. Din aceste semne trebuie să cunoască fiecare dacă a primit arvuna Duhului de la mirele și stăpânul Hristos. Și dacă a primit-o, să se sârguiască să o țină¹⁷⁵. Iar dacă nu s-a învrednicit încă să o primească, să se sârguiască să o primească prin fapte bune și prin pocăința cea mai fierbinte și să o păzească prin lucrarea poruncilor și prin dobândirea virtuților¹⁷⁶.

56. Acoperișul fiecărei case se ține prin temelii și prin cealaltă parte a clădirii; iar temeliiile se așază, ca trebuincioase și folositoare, pentru a purta acoperișul.

174. Credința, harul, stările duhovnicești nu sunt ca niște obiecte fixe și tangibile. Ele dau într-un anumit moment convingerea prezenței lor, în altul parcă nu mai sunt. Principal e ca din momentul din urmă să nu tragi concluzia că nu va reveni momentul dintâi și să-ți faci din aceasta o concluzie definitivă de gândire și comportare.

175. Să o țină ca iubire activă, nu statică.

176. Cap. 82, *Filocalia greacă*. Să o păzească deci printr-o înaintare cu fapta și prin întărirea ei în virtuți.

Astfel nici acoperișul nu poate sta fără temelii și nici temeliele nu-s de vreo treabă sau de vreun folos, fără acoperiș. Așa și harul lui Dumnezeu se păstrează prin lucrarea poruncilor, iar faptele poruncilor se pun ca temelii pentru harul lui Dumnezeu; și nici harul Duhului nu poate rămâne în noi fără lucrarea poruncilor, nici lucrarea poruncilor fără harul lui Dumnezeu nu e de vreo trebuință sau de vreun folos¹⁷⁷.

57. Precum casa fără acoperiș, lăsată așa din negrija zidarului, nu numai că nu e de nici o treabă, ci face și zidarul de răs, așa și cel ce pune temeliele lucrării poruncilor și ridică zidurile virtuților înalte, de nu va primi și harul Duhului Sfânt întru vederea și cunoștința sufletului, este nedesăvârșit și compătimit de cei desăvârșiți. El s-a lipsit de har pentru una din aceste două pricini: sau pentru că n-a avut grijă de pocăință, sau pentru că, nefiind iscusit la adunarea poruncilor, care e un material nesfârșit, a lăsat ceva afară din cele ce ne par nouă neînsemnate, dar sunt de trebuință la clădirea casei virtuților. Astfel, fără ele, n-a putut să-și acopere casa prin harul Duhului¹⁷⁸.

58. Dacă Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu S-a coborât pe pământ ca să ne împace prin Sine pe noi cei ce eram dușmani ai Părintelui Său (Rom. 5, 10), și să ne unească în chip conștient cu Sine prin Duhul Său cel

177. Cap. 83, *Filocalia greacă*. Harul nu se menține unde nu se lucrează poruncile lui Hristos. Harul e putere activă, e iradiere, nu e ceva static.

178. Cap. 84, *Filocalia greacă*. Materialul e nesfârșit, în sensul că sufletul niciodată nu sfârșește a se desăvârși, dar și în sensul că el mereu trebuie să fie în lucrare. Altfel se prăbușește în moarte, în inerție, la orice nivel ar fi ajuns. Și atunci nu mai are acoperiș potrivit cu el, care constă propriu-zis din infinitatea deschisă a lui Dumnezeu.

Sfânt și de o ființă, cel ce cade din acest har de care altul va avea parte? Cu siguranță acesta nici n-a fost împăcat cu Dumnezeu, nici n-a dobândit unirea cu El prin împărtășirea Duhului¹⁷⁹.

59. „Va pune cineva foc în sân, zice înțeleptul, și nu-și va arde hainele?” (Pilde 6, 27). Iar eu zic: Cine nu va arde și nu se va umple de strălucire și nu va răspândi și el fulgerele dumnezeirii, pe măsura curățirii și a împărtășirii de foc, dacă va primi în inimă focul ceresc neacoperit? Căci împărtășirea urmează curățirii, iar curățirea urmează împărtășirii.

60. Cel ce se împărtășește de Duhul dumnezeiesc se izbăvește de poftele și de plăcerile pătimase, dar de trebuințele trupești ale firii nu se desparte¹⁸⁰. Ca unul ce e slobozit de legăturile poftelor pătimase și e unit cu slava și cu dulceața nemuritoare, se silește neîncetat să fie sus și să petreacă cu Dumnezeu; și să nu se depărteze nici pentru o clipă de vederea Aceluia și de desfătarea de care nu se mai satură. Dar ca unul ce e închis în trup și în stricăciune, e tras și purtat și el de acestea și se întoarce spre cele pământești. Însă atunci atâta întristare are din pricina acestora, câtă are sufletul păcătosului când se desparte de trup¹⁸¹.

61. Precum pentru iubitorul de trup și de viață, de plăceri și de lume, despărțirea de acestea este moarte, așa pentru iubitorul de curăție și de Dumnezeu, de cele netrupești și de virtute, moarte cu adevărat este cea

179. Cap. 85, *Filocalia greacă*.

180. Important e ca afectele să fie ținute în frâu, să nu se lunece la păcat prin ele. Dulceața spirituală a vieții în Duhul Sfânt îl face pe unul ca acesta să nu simtă trebuința plăcerilor legate de satisfacerea poftelor.

181. Cap. 86, *Filocalia greacă*.

mai mică despărțire de cugetarea la acestea. Cel ce privește lumina supusă simțurilor, dacă va închide puțin ochii, sau i se vor acoperi de altcineva, se necăjește și se întristează și nu poate peste tot să rabde aceasta, mai ales dacă privea la anumite lucruri de trebuință sau interesante. Dar cu cât mai vârtos nu se va întrista și nu se va necăji cel ce e luminat de Duhul Sfânt și privește cu trezvie și cu înțelegere, fie că priveghează, fie că doarme, bunătățile acelea „pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9), la care doresc și îngerii să privească (1 Petru 1, 12), de va fi smuls de cineva de la vederea lor? Căci el socotește aceasta, pe drept cuvânt, moarte și înstrăinare de viața veșnică¹⁸².

62. Omul fiind îndoit, adică având alcătuirea din suflet și trup, lumea a fost creată pentru el de asemenea ca văzută și nevăzută. Și fiecareia din aceste părți i s-au rânduit în chip potrivit ei unele din faptele și din grijile noastre. Dar am înțeles că lucrul acesta este adevărat și cu privire la vederi și la vise. Cele ce ocupă sufletul, sau cele în care petrece el în stare de veghe, acelea rețin închipuirea și cugetarea lui și în somn. De se îngrijește de lucruri omenești, e preocupat de ele și în închipuirile viselor. Iar de cugetă la cele dumnezeiești și cerești, se va afla și în vis cu gândirea în acestea, după spusa proorocului: „Și tinerii vor avea vedenii” (Ioil 3, 1). Dar fiind în acestea, sufletul nu va fi înșelat, ci va vedea lucruri adevărate și i se vor încredința descoperiri¹⁸³.

182. Cap. 87, *Filocalia greacă*.

183. Așa cum visele cu conținuturi pământești au legătură cu cele trăite de fapt, așa au și cele referitoare la realitățile dumnezeiești o legătură adevărată cu ele, întrucât au fost trăite în stare de trezvie.

63. Când partea poftitoare a sufletului e împinsă spre patimile desfătărilor și spre plăcerile vieții, tot pe acestea le vede sufletul și în vis. Iar când iuțimea sau mânia sufletului e pornită împotriva semenilor, visează atacuri, războaie și lupte între șerpi și certuri ca la judecata cu dușmanii. Când, în sfârșit, rațiunea lui se înalță prin trufie și mândrie, își închipuie răpiri înaripate în aer, șederi și domnii pe tronuri înalte, pășiri înaintea poporului în fruntea unora care luptă.

64. Numai vederile acelea sunt adevărate, care nici n-ar trebui să se numească vise, ci vederi. Ele sunt proprii acelor a căror minte a devenit simplă, prin sălășluirea Duhului, și liberă de toată supărarea și robia patimilor; a căror cugetare se mișcă în jurul celor dumnezeiești și se gândește la răsplătirile viitoare; a căror viață mai presus de viața celor vii este fără griji, netulburată, liniștită, curată, plină de milă, de înțelepciune, de cunoștința cerească și de roadele bune cultivate de Duhul. Ale celor ce nu sunt așa sunt mincinoase și încurcate și totul e o înșelătorie vădită¹⁸⁴.

65. Mulți au fericit viața pustnicească, alții pe cea de obște, sau în chinovie. Alții doresc să stea în fruntea poporului, să îndemne, să învețe și să ridice biserici, hrănindu-se din acestea în chip felurit trupește și sufletește. Eu nu aș socoti pe nici una din acestea mai bună decât pe alta. Nici n-aș spune că una e vrednică de laudă, iar alta de ocară, ci în toată privința și în

184. Mintea celor în care s-a sălășluit Duhul a devenit simplă, pentru că în ea totul e armonios și concentrat în Duhul; în ea nu sunt îndoieli, sfâșieri, contraziceri, schimbări de metode și ținte fără siguranța că sunt mai bune ca cele dinainte și că vor duce în mod neîndoielnic la succes cum n-au dus cele dinainte.

toate lucrurile și faptele, cu totul fericită este viața cea pentru Dumnezeu și după Dumnezeu¹⁸⁵.

66. Viața oamenilor se alcătuiește din felurite științe și meșteșuguri; unul îndeletnicindu-se cu una, altul cu alta, fiecare aduce partea sa și astfel oamenii își dau și primesc între ei, în timpul vieții, împlinind trebuințele trupești ale firii. Așa se poate vedea și între oamenii duhovnicești: unul se îndeletnicește cu o virtute, altul cu alta, toți alergând din diferite părți spre aceeași țintă¹⁸⁶.

67. Ținta tuturor celor ce se nevoiesc după Dumnezeu este să placă lui Hristos, Dumnezeului nostru, și să primească împăcarea cu Tatăl prin împărtășirea de Duhul și să dobândească mântuirea prin aceasta. Căci în aceasta stă mântuirea fiecărui suflet și a fiecărui om. Neîmplinindu-se aceasta, deșartă e osteneala și lucrarea noastră și fără rost e toată calea care nu duce la aceasta pe cel ce aleargă pe ea¹⁸⁷.

68. Cel ce a părăsit toată lumea și s-a retras în munte, pentru liniștire, dar de acolo scrie celor din lume pentru a atrage atenția, pe unii fericindu-i, iar pe alții lingușindu-i și lăudându-i, este asemenea celui ce s-a despărțit de femeia desfrânată, ispititor îmbrăcată și foarte rea, și s-a dus în țară depărtată, ca să scape până și de amintirea ei, dar pe urmă, uitând de ținta pentru care a venit acolo, dorește să scrie celor ce petrec și se murdăresc cu desfrânată aceea, fericindu-i. Prin aceasta arată că, dacă nu cu trupul, cel puțin cu inima și cu

185. Cap. 88, *Filocalia greacă*.

186. Cap. 89, *Filocalia greacă*.

187. Cap. 90, *Filocalia greacă*. Învățătura aceasta despre mântuire este cu totul deosebită de învățătura apuseană a unei justificări pur juridice a omului prin echivalentul morții lui Hristos.

mintea se împărtășește de bunăvoie de patima lor, încuviințând amestecarea lor cu ea¹⁸⁸.

69. Pe cât sunt de vrednici de laudă și de fericiți cei ce petrec în lume, dar își curățesc simțirile și inimile de toată pofta cea rea, pe atâta sunt de vrednici de ocară și de osândă cei ce petrec în munți și în peșteri, dar își doresc laudele și fericirile de la oameni¹⁸⁹. Aceștia vor fi ca niște preacurvari înaintea lui Dumnezeu, Care cercetează inimile noastre. Căci cel ce pofteste să se audă în lume despre viața, despre numele și despre petrecerea lui desfrânează față de Dumnezeu, ca poporul de odinioară al iudeilor, cum zice David (Ps. 105, 39)¹⁹⁰.

70. Cel ce s-a lepădat fără șovăieli de lume și de cele din ea, din credința în Dumnezeu, crede că Domnul e milostiv și îndurat și primește pe cei ce vin cu pocăință la El. Iar știind că prin necinstire cinstește pe robii Săi, prin sărăcia cea mai de pe urmă îi îmbogățește și prin ocări și disprețuiri îi slăvește, iar prin moarte îi face părtași și moștenitori ai vieții veșnice, se grăbește prin acestea ca un cerb însetat (Ps. 41, 1) spre izvorul cel nemuritor. El urcă prin acestea în sus ca pe o scară, pe care urcă și coboară îngerii (Fac. 28, 12), care vin în ajutorul celor ce urcă. Iar la capătul de sus al scării stă Dumnezeu, așteptând hotărârea și sângea noastră după putere¹⁹¹, nu pentru că se desfată să ne vadă

188. Cap. 91, *Filocalia greacă*.

189. Deci Sfântul Simeon admite și putința unei viețuiri curate în lume. Nu depărtarea externă de lume, ci detașarea lăuntrică de ceea ce e rău în ea este lucrul hotărâtor.

190. Cap. 92, *Filocalia greacă*.

191. Această scenă e pictată pe zidul din afară al Mănăstirii Sucevița din Bucovina.

ostenind, ci fiindcă iubitorul de oameni voiește să ne dea plata Sa ca pe o datorie¹⁹².

71. Pe cei ce vin fără șovăire la El, Domnul nu-i lasă nicidecum să cadă, ci, văzându-i slăbiți în putere, conlucrează cu ei, îi ajută, întinzându-le mâna puterii Sale de Sus și-i aduce iarăși la Sine. Îi sprijinește pe față și în ascuns, în chip știut și neștiut. Aceasta, până ce urcă toată scara și se apropie de El și se unesc întregi cu El întreg și uită de toate cele pământești, fiind cu El acolo Sus, dacă în trup sau afară de trup (2 Cor. 12, 2), nu știu, și petrecând împreună cu El și bucurându-se de bunătățile tainice¹⁹³.

72. E cu dreptate ca întâi să ne punem grumajii noștri sub jugul poruncilor lui Hristos și să nu ne înfuriem, nici să ne tragem îndărăt. Ci să pășim drept și cu râvnă până la moarte sub ele, și să ne înnoim pe noi înșine, raiul cel cu adevărat nou al lui Dumnezeu, până ce Fiul va veni împreună cu Tatăl, prin Duhul Sfânt, și se va sălășlui în noi. Iar atunci când Îl vom dobândi întreg, sălășluit în noi ca Învățător, oricăruia dintre noi i-ar porunci și orice slujbă i-ar încredința, să o ia asupra sa și să o împlinească cu bucurie, după voia Lui. Dar nu se cade să o cerem înainte de vreme, nici să primim a o lua când e dată de oameni, ci să stăruim în

192. Cap. 93, *Filocalia greacă*. Dumnezeu ne acordă o demnitate, cerându-ne să dăm și noi niște osteneli pentru bunătățile ce ni le va dărui. Căci voiește să ni se facă prin aceasta dator, voiește să ne dea un oarecare drept la aceste bunătăți. Nu voiește să ne încarce cu ele ca pe niște obiecte pasive, ci să creștem la capacitatea de a fi purtătorii lor în mod activ, sau de a ni le asimila ca subiecte.

193. Cap. 94, *Filocalia greacă*.

poruncile Stăpânului și Dumnezeului nostru și să așteptăm hotărârea lui Dumnezeu¹⁹⁴.

73. După ce am primit o slujbă în lucrurile dumnezeiești și ne-am câștigat cinste în ea, de vom fi îndemnați de Duhul să trecem la altă slujbă sau lucrare sau făptuire, să nu ne împotrivim. Căci Dumnezeu nu vrea să fim leneși, nici să rămânem în una și aceeași lucrare în care am început, până la sfârșit, ci să înaintăm și să ne mișcăm continuu spre izbândirea în cele mai mari, potrivit-ne voii lui Dumnezeu și nu voii noastre¹⁹⁵.

74. Cel ce și-a făcut moartă voia sa e cu totul fără voie. Dar nici una dintre cele ce sunt și viețuiesc și se mișcă nu e fără voie, afară de cele nesimțitoare și nemișcate. Plantele, măcar că se mișcă și cresc, nu spunem că-și fac mișcarea și creșterea printr-o voie naturală, căci sunt neînsuflețite. Dar tot ce e înșuflețit are și o voie naturală. Deci cel ce și-a omorât prin nevoință și sângeală voia sa și s-a făcut cu totul fără voie a ieșit din firea sa și, prin faptul că nu mai voiește nimic, nu mai poate lucra nimic, nici bine, nici rău.

75. Cel ce se sângește să-și omoare voia sa e dator să facă voia lui Dumnezeu; și în loc de voia sa, să așeze în sine pe cea a lui Dumnezeu; pe aceasta să o sădească și să o altoiască în inima sa¹⁹⁶. Pe urmă să ia seama cu grijă dacă cele sădite și altoite încolțesc din rădăcinile lor din adânc și dacă cele lipite și unite

194. Cap. 95, *Filocalia greacă*.

195. Cap. 96, *Filocalia greacă*.

196. Deci el nu trebuie să rămână nelucrător ca lucrurile nesimțitoare, ci să-și unească voia sa cu voia lui Dumnezeu, care aduce un adaos de mare putere voii sale. Aceasta se vede din cele spuse în continuare de Sfântul Simeon.

s-au făcut un singur pom; apoi, dacă au crescut, au înflorit și au făcut rod frumos și dulce. Întâmplându-se aceasta, nici el însuși nu mai deosebește pământul care a primit sămânța și rădăcina de mlădița aceea neînțeleasă, negrăită și de viață purtătoare care a fost altoită în ea¹⁹⁷.

76. Celui ce-și taie voia sa pentru frica lui Dumnezeu îi dăruiește Dumnezeu voia Lui într-un chip așa de tainic, încât nici el nu știe. Și o păstrează neștearsă în inima sa și-și deschide ochii înțelegerii ca să o cunoască pe ea și primește putere ca să o împlinească. Iar acestea le lucrează harul Sfântului Duh. Căci fără El nu se face nimic¹⁹⁸.

77. Când vom împlini cu toată tăria, râvna, hotărârea și pornirea nereținută cele ce ne-a învățat și poruncit Dumnezeu în chip tainic și neștiut, fără să nesocotim nimic, atunci ni Se va descoperi în chip arătat ca unor credincioși ascultători, ca unor ucenici și prieteni adevărați, cum S-a descoperit odinioară sfinților Săi ucenici și apostoli și tuturor celor ce au crezut prin ei în numele Lui. Și atunci vom deveni fii ai lui Dumnezeu după har, cum zice Pavel: „Câți sunt povățuiți de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu... iar de sunt fii, sunt și moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos” (Rom. 8, 14, 17).

78. Nici unul din cei ce s-au învrednicit să fie cu Dumnezeu, în unitatea Duhului, și să guste bunătățile

197. Cap. 97, *Filocalia greacă*. Așa cum altoiul face un singur pom cu tulpina în care s-a altoit, așa și harul cu firea în care s-a sădit, sau voia lui Dumnezeu cu voia omului în care s-a imprimat, fac un singur întreg. Căci omul își omoară voia sa prin voia proprie și prin aceasta și-o împlinește și întărește în același timp.

198. Cap. 98, *Filocalia greacă*.

Lui tainice, nu mai iubește slava dată lui de oameni, dar nici aurul sau îmbrăcămintea sau pietrele socotite prețioase de cei fără de minte; nu se mai lipește cu inima de bogăția trecătoare, nu mai vrea să fie cunoscut de împărați și de stăpânitori care nu stăpânesc, ci sunt stăpâniți de multe; nu mai vede în acestea ceva mare și înalt, nici nu le mai socotește pricinuitoare de mai mare slavă celor ce se apropie de ele; nu va mai prețui nimic altceva din cele lăudate și strălucitoare pentru oameni. Ba nu va mai socoti ceva rău nici căderea cuiva din bogăție în sărăcie și de la stăpânirea și puterea cea mai mare și de la demnitatea cea mai vestită la ultima lipsă de slavă și de cinstire.

79. Dacă ai primit iertarea păcatelor tale, fie prin mărturisire, fie prin îmbrăcarea schimei sfinte și înge-rești, câtă dragoste, mulțumire și smerenie nu trebuie să-ți pricinuiască aceasta? Că fiind vrednic de nenumărate pedepse, nu numai că te-ai izbăvit de ele, ci te-ai învrednicit și de înfiere, de slavă și de Împărăția cerurilor. Acestea depănându-le în cuget și amintindu-ți-le pururea, fii gata și pregătește-te să nu necinstești pe Cel ce te-a cinstit și ți-a iertat nenumărate greșeli. Ci slăvește-L și cinstește-L prin toate lucrurile tale, ca și El să te slăvească în schimb și mai mult pe tine, pe care te-a cinstit mai mult decât pe toată zidirea văzută și te va numi prieten adevărat al lui Dumnezeu¹⁹⁹.

80. Cu cât este mai de preț sufletul decât trupul, cu atât e mai înalt omul rațional decât lumea. Nu lua seama la mărimea fapturilor din ea, ca să le socotești, omule, pentru aceasta, pe ele mai de preț ca tine, ci,

199. Dumnezeu te-a făcut prieten, adică te-a ridicat la un dialog intim cu El și-ți dăruiește tot ce are și El prin aceasta.

căutând la harul ce ți s-a dat și cunoscând demnitatea sufletului tău mintal și rațional, laudă pe Dumnezeu, Care te-a cinstit mai presus decât toate cele văzute²⁰⁰.

81. Să luăm aminte cum slăvim pe Dumnezeu. Căci nu se slăvește altfel de către noi de cum a fost slăvit de către Fiul²⁰¹. Fiindcă prin acelea prin care a slăvit Fiul pe Tatăl Său, prin acelea a fost slăvit și Fiul de către Tatăl. Și aceleași trebuie să le facem și noi cu sârguință, ca prin aceleași să slăvim pe Cel ce primește să se numească Tatăl nostru cel din ceruri și să fim slăviți de El cu slava Fiului în Care a fost înainte de a fi lumea prin El (Ioan 17, 5)²⁰². Iar acestea sunt: crucea, sau răstignirea lumii întregi, necazurile, ispitele și orice altceva din pătimirile lui Hristos. Purtându-le pe acestea întru răbdare multă, urmăm lui Hristos în patimile Sale și slăvim prin ele pe Tatăl nostru și Dumnezeu, ca fii ai Lui prin har și ca împreună-moștenitori cu Hristos²⁰³.

82. Sufletul care nu s-a izbăvit cu desăvârșire și cu bună simțire de alipirea și de împătimirea de cele văzute nu poate purta fără întristare pricinile de întris-

200. Cap. 100, *Filocalia greacă*. Oricât de mari ar fi lucrurile și lumea, ele sunt numai obiecte ale omului, dăruite lui de Dumnezeu, ca semn al iubirii Lui. Ba Dumnezeu îi dă omului daruri și mai mari decât lumea: Se dă pe Sine însuși ca cel mai bun prieten. Aceasta e slava cu care cinstește Dumnezeu pe om.

201. Fiul a slăvit pe Tatăl ca om într-un chip exemplar pentru noi. De aceea S-a făcut om. L-a slăvit renunțând la Sine și predându-Se Tatălui desăvârșit prin pătimiri și prin moarte.

202. Dacă noi slăvim pe Tatăl, cum L-a slăvit Fiul pe om, și Tatăl ne slăvește pe noi cum Îl slăvește pe Hristos ca pe Fiul Său cel veșnic, făcut om.

203. Cap. 101, *Filocalia greacă*.

tare²⁰⁴ și uneltirile venite lui de la draci și de la oameni. Ci, fiind legat prin împătımire de lucrurile omenești, e mușcat de pagubele de bani și se supără de pierderile unor lucruri și-l dor cumplit durerile venite în trupul său²⁰⁵.

83. Dacă și-a dezlegat cineva sufletul de dorirea și de poftele lucrurilor supuse simțurilor și l-a legat de Dumnezeu, nu numai că va disprețui banul și lucrurile din jurul lui și, păgubit de ele, se va arăta fără întristare, ca față de niște lucruri străine, ci și durerile venite asupra trupului său le va răbda cu bucurie și cu mulțumirea cuvenită. Căci el vede pururea, ca dumnezeiescul Apostol, că „omul din afară se strică, iar cel dinlăuntru se înnoiește zi de zi” (2 Cor. 4, 16). Altfel nu se pot purta cu bucurie necazurile cele după voia lui Dumnezeu. Căci e de trebuință, în acestea, de cunoștință desăvârșită și de înțelepciune duhovnicească. Iar cel lipsit de acestea umblă în întunericul deznădejzii și al neștiinței, neputând să vadă cătuși de puțin lumina răbdării și a mângâierii²⁰⁶.

84. Tot cel ce se socotește învățat în știința matematicii nu se va învrednici vreodată să privească și să cunoască tainele lui Dumnezeu, până ce nu va voi mai întâi să se smerească și să se facă nebun (1 Cor. 3, 18), lepădând, odată cu părerea de sine, și cunoștința pe

204. Acesta e lucrul esențial: să porți fără întristare cele ce ți se pricinuesc cu scopul să te întristeze și să te facă prin aceasta să păcătuiești, dovedind că ești legat de lumea aceasta și nu ai încredere desăvârșită în Dumnezeu.

205. Cap. 102, *Filocalia greacă*.

206. Cap. 103, *Filocalia greacă*. În răbdare și mângâiere e o lumină, e vederea celor mai presus de viața aceasta. Numai aceasta dă putere de răbdare și aduce mângâiere.

care a adunat-o²⁰⁷. Căci cel ce face aceasta și urmează, cu credință neîndoielnică, înțelepților în cele dumnezeiești, și e povățuit de aceștia, va intra împreună cu ei în cetatea Dumnezeului celui viu. Și călăuzit și luminat de Duhul dumnezeiesc, vede și învață cele ce nici unul dintre ceilalți oameni nu le-a văzut și nu le poate vedea și afla vreodată. Atunci ajunge să fie învățat de Dumnezeu²⁰⁸.

85. Ucenicii oamenilor îi socotesc nebuni pe cei învățați de Dumnezeu. Căci aceștia, fiind afară de lumina dumnezeiască și neputând vedea minunile din ea, pe cei ce sălășluiesc în lumină și văd și învață cele din ea îi socotesc rătăciți, câtă vreme ei înșiși sunt departe și nepărtași de bunătățile tainice ale lui Dumnezeu²⁰⁹.

86. Cei ce sunt plini de harul lui Dumnezeu și desăvârșiți întru cunoștința și înțelepciunea de Sus numai de ea vor să se apropie și să vadă pe cei din lume, ca să le pricinuiască vreo răsplătire prin aducerea aminte de poruncile lui Dumnezeu și prin facerea de bine, socotind că poate vor auzi, vor înțelege și se vor îndupleca^{209b}. Fiindcă cei ce nu sunt purtați de Duhul lui Dum-

207. Propriu-zis nu se poate pierde și nu trebuie pierdută, ci cel ce o are trebuie să se socotească ca și când n-ar avea-o. Să nu se mândrească cu ea.

208. Cap. 104, *Filocalia greacă*. În Dumnezeu sunt și cele învățate de el într-o armonie cu toate cele neștiute. Căci El e mai presus de toate. Iar în lumina Lui se înțeleg mai bine și cele necunoscute încă.

209. Cap. 105, *Filocalia greacă*. Textul grec e mai dezvoltat.

209b. Deci ei nu trebuie să se țină cu totul în afară de legătura cu ceilalți oameni. Iar acestora nu li se cere să uite știința lor, ci să cunoască pe Dumnezeu și să încadreze știința lor parțială în lumina totală a lui Dumnezeu, în care sunt toate.

nezeu (Rom. 8, 14) umblă într-un întineric și nu cunosc nici unde merg (Ioan 12, 35), nici în ce porunci se poticesc. Poate, ridicându-se din închipuirea de sine care îi stăpânește, vor primi învățătura adevărată a Duhului Sfânt. Și auzind fără știrbire și nestrâmbată voia lui Dumnezeu, se vor pocăi și, împlinind-o, vor primi vreun dar duhovnicesc. Iar dacă nu pot să li se facă acelora pricinuitori ai vreunui astfel de folos, plângând învârtoșarea inimii lor, se întorc la chiliile proprii, rugându-se zi și noapte pentru ei²¹⁰. Căci pentru altceva nu ar fi în stare să se întristeze niciodată cei ce sunt neîncetat împreună cu Dumnezeu, și sunt mai mult decât plini de tot binele²¹¹.

87. Sunt și acum oameni nepătimitori, sfinți și plini de lumina dumnezeiască, ce petrec în mijlocul nostru și și-au omorât așa de mult mădulele lor de pe pământ (Colos. 3, 5) dinspre toată necurăția și pofta pătimășă, încât nu numai că nu cugetă sau nu pornesc să facă de la ei vreun rău, dar nici îndemnați de alții nu rabdă vreo schimbare a stării de nepătimire pe care au dobândit-o²¹². I-ar ști pe aceștia, dacă ar cunoaște cuvintele dumnezeiești citite și cântate de ei, cei ce se fălesc cu nepăsarea față de acestea și nu cred celor ce învață într-un înțelepciunea Duhului despre lucrurile dumnezeiești. Căci, dacă s-ar afla în cunoștința desăvârșită a Sfintei Scripturi, ar crede în bunătățile grăite și dăruite

210. Iubirea lor va fi continuu lucrătoare și pentru acești oameni, deci pentru toți.

211. Cap. 107, *Filocalia greacă*. Aceasta e singura întristare a celor ce se află în fericirea fără lipsuri a petrecerii dumnezeiești. Nici acolo ei nu uită de frații lor care-și primejduiesc viața veșnică.

212. Aceștia sunt oameni cu neputință de influențat în rău.

nouă de Dumnezeu. Dar nefiind părtași ai acestor bunătați, din închipuirea de sine și din nepăsare, îi clevelesc, fără să creadă, pe cei ce s-au împărtășit și învață despre ele²¹³.

88. Care este scopul economiei întrupării lui Dumnezeu-Cuvântul, vestit în toată dumnezeiasca Scriptură și citit de noi, dar nepătruns? Nu e decât acela ca, împărtășindu-Se de ale noastre, să ne facă pe noi părtași de ale Sale. Căci Fiul lui Dumnezeu de aceea S-a făcut Fiu al omului, ca să ne facă pe noi, oamenii, fii ai lui Dumnezeu, ridicând după har neamul nostru la ceea ce este El după fire, născându-ne de Sus în Duhul Sfânt și introducându-ne îndată în Împărăția cerurilor; mai bine zis, dăruindu-Se, să o avem pe aceasta înlăuntrul nostru (Luca 17, 21)²¹⁴, ca să nu avem numai nădejdea de a intra în ea, ci având-o încă de acum, să strigăm: „Viața noastră e ascunsă cu Hristos în Dumnezeu” (Colos. 3, 3)²¹⁵.

89. Botezul nu ia de la noi libertatea voinței și puterea de a ne hotărî prin noi înșine, ci abia el ne dăruiește libertatea, ca să nu mai fim stăpâniți silnic și fără să vrem de diavolul. De aceea, după Botez, atârână de noi fie să stăruim de bunăvoie în poruncile lui Hristos, Stăpânul nostru, în Care ne-am botezat, și să umblăm pe calea celor poruncite de El, fie să ne abatem de la

213. Cap. 106, *Filocalia greacă*.

214. Fiul lui Dumnezeu, fiind în același tilmp Fiul Omului, unindu-Se cu noi, ne face și pe noi fii ai lui Dumnezeu după har. Sălășluindu-Se prin aceasta în lăuntrul nostru cu Duhul Său Preasfânt, pe Care L-a primit și ca om, aduce în noi Împărăția cerurilor, care e acolo unde e Duhul Sfânt.

215. Cap. 108, *Filocalia greacă*. Mântuirea constă în unirea cu Dumnezeu în Hristos, nu în vreo justificare juridică.

această cale dreaptă, întorcându-ne prin faptele rele la potrivnicul și vrăjmașul nostru, diavolul²¹⁶.

90. Cei ce se supun după Sfântul Botez voii celui rău, și împlinesc cele voite de el, se înstrăinează de sfântul sân al Botezului, după cuvântul lui David (Ps. 57, 3). Căci nu ne schimbăm, nici nu ne mutăm din firea în care am fost zidiți, ci fiind zidiți buni de Dumnezeu (căci Dumnezeu nu a făcut răul), și rămânând neschimbați prin firea și prin natura în care am fost zidiți, cele ce le alegem și le voim prin socotința de bunăvoie, pe acelea le și facem, fie bune, fie rele. Căci precum cuțitul nu-și schimbă firea sa, fie că e folosit de cineva spre rău, fie spre bine, ci rămâne fier, așa și omul lucrează și face, precum s-a zis, cele ce le vrea, dar nu iese din firea sa²¹⁷.

91. Nu ne mântuim miluind pe unul, dar ne trimite în foc disprețuirea unuia. Căci cuvintele: „am flămânzit și am însetat” (Matei 25, 35) nu s-au spus pentru o singură dată, nici pentru o singură zi, ci pentru întreaga viață. Domnul și Dumnezeuul nostru a mărturisit că primește să fie hrănit, adăpat și îmbrăcat și celelalte nu o dată, ci totdeauna și în toți, de către slugile Sale²¹⁸.

216. Cap. 109, *Filocalia greacă*. Botezul ne dăruiește sau ne pune în lucrare din nou libertatea, pentru că Hristos, cu libertatea Lui față de păcat, Se sălășluiește în noi.

217. Cap. 110, *Filocalia greacă*. Sfântul Simeon nu admite nici o alterare a firii omenеști prin păcat.

218. Cap. 111, *Filocalia greacă*. Se cere o stăruință continuă în a face binele. Căci numai așa ne zidim casa duhovnicească. Cu o singură piatră nu facem casa, dar cu o singură piatră, dacă lipsește, o putem strica, dacă nu o punem îndată la loc. În plan duhovnicesc acest lucru îl facem prin pocăință. Iubirea nu se întreține prin fapte discontinue, ci prin fapte continue.

Hristos e în toți fără excepție. Deci pe toți trebuie să-i iubim și prețuim ca să devină sinea noastră un întreg în iubire. Disprețuirea unuia e o rană în sufletul nostru și o singură rană duce la moarte.

92. Cum L-ar putea închide unii pe Cel ce se împarte neîmpărțit și Care este în același timp Dumnezeu întreg în fiecare dintre cei săraci? Presupune deci că sunt o sută de săraci ca un singur Hristos. Căci nu s-a împărțit nicidecum Hristos (1 Cor. 1, 13). Deci cel ce a dat la 99 câte un obol, iar pe unul l-a înjurat, sau l-a lovit, sau l-a îndepărtat cu mâna goală, cui a făcut oare aceasta, dacă nu Celui ce a zis și zice pururea și va zice: „Întrucât ați făcut unuia din acești prea mici, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25, 40)²¹⁹?

93. Cel ce a dat milostenie la o sută, dar putea să dea și altora, și putea să adape și să hrănească încă pe mulți care l-au rugat și au strigat către el, însă i-a nescotit, va fi judecat de către Hristos ca unul ce nu L-a hrănit pe El însuși; fiindcă Cel hrănit de noi, în fiecare dintre cei mici, este și în aceia în toți²²⁰.

94. Cel ce dă astăzi tuturor toate cele spre trebuința trupului, dar mâine, putând face aceasta, va nescoti pe niscai frați, și-i va lăsa să piară de foame, de sete și de frig, L-a lăsat să moară și L-a disprețuit pe Acela care a zis: „Întrucât ați făcut unuia din acești prea mici, Mie ați făcut”²²¹.

219. Iubirea se cere arătată în mod continuu nu numai față de unul, ci față de toți. Căci în toți este Hristos. A excepta pe unul de la iubire înseamnă pe de o parte a iubi, pe de altă parte a nu iubi pe Același Hristos; înseamnă a-L iubi pe El îmbrăcat într-un fel și a nu-L iubi, arătându-Se îndată după aceea îmbrăcat altfel. Neiubirea față de una din înfățișările Sale zădărnicește iubirea față de altă înfățișare a Sa. O iubire practică continuu față de toți, ca față de Același Hristos, e o iubire care-i prețuiește în același timp pe toți ca pe Același Hristos. A vedea în toți pe Hristos e cea mai mare forță pentru solidaritatea umană.

220. Cap. 112, *Filocalia greacă*.

221. Cap. 113, *Filocalia greacă*.

95. Din acestea se poate cunoaște un lucru: cum își însușește Domnul toate ale săracilor și fraților noștri, zicând celor dreپți: „Mie Mi-ați făcut”, iar celor de-a stânga: „Mie nu Mi-ați făcut”. El nu vede numai pe cei miluiți de noi, nici numai pe cei nedreptățiți sau asupriți, sau supuși la mii de alte rele, ci și pe cei trecuți cu vederea. Căci și aceasta ajunge spre osânda noastră. Căci nu pe aceia, ci pe El îl trecem cu vederea, pe Iisus Hristos, Care și-a făcut toate ale Sale ale acelora.

96. El a primit să ia asupra Sa fața fiecărui om lipsit și să se unească pe Sine cu fiecare, ca nici unul dintre cei ce cred în El să nu se înalțe împotriva fratelui, ci fiecare, văzând pe fratele și pe aproapele său ca pe Dumnezeuul său, să se socotească pe sine atotputernic față de frate, ca față de Făcătorul său; și să-l primească și să-l cinstească întocmai ca pe Acela, și să-și deșerte toate averile spre slujirea lui, precum și Hristos și-a vărsat sângele Său pentru mântuirea noastră²²².

97. Cel ce a primit porunca să-l aibă pe aproapele ca pe sine însuși e dator, desigur, să-l aibă așa nu numai într-o zi, ci toată viața. Și celui căruia i s-a poruncit să dea fiecăruia care cere i se poruncește aceasta pentru toată viața sa. Și cel ce vrea ca alții să-i facă lui lucrurile bune pe care le voiește, acestea i se cer și lui să le facă altora²²³.

222. Cap. 114, *Filocalia greacă*. Trebuie să socotim pe fiecare ca pe Hristos Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se ipostas al firii noastre, S-a făcut ipostasul fundamental al tuturor oamenilor. Prin fața fiecăruia licărește fața Aceluiași Hristos; prin apelul adresat nouă de fiecare ne adresează apelul Său Același Hristos.

223. Cap. 115, *Filocalia greacă*.

98. Cel ce-l are deci pe aproapele ca pe sine însuși nu rabdă să aibă nimic mai mult ca aproapele. Iar dacă are și nu dă cu inimă largă până ce se face și el sărac și asemenea cu aproapele, nu e împlinitor al poruncii Stăpânului; la fel nu e nici cel ce, vrând să dea tuturor celor ce cer, va respinge pe cineva din cei ce cer, până mai are un obol, sau o bucată de pâine²²⁴; nici cel ce nu face aproapelui câte vrea ca altul să i le facă lui (Matei 7, 12). De asemenea, cel ce a hrănit, a adăpat, a îmbrăcat și a făcut toate celelalte fiecărui sărac și fiecărui frate prea mic, dar a nesocotit pe unul singur și l-a trecut cu vederea, se va socoti și el ca cel ce l-a trecut cu vederea pe Hristos-Dumnezeu când flămânzea și înseta²²⁵.

99. Poate acestea vor părea tuturor greu de purtat. De aceea vor socoti întemeiat să zică întru ei: Dar cine le poate face acestea toate, ca să ajute și să hrănească pe toți și să nu treacă cu vederea nicidecum pe vreunul dintre ei? Dar să asculte pe Pavel, care strigă lămurit: „Dragostea lui Dumnezeu ne strânge pe noi, care judecăm aceasta; că dacă unul a murit pentru toți, așadar toți au murit” (2 Cor. 5, 14)²²⁶.

100. Precum poruncile cuprinzătoare au în ele pe toate celelalte mai restrânse, așa și virtuțile cuprinzătoare îmbrățișează în ele pe cele restrânse. Căci cel ce a vândut averile sale și le-a împărțit săracilor și s-a făcut

224. Jertfa adevărată e cea în care cineva se dăruiește total. Trebuie trăită aceeași predare totală în dăruirea tuturor bunurilor proprii, pe care a trăit-o Hristos în vărsarea sângelui Său, în dăruirea totală a vieții Sale.

225. Cap. 116, *Filocalia greacă*.

226. Cap. 117, *Filocalia greacă*. În Hristos toți putem muri duhovnicește nouă înșine, jertfindu-ne total altora.

dintr-o dată sărac a împlinit deodată printr-una toate poruncile restrânse. Fiindcă nu mai are trebuință să dea celui ce cere, sau să întoarcă fața de la cel ce vrea să se împrumute de la el (Matei 5, 42)²²⁷. La fel și cel ce se roagă neîncetat; a cuprins toate în aceasta, și nu mai trebuie să laude de șapte ori în zi pe Domnul (Ps. 118, 164), sau seara, dimineața și la amiază, ca unul ce împlinește toate rugăciunile și cântările, câte trebuie să le facem după rânduială la vremea și ceasurile hotărâte. Asemenea și cel ce a dobândit în sine, în chip conștient, pe Dumnezeu cel ce dă cunoștință oamenilor (Ps. 93, 10), a străbătut toată Sfânta Scriptură și a cules tot folosul din citire și nu va mai avea trebuință de citirea cărților ei. Căci cum ar mai avea o astfel de trebuință cel ce L-a dobândit ca împreună-grăitor²²⁸ pe Cel care a insuflat dumnezeieștile Scripturi celor ce le-au scris și a fost învățat de Acela tainele de negrăit ale celor ascunse? Acesta va fi el însuși altora o carte insuflată de Dumnezeu, purtând scrise în el, de degetul lui Dumnezeu, taine noi și vechi (Matei 13, 52), ca unul ce a împlinit toate și s-a odihnit în Dumnezeu de toate lucrurile sale, ajuns la desăvârșirea originară²²⁹.

227. Cel ce dă tot ce are dintr-o dată a împlinit printr-o singură faptă cerința iubirii și a jerfei totale și a înfăptuit în sine starea ei, pe care alții nu o înfăptuiesc niciodată prin faptele lor de milostenie mărunță.

228. Cel ce-L are pe Hristos împreună-grăitor se află cu El însuși într-un dialog direct. Ca atare, a depășit cuvintele Scripturii, aflându-se în relație nemijlocită cu Subiectul și cu Izvorul lor infinit mai bogat decât toate cuvintele pe care le rostește, sau care au fost scrise prin inspirația de la El.

229. Cap. 118, *Filocalia greacă*. E nu atât desăvârșirea de la început, cât cea pe care o are în gândirea lui Dumnezeu, care stă la originea lui.

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul²³⁰

1. Frate, la începutul lepădării, sânguiește-te să sădești în tine virtuți frumoase, ca să te faci folositor și obștii și să te slăvească la sfârșit Domnul. Să nu câștigi îndrăzneală față de stareț, niciodată, cum am zis și mai înainte, nici să nu ceri cinstire de la el. Să nu-ți câștigi prietenie cu cei mai mari, nici să nu dai târcoale chillilor lor, cunoscând că prin aceasta nu numai că începe să se înrădăcineze în tine patima slavei deșarte, dar te și faci urât în ochii întâistătătorului. Căci se întâmplă totdeauna aceasta. Deci cel ce înțelege să înțeleagă. Ci

230. Capetele 1-33 coincid cu cap. 120-152 din cele 153, date în *Filocalia greacă* sub numele Sfântului Simeon Noul Teolog. Dar în ediția Zagoraïos și ms. românesc 2252 din Biblioteca Sfântului Sinod, acestea, plus cele șapte care le urmează, sunt date ca ale lui Simeon Evlaviosul. Cap. 119 din cele 153 ale Sfântului Simeon Noul Teolog îl omitem. Despre el și despre capetele 1-7 publicate aici de noi, J. Darrouzès spune că sunt ale unui anonim, iar despre capetele 120-152 din cele 153 ale Sfântului Simeon Noul Teolog, sau 1-33 din cele date aici, recunoaște că sunt ale lui Simeon Evlaviosul (*Chapîtres théologiques...*, în *Sources chrétiennes*, 51, p. 13). Iar după tradiția ediției Zagoraïos și a manuscrisului românesc, capetele 1-7 din această colecție, prin legătura lor cu cele următoare, par să arate că de fapt sunt tot ale lui Simeon Evlaviosul. Noi nu dăm aici cap. 40 pentru că nu-l socotim util în această colecție, dar punem în locul lui, ca al 40-lea, cap. 153 din colecția lui Simeon Noul Teolog din *Filocalia greacă*. El e dat în Zagoraïos și în manuscrisul românesc ca al 181-lea cap. al lui Simeon Noul Teolog, dar pare să fie al unui anonim, cum spune Darrouzès (*Chapîtres théologiques...*).

șezi în chilia ta, oricum ar fi, în pace. Iar de la cel ce vrea să se întâlnească cu tine nu te întoarce, din pricină de evlavie. Căci întâlnindu-te cu el cu gând prietenesc, nu te vei vătăma, chiar dacă îți este dintre dușmani. Iar dacă nu vezi în aceasta vreun folos pentru tine, trebuie să ții seama de scopul celui ce vrea să se folosească de la tine.

2. Trebuie să ai totdeauna în tine frica lui Dumnezeu și să cercetezi în fiecare zi ce ai făcut bine, și ce rău. Iar de cele bune să uiți, ca nu cumva să cazi în patima slavei deșarte, iar față de cele potrivnice să te folosești cu lacrimi împreunate cu mărturisirea și cu rugăciune stăruitoare. Cercetarea să-ți fie așa: sfârșindu-se ziua și venind seara, cugetă întru tine: Oare cum am petrecut ziua, cu ajutorul lui Dumnezeu? N-am osândit pe cineva, nu l-am grăit de rău, nu l-am scârbit, n-am căutat la față cuiva cu patimă, sau n-am fost neascultător celui mai mare în slujbă, și nu mi-am neglijat-o pe aceasta? Nu m-am mâniat pe cineva, sau, stând la rugăciunea de obște, nu mi-am ocupat mintea cu lucruri nefolositoare, sau n-am lipsit de la biserică și de la pravilă, îngreunat de lene? Dacă te găsești nevinovat de toate acestea (ceea ce e cu neputință, „căci nimeni nu e curat de întinare, nici măcar o singură zi din viața lui” (Iov 14, 4) și nimeni nu se va lăuda că are inima curată), strigă către Dumnezeu cu multe lacrimi: Doamne, iartă-mi mie toate câte am greșit cu lucrul, cu cuvântul, cu știință și cu neștiință. Căci multe greșim și nu știm.

3. În fiecare zi trebuie să vădești părintelui tău duhovnicesc tot gândul tău, și ceea ce-ți va spune el să primești ca din gură dumnezeiască, cu toată încredințarea, și să nu le spui acestea altcuiva, zicând: între-

bând pe părintele asta și asta, mi-a spus asta și asta; și să descoși cu acela dacă a spus bine sau dacă n-a spus bine, întrebându-te: Ce trebuie deci să fac ca să-mi ajut? Căci aceste cuvinte sunt pline de necredință față de părintele tău și vătămătoare de suflet. De obicei aceasta se întâmplă de cele mai multe ori începătorilor.

4. Trebuie să privești pe toți cei din obște ca sfinți, și numai pe tine să te socotești ca cel din urmă păcătos. Să gândești că toți se mântuiesc, numai tu singur vei fi osândit în ziua aceea. Și cugetând acestea, când stai la rugăciunea de obște să nu încetezi a plânge fierbinte, întru străpungerea inimii, fără să spui vreo vorbă celor ce se smintesc sau râd de aceasta. Iar dacă te vezi pe tine alunecând din pricina aceasta în slavă deșartă, ieși din biserică și fă-o aceasta în ascuns, întorcându-te degrabă iarăși la locul tău. Aceasta e bine să o faci îndeosebi începătorii, mai ales în vremea celor șase psalmi, a stihologiei, a citirii și a Dumnezeieștii Liturghii. Ia seama să nu osândești pe cineva, ci pune-ți în minte că: toți câți mă văd plângând astăzi, înțelegând că sunt foarte păcătos, se roagă pentru mântuirea mea. Cugetând aceasta pururea și împlinind-o neîncetat, te vei folosi mult și-ți vei atrage harul lui Dumnezeu și te vei face părtaș de fericirea dumnezeiască.

5. Să nu te duci la chilia cuiva, afară de a starețului, și aceasta rar. Dacă vrei să-l întrebi despre vreun gând, fă-o aceasta în biserică. Iar de la rugăciunea de obște întoarce-te îndată în chilie, și apoi la slujba ta. După cină, punând metanie înaintea starețului și cerându-i rugăciunea, aleargă iarăși degrabă, în tăcere, la chilie. Căci e mai bun un „Sfinte Dumnezeule” cu luare-aminte, înainte de culcare, decât o priveghere de patru cea-

suri în convorbiri nefolositoare. Acolo unde este străpungerea inimii și plânsul duhovnicesc, acolo este și luminarea dumnezeiască²³¹. Iar unde vine aceasta, se alungă trândăvia și lăncezeala.

6. Să nu dobândești o dragoste deosebită față de nici o persoană, mai ales față de un începător, chiar dacă ți se pare că are o viață foarte frumoasă și în afară de orice bănuială. Căci din duhovnicească, ea ți se preface de cele mai multe ori în pățimașă, și cazii în necazuri fără folos. De obicei aceasta se întâmplă mai ales celor ce se nevoiesc. Dar smerenia și rugăciunea neîncetată îl învață despre acestea. Căci nu e vreme să vorbim despre acestea cu de-amănuntul. Iar cel ce înțelege să înțeleagă.

7. Trebuie să te socotești pe tine străin de tot frațele care este în obște, și mai ales de cei cunoscuți din lume. Dar să iubești pe toți la fel²³². Iar pe cei evlavioși și nevoltori să-i privești ca pe sfinți. Dar pentru cei trândavi socotesc că trebuie să te rogi mai stăruitor. Totuși, precum am arătat mai sus, socotindu-i pe toți sfinți, grăbește de te curățește de patimi prin plâns, ca, luminat de har, să-i vezi pe toți egali și să te împărtașești de fericirea celor curați cu inima.

8. Socotește, frate, că aceasta se numește retragerea deplină din lume: omorârea deplină a voii proprii. Apoi, Nealipirea pățimașă și renunțarea la părinți, la membrii familiei și la prieteni.

231. Aceasta este o idee scumpă și Sfântului Simeon Noul Teolog. Se vede că a primit-o de la Simeon Evlaviosul.

232. E o condiție ca să iubești pe toți la fel, să nu te simți legat în mod deosebit de vreunul, în baza unei prietenii, care să ți-l facă mai apropiat inimii tale. În aceasta se amestecă totdeauna ceva de ordin inferior iubirii atotcurate.

9. Apoi, lipsirea de toate ce le ai, dăruindu-le săracilor, potrivit cu Cel ce a zis: „Vinde-ți averile și le dă săracilor” (Luca 13, 33), și uitarea tuturor persoanelor pe care le-ai iubit, fie trupește, fie duhovnicește.

10. Pe urmă mărturisirea tuturor celor ascunse ale inimii, săvârșite de tine din copilărie și până în acest ceas, în fața părintelui duhovnicesc, sau a starețului, ca în fața lui Dumnezeu, Care cercetează inimile și răunchii, știind că Ioan boteza cu botez de pocăință și toți veneau la el mărturisindu-și păcatele (Marcu 1, 4). Căci din aceasta vine mare bucurie sufletului și ușurare conștiinței, după proorocul care zice: „Spune tu întâi păcatele tale, ca să te îndreptezi” (Is. 43, 26).

11. Să sădești apoi în sufletul tău încredințarea că, după intrarea ta în obște, au murit părinții tăi și toți frații și să socotești ca tată și ca mamă pe Dumnezeu și pe întâistătător. Și să nu mai ceri ceva de la ei pentru vreo trebuință trupească; iar dacă din purtare de grijă ți se trimite ceva de ei, primește și mulțumește pentru grija lor, dar dă ceea ce ți s-a trimis la cămara străinilor, sau la bolniță. Și fă aceasta întru smerenie. Căci nu e o faptă a celor desăvârșiți, ci a celor prea mici.

12. Să faci tot lucrul care e bun cu smerenie, gândindu-te la Cel ce a zis: „Când veți fi făcut toate acestea, ziceți că slugi netrebnice suntem, ceea ce eram datori să facem am făcut” (Luca 17, 10).

13. Să te păzești să primești Sfânta Împărtășanie, având ceva împotriva cuiva, fie chiar cea mai mică ispită a vreunui gând, până ce nu dobândești împăcarea cu fapta. Dar și aceasta o vei învăța din rugăciune.

14. Să fii gata să primești în fiecare zi orice necaz, socotind că acestea îți aduc izbăvire de multele datorii și să mulțumești Sfântului Dumnezeu. Căci din aces-

tea dobândește cineva îndrăznire neînfruntată, după marele apostol: „Că necazul lucrează răbdare, iar răbdarea cercare, iar cercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează” (Rom. 5, 3-5). „Căci cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9), acestea sunt, după făgăduința cea nemincinoasă, cele ce vor fi date celor ce arată răbdare în necazuri cu împreuna-lucrare a harului; căci fără har nu se poate isprăvi nimic.

15. Să nu ții ceva din cele materiale în chilie, fie măcar toiag, afară de un coș, o saltea de paie, de un cojocel și de o haină cu care te îmbraci. Dacă se poate, nici măcar ceva sub picioare. Căci s-a spus și despre aceasta un cuvânt. Dar cine înțelege să înțeleagă.

16. Să nu ceri starețului ceva din cele trebuincioase, afară de cele rânduite. Nici să nu ascuți de vreun gând ispititor, ca să se schimbe ceva din cele ce ți se dau. Și oricum ar fi, primește-le cu mulțumire și fii bucuros de ele. Nu e îngăduit să vinzi ceva. Murdărindu-se haina, spal-o de două ori pe an. Cere, cu înfățișare de sărac și de străin, cu toată smerenia, haina altui frate, până când cea spălată a ta se usucă la soare. Apoi întoarce-i-o iarăși cu mulțumire. Asemenea și îmbrăcămintea de deasupra și orice altceva.

17. Să te ostenești după putere în ascultarea ta. Iar în chilie să stăruiești și în rugăciune împreunată cu pocăință și cu luare-aminte și cu lacrimi dese. Și să nu-ți pui în gând că azi te-ai ostenit cu prea multă prisosință și deci să scurtezi ceva din rugăciune din pricina osteneții trupești. Căci îți spun ție că pe cât se silește cineva pe sine în ascultare, lipsindu-se de rugăciune, pe atât să socotească că a pierdut mai mult. Și de fapt așa este.

18. Dar înainte de toate trebuie să iei parte la slujbele bisericești și să pleci cel din urmă, afară de mare nevoie. Mai ales la Utrenie și la Liturghie.

19. Trebuie să ai toată supunerea față de starețul tău, de care ai fost și tuns. Și să împlinești fără deosebire cele poruncite de el până la moarte, chiar dacă îți par cu neputință. Prin aceasta urmezi Celui ce S-a făcut ascultător până la moartea pe cruce. Dar nu numai față de stareț, ci și față de toată obștea fraților. Iar primind o slujire, să nu fii neascultător în ceva. Și dacă ceea ce ți se poruncește ar fi peste puterea ta, punând metanie, cere scutire de aceasta. Iar dacă aceasta se respinge, socotind că „Împărăția cerurilor este a celor ce o iau cu sila și cei ce o silesc o vor răpi” (Luca 16, 16), silește-te.

20. Să te miști cu umilință în fața întregii obști, ca un nevăzut și necunoscut și ca și când n-ai fi deloc. Cel ce viețuiește astfel, îndrăznesc să spun că, făcându-se văzător ajutat de har, prezice multe. Unul ca acesta plânge mult și pentru scăderile altora. Rămânând neîmprăștiat, întrucât nu suferă de împătımirea de cele materiale, nu va primi să alunece, din dragostea duhovnicească și dumnezeiască, în acestea. Și nu e lucru de mirare că prezice. Căci aceasta vine de multe ori și de la draci. Totuși cel ce înțelege să înțeleagă. Dar dacă începe cineva să primească mărturisiri, poate se va lipsi și de acestea, fiind ocupat cu cercetarea gândurilor celorlalți. Iar dacă din multă smerenie se va opri de la acestea, adică de la a sfătui și de la a asculta, va fi reșezat iarăși în starea de mai înainte. Dar cunoștința acestora numai Dumnezeu o are. Eu, stăpânit de frică, nu îndrăznesc să vorbesc despre ele.

21. Să ai totdeauna mintea la Dumnezeu, în somn și în stare de veghe, la mâncare și în convorbiri, în lucrul mâinilor și în orice altă faptă, după cuvântul proorocului: „Am văzut pe Domnul înaintea mea pururea”²³³. Dar să te socotești pe tine mai păcătos decât tot omul. Petrecând timp îndelungat în acest gând, se va ivi în înțelegerea ta o luminare vie asemenea unei raze²³⁴. Și cu cât o vei cere mai mult, cu mai multă luare-amin-te și cu o cugetare neîmprăștiată, cu osteneală multă și cu lacrimi, cu atâta ți se va arăta mai strălucitoare²³⁵. Iar arătându-ți-se, o iubești. Iar iubind-o, te curățești. Iar pe cel ce-l curățește, pe acesta îl face în chipul lui Dumnezeu, luminându-l și învățându-l să deosebească binele de rău. Dar să știi, frate, că e nevoie de multă osteneală, ajutată de Dumnezeu, ca să se sălășluiască aceasta în sufletul tău și să lumineze în el ca luna întunericul nopții²³⁶. Mai trebuie să fii atent și la atacurile gândurilor de slavă deșartă și de închipuire de sine; și să nu osândești pe cineva, văzându-l că face ceva ce

233. Aceasta e conștiința neîncetată a prezenței lui Dumnezeu, un dialog permanent cu Dumnezeu, care e și o rugăciune neîncetată.

234. De aici se vede că iluminarea de care vorbește atât de mult Sfântul Simeon Noul Teolog și de care vorbește și Simeon Evlaviosul, dascălul său (ca și despre „dragostea dumnezeiască”), e de natură spirituală, fiind împreună cu gândul permanent la Dumnezeu și cu smerenia.

235. Dacă Sfântul Simeon identifică uneori lumina cu curăția, aici dascălul său vede lumina legată de gândul permanent la Dumnezeu ca un mijloc de curăție. Desigur, starea de curăție dobândită sporește ea însăși lumina, cum se spune mai departe.

236. Avem aici afirmat cu trei secole înainte de isihasm, că lumina dumnezeiască se ivește în suflet prin permanentizarea gândului la Dumnezeu. Prin isihasm s-a insistat doar cu mai multă putere că gândul permanent la Dumnezeu e menținut în minte de rugăciunea neîncetată. Deci aceasta aduce lumina lui Hristos în inimă.

nu se cuvine. Căci dracii văzând sufletul eliberat de patimi și de ispite, prin sălășluirea harului, aruncă în el unele ca acestea. Dar ajutorul de la Dumnezeu să fie în tine împreună cu pocăința neîncetată și cu copleșire de lacrimi. Ia seama însă să nu pătimești ceva din multa bucurie și pocăință. De aceea să nu socotești că acestea sunt din osteneala ta și nu din harul lui Dumnezeu. Căci atunci se vor lua de a tine și le vei căuta mult în rugăciune și nu le vei afla; și vei cunoaște ce dar ai pierdut.

Dar fă, Doamne, să nu ne lipsim niciodată de harul Tău! Însă de ți se va întâmpla aceasta, frate, aruncă asupra lui Dumnezeu neputința ta și, ridicându-te și întinzând mâinile, roagă-te, zicând așa: „Doamne, miluiește-mă pe mine, păcătosul²³⁷ și neputinciosul și nenorocitul, și trimite peste mine harul Tău. Vezi, Doamne, la ce neputință și gânduri m-au adus multele mele păcate. Deși voiesc, Doamne, să socotesc pierderea mângâierii ca venită de la draci și din mândrie, nu pot, căci știu că cei ce împlinesc voia Ta se împotrivesc aceluia. Dar eu, care împlinesc în fiecare zi voia lor, cum nu voi fi ispitit de ei? Sunt ispitit fără îndoială de multele mele păcate²³⁸. Și acum, Doamne, Doamne, dacă e cu voia Ta și spre folosul meu, să vină iar harul Tău în robul Tău, ca, văzându-l pe acesta, să mă bucur într-o pocăință și plâns²³⁹, luminat de raza pururea luminoasă

237. Avem aici în esență rugăciunea isihastă: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”.

238. Simeon Evlaviosul pune pierderea harului mai mult pe seama sa, decât pe a demonilor.

239. Atât Simeon Noul Teolog, cât și dascălul său, Simeon Evlaviosul, cunosc tensiunea între aceste stări contrarii, care numai împreună condiționează stăruința în bine: bucuria și pocăința.

a acestuia, păzit de gândurile murdare și de tot lucrul rău și de toate greșalele mele, cele cu știință și cu neștiință. Și astfel să primesc, Doamne, plinătatea îndrăznirii către Tine, în necazurile ce vin asupra robului Tău de la draci și de la oameni și să primesc și tăierea vocii mele, cunoscând bunătățile care așteaptă pe cei ce Te iubesc pe Tine, Doamne. Căci Tu ai zis, Doamne, că „cel ce va cere va lua și cel ce caută va afla și celui ce bate i se va deschide”. Pe lângă acestea, frate, stăruie, rugându-te în cugetul tău, și în celelalte toate câte ți le va da ție Dumnezeu, nemoleșindu-te din pricina trândăviei. Și Dumnezeu cel bun nu te va părăsi.

22. Păstrează chilia pe care ai primit-o de la întâistătător la început, până la sfârșit. Iar dacă din pricina vechimii sau a dărmării ei, vei fi tulburat în gând, punând metanie întâistătătorului, fă-i cunoscut acest lucru cu smerenie. Și de te va asculta, bucură-te. Iar de nu, mulțumește și așa, aducându-ți aminte de Stăpânul tău care nu a avut unde să-și plece capul. Căci dacă l-ai tulbura de două sau de trei sau de patru ori cu aceasta, se naște îndrăzneala, apoi neîncrederea și la urmă disprețul. Dacă voiești, deci, să duci viață liniștită și pașnică, nu cere deloc vreo ușurare trupească de la stareț. Fă aceasta de la început și rabdă cu bărbăție să fii disprețuit și nesocotit de toți, după porunca Domnului.

Deci dacă voiești să-ți păstrezi încrederea și iubirea față de el și să-l vezi ca pe un sfânt, păzește aceste trei lucruri: nu cere vreo ușurare și nu-ți lua îndrăzneală față de el și nu te duce des la el, cum fac unii, pe motiv că sunt ajutați de el. Căci acesta nu e un lucru de laudă, ci omenesc. Nu te osândesc nici dacă ascunzi de el tot gândul ce se ivește în tine. Căci dacă păzești acestea, vei trece neînvăluit marea vieții și vei socoti

pe părinte, oricum ar fi, ca pe un sfânt. Iar dacă te vei apropia, în biserică, ca să întrebi pe părintele tău despre vreun gând și vei vedea pe altul luându-ți înaintea, pentru același lucru sau pentru altul, și părintele te va trece cu vederea din pricina acestuia, să nu te întristezi, nici să gândești ceva împotriva lui. Ci stai de-o parte cu mâinile încrucișate, până va isprăvi cu acela și te va chema. Căci părinții obișnuiesc uneori să facă să ni se întâmple acestea, poate și cu voia, spre cercarea și izbăvirea noastră de păcatele de mai înainte.

23. Să postești cele trei patruzecimi^{239b}; în cea mare în chip îndoit, afară de cele două mari sărbători și de sâmbătă și duminică, iar în celelalte două, fără o zi. Iar în celelalte zile ale anului să mănânci o dată, afară de sâmbătă și duminică și sărbătoarea, dar nu ca să te sature.

24. Sârguiește-te să fii chip folositor întregii obști spre toată virtutea, smerenia și blândețea, milostivirea și ascultarea până și de cei mai neînsemnați; chip de nemân timer, de neîmpătimire, de sărăcie și pocăință, de nerăutate și neiscodire, de simplitate în purtări și de înstrăinare față de tot omul, de cercetare a bolnavilor, de mângâiere a celor necăjiți, de neîntoarcere de la cei ce au nevoie de vreun folos de la tine. Să nu o faci aceasta pe motivul convorbirii tale cu Dumnezeu. Căci mai mare este iubirea, decât rugăciunea²⁴⁰. Să fim cu compătimire față de toți, neiubitori de slavă deșartă,

239b. Postul Crăciunului, al Paștilor și al Sfinților Apostoli cu al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, care se socotesc împreună ca a treia patruzecime (*n.n.*).

240. Această afirmație a priorității iubirii anulează orice acuză că monahii ar disprețui datoria față de oameni, retrăgându-se în contemplație. „Înstrăinarea” înseamnă pentru ei numai lipsa vreunui interes personal și a vreunei pasiuni în iubirea lor de oameni.

neîndrăzneți, necertăreți, necerând ceva de la întâistătorul, niscăi slujbe sau altceva. Dă cinstire tuturor preoților. Să fii cu luare-aminte în rugăciune, într-o stare nemeșesugită. Arată iubire față de toți. Nu te sârgui să ispitești și să cercetezi Scripturile pentru slavă. Căci te va învăța rugăciunea cea cu lacrimi și luminarea cea din har.

De ești întrebat despre ceva din cele ce se cuvin, învață cu multă smerenie din viața ta, ca din a altuia²⁴¹, cele cu privire la faptele îndumnezeitoare cu ajutorul harului. Învață cu gând neiubitor de slavă deșartă, oricine s-ar întâmpla să fie cel ce dorește să se folosească. Și să nu întorci de la gândul său pe cel ce vrea să se folosească de la tine, ci primește greșelile lui, oricare ar fi ele, plângând și rugându-te pentru el. Căci acestea sunt dovada iubirii și a desăvârșitei împreună-pățimiri. Să nu respingi pe cel ce vine la tine, pe motiv că nu vrei să te vatămi prin ascultarea unor astfel de lucruri. Căci cu ajutorul harului nu te vei vătăma. Dar ca să nu se vatăme cei mulți, trebuie să ți se spună acestea în loc ascuns, chiar dacă ar fi să suporti ca om ispita vreunui gând. Dar dacă vei fi un om cu har, nu te va supăra niciodată nici aceasta. Și apoi am învățat că nu trebuie să căutăm ale noastre, ci ale altora, ca să se mântuiască. Dar precum am spus înainte, trebuie să duci o viață neiubitoare de câștig. Și să te socotești sub lucrarea harului, când te vei simți cu adevărat mai păcătos decât ești. Iar cum se întâmplă aceasta, nu știu să spun, numai Dumnezeu știe.

241. Învațând pe alții din experiența proprie, să nu o spui aceasta, ca să nu te lauzi și să cauți slava deșartă, ci să dai orice pilduire ca din viața altora.

25. Cât privește orele de priveghere, trebuie ca două ore să citești și două să te rogi întru pocăință cu lacrimi, urmând pravila pe care o vrei. Dacă voiești, citește și cei 12 Psalmi și pe cel neprihănit și rugăciunea Sfântului Eustratie. Acestea în nopțile cele lungi. Iar în cele scurte, fă rânduiala mai scurtă, după puterea dată ție de Dumnezeu. Căci fără ea nu poți săvârși nici un bine, cum zice proorocul, căci „pașii omului sunt îndreptați de Domnul” (Pilde 16, 9). Dar chiar Domnul a spus: „Fără de Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5). Iar fără lacrimi să nu te împărtășești niciodată.

26. Să mănânci cele puse înaintea ta, orice ar fi. De asemenea să bei vinul cu înfrânare, fără cârtire. Iar dacă mănânci singur, din pricină de neputință, mănâncă legume crude cu untdelemn. Dacă vreunul dintre frați îți trimite ceva de mâncare, primește cu mulțumire și smerenie ca un străin. Și împărtășește-te din ce ți-a trimis, orice ar fi. Iar ce rămâne, trimite altui frate sărac și evlavios. Iar dacă te cheamă cineva la mângâiere, împărtășește-te din toate cele puse înainte, dar puțin, păzind porunca înfrânării. Iar ridicându-te și punând metanie în chipul străinului și al săracului, dă-i mulțumire zicând: „Dumnezeu-Tatăl să-ți răsplătească, sfințite părinte”. Ia aminte să nu vorbești ceva, chiar dacă ar fi de folos.

27. Iar dacă vreunul dintre frați a fost întristat fie de întâistătător, fie de iconom, fie de altcineva, și vine la tine, mângâie-l așa: „Crede, frate, că spre cercarea ta ți s-a întâmplat aceasta. Căci și mie mi s-a întâmplat de multe ori aceasta și m-am întristat și descurajat. Dar de când am fost înștiințat că acestea se întâmplă spre cercare, le port cu mulțumire. Fă așadar și tu așa.

Și mai degrabă să te veselești de astfel de necazuri". Iar dacă acela ar începe să bârfească, nici atunci să nu te schimbi. Ci mângâie-l cum te va ajuta harul, căci sunt multe chipuri de dreaptă socoteală. Și ajută pe frate după cum îi înțelegi starea de suflet și gândurile lui și nu-l lăsa să plece netălmăduit.

28. Iar dacă s-ar întâmpla ca un frate să fie bolnav și tu nu l-ai cercetat de mult, trebuie să-i trimiți mai înainte ceva, vestindu-i aceasta: „Crede, sfințite părinte, că abia azi am aflat despre boala ta și te rog de iertare". Iar apoi mergând la el, pune metanie și, făcând rugăciune, spune-i așa: cum ți-a ajutat Dumnezeu, sfințite părinte! Apoi șezând cu mâinile încrucișate, taci. Iar dacă sunt și alții de față, pentru cercetare, ia aminte să nu mai vorbești ceva, nici din Scriptură, nici din cele firești, mai ales dacă nu ești întrebat, ca să nu ai necaz pe urmă. Căci aceasta se întâmplă de cele mai multe ori fraților mai simpli.

29. Dacă se întâmplă să stai la masă cu frați evlavioși, să te împărtășești din cele puse înainte, fără deosebire, oricare ar fi ele. Iar dacă ai poruncă de la cineva să nu mănânci pește sau altceva, dar acestea sunt puse pe masă, dacă cel ce a dat poruncă e aproape, mergând înduplecă-l să-ți îngăduie să guști. Iar dacă nu e de față, sau știi că nu-ți va îngădui, și totuși nu voiești să-i smintești pe frați, încredințează-i, după masă, aceluia ce-ai făcut, cerând iertare. Iar dacă nu voiești să faci nici una din acestea, e mai bine să nu mergi la ei. Căci vei câștiga două lucruri: vei alunga și pe dracul slavei deșarte și-i vei izbăvi și pe aceia de sminteală și de întristare. Iar de sunt din cei mai groși de simțire, păzește canonul. Dar e mai bine ca și în fața acestora

să guști din toate câte puțin. La fel, cu prilejul mângâierii ce ți-o face cineva, potrivit Apostolului care hotărăște „să se mănânce tot ce se pune înainte, nedeosebind nimic pentru conștiință” (1 Cor. 10, 27).

30. Dacă în vreme ce-ți faci rugăciunea în chille bate cineva la ușă, deschide-i și, șezând, vorbește-i cu smerenie despre ceea ce-l preocupă din cele ce-i sunt de folos. De e apăsător de vreun necaz, sârguiește-te să-l ajuți, fie cu cuvântul, fie cu lucrul. Apoi plecând acela, închizând ușa, reia-ți rugăciunea. Căci slujirea celor ce vin la tine este asemenea împăcării (Matei 5, 24). Dar nu trebuie făcut așa când e vorba de lucruri lumești. În acest caz, isprăvește întâi rugăciunea și apoi vorbește cu el.

31. Dacă în vreme ce te rogi îți vine vreo frică, sau vreo lovitură, sau strălucește vreo lumină, sau se întâmplă altceva, să nu te tulburi. Ci stăruie și mai întins în rugăciune. Căci se ivește o tulburare drăcească sau vreo frică sau vreo ieșire din sine (extaz), ca slăbind să lași rugăciunea și ca, ajuns la un astfel de obicei, să te facă pradă lui. Dar dacă, săvârșind rugăciunea, îți strălucește vreo lumină cu neputință de tălmăcit²⁴², și sufletul ți se umple de o bucurie negrăită și de dorința celor mai înalte și încep să-ți curgă lacrimile însoțite de pocăință, cunoaște că aceasta este o vizită dumnezeiască și un ajutor dumnezeiesc. Și dacă rămâne mult, ca să nu-ți vină ceva mai mult decât aceasta, prin faptul că ești stăpânit de lacrimi, îndreaptă-ți mintea spre

242. Lumina dumnezeiască nu se poate exprima, pentru că nu are un caracter văzut, pentru că e spirituală și de un conținut cu neputință de definit. Dacă are un caracter văzut, exprimabil, nu e de la Dumnezeu.

ceva din cele trupești și prin aceasta te vei smeri. Dar ia seama să nu părăsești rugăciunea de frica vrăjmașilor, ci așa cum, în cazul când se sperie copilul de niște mormoloci, se refugiază în brațele mamei și ale tatălui, aruncând frica de ei, așa și tu, alergând prin rugăciune la Dumnezeu, scapă de frica lor.

32. Dacă în vreme ce șezi în chilie, venind vreun frate te va întreba despre vreun război trupesc, să nu-l respingi. Ci folosește-l cu pocăință din ceea ce-ți va dăruî harul lui Dumnezeu și din ceea ce ai câștigat din faptele tale și apoi slobozește-l. Iar când iese, punând metanie înaintea lui, spune-i: „Crede, frate, că nădăjduiesc în iubirea de oameni a lui Dumnezeu și deci că va fugi de la tine acest război, numai să nu dai înapoi și să nu te moleșești”. Iar după ce a ieșit acela, ridicându-te și închipuindu-ți războiul lui, înălțându-ți mâinile cu lacrimi spre Dumnezeu, roagă-te cu suspine pentru fratele, zicând: „Doamne Dumnezeule, Cel ce nu vorești moartea păcătosului, rânduiește lucrul după cum știi și precum este de folos fratelui acesta”. Și Dumnezeu, cunoscând încrederea aceluia în tine și împreună-pățimirea și rugăciunea ta sinceră, va ușura, din iubire față de el, războiul lui.

33. Toate acestea sunt folositoare, frate, pocăinței. Și trebuie să le împlinești cu inimă zdrobită, cu răbdare și cu mulțumire. Căci sunt izvoare ale lacrimilor și curățătoare de patimi și pricini ale Împărăției cerurilor. „Căci Împărăția cerurilor este a celor ce o silesc și cei ce o silesc o vor răpi pe ea” (Matei 11, 12). Și de vei împlini acestea, vei ieși cu totul din vechile năravuri, ba poate chiar și din atacurile gândului. Căci întunericul se retrage din fața luminii și umbra din fața soarelui.

Dar de le va neglija cineva pe acestea la început, slăbindu-i gândul și făcându-se curios, se va lipsi de har. Și atunci, căzând în patimile celor rele, își cunoaște neputința sa, umplându-se de frică.

Dar nici să nu creadă cel ce reușește că aceasta e rodul osteneții sale, ci al harului lui Dumnezeu. Dar el trebuie să se curățească după putere: „Întâi trebuie să te curățești și apoi să vorbești cu Cel curat”. Căci curățindu-se mintea, va primi iluminarea luminii dumnezeiești, care, chiar de ar primi-o toată lumea, nu se împruținează. Căci ea se sălășluiește în chip înțelegător în cei ce o vor dobândi.

34. Cel ce a dobândit acestea să ia seama la sine însuși și la atacurile gândurilor, pentru că cel ce petrece în mijlocul oamenilor e cu neputință, socotesc, să le biruiască. Mai ales e cu neputință să biruiască atacul pizmei și al slavei deșarte acela care e lăudat de oamenii din lume pentru viața lui vrednică de laudă și pentru disprețuirea lucrurilor văzute. Pe lângă aceasta, de multe ori cunoscând sau văzând sau auzind că cineva face ceva ce nu se cuvine, îl osândește. De aceea unul ca acesta trebuie să ia aminte să nu iscodească cele ce zice, sau ce face starețul, sau slujitorii. Iar dacă, biruit de patimă, va gândi sau va spune ceva necuvenit, să se îndrepteze pe sine cu pocăință. Să ia aminte și la starea în biserică și la slujbe. Pentru că gândurile slavei deșarte au obiceiul să tulbure pe cei virtuoși și în acestea, fie în cântare, fie în rugăciunea în care mintea nu trebuie să umble de colo până colo, luând seama că alți frați sunt împrăștiați și tulburați. Să înainteze cu luare-aminte în ritmul cântării duhovnicești și să cânte cu mintea cele ale îngerilor. Să ia aminte să

nu se facă arătat nimănui altuia decât lui Dumnezeu și să nu se lase ispitit de cei ce fac asemenea lucruri, nici ca să-i judece, nici ca să-i fericească. Dar acestea toate nu le vei putea ocoli, decât de te vei păzi în smerenie, în iubire, în mărturisire și în nepătimire.

35. Sârguiește-te să nu superi pe cineva fie cu cuvântul, fie cu fapta, ci să-i mângâi pe aceia care sunt supărați de alții, pe cât e cu putință. Și să nu socotești vreodată că ai biruit meșteșugirile diavolului și să cazi în slavă deșartă. Pentru că firea omenească nu poate să le biruiască, decât numai harul lui Dumnezeu. Deci, cei ce sunt supuși întâistătorului să le păzească toate acestea. Iar celor îndrăgostiți de liniște nu le pot spune nimic. Dar fiecare să cugete la cele ce le-am spus și la cele ce se cuvin celor ce se liniștesc, pentru că liniștea are nevoie de viața cea mai bine îndrumată.

36. Dacă ai câștigat încredere și siguranță în vreun frate din obște, și-i mărturisești lui gândurile tale, să nu încetezi, frate, vreodată să mergi la el și să-i împărtășești gândurile care vin în fiecare zi și ceas. Toți ar trebui să meargă la stareț ca să se mărturisească. De aceea am spus aceasta, cu pogorământ, fiindcă unii nu voiesc să vădească gândurile lor starețului, din multă slăbiciune și din neîncrederea ce o au în el. Însă nu trebuie să colinzi de la unul la altul, ascultând de vrăjmașul care-ți spune în ascuns că pricinuiești povară mergând des la fratele acela care primește gândurile tale, sau că e rușine să-i înfățișezi de multe ori ale tale, ca să te facă prin aceasta să întrerupi mărturisirea, sau să mergi la altul. Pentru că dacă mergem la cel dintâi, vom câștiga și mai multă încredere în el, și ne vom folosi mult și din viața și din cuvintele lui și nu vom fi

osândiți de nici un altul pentru viața noastră, ci vom fi lăudați de toți că păzim credința. Iar dacă neglijăm să ne mărturisim des păcatele noastre, cădem în patimi mai mari și ne rușinăm iarăși să le mai facem cunoscute și ne prăvălim în prăpastia deznădejdiei. Iar dacă mergem la alt duhovnic (lucru ce nu e îngăduit să-l facem), dacă duhovnicul e din aceeași obște, toți frații ne vor învinui că am călcat credința ce am avut-o în cel dintâi și vom fi foarte osândiți de Dumnezeu. Dar și duhovnicul la care mergem ne va socoti că vom face la fel și cu el. Iar noi, obișnuindu-ne să trecem de la unul la altul, nu vom înceta niciodată să iscodim, ca să aflăm stâlpnici, sau zăvorâți, sau isihăști, și să mergem la ei să ne mărturisim și să ne facem necredincioși tuturor și să nu propășim, ci să cădem și mai mult în osândă. De aceea sârguiește-te să rămâi fără șovăială până la moarte la duhovnicul la care te-ai mărturisit de la început și să nu te smintești de el, chiar dacă ai vedea că desfrânează, căci tu nu te vei vătăma niciodată. Pentru că, precum am spus, de-l vei disprețui pe acela, și vei merge la altul, te vei face pricină de multe sminteli și vei judeca la fel și pe toți ceilalți și vei deschide întru tine cale de pierzanie. Ci, Doamne, Doamne, izbăvește-ne pe noi de toată necredința și iscodirea și ne acoperă cu harul Tău cel dumnezeiesc.

37. Iar de vei câștiga ucenici care au încredere în tine, ca să-ți mărturisească ție gândurile lor și îi vezi pe ei că vorbesc cu unii dintre frații mai evlavioși, să nu te smintești. Pentru că diavolul spune pe ascuns celor ce viețuiesc drept că acești ucenici nu umblă cu sinceritatea inimii și cu simplitate, nici nu ne mărturisesc gândurile lor cu adevărată încredere în noi, ci îi în-

deamnă cu scop rău, prin fățarnicie, să vadă libertatea noastră și prin aceasta ne produc supărare și neîncredere în acești ucenici. Tu deci să nu arăți acest gând pe care ți-l aruncă dracii, ci silește-te, cu toată simplitatea și iubirea pentru Dumnezeu și pentru binele însuși, să îndrepti pe unii ca aceștia și să-i folosești sufletește și să socotești propășirea lor drept slava ta însăși.

38. Dacă vreunul dintre ucenicii tăi ajung la neîncredere în tine, gândește-te de unde le-a venit aceasta. Pentru că aceasta vine din multe pricini: ea poate veni fie din slava deșartă, că au ajuns la propășire și de aceea au căzut în mândrie, ca să nu mai primească să se numească ucenici, ci să aibă demnitate de învățători; fie pentru că, fiind grași și iubitori de trup, vor să se mângâie trupește; fie pentru că l-a iubit pe vreunul prea mult și pe urmă a iubit pe altul și acela a căzut în pizmă; fie pentru că acela dorește să fie hirotonit și tu l-ai împiedicat, pentru că, după mărturisirea lui, nu e vrednic să fie preotit; fie pentru că ai cinstit, mai mult decât pe el, pe altul, care a venit la tine pe urmă, iar aceasta a pricinuit mare supărare aceluia care n-a reușit în ceea ce dorea, mai ales dacă a venit la tine în vârstă fragedă și l-ai iubit mult după Dumnezeu; sau poate că vreodată, ca să se înfrâneze de la patimi, i-ai făgăduit să-i dai voie să se hirotonească (pentru că duhovnicii obișnuiesc de multe ori să facă astfel de făgăduieli de hirotonie tinerilor, ca să le taie cu totul înclinarea ce o au spre patimi din reaua obișnuință) și nădăduind, potrivit făgăduinței, n-a reușit pentru nevrednicia lui și, mușcat de pizmă, aduce împotriva altui călugăr învinuiri pe care nu le poate nici asculta cineva, cu atât mai puțin să le spună.

Pe lângă acestea mai sunt, precum am spus, și alte feluri de neîncredere: când cineva cade din negrijă în învoiuri cu păcatele, sau și în fapte păcătoase și se rușinează să le mărturisească, prins de slava deșartă și ascunzându-le ajunge încet, încet la neîncredere; sau poate te-a văzut și pe tine stăpânit de patimi și te învinuiește. Iar semnul depărtării acestora de la tine sau de la propășire îl vei avea din vederea feței lor. Iar dacă nu, din chipurile obișnuite ale prefăcătoriei. Pentru că chiar dacă e sfătuit, sau îndemnat, se prefăcăcă primește în auzul său sfaturile, dar în inima lui nu le primește. Ba se și supără din pricina lor, sau râde de ele, sau chiar se înfurie. Iar dacă vreodată, vrând să-l încerci de este curat de patimi, îl îndemni fie să se împărtășească, fie să intre în sfântul altar, le face pe amândouă fără să deosebească, ca să nu-l învinuiești. Leacul acestora sunt rugăciunile din inimă și cu lacrimi către Dumnezeu și arătarea iubirii, sfatul des, ajutorul trupesc, convorbirile dese, uneori blânde și dulci, alteori întristate, aspre și muștrătoare, precum gândești că vor auzi, sau își vor îmblânzi moravurile.

39. Dacă un călugăr îți vorbește de unii frați că sunt evlavioși și îi laudă, tu taci. Iar de te va întreba de ei, răspunde cu smerenie: „Crede-mă, părinte, nu știu. Eu, fiind un om simplu, vreau să-mi văd slăbiciunea mea. Pentru că toți, cu harul lui Dumnezeu, sunt sfinți și buni. Dar fiecare ceea ce seamănă, aceea va și secera”. Nici să nu lauzi, nici să nu osândești pe nici unul în parte, ci să lauzi pe toți. Mai ales, când în călugărul respectiv se va ivi vreun gând că tu ai încredere în vreunul din aceia și se lasă stăpânit de acest gând și se înstrăinează.

Cap aparte

40. Acest sfânt și fericit Simeon²⁴³, întrebat odată cum trebuie să fie preotul, a răspuns zicând: „Eu nu sunt vrednic să fiu preot. Dar am cunoscut, fără îndoială, cât de vrednic trebuie să fie cel ce va avea să slujească tainele lui Dumnezeu. În primul rând, să fie curat nu numai cu trupul, ci și cu sufletul; pe lângă acestea, trebuie să nu fie părtaș la nici un păcat. În al doilea rând, să fie smerit atât în purtarea din afară, cât și în simțirea dinlăuntru a sufletului. Apoi când stă înaintea sfintei și sfințitei Mese, trebuie să vadă, fără îndoială, cu mintea pe Dumnezeu, iar cu simțurile, Sfintele așezate înaintea. Dar nu numai acestea, ci e dator să-L aibă în chip conștient²⁴⁴, sălășluit în inima sa, și pe Însuși Cel prezent în chip nevăzut în daruri, ca să poată aduce cererile cu îndrăznire. Și ca prieten care vorbește cu prietenul, să zică: «Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-Se numele Tău», rugăciunea arătându-l ca având pe Cel ce e Fiul lui Dumnezeu prin fire, sălășluit în sine împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt²⁴⁵. Așa am cunoscut eu pe preoți. Iertați-mă, părinți și frați”.

Mai spunea și aceasta, ca despre altul, ascunzându-se pe sine și ocolind slava de la oameni, dar ară-

243. E vorba de Simeon Evlaviosul, autorul capetelor de mai înainte (9-34).

244. Ideea despre conștiința prezenței (γνωστός) lui Hristos în inimă este, de asemenea, proprie Sfântului Simeon Noului Teolog și dascălului său, Simeon Evlaviosul, și ucenicului său, Nichita Stithatul.

245. Numai unit prin har cu Fiul cel după fire, credinciosul se poate adresa Tatălui ca Tatălui său propriu, fiind înfiat în Fiul.

tându-se pe sine însuși silit de iubirea de oameni. „Am auzit, zicea, de la un preot monah, care avea îndrăzneală față de mine ca față de un frate iubit al lui: «Niciodată n-am liturghisit fără să văd pe Duhul Sfânt, cum L-am văzut venind asupra mea când mă hirotoneau și mitropolitul spunea rugăciunea preotului și Evhologhiul stătea asupra capului meu nevrednic». Întrebat de mine cum L-a văzut pe Acesta atunci și în forma cărui chip, a spus: «simplu și fără chip, dar ca lumină²⁴⁶. Și fiindcă la început mă miram văzând ceea ce niciodată n-am văzut și întrebându-mă ce poate fi aceasta, Acela mi-a spus în chip tainic, de parcă cunoșteam vocea: Eu așa Mă pogor peste toți proorocii și apostolii și aleșii și sfinții de acum al lui Dumnezeu. Căci sunt Duhul Sfânt al lui Hristos, Căruia I se cuvine slava și stăpânirea în veci. Amin»”.

246. Altă idee comună celor trei: Simeon Evlaviosul, Sfântul Simeon Noul Teolog și Nichita Stithatul.

CUVÂNTĂRI MORALE

Întâia cuvântarea morală a Sfântului Simeon Noul Teolog

Capitolele cuvântării întâi: 1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai

3. Despre întruparea Cuvântului și în ce chip S-a întrupat El pentru noi

4. Cum se va reînnoi toată zidirea și vor fi „ceruri noi și pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol

5. Care va fi cea din urmă strălucire a zidirii, și despre înger și suflet

6. Cum se unesc cu Hristos și Dumnezeu toți sfinții și se fac una cu El

7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus și cum este acea lume și în ce chip se va plini

8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduiți din neam în neam până la ziua cea din urmă, și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini

9. La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăția lui Dumnezeu cu un împărat”; și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvântul lui Dumnezeu într-un chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu și-L nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El; și cum sunt fii și frați și mame Lui

11. La cuvântul Evangheliei: „Și a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați la nuntă și n-au voit să vină”

12. Nu trebuie să cerceteze vreunul dintre cei nedepriși tainele ascunse ale Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor și de sporirea și desăvârșirea în virtute.

Ceea ce a trebuit să răspundem și să spunem către cei ce se împotrivesc nouă și față de vorbăria amară a lor, prin care bârfesc tot ce le iese înainte, chiar dacă e din cele mai de cinste și e destul și potrivit cu calea cea bună pe care Cuvântul a călăuzit cuvântul nostru²⁴⁷. Căci buna desfășurare a cuvântului și săgețile lui care nimeresc ținta nu sunt de la noi, ci de Sus și din însoțirea cu Duhul, prin Care toți pot înainta pe calea cea bună până la atingerea scopului urmărit.

Dar odată ce am isprăvit respingerea aceloră, trebuie să vedem, să cunoaștem și să cercetăm, urmând dumnezeiescului Pavel, care sunt cele dăruite nouă de Dumnezeu, sau care e bogăția (Efes. 1, 18) bunătății Lui față de noi, pe care ne-a dăruit-o de la începutul creației; care e chipul formării noastre și cum am călcat porunca dată de Sus și am căzut din acele bunătăți nemuritoare; care este viața de acum și lumea aceasta sub care și după care se mișcă totul; și care sunt cele ce sunt rânduite după acestea nouă, închinătorilor Treimii. Voi începe acum, punând pe Dumnezeu ca început al cuvântului.

247. Acest început se referă la *Cuvântările apologetice, anti-eretice și teologice* scrise mai înainte, după cum rezultă dintr-o notă marginală pusă de Nichita Stithatul, ucenicul Sfântului Simeon Noul Teolog, la începutul ediției *Cuvintelor morale* (conform notei lui J. Darrouzès la Syméon le Nouveau Théologien, *Traité théologiques...*, tom. I, *Sources chrétiennes*, 122, 1966, p. 172-173).

1. *Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam*²⁴⁸

Dumnezeu nu a dat la început primilor oameni zidiți numai raiul, cum socotesc unii, nici nu l-a făcut numai pe om nestricăcios, ci, cu mult mai mult și înaintea lui, tot pământul acesta pe care îl locuim și toate cele de pe pământ, ca și cerul și cele din el, aducându-le la ființă în cinci zile. În a șasea zi a zidit apoi pe Adam și l-a așezat pe el domn și împărat al întregii lumi văzute. Și nici Eva nu era atunci adusă la existență, nici raiul, ci numai lumea aceasta fusese creată ca un fel de rai, nestricăcioasă, dar materială și supusă simțurilor²⁴⁹. Pe ea a dat-o, cum s-a spus, lui Adam și urmașilor lui, spre a se bucura de ea.

Dar să nu-ți pară aceasta un lucru ciudat, ci așteaptă urmarea cuvântului, care-ți va dovedi asta în chip limpede prin însăși Sfânta Scriptură: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. Iar pământul era nevăzut și netocmit” (Fac. 1, 1-2). Pe urmă, istorisind în amănunt

248. Sfântul Simeon nu descrie pe larg starea de la început a firii și a omului. Acestea sunt lucruri de taină, pe care noi nu le putem înțelege în starea în care ne aflăm acum. El se mulțumește să afirme caracterul incoruptibil al creației de la început, ca și al trupului omenesc. Totuși natura rodea îmbelșugat, iar trupul omenesc se împărtășea de roadele naturii. Cum se împacă acestea între ele, noi nu putem înțelege. Noi suntem obișnuiți să concepem incoruptibilitatea (nestricăciunea) de la început ca ceva întru totul contrar stării coruptibile de acum. Dar probabil că starea incoruptibilă de la început a creației era într-o anumită măsură numai o potențialitate, care avea să se actualizeze cu timpul. În orice caz exista o mișcare în ea. Cum se împacă însă mișcarea cu incoruptibilitatea, ne e greu să înțelegem.

249. Ideea că lumea întreagă a fost creată ca un rai o preia și Nichita Stithatul în *Vederea duhovnicească a raiului*.

toate celelalte fapte ale creației lui Dumnezeu, după ce spune: „Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a cincea” (Fac. 1, 23), adaugă: „Și a zis Dumnezeu: «Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră și să stăpânească peste peștii mării și peste păsările cerului și peste animalele de pe tot pământul și peste toate cele ce se târăsc pe pământ». Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie l-a făcut pe ei” (Fac. 1, 26-27). Spune bărbat și femeie, nu pentru că Eva era deja făcută, ci pentru că se afla împreună cu Adam în coasta lui. Iar aceasta o veți cunoaște mai limpede din cele ce urmează: „Și i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu zicând: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți pe el și stăpâniți peste peștii mării și peste păsările cerului și peste toate animalele de pe tot pământul și peste toate cele ce se târăsc pe pământ»” (Fac. 1, 28).

Vezi cum a dat Dumnezeu întreagă această lume, ca pe un rai, omului de la început? Căci de ce alt pământ vorbește, dacă nu de acesta în care locuim și acum, cum s-a zis, și nicidecum de altul? De aceea adaugă, zicând: „Și a zis Dumnezeu: «Iată, v-am dat vouă toată iarba purtătoare de sămânță, care este pe fața pământului; și tot pomul care are în sine rod purtător de sămânță va fi vouă spre mâncare și tuturor animalelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor celor ce se târăsc pe pământ»” (Fac. 1, 29-30). Vezi că pe toate cele văzute, cele de pe pământ și din mare, le-a dat lui Adam și nouă, urmașilor lui, spre folosire și nu i-a dăruit lui numai raiul? Căci toate câte le-a spus lui Adam, ni le-a spus nouă, tuturor, precum Același Dumnezeu a spus mai pe urmă către apostoli prin Cuvântul cel viu

al Său, zicând: „Cele ce le spun vouă le spun tuturor” (Marcu 13, 37). Căci El știa că neamul nostru se va înmulți pe pământ în mulțimi nesfârșite și nenumărate. Și dacă, cu toate că am călcat porunca Lui și am fost osândiți să viețuim în chip trecător și să murim, noi oamenii am ajuns la atâta mulțime, gândește-te câți ar fi trebuit să fie cei născuți de la creația lumii dacă n-ar fi murit? Și ce viață și petrecere ar fi avut, dacă s-ar fi păstrat nestricăcios și nemuritor, într-o lume nestricăcioasă, dacă ar fi trăit o viață fără de păcat și fără suferințe, fără griji și fără osteneală? Și cum s-ar fi înălțat prin înaintarea în păzirea poruncilor lui Dumnezeu și prin înfăptuirea gândurilor bune, în chip treptat, la o slavă și la o schimbare mai desăvârșită, apropiindu-se de Dumnezeu și de luminile izvorâte din Dumnezeire? Cum s-ar fi făcut sufletul fiecăruia mai strălucitor, iar trupul supus simțurilor și material s-ar fi prefăcut și preschimbat în nematerial și duhovnicesc și mai presus de toată simțirea²⁵⁰? Dar și ce mare bucurie și veselie ar fi sporit în noi din conviețuirea noastră²⁵¹? Fără îndoială o bucurie cu totul negrăită și neînțeleasă de gândurile noastre.

Dar să revenim la tema noastră. Deci lumea întreagă a fost dăruită, ca să repet cele spuse, lui Adam, ca o unică țară și ca un câmp unic. Iar pe toate le-a făcut Dumnezeu în șase zile. Ascultă cum o spune aceasta în chip limpede Sfânta Scriptură. Căci după ce a spus:

250. Nematerial și mai presus de toată simțirea, prin copleșirea lui de spiritualitatea întărită de Duhul dumnezeiesc.

251. Dacă orice bucurie vine din comuniune, comuniunea desăvârșită a omului fără păcat ar fi pricinuit o bucurie nesfârșit mai mare decât orice bucurie pe care o cunoaștem.

„Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el, bărbat și femeie l-a făcut pe ei și i-a binecuvântat pe ei” și celelalte, a adăugat zicând: „Și a văzut Dumnezeu toate câte le-a făcut și iată erau bune foarte. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a șasea” (Fac. 1, 31); „și a isprăvit Dumnezeu în ziua a șasea lucrurile Lui pe care le-a făcut și s-a odihnit Dumnezeu în ziua a șaptea de toate lucrurile Lui pe care a început a le face” (Fac. 2, 2-3). Apoi voind să ne învețe cum a făcut Dumnezeu pe om și din ce, repetând pe scurt cuvântul, zice iarăși: „Aceasta este cartea facerii cerului și pământului, când au fost făcute” (Fac. 2, 4). Și puțin mai departe: „Și a zidit Dumnezeu pe om țărână din pământ”, care trebuie înțeleasă așa: a făcut Dumnezeu pe om, luând țărână din pământ. „Și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul suflet viu” (Fac. 2, 7).

După ce ne-a arătat modul creației, Dumnezeu, asemenea unui împărat și stăpânitor bogat, nu face pământul stăpânit de El ca o singură cetate înconjurată de ziduri, nici ca o singură casă închisă, ci, despărțind moșia cea una în multe părți, o parte o face să fie semănată, alta o orânduiește ca vie, alta o lasă ca rezervă, iar într-o parte și într-un loc plăcut și frumos ridică clădirile, unde zidește palate și case, construiește băi și plantează grădini și imaginează tot felul de locuri de desfătare, ridicând în jurul tuturor un zid și face chei și porți deschise și închise. Dar nu se mulțumește nici cu aceasta, ci pune și paznici, deși nu se teme de nimeni, pentru ca locuința Lui să fie și mai strălucitoare și mai felurită prin acestea toate și închisă prietenilor nerecunoscători și răi, ca și slujitorilor răzvrățiți, dacă se vor găsi vreunii dintre aceștia, iar prietenilor adevă-

rați și credincioși și chiar slujitorilor recunoscători să le fie neîmpiedicată intrarea în ea și ieșirea din ea. Așa a făcut Dumnezeu și omului întâi zidit. Căci, după ce a făcut toate din cele ce nu sunt și a făcut pe om și s-a odihnit în ziua a șaptea de toate lucrurile Lui pe care a început să le facă, a sădit raiul în Eden la răsărit, pregătindu-l ca pe un palat împărătesc într-o parte a lumii și a așezat în el pe omul pe care l-a făcut.

Pentru ce, deci, nu a sădit raiul care trebuia să fie făcut în ziua a șaptea, ci l-a sădit pe el la răsărit după aducerea la existență a întregii creații? Pentru că Dumnezeu, cunoscând de mai înainte toate, a creat lumea într-o ordine și într-o stare bine orânduită și cele șapte zile le-a stabilit ca chip al celor șapte perioade (veacuri) ce aveau să se desfășoare pe urmă, iar raiul l-a sădit după acestea, ca pe unul ce avea să însemne veacul viitor²⁵². Dar pentru ce atunci Duhul Sfânt n-a unit ziua a opta cu cele șapte zile dinainte? Pentru că nu era potrivit să numere această zi în ciclul celorlalte, în care prima și a doua și celelalte, până la a șaptea, repetându-se în cerc, alcătuiesc săptămânile, ziua întâi revenind în acest ciclu de tot atâtea ori câte săptămâni vor fi; ci trebuia ca aceea să fie în afara acestora, ca una ce nu are început și sfârșit²⁵³. Căci nu e o zi care nu

252. Raiul are deci și o semnificație eshatologică. E pus chiar în început sfârșitul desăvârșit și veșnic. Dacă lumea a fost făcută înainte de om, raiul a fost făcut după om, ca țintă spre care trebuia să înainteze omul și prin efortul lui. Adică raiul de la început trebuia să fie dezvoltat prin om într-un rai și mai desăvârșit. Și toată creația trebuia să fie făcută ca acest rai.

253. Cele șapte zile reprezintă repetiția timpului, care nu poate ieși din el însuși prin sine, reprezentat ca un inel. Ziua a opta reprezintă veșnicia, care e dincolo de timp și care n-are sfârșit, căci

e acum, ci va fi și-și va lua începutul în viitor, a fost dinainte de veacuri și este și acum și va fi în vecii vecilor. Dar se zice că va veni și ni se va descoperi la sfârșit ca o zi unică, neînserată și fără sfârșit, prin faptul că va veni la noi.

la seama, de altfel, că nu s-a scris: „A făcut Dumnezeu raiul”, nici: „A zis: să fie, și s-a făcut”, ci: „l-a sădit Dumnezeu pe el și a făcut să răsară din pământ tot pomul frumos la vedere și bun la mâncare” (Fac. 2, 9), având roade de tot felul, care nu se stricau și nu lipseau niciodată, ci erau totdeauna proaspete și dulci și procurau dulceață și desfătare primilor oameni creați²⁵⁴. Căci trebuia să se procure trupurilor lor nestricăcioase și o hrană nestricăcioasă. De aceea viața și petrecerea lor în mijlocul raiului era și ea lipsită de osteneli și de frământări. Acest rai l-a înconjurat Făcătorul lui cu ziduri, așezând o intrare prin care ei intrau și ieșeau.

2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai

Deci Adam a fost zidit cu un trup nestricăcios, dar material și încă nedeplin duhovnicesc. Și a fost așezat de Făcătorul ca un împărat nemuritor în această lume nestricăcioasă; nu spun numai în rai, ci în toată lumea de sub cer²⁵⁵. Dar le-a dat lor și lege, poruncindu-le ca

nimic în ea nu are margini. Ea nu e o repetiție, în sensul trecerii de la un lucru la altul din același plan. Ci e infinitatea trăită continuu în mod integral. Ea e de aceea din alt plan, nu rezultă din ordinea timpului și a naturii ce se repetă prin trecerea de la un lucru finit la alt lucru finit și așa în continuu.

254. Deci prin transparența pământului oamenii dintâi se împărtășeau de dulceața fructelor raiului, sau ale veșniciei, ale unor fructe care nu se stricau, fiind în comunicare cu infinitatea.

255. Toată lumea era străbătută de lumina veșnică sau a prezenței lui Dumnezeu sau a raiului. Toată lumea era pe de o parte rai,

numai din pomul acela să nu mănânce. Ei însă, disprețuind porunca, n-au crezut Făcătorului și Stăpânului, Care a zis: „În ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri” (Fac. 2, 17), ci au socotit mai vrednic de crezare pe șarpele viclean (Is. 27, 1), care a spus: „Nu veți muri cu moarte, ci în ziua în care veți mânca, veți fi dumnezei, cunoscând binele și răul” (Fac. 3, 5); „și au mâncat din el” (Fac. 3, 6). Și îndată au fost dezbrăcați de veșmântul nestricăcios și s-au îmbrăcat în cel stricăcios.

Văzându-se pe sine gol, Adam s-a ascuns și s-a încins cu frunze de smochin cusute, încercând să-și acopere rușinea. De aceea când Dumnezeu îi zice: „Adame, unde ești?” (Fac. 3, 9), el răspunde: „Am auzit glasul Tău și, cunoscând goliciunea mea, m-am temut și m-am ascuns” (Fac. 3, 10). Chemându-l la pocăință, Dumnezeu îi zice: „Cine ți-a spus că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit ca numai din el să nu mănânci?” (Fac. 3, 11)²⁵⁶. Acela însă n-a voit să spună că a păcătuit; dimpotrivă, a dat vina pe Dumnezeu, Care le-a făcut toate foarte bune, zicând: „Femeia pe care mi-ai dat-o, ea mi-a dat și am mâncat” (Fac. 3, 12); iar aceea, la rândul ei, a pus vina pe șarpe. Deci ne-voind ei să se pocăiască și să cadă înaintea Stăpânului, sau să ceară iertare, Dumnezeu îi alungă și-i scoate din rai, ca dintr-un palat împărătesc și ca

pe de alta, străbătută de rai. Lumea era în parte rai, putând deveni rai deplin, și în parte se putea detașa de el. Omul folosindu-se de fructul pomului, ca de un fruct detașat de ambianța veșniciei, a început să se detașeze de rai.

256. Căderea din rai s-a produs întâi în planul conștiinței omului. El nu se mai simțea în rai.

dintr-o casă preaiimpodobită, ca să viețuiască pe acest pământ ca niște exilați și scoși peste graniță.

„Și îndată a pus o sabie de foc ca să păzească intrarea la pomul vieții” (Fac. 3, 24). Aceasta nu înseamnă că ei vor fi readuși iarăși, după refacerea lor, în același rai supus simțurilor și material. Nu în acest scop a fost păstrat el până acum; nu pentru aceasta nu l-a blestemat pe el Dumnezeu²⁵⁷, ci pentru că e tipul vieții viitoare și chipul veșnicei Împărății a cerurilor. Căci dacă n-ar avea acest rol de tip, ar fi trebuit să fie blestemat, ca unul în care s-a săvârșit neascultarea lui Adam. Dar n-o face aceasta. O face însă cu tot pământul celălalt, fiindcă, precum am zis, era nesticăcios ca și raiul și producea de la sine toate. De aceea, pentru ca Adam cel ieșit de acolo să nu ducă mai departe o viață liberă de greutate, de osteneli și de sudori, blestemă pământul acesta, zicând: „Blestemat să fie pământul în lucrurile tale. În necazuri să te hrănești din el în toate zilele vieții tale. Spini și mărăcini să-ți răsără ție și să mănânci iarba câmpului, rânduită fiarelor și dobitoacelor necuvântătoare. În sudoarea feței tale să-ți mănânci pâinea ta, până ce te vei întoarce în pământul din care ai fost luat; că pământ ești și în pământ te vei întoarce” (Fac. 3, 17-19).

Pe drept cuvânt, trebuia deci ca cel ce fusese coborât prin neascultare la stricăciune și la moarte să lo-

257. Darrouzès spune că Sfântul Simeon credea, ca mulți din contemporanii săi, în supraviețuirea acestui rai sensibil, dar nu ca reședință a sfinților răposați (*Traité théologiques...*, p. 186, n. 1). Dar din cele ce urmează se pare că raiul din care a fost scos Adam s-a păstrat nu numai în sensul acesta, ci și în înțelesul Împărăției lui Dumnezeu, care poate penetra din nou întreaga creație. De aceea raiul sensibil special nu mai are o importanță practică.

cuiască un pământ trecător și stricăcios și să se împărtaşească din hrană asemănătoare, așa cum merita. Odată ce desfătarea îmbelșugată și viețuirea nestricăcioasă și neobositoare îl dusesese pe om la uitarea și la disprețuirea bunătăților date de Dumnezeu, pe drept cuvânt a fost osândit să lucreze pământul în osteneală și sudoare și așa să-și procure câte puțină hrană din el, ca unul ce se afla sub un epitrop. Așa l-a primit pământul, blestemat mai întâi și lipsit de rodirea de la sine de mai înainte, pe neascultător. În ce scop și pentru ce? Ca, lucrat de el în sudoare și osteneală multă, să-i dea cele ce cresc din el, cu măsură, spre împlinirea trebuințelor lui; iar nelucrat, să rămână neroditor, dându-i numai spini și măracini. De fapt, ieșind Adam din rai, toată creația adusă de Dumnezeu la existență din cele ce nu sunt, văzându-l, n-a mai voit să i se supună neascultătorului. Soarele n-a mai voit să strălucească, și luna n-a mai voit să se arate, stelele n-au mai voit să se lase văzute, izvoarele n-au mai voit să țâșnească, râurile n-au mai voit să curgă, aerul s-a strâns în sine să nu mai dea puțință de suflare celui ce-l bate²⁵⁸, fiarele și toate animalele pământului, văzându-l pe om dezbrăcat de slava dinainte, l-au disprețuit și s-au infuriat toate îndată împotriva lui. Cerul s-a mișcat, cu dreptate, ca să cadă oarecum asupra lui, și pământul n-a mai binevoit să-l poarte pe spatele lui.

Ce face atunci Dumnezeu, Care a făcut toate și l-a zidit și pe om? Cunoscând mai înainte de întemeierea lumii că Adam va călca porunca și rânduind de mai înainte viața și refacerea lui prin nașterea din nou, prin

258. Îi lipsea naturii ajutorul energiilor necreate de Sus, căci acelea se retrăseseră în cea mai mare parte.

nașterea Fiului lui Dumnezeu, înfrânează toate cu puterea, cu mila și cu bunătatea Sa și oprește pornirea tuturor făpturilor și le supune îndată omului pe toate, ca și înainte²⁵⁹. El voiește ca zidirea să slujească omului, pentru care a fost creată, deși s-a făcut stricăcioasă pentru omul stricăcios. Căci voiește ca atunci când acesta se va reînnoi și se va face duhovnicesc, nestricăcios și nemuritor, eliberându-se și ea de robia stricăciunii, să se reînnoiască împreună cu el și să se facă întreagă nestricăcioasă și duhovnicească, după ce a fost supusă de Dumnezeu celui ce s-a răzvrătit și nu a slujit Lui. Aceasta a rânduit-o Preamilostivul Dumnezeu și Domn înainte de întemeierea lumii.

După ce Dumnezeu a rânduit acestea într-un chip înțelept, Adam alungat din rai a avut copii, și-a isprăvit viața și a murit. La fel și cei născuți din el. Oamenii de atunci, având proaspătă amintirea căderii, deoarece aflaseră despre ea de la Adam și Eva, cinsteau pe Dumnezeu ca pe un Stăpân și se închinau Lui. De aceea Abel și Cain îi aduceau jertfe din avuțiile lor. Și Dumnezeu, scrie Scriptura, a luat aminte la aducerea și la jertfa lui Abel, dar nu și la cea a lui Cain. Cain, cunoscând aceasta, s-a supărat până la moarte și aceasta l-a dus la pizmuirea și la uciderea fratelui (Fac. 4, 3-5). Dar după aceea Enoh a plăcut lui Dumnezeu și a fost mutat de aici de El (Fac. 5, 24), iar Ilie a fost înălțat în car de foc (4 Regi 2, 11). Astfel, după hotărârea dată

259. Dumnezeu, cuprins de milă, nu lasă făptura Sa umană într-o totală despărțire de mila și de un anumit har al Său, ce îi dă harul nădejdiei viitoarei mântuiri și ține prin aceasta toate într-o legătură cu Sine, iar pe om, într-o anumită stăpânire asupra naturii, ca singura ființă conștientă și liberă capabilă să-și dorească mântuirea și să lucreze pentru ea, dezvoltându-se în cadrul naturii.

contra lui Adam și a seminției lui, și după alungarea lui, pe fiii lui Adam care au plăcut Lui i-a cinstit cu mutarea și cu prelungirea vieții și i-a eliberat de stricăciune, adică de întoarcerea în pământ și de coborârea la iad. Prin aceasta a arătat că, dacă a făcut așa cu cei ce trebuiau să moară, sau, mai drept vorbind, să se preschimbe, de câtă slavă și cinste și milă nu l-ar fi învrednicit pe Adam, lăsându-l să petreacă în rai, dacă n-ar fi călcat porunca, sau, după ce a călcat-o, s-ar fi pocăit.

Astfel au cunoscut cei vechi pe Făcătorul lor, învățând unii de la alții prin predanie, în cursul timpului, cele privitoare la Dumnezeu. Pe urmă, înmulțindu-se oamenii (Fac. 6, 1) și întorcându-și cugetarea, din tinerețe, spre cele rele, au căzut în uitarea și necunoașterea Făcătorului lor și nu numai că au cinstit pe idoli și pe demoni ca dumnezei, ci și însăși zidirea dată lor de Dumnezeu spre slujirea lor au îndumnezeit-o, închinându-i-se ca lui Dumnezeu (Rom. 1, 25). Și s-au predat pe ei la toată neînfrânarea și fapta necurată (Efes. 4, 19), întinând pământul, aerul, cerul și toate cele de sub el prin faptele lor necuviincioase. Căci nimic altceva din toate celelalte nu murdărește pământul așa de mult și nu face așa de necurat lucrul curat al lui Dumnezeu, ca faptul de a-l îndumnezei și de a-i aduce închinare întocmai ca lui Dumnezeu, așezându-l în locul Făcătorului și Ziditorului. Astfel toată zidirea a fost murdărită și adusă la stricăciune de către oameni, prin îndumnezeirea ei și prin închinarea ce i s-a adus. Dar când a fost atins vârful răutății și toți au fost închiși în neascultare (Rom. 11, 32), după dumnezeiescul Apostol, Însuși Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu S-a pogorât pe pământ ca să rezidească pe cel zdrobit, să facă viu pe cel omorât și să ridice făptura Sa din rătăcire.

Dar ia seama, te rog, întocmai la ceea ce spun. Căci cuvântul ne va fi de folos atât nouă cât și rândurilor viitoare de oameni. Dar trebuie să ne folosim de un chip oarecare pentru înțelegerea întrupării Cuvântului și a nașterii Lui de negrăit din pururea Fecioara Maria și pentru cunoașterea cuvenită a tainei iconomiei ascunse dinainte de veacuri (Efes. 3, 9), spre mântuirea neamului nostru.

3. Despre întruparea Cuvântului și în ce chip S-a întrupat El pentru noi

La facerea de odinioară a strămoașei Eva, Dumnezeu a luat coasta însuflețită a lui Adam și a zidit-o ca femeie. De aceea n-a mai suflat în ea, ca în Adam, suflare de viață, ci a făcut partea pe care a luat-o din Adam trupul întreg al femeii și pârga Duhului, pe care au luat-o *împreună* cu trupul însuflețit, a făcut-o suflet viu deplin, *făcând deodată amândouă părțile omului*. La fel, luând trup însuflețit din Sfânta Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria, ca o mică pârgă din frământătura firii noastre, adică din suflet și trup, Făcătorul și Ziditorul Dumnezeu a unit-o cu dumnezeirea Sa necuprinsă și neapropiată. Mai bine zis, unind ființial cu ființa noastră întreg Ipostasul dumnezeirii Lui, a unit ființa noastră, în chip neamestecat, cu aceea, adică ființa omenească și ființa Sa, zidind ființa omească ca templu sfânt Sieși. Astfel Însuși Făcătorul lui Adam S-a făcut om desăvârșit în chip neschimbat și neprefăcut.

Căci precum din coasta aceluia a făcut, cum am spus mai înainte, femeia, așa din fiica Lui, din pururea Fecioara și Născătoare de Dumnezeu Maria, luând trup fără de sămânță, S-a născut în chip asemănător primului

om creat, ca precum acela prin neascultare s-a făcut începutul nașterii într-o stricăciune și spre moarte, așa Hristos și Dumnezeu, prin împlinirea a toată dreptatea (Matei 3, 15), să se facă pârga rezidirii și nemuririi noastre într-o nestricăciune. Aceasta vrea să o spună și dumnezeiescul Pavel, zicând: „Primul om din pământ e pământesc; al doilea om e Domnul nostru din cer. Precum e cel pământesc, așa sunt și cei pământești; și precum e cel ceresc, așa sunt și cei cerești” (1 Cor. 15, 47-48). Și iarăși: „Pârga e Hristos, apoi cei ai lui Hristos” (1 Cor. 15, 23). Căci odată ce El a fost om desăvârșit în suflet și trup, asemenea nouă în toate, afară de păcat (Evr. 4, 15), comunicându-ne prin credința în El din dumnezeirea Lui, ne face și pe noi rudenii ale Lui, după firea și ființa Sa dumnezeiască.

E o taină nouă și minunată. Dumnezeu Cuvântul a luat de la noi trupul pe care nu-l avea după fire și S-a făcut ceea ce nu era. Și împărtășește celor ce cred în El din dumnezeirea Sa, pe care n-a dobândit-o nici unul dintre îngeri sau oameni vreodată și aceștia se fac dumnezei, adică ceea ce nu erau, prin lucrare și har. Așa le dăruiește lor putere să se facă fii ai lui Dumnezeu (Ioan 1, 12). De aceea s-au făcut și se fac neîncetat și niciodată nu vor înceta să se facă fii ai lui Dumnezeu²⁶⁰. Ascultă pe dumnezeiescul Pavel care îndeamnă: „Și precum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc” (1 Cor. 15, 49). Atâta despre acestea. Să continuăm deci iarăși cuvântul nostru.

260. Se afirmă aici o devenire a stării de îndumnezeire, care e și o anumită stare de incoruptibilitate. E un paradox care era propriu, se pare, și stării primordiale.

Deci Dumnezeu, Cel peste toate, a venit pe pământ ca să rezidească și să înnoiască pe om prin prezența Sa și să binecuvânteze toată zidirea blestemată din pricina lui. În scopul acesta, ascultă cu luare-aminte, a dat viață și a făcut nestricăcios sufletul pe care l-a luat, dar trupul Său neprihănit și dumnezeiesc²⁶¹, deși l-a îndumnezeit, l-a purtat încă stricăcios (coruptibil) și material²⁶². Căci ceea ce mănâncă și bea, ostenește și asudă, e legat și lovit, atârnat și pironit pe cruce, este în chip vădit stricăcios și material. Pentru că toate acestea sunt însușiri ale trupului stricăcios. De aceea a și murit și a fost așezat în mormânt. Dar când a înviat întru nestricăciune, a înviat împreună și trupul însuși duhovnicesc, cu totul dumnezeiesc și nematerial²⁶³. De aceea n-a rupt nici pecetea mormântului când a ieșit din el. Ba a intrat și a ieșit și prin ușile încuiate neîmpiedicat²⁶⁴.

De ce n-a făcut îndată, împreună cu sufletul, și trupul pe care l-a luat, duhovnicesc și nestricăcios? Pentru că și Adam, mâncând din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănânce, îndată a trebuit să suporte, din neascultare, moartea sufletului, dar moartea tru-

261. Dumnezeiesc în sensul că era al lpostasului dumnezeiesc și era îndumnezeit.

262. Poate trupul lui Iisus încă coruptibil (stricăcios), dar purtând în el potența incoruptibilității, prin Duhul dumnezeiesc, ne ajută în parte să înțelegem starea de incoruptibilitate a trupului de la început al lui Adam, deși trupul lui Hristos ia coruptibilitatea odată cu afectele nepăcătoase intrate în fire prin păcatul lui Adam.

263. Cu totul dumnezeiesc și nematerial era trupul lui Hristos după înviere, copleșit de dumnezeire și de Sfântul Duh.

264. Trupul lui Adam la început nu era în această stare. De aceea incoruptibilitatea lui trebuie să fi avut încă un caracter potențial.

lui numai la mulți ani după aceea²⁶⁵. De aceea a înviat și a readus la viață întâi sufletul îndumnezelt, care a primit pedeapsa morții, și apoi trupul. Căci Dumnezeu rânduise ca acesta, potrivit hotărârii de odinioară, să se întoarcă prin moarte în pământ, iar prin înviere să-și recapete nestricăciunea. În afară de aceasta, coborând în Iad, Hristos a eliberat din legăturile veșnice sufletele sfinților ținuți acolo și le-a înviat, așezându-le în loc de odihnă și de lumină neînserată, dar trupurile lor încă nu, ci le-a lăsat în morminte până la învierea de obște.

Deci taina aceasta nu s-a săvârșit numai cu Hristos, în chipul amintit, ci pentru toată lumea, și cu fiecare din sfinții de odinioară și se săvârșește fără încetare până acum. Căci, primind Duhul Stăpânului și Dumnezeului nostru, ne facem părtași de dumnezeirea și de ființa Lui. Și mâncând atotneprihănitul Lui trup, adică dumnezeieștile Taine, ne facem cu adevărat în chip deplin coterupești și înrudiți cu El, cum spune și dumnezeiescul Pavel însuși: „Suntem os din oasele Lui și carne din carnea Lui” (Efes. 5, 30); sau iarăși: „Din plinătatea dumnezeirii Lui noi toți am luat și har peste har” (Ioan 1, 16 și Colos. 2, 9). Ajunși astfel, ne facem asemenea după har iubitorului de oameni Dumnezeu și Stăpânului nostru însuși, restabiliți și reînnoiți cu sufletul; și suntem făcuți nestricăcioși și ca înviați din morți. Căci, văzându-L pe Cel ce a binevoit să se facă asemenea nouă și fiind văzuți de El, ne-am învrednicit

265. Precum incoruptibilitatea trupului după Hristos este ceva ce se dezvoltă, așa și incoruptibilitatea lui dinainte de cădere a fost, se pare, ceva ce avea să se dezvolte. Dar incoruptibilitatea primordială potențială s-a putut dezvolta și într-o coruptibilitate tot mai mare care a sfârșit în moarte.

să ne facem asemenea Lui, așa cum se întâmplă cu cineva care vede de departe fața prietenului și vorbește cu el și i se adresează și aude glasul lui²⁶⁶.

Astfel sfinții din veac, cei de odinioară și cei de acum, privind duhovnicește, nu privesc o formă, sau un chip, sau o reproducere, ci o lumină fără formă²⁶⁷, precum și ei sunt lumină din lumina Duhului. Dar făcându-se astfel fiecare dintre sfinți, nu se face și trupul lui îndată nestricăcios și spiritual; ci precum fierul ars de foc se împărtășește de lumina lui și leapădă îndată negreala sa, dar despărțindu-se de foc se face și se vede iar rece și negru, așa și trupurile sfinților, împărtășindu-se de harul unit cu sufletul lor sau cu focul dumnezeiesc, se sfințesc și, arzând, se fac și ele străvezii și luminoase și se fac mult deosebite și cu mult mai de cinste decât celelalte. Dar când sufletul iese și se desparte de trup, îndată se predau și trupurile acestea stricăciunii²⁶⁸ și

266. Sfântul Simeon dă o explicație spirituală procesului de asemănare a omului credincios cu Hristos. Privind mereu la Hristos și Hristos privind mereu la el și aflându-se într-o convorbire continuă, omul devine tot mai asemenea lui Hristos, căci imită chipul Lui, își însușește modul Lui de a fi și de a gândi. Iar prin aceasta i se transmite omului însăși puterea spirituală a lui Hristos. Această idee constituie și o recomandare dată de Sfântul Simeon credincioșilor. Sfântul Simeon înfățișează o hristologie practică, nu una teoretică.

267. Lumina lui Hristos văzută de sfinți nu are formă, ci e prezența Lui reală, dar cu neputință de definit, însă intens simțită și cunoscută ca lumină specifică a însăși prezenței Lui. Prezența aceasta spirituală are în ea caracterele tuturor însușirilor proprii lui Hristos: blândețe, iubire, curăție, putere desăvârșită etc. În felul acesta, cel ce o simte știe că e prezența lui Hristos și nu a altcuiva și se face după chipul Lui.

268. De aici se vede că „stricăciunea” e înțeleasă de Sfântul Simeon ca descompunere deplin actualizată a trupului, sau ca moarte.

se desfac puțin câte puțin. Dar cele ce persistă ani îndelungați nu rămân nici total nestricăcioase și nu se fac nici total stricăcioase, ci mențin în ele atât semnele stricăciunii cât și pe ale nestricăciunii, fiind păstrate spre a fi făcute total nestricăcioase și înnoite la înviere²⁶⁹.

În ce scop și pentru ce? Pentru că nu se cuvenea să învie și să fie făcute nestricăcioase trupurile oamenilor înainte de înnoirea făpturilor; și precum a fost adusă întâi creația la existență în stare nestricăcioasă și apoi omul, tot așa trebuie să fie schimbată și mutată de la stricăciune la nestricăciune întâi creația, apoi împreună cu ea și odată cu ea să se înnoiască și trupurile descompuse ale oamenilor, pentru ca, iarăși, omul devenit spiritual și nemuritor să locuiască într-un loc nestricăcios și veșnic. Ca să vezi că acesta este adevărul, ascultă pe Petru, apostolul, care zice: „Va veni ziua Domnului ca un fur noaptea, când cerurile vor pieri cu zgomot, stihile arzând se vor desface” (2 Petru 3, 10). Acestea nu se vor pierde, ci după topire se vor modela și preschimba într-o stare mai bună și veșnică. De unde o știm aceasta? Din cuvintele aceluiași apostol, care adaugă: „Așteptăm ceruri noi și pământ nou, potrivit făgăduinței” (2 Petru 3, 13). Ce făgăduință și a cui? Fără îndoială că a lui Hristos, Dumnezeuul nostru, Care a spus: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei 24, 35). Înțelegând prin trecere

Până nu ajunge la moarte, trupul sfinților, deși suferă schimbări în el – crește, mănâncă, se odihnește, obosește –, se bucură de o anumită „nestricăciune”. E un alt element de care trebuie ținut seama în înțelegerea nestricăciunii trupului omenesc înainte de cădere. Dar despre această stare, în parte stricăcioasă și în parte nestricăcioasă, vorbește Sfântul Simeon în continuare.

269. Aceasta se întâmplă cu moaștele sfinților.

schimbarea cerului, El zice: deși cerul se va schimba, cuvintele Mele vor rămâne neschimbate și neclintite. Aceasta a spus-o mai înainte și proorocul David: „Și ca o haină le vei înfășura și se vor schimba, iar Tu același ești și anii Tăi nu se vor sfârși” (Ps. 101, 27-28). Ce este mai limpede decât aceste cuvinte? Dar să vedem cum se va reînnoi zidirea și cum va fi restabilită în frumusețea ei de la început.

4. Cum va fi reînnoită toată zidirea și cum se va face „ceruri noi și pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol

Nici unul dintre credincioși nu va contrazice pe apostolul care vestește ceruri noi și pământ nou și nu va refuza să creadă pe Domnul, Care spune aceasta. Căci precum trupurile noastre, desfăcându-se, nu se întorc în ceea ce nu e nicidecum, ci se vor înnoi iarăși prin înviere, așa și cerul și pământul și toate cele din el, adică toată zidirea se va reînnoi și se va elibera de robia stricăciunii (Rom. 8, 21). Și stihiiile acestea se vor împărtăși împreună cu noi de strălucirea de acolo și precum pe noi toți ne va proba focul (1 Cor. 3, 13), după dumnezeiescul Apostol, așa și toată zidirea se va reînnoi prin foc. Aceasta se poate afla din ceea ce scrie apostolul Petru: „Căci va veni, zice, ziua Domnului ca un fur noaptea, când cerurile vor pieri cu zgomot, stihiiile arzând se vor desface și pământul și lucrurile din el vor arde” (2 Petru 3, 10). Vezi cum spune că toate se vor topi și modela din nou, sau se vor preschimba? De aceea adaugă, zicând: „Deci dacă toate acestea se vor desface, nu trebuie să viețuim noi întru sfinte petreceri și purtări evlavioase?” (2 Petru 3, 11). Dar cum se vor desface? Așa cum un vas de aramă învechit și

pătat și ros de rugină se dă focului de către meșter și e topit și astfel e făcut de către acesta iarăși nou, la fel și zidirea, odată ce s-a învechit și s-a pătat de păcate, va fi desfăcută de Făcătorul tuturor prin foc și se va topi și modela din nou și va fi făcută strălucitoare și neasemănat mai nouă decât cea care se vede acum.

Apostolul Petru, după ce a scris astfel despre acestea, după puțin zice iarăși: „De aceea, iubiților, așteptând acestea, străduiți-vă să vă aflați fără pată, în pace, și socotiți îndelunga-răbdare a Domnului drept mântuire, precum și iubitul nostru frate Pavel v-a scris vouă după înțelepciunea dată lui, cum vorbește despre acestea și în toate epistolele lui. În ele sunt unele lucruri anevoie de înțeles, pe care cei neștiutori și neîntăriți le strâmbă, cum fac și cu alte scrieri spre însăși pieirea lor” (2 Petru 3, 14-16). Aceasta o făceau nu numai cei de atunci, ci și cei mai mulți de acum, sau putem spune că aproape toți suferim de neștiință, toate amestecându-le, toate ale dumnezeieștii Scripturi strâmbându-le sau răstălmăcindu-le spre pieirea noastră, silindu-ne să avem și să facem dumnezeieștile Scripturi susținătoare ale patimilor, ale poftelor și ale pieirii noastre.

Dar să vedem ce spune și dumnezeiescul Pavel despre zidire și despre reînnoirea ei. El zice: „Socotesc că nu sunt vrednice pătimirile timpului de acum de slava ce ni se va descoperi nouă”. Apoi adaugă: „căci nerăbdarea zidirii așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu” (Rom. 8, 18-19). El vede în „nerăbdare” așteptarea, dorința aprinsă, iar prin „descoperire” înțelege arătarea de la înviere. Căci în aceasta trebuie să se arate, prin prezența lui Hristos, fiii lui Dumnezeu și să apară frumusețea lor și ei întregi așa cum sunt (1 Ioan 3, 2). Căci

s-a scris: „Atunci dreptii vor străluci ca soarele” (Matei 13, 43). Aceștia sunt fiii lui Dumnezeu cel drept²⁷⁰. Iar ca să nu înțelegi vreo altă creație, adaugă zicând: „Căci deșertăciunii s-a supus zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde” (Rom. 8, 20).

Vezi că nu fără scop am zis că iubirea n-a mai voit să slujească lui Adam după neascultare, văzându-l căzut din slava dumnezeiască, ca unul ce s-a răzvrătit împotriva Făcătorului? De aceea Dumnezeu, rânduiind încă înainte de întemeierea lumii mântuirea lui prin nașterea din nou, i-a supus lui zidirea, blestemând-o ca, odată ce omul pentru care a fost creată s-a făcut stricăcios, să se facă și ea stricăcioasă, pentru ca să-i procure anual hrană stricăcioasă; iar când va înnoi pe om și-l va face nestricăcios și nemuritor și duhovnicesc, să preschimbe întreaga zidire împreună cu el și să o facă veșnică și nematerială. Aceasta a arătat-o prin cele ce le-a spus: „Căci deșertăciunii a fost supusă zidirea, nu de bunăvoie, ci pentru cel ce a supus-o, spre nădejde”. El zice că ea nu s-a supus de la sine omului, adică nu de bunăvoie a fost mutată la stricăciune și aduce roade care se strică și odrăslește spini și mărăcini, ci ascultând de porunca lui Dumnezeu, Care a hotărât aceasta întru nădejdea reînnoirii ei. Voind să facă acest lucru și mai limpede, Apostolul zice: „Căci și zidirea însăși se va elibera de robia stricăciunii spre eliberarea fiilor lui Dumnezeu” (Rom. 8, 21)²⁷¹.

270. Fără o natură eliberată de procesele descompunerii, nici omul nu va putea fi readus într-un trup eliberat de aceste procese.

271. Omul adevărat este fiul lui Dumnezeu. Iar un fiu capătă continuu de la tatăl daruri noi și până la urmă tot ce are și tatăl. Oamenii au această natură paradoxală: pe de o parte e creată, pe

Ai văzut că nu fără dreptate a spus că toată zidirea aceasta, la început, a fost adusă la ființă de Dumnezeu ca nestricăcioasă și în stare de rai, dar a fost strămutată la starea de stricăciune și de robie prin blestem, fiind supusă deșertăciunii oamenilor? Dar privește care va fi strălucirea ei din urmă.

5. *Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii*

Dar chiar când va fi reînnoită, zidirea nu va fi iarăși cum a fost adusă de Dumnezeu la existență la început, să nu fie! Căci se seamănă trup sufletesc (1 Cor. 15, 44), cum s-a spus, și nu se ridică un trup cum era cel al primului om creat înainte de neascultare, adică material și sensibil și schimbăcios, având lipsă de hrană materială²⁷², ci se scoală trup întreg înduhovnicit și ne-schimbăcios, cum era al Stăpânului și Dumnezeului nostru după înviere, adică al Celui de al doilea Adam și al Celui întâi-născut din morți, deci cu mult deosebit de acela. În același fel întreaga zidire se va face, la un

de alta e chemată să primească viața necreată a lui Dumnezeu, prin har. Înălțimea la care sunt chemați să ajungă fiii creați ai lui Dumnezeu e dată în Fiul cel Unul-Născut al Lui. Fiul cel Unul-Născut, făcându-Se om și înviind ca atare, ne-a descoperit filiația noastră divină și înălțimea la care avem să ajungem. Căci Fiul intrupându-Se, a ridicat în Sine și pe om la înălțimea filiației Sale divine. Dar relația între Tatăl și Fiul e o relație de iubire: Tatăl dă prin iubire totul Fiului, iar Fiul răspunde acestei dărnicii cu iubirea Sa. Creația așteaptă această descoperire deplină a firii omului ridicată la o astfel de slavă, căci iubirea lui către Dumnezeu și arătarea întregii dărnicii a Tatălui față de el se va răspândi și asupra ei.

272. Aici Sfântul Simeon precizează înțelesul limitat al nestricăciunii pe care o avea trupul în starea de la început. El avea să ajungă la actualizarea deplină a nestricăciunii și nemuririi, dar nu o avea de la început în această stare actualizată.

semn al lui Dumnezeu, nu cum a fost creată, materială și supusă simțurilor, ci va fi prefăcută, la nașterea din nou, într-o locuință nematerială și duhovnicească mai presus de toată simțirea. De altfel, dumnezeiescul Pavel zice: „Nu toți vom adormi, dar toți ne vom preschimba într-o clipă, într-o clipeală de ochi” (1 Cor. 15, 51-52). Dar tot așa se va preschimba zidirea, arsă prin focul dumnezeiesc, ca să se împlinească cuvântul proorocesc care spune: „Iar dreptii vor moșteni pământul” (Ps. 36, 29); desigur nu un pământ supus simțurilor – căci cum ar fi aceasta, odată ce aceia vor fi înduhovniciți? –, ci pământul devenit întreg spiritual și nematerial²⁷³, ca cei ce au dobândit trupuri netrupești și au ajuns într-o simțire mai presus de simțire – și, circumscriși fiind, se vor face necircumscriși în cele necircumscrise – să aibă o locuință vrednică de slava lor²⁷⁴.

Deci, înțelege o lume înduhovnicită și aflată mai presus de simțirea noastră! Iar ceea ce este mai presus de simțire și duhovnicesc este desigur necuprins de noi și

273. „Spiritual și nematerial” nu înseamnă lipsit total de materie, căci pământul rămâne pământ, deci și trupul, care e făcut din pământ; dar amândouă spiritualizate, sau mai bine zis înduhovnicite. În rândurile următoare Sfântul Simeon prezintă starea aceea ca o stare paradoxală. Oamenii vor avea „trupuri netrupești”, o „simțire mai presus de simțire”.

274. „Trupurile netrupești” vor fi trupuri, dar copleșite de spiritul întărit de Duhul dumnezeiesc. Ele își vor menține lucrarea simțurilor, dar înduhovnicită. Oamenii vor fi atunci circumscriși și în același timp necircumscriși, având loc o comunicare neîmpiedicată cu infinitatea lui Dumnezeu și o comuniune desăvârșită între ei. Granițele între aceștia și Dumnezeu și între ei înșiși nu vor fi rigide, ci va avea loc o trecere cu mult mai intensă a energiilor lui Dumnezeu în oameni și a energiilor omenești, întărite de cele dumnezeiești, între oameni.

nevăzut. Și ceea ce este nevăzut și cu neputință de cuprins, cum ar putea spune cineva, dacă e sănătos la minte, că poate fi cuprins între margini? Nimeni n-ar putea spune aceasta nicidecum.

Același lucru îl vom spune și despre îngeri. Căci și aceștia sunt într-un anumit fel trupești și circumscriși în comparație cu firea nematerială și netrupească a Dumnezeuirii, după cum s-a scris: „Trupuri cerești și trupuri pământești” (1 Cor. 15, 40)²⁷⁵. Cele din urmă sunt materiale, iar cele mai presus de noi, nemateriale. Și în alt loc: „Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi pară de foc” (Ps. 103, 5). Dar dacă sunt duhuri slujitoare, atunci și mințile cerești sunt trimise spre slujire (Evr. 1, 14), potrivit adevărului și lui Pavel, care ne introduce în aceste taine. Când îngerul dumnezeiesc e trimis de Sus de Dumnezeu, ca să slujească poruncii dumnezeiești pe pământ, părăsește cetele cerești și vine, după părerea generală, aproape de noi și de cele din lume. Iar dacă lucrul acesta pare conform adevărului, îngerul se arată prin aceasta circumscris și cuprins între margini. Căci în comparație cu firea cea dumnezeiască și necreată și cu totul netrupească și necircumscrisă, îngerii sunt creați și circumscriși, dar față de noi sunt cu totul netrupești, necuprinși și nevăzuți²⁷⁶.

275. Desigur îngerii n-au în nici un fel trupuri materiale propriu-zise, dar întrucât sunt într-un fel cu puțință de identificat, deci de „definit”, se spune uneori despre ei că au „trupuri”. Îngerul se definește mai ales când intră în contact cu noi.

276. Există deci o gradație în ce privește necorporalitatea și puțința de sesizare și nelimitarea. Ceea ce pentru noi e cu totul netrupesc, insesizabil și necircumscris, în comparație cu Dumnezeu e corporal, sesizabil și circumscris. Dar corporalitatea înțeleasă astfel, ca o limitare în comparație cu Dumnezeu cel absolut nelimitat,

Același lucru îl vom spune despre suflet. În comparație cu Dumnezeu, Cel prin fire netrupesc, și cu îngerii, el este oarecum corporal și circumscris, dar numai pentru cel ce poate să-l lege și are putere să-l arunce împreună cu trupul în gheena focului (Matei 10, 28). Pentru simțirea și vederea oricărei creaturi e cu totul netrupesc și de necuprins, neputând fi nicidecum circumscris în locuri și spații cunoscute cu simțurile. Și să nu se minuneze nimeni auzind acestea; să se gândească cum îngerii netrupești intră și ies în chip nevăzut prin ușile încuiate și cum iau în același fel sufletele oamenilor. Dar să asculte și pe Domnul, Care zice: „Iar la învierea dreptilor, nici nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi ca îngerii lui Dumnezeu” (Matei 22, 30); și pe Pavel care spune: „Seamănă-se trup suflesc,

nu e o corporalitate în sensul unei materialități mai subțiri, ci o spiritualitate cu putere de manifestare mai restrânsă și deci mai definită, cum se spune ceva mai jos cu referire la suflet. Corporalitatea de diferite grade a spiritului creat constă numai în faptul că stă sub puterea nemărginită a Duhului dumnezeiesc, că simte presiunea favorabilă a Aceluia, că Acela poate exercita o presiune asupra spiritului creat. Aceasta nu înseamnă că spiritul creat nu se poate opune prin voință voinței lui Dumnezeu. Dar în același timp această opunere are asupra lui efecte defavorabile. El nu se bucură de o plinătate de viață, dacă se închide relației cu viața infinită a Duhului dumnezeiesc. El simte mărginirea sa, sau „corporalitatea” și puținătatea monotonă de viață de care suferă, dacă se închide infinității dumnezeiești. Pe lângă aceea, sufletul omenesc are o anumită corporalitate prin imprimarea lui de realitatea trupului. Poate chiar îngerii au în ei o anumită imprimare a cosmosului, întrucât lucrează în el. Pe de altă parte, când sufletul omenesc sau spiritul ingeresc se deschide infinității dumnezeiești, ele se deslimitează într-un anumit sens, căpătând și o putere de iradiere a puterii dumnezeiești din ei în lumea întreagă. În acest înțeles ele pot fi în același timp circumscrise și necircumscrise.

sculase-va trup duhovnicesc" (1 Cor. 15, 44). Să învețe din acestea, în chip sigur, că trupurile noastre se vor face duhovnicești și, așa zicând, asemenea cu ale îngerilor, când vor învia din morți. Căci dacă se seamănă sufletești și se scoală duhovnicești, cum spune cuvântul, și dacă în veacul viitor vom fi ca îngerii lui Dumnezeu, cum a spus Domnul, e vădit că vom fi asemenea lor, deși nu prin fire, ci prin cinstea primită. Iar trupești spune că sunt îngerii față de Dumnezeu, căci față de noi sunt nemateriali și nevăzuți. Iar dacă îngerii sunt așa, cu mult mai mult sufletele, potrivit definiției și legii comparației amintite.

Dacă vom fi deci astfel în starea învierii, cum a arătat cuvântul, ce trebuință vor mai avea cei deveniți duhovnicești și mai presus de toată simțirea de aici, cei ce vor fi ca îngerii lui Dumnezeu, deși nu după fire, ci după vrednicia primită, de un pământ și de o locuință cunoscută cu simțurile? Căci demnitatea îngerilor lui Dumnezeu și starea și dorința lor este să fie luminați de lumina primă și dumnezeiască, ei care sunt luminile de al doilea; e să vadă însăși slava și strălucirea luminii neapropiate și nesfârșite și să se bucure de dumnezeirea negrăită și întreit ipostatică. Toată zidirea, cum am spus de multe ori – împreună cu raiul însuși –, devenită întreagă spirituală, se va preschimba în locuință nematerială și nestricăcioasă, neschimbăcioasă, veșnică și înțelegătoare. Și cerul va fi neasemănat mai strălucitor, ca un alt cer nou și mai luminos decât cel văzut.

Iar pământul va redobândi frumusețea cea neveștejită ca o verdeață netrecătoare, înfrumusețat de flori luminoase și de o mare felurime spirituală, în care locuiește, cum s-a spus, dreptatea (2 Petru 3, 13). Soarele dreptății va străluci înșeptit (Mal. 3, 20), iar luna va

străluci îndoit decât cerul strălucitor de acum. Stelele vor fi asemenea soarelui văzut de acum, oricare vor fi acestea și oricare ar fi înțelesurile ce li le vor da cei înalți cu gândirea. Toate vor fi mai presus de cuvânt ca întrecând toată înțelegerea. Căci vor fi spirituale și dumnezeiești și se vor uni cu lumea înțelegătoare și vor fi un alt rai înțelegător și un Ierusalim ceresc (Evr. 12, 22), asemănătoare celor cerești și unite cu ele, o moștenire de nerăpit a fiilor lui Dumnezeu, din care niciunul n-a moștenit și n-a locuit statornic cele de pe pământ și n-a devenit domn măcar al unei bucăți cât să pună piciorul (Fapte 7, 5). Căci toți am fost și suntem și vom fi străini pe pământ, cum spune toată dumnezeiasca Scriptură.

Când deci toate cele de pe pământ se vor uni în întregime cu cele cerești, atunci și dreptii vor moșteni acel pământ reînnoit, pe care îl vor moșteni cei blânzi, fericiți de Domnul (Matei 5, 5). Acum unele s-au unit cu cele cerești, altele se vor uni. Sufletele sfinților, cum am spus înainte, se lipesc de Dumnezeu încă fiind în trup, prin darul Duhului Sfânt și prin unirea cu El; dar vor fi reînnoite și preschimbate și înviate din morți și restabilite în lumina neînserată și în slavă, după adormire. Dar trupurile lor încă nu, ci vor fi lăsate în morminte și în stricăciune, având să se facă și ele nestricăcioase la învierea cea de obște, când toată zidirea aceasta pământească, văzută și supusă simțurilor, se va preschimba și se va uni cu cele cerești, sau cu cele nevăzute și mai presus de simțuri.

Întâi vor trebui să se îplinească acestea, apoi va veni cu slavă multă și cu putere (Matei 24, 30) preadoritul și preadulcele nostru Împărat și Dumnezeu Iisus Hristos, ca să judece lumea și să dea fiecăruia după faptele lui (Matei 16, 27). După aceea, așa cum într-o casă mare,

sau în palatul împărătesc sunt multe locuri de odihnă și de locuit și în amândouă aceste feluri de locașuri preadumnezeiești este o mare felurime, așa va face și în noua creație multe împărțiri, dând fiecăruia moștenirea lui după vrednicia lui și strălucirea și podoaba ce i se cuvine pe temeiul virtuților și faptelor lui. Dar pentru că ei vor fi duhovnicești și străvezii și uniți cu acele dumnezeiești locașuri și locuri de odihnă, Împărăția cerurilor le va fi o singură locuință și așa se va arăta tuturor dreptilor și nu vor vedea decât pe Împăratul pre-tutindeni. El va fi în fața fiecăruia și fiecare în fața Lui și va lumina în fiecare și fiecare va lumina în El²⁷⁷. Vai însă celor ce se vor afla atunci în afara casei aceleia.

277. Deși fiecare își va avea locașul său și strălucirea sa (propriu-zis locașul său e însăși strălucirea sa, care e strălucirea dăruită lui de Dumnezeu, potrivită însă cu persoana sa și cu nivelul la care a ajuns), adică nu se vor dizolva toți într-un ocean comun de lumină, totuși ei și locașurile lor își vor fi transparente la culme, încât se vor bucura de cea mai deplină comuniune, nefiind stânjeniți de voința de a-și ascunde ceva. Căci nu vor avea în ei nimic rău, deci nimic de ascuns. Comuniunea aceasta o vor avea în Dumnezeu, Care va fi deplin deschis fiecăruia, pentru că fiecare va fi deplin deschis lui Dumnezeu. Un ocean de lumină fără locașuri deosebite, adică fără persoane deosebite, n-ar fi un ocean al luminii înțeleasă ca iubire. Numai păstrându-se deosebite, dar fiindu-și străvezii, lumina dumnezeiască universală va fi o lumină a iubirii, care nu poate avea loc decât între persoane deosebite. Transparența luminoasă a persoanelor e transparența gândurilor bune și iubitoare între ele. Propriu-zis locașul în care va locui fiecare va fi virtutea în care s-a distins el mai mult, sau înălțimea la care s-a ridicat prin virtute firea sa, sau modul în care s-a deprins fiecare în chip deosebit să-și arate atenția și iubirea față de Dumnezeu și de ceilalți oameni. Dar aceste virtuți, sau niveluri spirituale, sau moduri deosebite de atenție fac ele înseși mai străvezii diferitele persoane între ele și față de Dumnezeu.

După ce am spus destule și câte trebuie despre acestea, spre cunoștința celor ce nu încearcă să ni se împotrivească din duh de gâlceavă, să vă facem, după putință, cunoscut și felul cum se unesc toți sfinții cu Hristos și se fac una cu El.

6. Cum se unesc cu Hristos și Dumnezeu toți sfinții

Toți sfinții sunt cu adevărat mădulare ale lui Hristos, Dumnezeu cel peste toate, și, cum s-a spus, sunt datori să se lipească de El (1 Cor. 6, 17) și să se unească cu trupul Lui, ca El să fie capul lor (Colos. 1, 18), iar sfinții din veac și până la ziua cea mai de pe urmă să fie mădularele Lui, ca să fie cei mulți un trup al lui Hristos (1 Cor. 12, 27), ca un singur om. De aici urmează că unii împlinesc rostul mâinilor, lucrând până azi și făcând voia Lui preasfântă, făcând din cei nevrednici vrednici și câștigându-i pentru El; alții, rostul umerilor, purtându-și greutatea unii altora (Gal. 6, 2), sau chiar pe cel pierdut (Luca 15, 6) aflat de ei, care înainte răătăcea pe munți și dealuri și locuri pe care nu le cercează Domnul (Iez. 34, 4; Pilde 19, 23; Matei 18, 12), și împlinind astfel voia Lui (Gal. 6, 6); alții, al pieptului, izvorând celor însetați și flămânzi dreptatea Lui Dumnezeu (Matei 5, 6), apa cea prealimpede a cuvântului înțelepciunii și cunoștinței de negrăit, și procurându-le pâinea pe care o mănâncă Puterile de sus ale cerului (Ps. 77, 29), ca unii ce se odihnesc la pieptul Lui și sunt iubiți de El; alții, rostul pântecelui, primindu-le toate în sânul lor prin iubire și purtând înlăuntrul lor duhul mântuirii și având în ei simțirea în stare să cuprindă tainele Lui, de negrăit și ascunse; alții, rolul coapselor, purtând în ei rodnicia înțelesurilor vrednice de Dumnezeu ale teologiei tainice și născând pe duhul

mântuirii pe pământ (Is. 26, 18), adică rodul și sămânța Duhului în inimile oamenilor prin cuvântul și învățătura lor; alții, rostul picioarelor, dovedind bărbăție și răbdare în încercări, după pilda lui Iov, și neabătându-se de la statornicia în cele bune, nici slăbind în ele, ci purtând poverile darurilor Lui²⁷⁸.

Astfel deci, trupul Bisericii lui Hristos e ținut în armonie și sfințit Lui din veac, păstrând întregimea și neștirbirea în unirea fiilor lui Dumnezeu celor întâi-născuți, înscriși în ceruri (Evr. 12, 23). Căci către aceștia zice acum Dumnezeu: „Nu vă bucurați că dracii vi se supun”, ceea ce produce în cei mai ușori mai degrabă mândrie și părere de sine, „ci vă bucurați că numele voastre s-au scris în ceruri” (Luca 10, 20). Iar că sfinții toți, fiind măduarele lui Hristos, se fac un trup al Lui, dar că se vor face și în viitor, voi încerca să o dovedesc și din Sfânta Scriptură. Mai întâi ascultă pe Însuși Mântuitorul nostru și Dumnezeu, cum arată unirea nedesfăcută și nedespărțită cu El, când zice către apostolii Săi: „Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine; și voi sunteți întru Mine și Eu întru voi” (Ioan 14, 20); și iarăși: „Dar nu Mă rog numai pentru aceștia, ci și pentru toți cei ce vor crede prin cuvântul lor în Mine, ca să fie toți una” (Ioan 17, 20-21). Iar voind să arate felul unirii, zice iarăși: „Precum Tu, Părinte, întru Mine, și Eu întru Tine, ca și ei să fie una întru Noi” (Ioan 17, 21). Făcând aceasta și mai clar zice: „Și slava pe care Mi-ai dat-o am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem. Eu întru ei și Tu întru Mine, ca să fie desăvârșiți în Unul” (Ioan 17, 22-23). Și după puțin: „Părinte, pe care Mi i-ai

278. Darurile lui Hristos reprezintă în același timp poveri sau obligații de a lucra potrivit cu ele.

dat voiesc ca unde sunt Eu să fie și ei cu Mine, ca să vadă slava Mea, pe care Mi-ai dat-o Mie" (Ioan 17, 24). Și iarăși: „Ca iubirea cu care M-ai iubit pe Mine să fie întru ei și Eu întru ei" (Ioan 17, 26). Ai văzut ce adânc de taine? Ai cunoscut ce coplesire nesfârșită de slavă covârșitoare? Ai înțeles că modul unirii e mai presus de minte și de toată înțelegerea?

Ce minune, fraților, ce coborâre de negrăit a iubirii față de noi a Iubitorului de oameni Dumnezeu! Unirea pe care o are prin fire cu Tatăl Său făgăduiește să o aibă prin har și cu noi, dacă vrem; și noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă și nouă să avem cu El prin voință și prin har. Ce minune înfricoșătoare! Slava pe care a dat-o Tatăl Fiului ne-o dă și nouă Fiul prin harul dumnezeiesc. Și lucru și mai mare e că precum El este întru Tatăl și Tatăl este întru El, așa Fiul lui Dumnezeu este întru noi și noi, dacă voim, vom fi întru Fiul, prin har. Ce har nepătruns! Iubirea cu care Dumnezeu și Tatăl a iubit pe Unul-Născut Fiul Lui, aceeași, spune, va fi întru noi și Însuși Fiul lui Dumnezeu va fi întru noi. Și pe drept cuvânt! Căci, odată ce s-a făcut rudenie cu noi prin trup și ne-a făcut pe noi împreună-părtași ai dumnezeirii Sale, ne-a făcut pe toți rudenii ale Lui. De altfel, odată ce dumnezeirea împărtășită nouă prin comunicare este netăiată și nedespărțită, e numaidecât de trebuință ca și noi, cei ce suntem părtași nedespărțiți la ea într-un singur Duh, să fim un trup cu Hristos.

Că acestea așa sunt, ascultă pe Pavel care zice: „Căci în Hristos Iisus nu este rob și liber, nu este iudeu și elin și scit, nu e barbar, ci Hristos este în toate și în toți" (Colos. 3, 11). Vezi că nu a spus: „Ci toți sunt

creștini”, ci „Hristos” la singular, ca fiind un trup din multe mădulare. Căci spunând mai întâi: „fiecăruia i s-a dat arătarea Duhului spre folos” (1 Cor. 12, 7) și înșirând deosebirile darurilor, pe urmă același a adăugat iarăși: „Iar toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia îndeosebi, precum voiește” (1 Cor. 12, 11). Și făcându-ne cunoscute darurile date prin Duhul sfintelor mădulare ale lui Hristos, adaugă zicând: „Căci precum trupul este unul și are multe mădulare, dar toate mădularele trupului celui unul, deși multe, sunt unul și deci sunt un trup, așa și Hristos. Căci într-un singur Duh noi toți ne-am botezat într-un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, și toți am băut o singură băutură. Căci trupul nu este un mădular, ci multe” (1 Cor. 12, 12-14). Și iarăși, precum fiecăruia, cum am spus mai înainte, i se dă de Dumnezeu după vrednicie locul în preacuratele locașuri, așa și în trupul Bisericii fiecare va fi așezat în partea în care este vrednic²⁷⁹. Aceasta o arată după puțin același apostol în aceeași epistolă a lui: „Iar acum Dumnezeu a pus mădulare, pe fiecare dintre ele, într-un trup, precum a voit... deci mădularele sunt multe, dar unul este trupul” (1 Cor. 12, 18, 20). Iar ca să arate și deosebirea mădularelor și care sunt acestea și cine sunt, a zis: „Iar voi sunteți trup al lui Hristos și mădulare în parte. Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică, mai întâi pe apostoli, în al doilea rând pe prooroci, în al treilea

279. E vrednică de menționat această asemănare între Biserică și Împărăția cerurilor. În nici una nu se confundă mădularele, dar totuși formează un singur trup. Căci aflându-se în același Hristos, sunt și în Biserică și în Împărăția cerurilor în chip neconfundat, dar într-o comuniune tot mai deplină.

rând pe învățători, apoi puterile, darurile vindecărilor, ajutorările, cârmuirile, felurile limbilor” (1 Cor. 12, 27-28). Ai văzut deosebirile mădulelor lui Hristos? Ai aflat care sunt măduarele Lui? Ascultă tot pe același apostol arătând și unirea mădulelor, urmând Stăpânului.

Acela a învățat că unirea pe care o are El cu Tatăl o avem și noi la fel cu El. Iar ucenicul și apostolul Lui a spus că ea e unirea pe care o are bărbatul cu femeia lui și femeia cu bărbatul ei. De aceea zice: „Femeilor, supune-ți-vă bărbaților voștri ca Domnului, că bărbatul este cap femeii, precum și Hristos e cap Bisericii, și El este Mântuitorul trupului” (Efes. 5, 22-23). Și iarăși: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, precum și Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească și s-o înfățișeze Sineși Biserică slăvită, neavând pată sau zbârcitură, sau altceva de felul acesta, ci ca să fie sfântă și neprihănită” (Efes. 5, 27). Și puțin mai încolo: „Cel ce iubește pe femeia sa – ia aminte, te rog, la adâncimea cuvântului! – pe sine se iubește; și nimeni nu și-a urât vreodată trupul său, ci-l hrănește și-l încălzește, precum și Domnul, Biserica, fiindcă mădule ale trupului Lui suntem, din carnea și din oasele Lui” (Efes. 5, 28-30).

Vezi cum a arătat că precum Eva a fost luată din carnea și din oasele lui Adam și s-au făcut amândoi un trup, așa și Hristos ni se dă nouă pe Sine spre împărtășire de carnea și de oasele Lui, pe care le-a arătat apostolilor după ce a înviat din morți, zicând: „Pipăiți și vedeți că duhul carne și oase nu are, cum Mă vedeți pe Mine având” (Luca 24, 39)? Ne dă să mâncăm din acestea înseși (Ioan 6, 56) și ne face și pe noi una cu Sine prin această împărtășire. Și voind să arate în chip covârșitor unirea noastră cu Dumnezeu, adaugă zicând:

„Pentru aceasta – adică pentru Hristos – va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa”, adică de Biserică, „și vor fi amândoi un trup” (Efes. 5, 31), adică trupul lui Hristos și Dumnezeu.

Ca dovadă că acesta este înțelesul cuvântului și nu le spunem acestea din judecata noastră, adaugă zicând: „Taina aceasta mare este, iar eu vorbesc gândind la Hristos și la Biserică” (Efes. 5, 32).

Cu adevărat mare și mai mult decât mare este și va fi taina aceasta, căci comuniunea și unirea, intimitatea și rudenia pe care o au femeia cu bărbatul și bărbatul cu femeia, aceeași o are în chip vrednic de Dumnezeu și mai presus de orice înțeles și cuvânt și Stăpânul și Făcătorul tuturor cu întreaga Biserică, ca și cu o femeie, unindu-se cu ea în chip neprihănit și mai presus de cuvânt, fiind și împreună-viețuind în chip nedesfăcut și nedespărțit cu ea, ca și cu una ce este preaiubită și preadragă. Așa și Biserica s-a lipit unindu-se cu preaiubitul ei Dumnezeu, ca un trup întreg cu Capul ei propriu. Căci precum trupul nu poate trăi fără capul concrescut cu el, așa nici Biserica credincioșilor, adică a fiilor lui Dumnezeu celor scriși în ceruri (Evr. 12, 23), nu poate fi un trup deplin și întreg al lui Dumnezeu fără Cap, sau fără Hristos și Dumnezeu; nu poate trăi viața adevărată și nepieritoare, dacă nu e hrănită în fiecare zi cu pâinea cea cerească (Matei 6, 11). Căci de la El vine tuturor celor ce-L iubesc puterea de a viețui și de a crește la starea de bărbat desăvârșit, la măsura plinătății Lui (Efes. 4, 13).

Prin aceasta s-a lămurit în chip clar întrebarea pusă de cuvântul nostru, cum sfinții de la început și până acum și până la sfârșitul lumii, ajunși un trup cu Hristos, vor fi și în viitor cu Hristos și în Hristos. Să cercetăm

acum și modul cum va trebui să se plinească lumea de Sus. Deschideți deci urechile și faceți mintea conducătoare să ia aminte la cele ce vor fi spuse, pentru că cuvântul nostru va atinge la tot pasul întrebări privitoare la lucrurile dumnezeiești.

7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus și ce este ea și în ce chip se va plini

Trebuie să ne întrebăm mai întâi despre ce lume se spune că trebuie să se plinească și fără a cărei plinire nu va veni sfârșitul, și ce este sfârșitul însuși de care se vorbește. Eu socotesc că însăși Biserica lui Hristos – omul întreg este o lume înfrumusețată, în care se spune că locuiește și umblă Dumnezeu (2 Cor. 6, 16) și trimite razele strălucitoare ale darurilor Lui, ca Cel ce e Soarele dreptății (Mal. 3, 20). E Biserica de care știm că e numită și trupul și mireasa lui Hristos, cum zice Pavel, cel ce o conduce la mirele ei. „V-am logodit cu un bărbat, ca să vă înfățișez fecioară curată lui Hristos” (2 Cor. 11, 2). La fel spune dumnezeiescul David: „De față a stătut împărăteasa, la dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și felurit împodobită” (Ps. 44, 11). Deși spun mulți că aceasta s-a zis numai despre Născătoarea de Dumnezeu, dar se potrivește foarte bine și pentru Biserica Fiului ei și a lui Dumnezeu, cum vor arăta mai limpede cele următoare: „Aduce-se-vor în urma ei Împăratului fecioare, sau suflete. Sufletele apropiate ei se vor aduce ție. Aduce-se-vor întru bucurie și veselie, aduce-se-vor Împăratului în locașul bisericesc” (Ps. 44, 16-18). Ce socotești că este locașul acesta? Socotești oare că altul este locașul și altul Împăratul? Nicidecum. Căci precum Hristos este Capul Bisericii și Dumnezeu, așa este El și locașul ei, precum și Biserica însăși este

locașul Lui și o lume frumoasă, cum ne-au lămurit cele de mai sus²⁸⁰. Dar acestea trebuie să le reluăm și să le spunem spre o dovedire mai cu prisos și mai amănunțită.

Care sunt acestea? Cele ce Hristos și Dumnezeu însuși le-a spus către Tatăl Său despre credincioși și despre apostolii Săi înșiși: „nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru toți cei ce vor crede prin cuvântul lor în Mine, ca toți să fie una” (Ioan 17, 20-21). Cum una? „Precum Tu, Părinte, întru Mine, și Eu întru Tine, ca și ei să fie una întru Noi” (Ioan 17, 21). Vezi că Același s-a făcut și Împărat și locaș sfânt al celor ce se mântuiesc? Află apoi și cum toți credincioșii sau Biserica, împărăteasa, și cei ce vor urma ei sunt locaș sfânt și lumea lui Dumnezeu și a Împăratului Hristos. Căci zice: „Eu în ei și Tu, Părinte, întru Mine, ca să fie desăvârșiți întru Unul” (Ioan 17, 23). Și ce spune Pavel, ucenicul Lui? „Nu știți că sunteți locașul sfânt al lui Dumnezeu și Duhul Lui cel Sfânt locuiește întru voi?” (1 Cor. 3, 16). Vezi cum consună cuvintele Apostolului întocmai cu cele ale Domnului, arătând și ele că Biserica e locaș sfânt și lumea Împăratului Dumnezeu? Cunoaște că Același era Care vorbea în prooroci și în apostoli și Același este Care vorbește și acum în unii și în alții.

8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduiri din neam în neam până la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini

Deci trupul lui Hristos și mireasa Lui și lumea de Sus și locașul sfânt al lui Dumnezeu este Biserica, iar mădularele trupului Lui sunt toți sfinții. Dacă e așa, dar nu toți au venit la existență, e vădit că nici trupul lui

280. Hristos este în Biserică și Biserica în Hristos.

Hristos, nici lumea de Sus, adică Biserica lui Dumnezeu, nu s-a împlinit întreagă. Sunt azi în lume mulți care nu cred, sau și dintre cei ce cred în Hristos sunt mulți păcătoși și risipitori care trebuie să se schimbe făcând pocăință, mulți neascultători care vor trebui să se facă ascultători, mulți care vor avea încă să se nască și să placă lui Dumnezeu până la trâmbița din urmă. Trebuie deci să se nască și să fie aduși la existență toți cei mai înainte cunoscuți și să se plinească lumea mai presus de lume a Bisericii celor întâi-născuți, Ierusalimul cel ceresc (Evr. 12, 22-29). Atunci va fi sfârșitul și se va înfăptui plinătatea trupului lui Hristos de către cei mai dinainte rânduiți de Dumnezeu ca să fie în chipul Fiului Său (Rom. 8, 29). Aceștia sunt fiii luminii și ai zilei Lui (1 Tes. 5, 5).

Aceștia toți, care sunt mai înainte rânduiți și scriși și numărați, se vor adăuga și alipi la trupul lui Hristos. Atunci, ajuns întreg și nemailipsindu-i nici un mădular, se va împlini sau desăvârși. Aceasta pare să se potrivească adevărului și apostolului Pavel, care spune: „Până ce vom ajunge toți la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos” (Efes. 4, 13). „Căci pe care i-a cunoscut de mai înainte, pe aceia i-a și rânduit de mai înainte; iar pe care i-a rânduit de mai înainte, pe aceia i-a și chemat; iar pe care i-a chemat, pe aceia i-a și îndreptat; iar pe care i-a îndreptat, pe aceia i-a și slăvit, ca să fie în chipul Fiului Său” (Rom. 8, 29-30).

Vezi cum sunt mai înainte rânduiți și mai înainte cunoscuți toți sfinții? Vezi cum zice că i-a și scris pe aceștia? Căci zice: „V-ați apropiat de Sion, de muntele și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de adunarea a zeci de mii de îngeri”. Apoi

adaugă: „Și de Biserica celor întâi-născuți, scriși în ceruri” (Evr. 12, 22-23). Dacă sunt scriși, e vădit că sunt și numărați, precum s-a scris: „Cunoaște Domnul pe ai Săi” (2 Tim. 2, 19). Și cuvântul evlavios zice: „Chiar și perii capului vostru sunt numărați” (Matei 10, 30). Dacă perii capului nostru sunt numărați, cu cât mai mult noi. Deci toți sfinții sunt mai înainte cunoscuți lui Dumnezeu, mai înainte rânduiți și numărați și scriși după numele lor în ceruri. Ca atare, ei sunt mădulare ale lui Hristos, care trebuie să se facă un trup al Lui și să se desăvârșească în El. Prin aceasta cuvântul a dovedit că atunci când toți aceștia vor fi adunați și se vor fi făcut un trup al lui Hristos, se va împlini lumea de Sus, adică Ierusalimul cel ceresc care este Biserica celor întâi-născuți, sau întreg trupul Bisericii, al împărătesei lui Dumnezeu, care este trupul lui Hristos-Dumnezeu.

Unde sunt deci cei ce nascocesc, în deșertăciunea cugetărilor lor (Efes. 4, 17), multe locașuri, spre pieirea lor? Unde sunt cei ce zic: „Nu voim să intrăm în Împărăția cerurilor. Căci aceasta e prea mult. Ci voim să fim în loc de odihnă, și aceasta ne ajunge”? Toți sfinții din veac trebuie să fie un trup cu Hristos; și unde socotesc aceștia că vor fi, dacă se vor afla nevrednici de trupul acesta și se vor tăia de la el? Dacă toată lumea se va reînnoi prin foc, în ce loc presupun ei că vor fi, ca să nu treacă prin foc și să nu fie cercați de el? Cu adevărat s-au făcut deșerți în cugetările lor și inima lor nepricepută s-a întunecat. Căci, spunând că sunt înțelepți, s-au făcut nebuni (Rom. 1, 22).

Dar să cercetăm acum care este nunta de taină a lui Dumnezeu. Deci să îndreptăm cuvântul spre altă temă. Care temă? Cea pe care caută s-o cunoască cei

neintroduși: Oare se vor cunoaște în veacul viitor sfinții întreolaltă, când fiecăruia i se va da de Dumnezeu după faptele lui, sau nu? Trebuie să începem întâi de la cuvintele evanghelice și așa cuvântul, înaintând pe drumul drept, va lămuri și acestea.

9. *La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor” (Matei 22, 1-14); și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu*

„Asemănatu-s-a, zice, Împărăția cerurilor, împăratului care a făcut nunți fiului său și a chemat pe mulți”. De care împărat vorbește, dacă nu de Însuși Tatăl Său și Dumnezeu? Și cui altcuiva a făcut nuntă, dacă nu Fiului Său Unul-Născut și Domnului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos însuși? Dar cu cine sau cu ce împărat a primit Stăpânul și Împăratul tuturor să facă înțelegerea de căsătorie? Fiecare din noi oamenii, când vrea să aducă o mireasă fiului său, se grăbește să ia pe fiica celui mai de vază și mai slăvit și mai bogat. Pe cine va găsi deci Dumnezeu deopotrivă cu El, ca să-și aducă Sieși mireasă de la el? Căci zice proorocul: „Cel ce ține în mâna Lui marginile pământului și pe cei ce locuiesc în el, ca pe niște lăcuste” (Is. 40, 22). Iar în alt loc: „Dumnezeu cel veșnic, Care a întocmit marginea pământului” (Is. 40, 28) și a întemeiat pe nimic stâlpii lui (Iov 38, 4-6). Iar David zice: „Cel ce privește la pământ și-l face să se cutremure” (Ps. 103, 33). Deci Cel ce este așa, să vedem, a cui fiică a luat ca mireasă și a făcut nunți Fiului Său? Vreți să aflați a cui? Mărimea coborârii Lui îmi ametește gândul și mă cutremur să v-o spun. Dar încrezându-mă în bunătatea Lui, voi spune: și-a luat ca mireasă pe fiica celui ce a săvârșit desfrânare și ucidere; ca să spun așa, a unui desfrânat și ucigaș.

Vezi ce bunătate și coborâre de negrăit? Vezi ce covârșitoare iubire de oameni? Vezi mărimea iubirii și a bunătății? Învăță deci de aici, tu, cel ce-ți închipui lucruri mari despre tine, să te smerești și să fii modest și niciodată să nu te înalți asupra cuiva, chiar dacă ai fi cel mai mare împărat dintre împărați, cel mai vestit dintre conducători, cel mai bogat dintre toți bogații; învață privind la Domnul tuturor, la Sfântul sfinților, la fericitul Dumnezeu și singurul Stăpânitor, la Cel ce locuiește în lumina neapropiată (1 Tim. 6, 15-16), Care coboară astfel și-Și aduce mireasă Fiului Său Unul-Născut de la cel ce s-a răzvrătit, El, Cel nevăzut, Cel necuprins, Cel nepătruns, Făcătorul și Ziditorul tuturor, pentru tine și pentru mântuirea ta.

Și cine e cel ce a săvârșit ucidere și desfrânare, pe a cărui fiică și-a ales-o Sieși ca mireasă? David, fiul lui Iesei, care a omorât pe Urie și a preacurvit cu femeia lui (2 Regi 11, 2-5). Pe fiica acestuia, pe Maria, pe preaneprihănită și preacurata Fecioară a ales-o El de mireasă. O numesc pe aceasta preaneprihănită și preacurată în asemănare cu noi, oamenii de atunci, comparând-o cu aceia și cu noi, robii ei; față de Mirele ei însă și Părintele Aceluia, ea e om, dar e curată și preacurată și mai curată și mai neprihănită decât toți oamenii din toate neamurile. Pe aceasta a ales-o pentru Fiul Său și i-a făcut nunți. În ce fel? Ascultă cu luare-aminte.

Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos a trimis pe unul din slujitorii Săi, pe arhanghelul Gavriil, din înălțimea cea sfântă a Sa (Ps. 101, 20). Acesta coborând, înfățișează fecioarei taina și-i spune: „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine” (Luca 1, 28). Și împreună cu cuvântul a intrat întreg Cuvântul

ipostatic și de o ființă al lui Dumnezeu și Tatăl în pân-tecele Fecioarei, și prin venirea și împreună-lucrarea Sfântului Său Duh, Cel de o ființă, a luat trup înzestrat cu minte și cu suflet din sângele curat al ei și s-a făcut om. Aceasta e deci unirea de negrăit și nunta de taină a lui Dumnezeu; și așa s-a făcut schimbul lui Dumnezeu cu oamenii, unindu-Se în chip neamestecat cu ființa și cu firea noastră stricăcioasă și săracă Cel mai presus de fire și de ființă. Deci Fecioara a zămislit și a născut din două firi, în chip minunat, adică din dum-nezeire și omenitate, pe Fiul cel Unul, Dumnezeu desă-vârșit și om desăvârșit, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care n-a stricat nici fecioria ei și nu s-a despărțit nici de sânul părintesc.

Dar harul îmi dă și mă îndeamnă ca, pornind de la cuvântul evanghelic, să cuget și la alt lucru, care se petrece pururea în chip tainic și în toți fiii luminii. Căci de ce n-a spus: „A făcut nuntă Fiului Său”, ci „nunți”? De aici îmi vine un gând nou. De ce? Fiindcă cu fiecare dintre credincioșii și fiii zilei se săvârșește pururea aceeași nuntă în chip apropiat și fără mare deosebire. Cum și în ce fel? Dumnezeu, unindu-se cu noi într-un nuntă preaneprihănită și preacurată, înfăptuiește în noi ceva ce întrece puterea noastră. Ce este aceasta? Ascultă cu luare-aminte.

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvântul lui Dum-nezeu în chip apropiat Născătoarei de Dumnezeu și Îl nasc pe El și El se naște în ei și ei se nasc din El. În ce fel sunt fii și frați și mame Lui

Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, intrând în pân-tecele preasfintei Fecioare și luând trup din ea și făcân-du-se om, S-a născut, cum am spus, om desăvârșit și Dumnezeu desăvârșit, fiind același amândouă în chip

neamestecat. Ia aminte deci: Cum se petrece cu noi acest lucru mai mare ca noi? Fiecare din noi oamenii credem în El, Fiul lui Dumnezeu și Fiul pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu Maria, și, crezând, primim cuvântul despre El cu credință în inimile noastre; ca urmare, mărturisindu-L cu gura și pocăindu-ne îndată din suflet de fărădelegile săvârșite de noi mai înainte, precum a intrat Dumnezeu, Cuvântul Tatălui, în pântecul Fecioarei, așa Cuvântul se află și în noi ca o sămânță²⁸¹. Minunează-te, auzind această taină înfricoșătoare și primește acest cuvânt vrednic de credință cu toată încredințarea și credința.

Deci Îl zămislăm pe El nu în chip trupesc, cum L-a zămislit Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu, ci înțelegător și ființial. Și-L avem în inimile noastre pe Însuși Acela pe care L-a zămislit Fecioara Maria, cum zice dumnezeiescul Pavel: „Dumnezeu, Care a zis să strălucească lumina din întuneric, Care a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoștinței Fiului Său” (2 Cor. 4, 6). E ca și cum ar zice: „El însuși a strălucit întreg în chip ființial întru noi”. Și că acesta este înțelesul a ceea ce a spus, a arătat în cele următoare, zicând: „Și avem comoara aceasta în vase de lut” (2 Cor. 4, 7),

281. Este o legătură între cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc și acest Cuvânt ca persoană. Când e primit cuvântul Lui cu credință, vine în noi prin acest cuvânt Însuși Cel ce-L rostește ca persoană și crește în noi pe măsură ce credem și adâncim mai mult cuvintele Lui și ne facem asemenea Lui, asimilându-L în conținutul Lui comunicat nouă prin cuvânt. Prin cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc vine în noi însăși puterea persoanei Lui, care ne modelează după chipul Lui. Aici e o deosebire mare între ortodocși și protestanți. Ei despart cuvântul rostit sau scris de Dumnezeu de Cuvântul lui Dumnezeu ca persoană și de puterea Lui.

numind comoară pe Duhul Sfânt. În alt loc numește însă Duh și pe Domnul: „Căci Domnul, zice, este Duh” (2 Cor. 3, 17). Iar acestea le spune ca, atunci când auzi de Fiul lui Dumnezeu, să înțelegi și să auzi odată cu El și pe Duhul; și când auzi iarăși de Duhul, să înțelegi împreună cu El și pe Tatăl, întrucât și despre Tatăl zice: „Duh este Dumnezeu” (Ioan 4, 24). Peste tot te învață nedespărțirea și deoființimea Sfintei Treimi și că unde este Fiul, acolo e și Tatăl, și unde e Tatăl, acolo e și Duhul, și unde e Duhul Sfânt, acolo e întreaga dumnezeire tripostatică, Dumnezeu cel Unul, Tatăl cu Fiul și cu Duhul Său Cel de o ființă, „Cel ce e binecuvântat în veci. Amin” (Rom. 1, 25).

Așadar, crezând din tot sufletul și căindu-ne cu căldură, zămislim, cum s-a spus, pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate. Și precum pe aceea, fiindcă era preaneprihănită, nu a topit-o focul dumnezeirii, așa nici pe noi nu ne topește dacă avem inimile curate și neprihănite, ci se face în noi rouă din cer și izvor de apă și râu de viață nemuritoare²⁸². Că și noi primim la fel focul neîngustat al dumnezeirii, ascultă pe Domnul zicând: „Foc am venit să arunc pe pământ” (Luca 12, 49). Care alt foc, dacă nu Duhul de o ființă cu dumnezeirea Lui, cu Care intră împreună și e împreună-văzut cu Tatăl și vine și El înlăuntrul nostru. După ce Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat o singură dată din Fecioara Maria și S-a născut din ea trupește în chip de negrăit și mai presus de cuvânt, întrucât nu se

282. Căldura sufletului curat, primind cuvântul Cuvântului, face sufletul ca o pastă moale în care ia chip în mod ușor însăși persoana Celui ce comunică cuvântul.

mai poate întrupa sau naște trupește iarăși din fiecare din noi, ce face? Ne împărtășește spre mâncare trupul Său preacurat, pe care l-a luat din trupul neprihănit al preacuratei Născătoarei de Dumnezeu Maria, născându-Se din ea trupește. Și mâncând acest trup al Lui, fiecare din noi cei credincioși, care îl mâncăm cu vrednicie, Îl avem în noi, întreg, pe Dumnezeu cel întrupat, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe Însuși Fiul lui Dumnezeu și Fiul preacuratei Fecioarei Maria, Care șade de-a dreapta lui Dumnezeu și Tatăl.

Aceasta potrivit cu însăși spusa Lui: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu, rămâne întru Mine și Eu întru el” (Ioan 6, 56). Dar nu provine nicio-dată din noi, sau nu se naște trupește și nu se desparte de noi. Căci nu se mai cunoaște după trup (2 Cor. 5, 17), ca unul ce ar fi în noi ca un copil, ci este netrupește în trupul nostru, amestecându-se cu ființele și cu firea noastră în chip de negrăit și îndumnezeindu-ne, ca pe unii ce suntem cotrupești cu El și trup din trupul Lui și os din oasele Lui (Efes. 5, 30)²⁸³. Acesta este lucrul cel mare al negrăitei iconomii și al coborârii Lui mai presus de cuvânt, săvârșit în noi; aceasta e taina plină de toată înfricoșarea, pe care am șovăit să o descriu și am tremurat să o înfățișez.

Dar Dumnezeu pururea voiește să-Și descopere și să ne arate iubirea Sa față de noi, ca și noi, înțelegând și respectând marea Sa bunătate, să voim să-L iubim pe El. De aceea, mișcat de Duhul care mișcă și luminează inimile noastre, am făcut aceste taine cunoscute

283. Hristos este totuși „trupește” în trupul nostru. Dar Sfântul Simeon spune că e „netrupește”, înțelegând că e ca un trup coplesit de Duhul Său cel Sfânt.

prin scris, nu ca să dovedesc că vreun om este egal cu cea care L-a născut pe Domnul în chipul nașterii celei de negrăit – să nu fie! –, căci nu este cu puțință acest lucru. Pentru că alta este nașterea de negrăit cu trupul a lui Dumnezeu Cuvântul din ea, și alta este cea care se săvârșește duhovnicește din noi. Aceea, născând pe Fiul și Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu, a născut taina zidirii din nou a neamului nostru și mântuirea lumii întregi pe pământ, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, Care a unit cele despărțite cu Sine însuși (Efes. 2, 14-15) și a ridicat păcatul lumii (Ioan 1, 29). Iar aceasta, născând în Duhul dumnezeiesc pe cuvântul cunoștinței lui Dumnezeu, lucrează totdeauna în inimile noastre taina înnoirii sufletelor omenești și comuniunea și unirea cu Dumnezeu-Cuvântul. Aceasta ne-o dă să înțelegem și cuvântul dumnezeiesc care spune: „Prin care am luat în pânțe și am suferit durerile nașterii și am născut duh de mântuire, pe care l-am născut pe pământ” (Is. 26, 18).

Scopul meu a fost să arăt iubirea Lui nesfârșită și curată față de noi și că, dacă voim, noi toți ne putem face, în chipul amintit, mame, după cuvântul Domnului nostru Iisus Hristos (și frați ai Lui); și ne putem face deopotrivă cu ucenicii și apostolii Săi, nu după vrednicia aceloră, nici după călătoriile și ostenele ce le-au suportat, ci după harul lui Dumnezeu și după darul Lui pe care l-a vărsat peste toți cei ce voiesc să creadă și să urmeze Lui fără întoarcere. Căci Însuși El voiește aceasta, spunând: „Mama Mea, zice, și frații Mei sunt cei ce ascultă cuvântul lui Dumnezeu și-l împlinesc pe el” (Luca 8, 21).

Vezi cum a ridicat la cinstea de mame ale Lui pe toți cei ce ascultă cuvântul Lui și-l împlinesc pe el și

cum numește frați și rudenii ale Lui pe toți aceștia? Dar aceea a fost mamă a Lui în chip propriu, ca una ce L-a născut, cum am spus, pe Acesta, în chip de negrăit și fără bărbat, trupește. Iar sfinții toți Îl au ca unii ce L-au zămislit pe El după har și după dar. Din Maica Lui preacurată a împrumutat trupul Său preacurat, dăruindu-i în schimb dumnezeirea – schimb minunat și nou! Din sfinți nu ia trup, ci le împărtășește lor trupul Său îndumnezeit. Privește adâncul tainei! Harul Duhului, sau focul dumnezeirii, este al Mântuitorului și Dumnezeului nostru, din firea și din ființa Lui, iar trupul Lui nu este de acolo, ci din trupul preacurat și sfânt al Născătoarei de Dumnezeu și din sângele ei preaneprihănit, din care luându-l și l-a însușit, după cuvântul evlavios: „Și Cuvântul trup S-a făcut” (Ioan 1, 14).

De aceea, Fiul lui Dumnezeu și al neprihănitei Fecioare împărtășește sfinților, cum s-a spus, din firea și ființa Tatălui celui împreună-veșnic, harul Său dumnezeiesc, precum zice prin Proorocul: „Și în zilele de pe urmă, voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul” (Fapte 2, 17), se înțelege, cel credincios; iar din firea și ființa celei ce L-a născut pe El în chip propriu și cu adevărat, trupul pe care l-a luat din ea.

Și precum din plinătatea Lui noi toți am luat (Ioan 1, 16), așa și din trupul neprihănit luat din preasfânta Sa Maică primim toți; și precum Fiul ei și Dumnezeu S-a făcut Hristos și Dumnezeul nostru, dar a fost și fratele nostru, așa și noi – o, negrăită iubire de oameni! – ne facem fii ai Născătoarei de Dumnezeu, Maica Lui, și frați ai lui Hristos. Căci toți sfinții sunt aceasta prin nunta cea preaneprihănită și preanecunoscută săvârșită cu ea și în ea, datorită căreia Fiul lui Dumnezeu e din ea și sfinții sunt din El. Căci precum Eva cea dintâi a năs-

cut din împreunare și din sămânța lui Adam, și din ea și prin ea s-au născut toți oamenii, așa și Născătoarea de Dumnezeu, primind pe Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl în loc de sămânță, L-a zămislit și L-a născut numai pe Unul-Născut din Tatăl dinainte de veci și Unul-Născut și întrupat din ea în zilele de pe urmă. Și încetând ea să zămislească și să nască, Fiul ei a născut și naște în fiecare zi pe cei ce cred în El și păzesc sfintele Lui porunci.

Căci odată ce nașterea noastră în stricăciune s-a făcut prin femeia Eva, trebuia ca nașterea noastră duhovnicească și nașterea noastră din nou să se facă prin bărbat, adică prin al doilea Adam și Dumnezeu. Privește potriveala rațională a lucrurilor: sămânța celui stricăcios a născut și naște fii stricăcioși și muritori; iar Cuvântul nemuritor și nestricăcios al Nemuritorului și Nestricăciosului Dumnezeu a născut și naște pururea fii nestricăcioși și nemuritori, după ce S-a născut El însuși din Fecioara, prin Duhul Sfânt.

Potrivit acestora, Maica lui Dumnezeu este Stăpâna și Împărăteasa și Doamna și Maica tuturor sfinților, iar sfinții toți sunt slujitorii ei, precum Maica este a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, sunt fiii ei, întrucât se împărtășesc din preacuratul trup al Fiului ei. Credincios este cuvântul (1 Tim. 1, 15; 3, 1 ș.u.). Căci trupul Domnului este trupul Născătoarei de Dumnezeu. Și împărtășindu-ne din însuși trupul îndumnezeit al Domnului, mărturisim și credem că ne împărtășim de viața veșnică, dacă nu-l mâncăm pe acesta cu nevrednicie și deci mai degrabă spre osânda noastră.

Iar rudeniile ale ei sunt sfinții în chip întreit. După un chip, pentru că au rudenia din același lut și din aceeași suflare, sau suflet; după al doilea chip, pentru că au comuniune și părtășie cu ea, prin trupul luat din ea; iar

după al treilea, pentru că prin sfințenia ce se înfăptuiește în ei după Duh fiecare are în sine prin ea pe Dumnezeu tuturor zămislit în sine, precum L-a avut și ea. Căci deși L-a născut și trupește, L-a avut întreg în sine totdeauna și-L are și acum și pururea și duhovnicește, și-L are la fel, în chip nedespărțit.

Aceasta e taina nunților, pe care le-a făcut Fiului Său Tatăl cel împreună-veșnic și de aceeași cinste. Și a chemat pe mulți și a trimis pe slujitorii Săi să-i cheme pe cei invitați la nunți și nu au voit să vină.

11. *La cuvântul Evangheliei: „Și a trimis pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați la nuntă și n-au voit să vină” (Matei 22, 3-14)*

Cine erau trimișii? Proorocii, zice. Cine, invitații? Fiii iudeilor. Că ei erau atunci și au fost de la început invitați și nu au voit să asculte de ei. „Iarăși a trimis pe alți slujitori, zicând: Spuneți celor invitați: Iată, am pregătit ospățul meu; taurii și animalele îngrășate au fost înjunghiate și toate sunt gata. Veniți la nunți. Iar ei, neluându-i în seamă, au plecat: unul la ogorul lui, altul la negustoria lui, iar ceilalți, prinzând pe slujitorii lui, i-au batjocorit și i-au omorât”. Despre ce slujitori vorbește? De apostolii Lui. Și ce este ospățul? Împărăția cerurilor, pe care a pregătit-o celor invitați potrivit hotărârii Lui de la întemeierea lumii (Rom. 8, 29). Ce sunt taurii și animalele îngrășate? Fiul Fecioarei și Dumnezeu, vițelul îngrășat de dumnezeire. Acesta este și taur, prin puterea cu adevărat de negrăit. Dar L-a numit la plural „tauri”, pentru că trupul Lui cel sfânt se împarte în multe și fiecare parte din el este iarăși El întreg, fiind atât de puternic, că răstoarnă pe toți dușmanii celor care-L primesc și le dă putere acestora ca să biruiască

lumea și să poată să se facă fii ai lui Dumnezeu (1 Ioan 3, 1-2). Miel se numește Atotneprihănitul Miel al lui Dumnezeu (1 Petru 1, 19), Cel de un an (Lev. 12, 6), iar Berbec, ca Cel ce poartă deasupra crucea ca niște coarne, prin care a dat vrăjmașului lovitura de moarte și pe Care, răstignindu-L ceilalți, L-au omorât. „Alți slujitori” sunt sfinții Săi apostoli, pe care i-a trimis, îndemnându-i să nu umble în calea păgânilor și în cetatea samarinenilor să nu intre, ci să meargă mai bine la oile cele pierdute ale casei lui Israel (Matei 10, 5-6). Dar aceia nu i-au primit nici pe aceștia, ci pe unii i-au batjorcorit și bătut, pe alții i-au omorât, între aceștia fiind și Ștefan, întâiul dintre mucenici (Fapte 6, 8 ș.u.). „Iar auzind împăratul, s-a mâniat și trimițând oștile lui i-a pierdut pe ucigașii aceia și a ars cetatea lor”. Aici vorbește de evreii necredincioși pe care i-a și nimicit, aducând prin venirea romanilor asupra lor pustiirea totală a țării lor. Dar prin oștile lui înțelege și pe cei răi, trimiși spre pedepsirea altor răi, cum zice Dumnezeu prin Moise: „Voi trimite peste ei mânie și urgie, război de pedepsire prin îngerii răi!” (Ps. 77, 54).

Atunci zise slujitorilor săi: „Nunta este gata, dar invitații nu erau vrednici. Mergeți la răspântiile drumurilor și pe care îi veți afla, chemați-i la nunți”. Ai văzut legătura lucrurilor? Ai văzut potriveala pildei? „Și ieșind, zice, slujitorii aceia la drumuri, i-au adunat pe toți câți i-au aflat, buni și răi, și s-a umplut nunta de meseni”. Căci apostolii, străbătând lumea toată, au vestit cuvântul lui Dumnezeu și pe toți cei ce au ascultat i-au adunat într-o unică credință, a cunoștinței de Dumnezeu, răi sau buni la năravuri, adică i-a preschimbat și readus la virtute. Căci aceasta înseamnă „i-au adunat”. Dar și din

cele ce urmează învățăm același lucru. Căci zice: „Dar intrând împăratul să vadă pe meseni, a văzut acolo un om neîmbrăcat în haină de nuntă și i-a zis lui: Prietene, cum ai intrat aici neavând haină de nuntă? Iar acela tăcea. Atunci a zis împăratul slujitorilor: legați-i mâinile și picioarele și luați-l și aruncați-l în întunericul cel mai din afară. Că mulți sunt chemați, dar puțini aleși”.

Vezi cum zice că cei preaschimbați la moravuri au fost adunați la masă, dar cei cu vreo viclenie sau răutate oarecare, chiar dacă vor intra, iarăși vor fi scoși cu rușine de către îngeri, pe care îi numește și slujitori? Deci mesenii de la nunți sunt sfinții. Iar cel ce nu are haină de nuntă, știu că unii socotesc că sunt cei ce și-au întinat trupurile lor numai prin curvie și preacurvie și ucideri. Dar nu este aceasta, ci vorbește de tot omul care se află sub o oarecare patimă sau păcat. Că acesta este adevărul, auzi de la Pavel care zice: „Nu vă înșelați: nici curvarii, nici preacurvarii, nici malahiții, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici slujitorii la idoli, nici bețivii, nici bârfitorii – și voi adăuga: nici cei ce au ură sau pizmă față de vreun frate – nu vor moșteni Împărăția cerurilor” (1 Cor. 6, 9-10), nici nu vor avea parte de bucuria Domnului nostru Iisus Hristos. Vezi că toată răutatea și păcatul murdăresc haina sufletului și ne scot din Împărăție?

12. Nu trebuie ca cineva din cei nedepriși să cerceteze tainele ascunse ale Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea poruncilor și de înaintarea în virtuți și de desăvârșire; și că la a doua venire a Domnului toți sfinții se vor cunoaște unii pe alții

Să lăsăm deci discuțiile deșarte și nefolositoare (Tit 3, 9) și să nu ne grăbim să aflăm înainte de vreme cele

ce țin de o vreme, ci să ascultăm mai bine de Domnul care zice: „Cercetați Scripturile” (Ioan 5, 39). Cercetați-le și nu le iscodiți în discuții îndelungate! Cercetați Scripturile și nu faceți discuții în afara Sfintelor Scripturi! Cercetați Scripturile, ca să fiți învățați despre credință, nădejde și iubire! Despre credință, ca să nu fiți purtați de orice vânt după nesiguranța oamenilor fără reazem (Efes. 4, 14), ci întăriți-vă prin dogmele drepte ale Bisericii Apostolice și Universale și „drept îndreptați” (2 Tim. 2, 15) cuvântul ei. Dar nu numai aceasta, ci prin împlinirea poruncilor veți fi învățați să căutați și rodul credinței și folosul din ea, iar când veți putea afla acestea, atunci veți dobândi și nădejdea nefăcută de rușine și veți avea în ea și întreaga iubire față de Dumnezeu. Căci altfel, este cu neputință vreunui om să dobândească iubirea desăvârșită de Dumnezeu, decât prin credința neștirbită și prin nădejdea sigură și neîndoielnică. De ce, deci, uitând să ne cercetăm pe noi înșine în privința acestora, și anume, dacă avem credință în Dumnezeu atâta cât El însuși, Judecătorul nostru viitor, zice că o va cere de la noi, iscodim cele mai presus de noi, câtă vreme noi abia știm cele de la picioarele noastre?

*Credință și fapte*²⁸⁴ – Iar care este credința pe care Dumnezeu o cere de la noi și pe care trebuie s-o avem în El, a arătat El însuși în Evanghelie, zicând: „Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie” (Luca 9, 23); „Căci cel ce vine la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe frații săi, ba încă și sufletul său, nu poate fi

284. Titlu în trad. fr., ed. Darrouzès, *Traité théologiques et éthiques*, tom. I, p. 275.

ucenicul Meu" (Luca 14, 26). Și iarăși: „Cel ce a aflat sufletul său”, rămânând alipit la cele spuse, „îl va pierde pe el" (Matei 10, 39), „iar cel ce va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelia Mea”, împlinind poruncile Mele, „îl va afla pe el în viața veșnică" (Marcu 8, 35; Matei 16, 25).

Ați auzit semnele credinței? Vă ajung acestea, sau aveți nevoie să vi le reamintesc și pe cele următoare? Dacă voiți să aflați că o astfel de credință cere Dumnezeu de la noi, încât crezând în El să nu ne mai îngrijim deloc de viața de aici, aflați aceasta chiar de la Domnul, Care zice limpede: „Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, ce veți mânca, sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca" (Matei 6, 25, 28). Și ridicându-ne câte puțin spre cele mai desăvârșite, zice: „De te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-i lui și pe cel stâng; și celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina ta, lasă-i lui și cămașa ta" (Matei 5, 39-40); „și celui ce răpește ale tale, nu i le cere înapoi" (Luca 6, 30). Apoi cerând prisos de credință peste prisos, ne poruncește să ne rugăm pentru dușmanii noștri și să iubim și să facem bine celor ce ne urăsc pe noi și să ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc pe noi (Matei 5, 44). Și ne poruncește să facem altele multe, din care să se arate credința noastră în El. Numai atunci trebuie să zicem că suntem credincioși. Căci fără acestea credința noastră este moartă (Iacob 2, 20) și noi înșine suntem morți²⁸⁵.

285. Credința crește pe măsura faptelor și a virtuților. Credința este în ele înseși ca o credință vie și mereu mai puternică. Iubirea mereu sporită este o manifestare a credinței mereu sporite. Credința nu se poate separa de fapte, nici viceversa.

Cercetează-te deci pe tine însuși, tu, căruia ți se cer acestea. Și dacă te vei afla că nu ești lipsit de nimic din cele spuse, ci le împlinești toate cu prisosință, din inimă și cu voință fierbinte, vei cunoaște că te ai în lumină pe tine însuși și nădejdea ce nu va fi făcută de rușine; nu cea care vine în cei pierduți din închipuirea de sine (2 Tes. 2, 10) și a cărei deșertăciune și înșelăciune nu o poate recunoaște nici unul din cei ce o au, ci nădejdea cea bună și adevărată, în lumina adevărată și nefăcută de mână²⁸⁶. Iar în aceasta vei vedea purtată ca într-un car de heruvimi iubirea, care este Hristos²⁸⁷. Dar de vei ajunge să o vezi, nu vei iscodi prin discuții nimic din cele viitoare și nevăzute, ci vei închide și gura altora (1 Tim. 1, 3) și îi vei îndemna să nu iscodească ceva, nici să discute despre acelea. Căci vei fi aflat prin cercare că toate acelea sunt de necuprins cu mintea și de negrăit cu cuvântul.

Dar dacă n-ai împlinit cele ce te ajută în primul rând să te faci cunoscut ca credincios chiar de pe acum, și încă n-ai deplina nădejde și încredințare că te vei mân-

286. Nădejdea sigură vine din faptele credinței tari. Căci faptele, eliberându-ne de alipirea la lucrurile trecătoare, ne descoperă lumina realității netrecătoare care este Dumnezeu și siguranța vieții noastre netrecătoare în El. De aici se vede că prin lumina de care vorbește așa de mult Sfântul Simeon înțelege intuiția clară și sigură a realității netrecătoare, deci adevărate a lui Dumnezeu, ca temei al duratei noastre veșnice.

287. În nădejdea sigură vezi ceea ce vei avea în viitor în chip deplin, adică unirea cu Hristos, izvorul tuturor bunătăților. Nădejdea îți aduce în orizontul vederii pe Hristos ca izvorul iubirii nesfârșite sau ca iubirea însăși. În același timp nădejdea te poartă spre ea prin fapte, prin desăvârșirea ta sau prin creșterea ta în iubire, mergând în întâmpinarea Celui de la Care îți vine iubirea. Te poartă cu avântul cu care sunt purtați heruvimii spre Dumnezeu.

tui, și nici nu poți spune și tu ca Sfântul apostol Pavel: „Lupta cea bună m-am luptat, drumul am săvârșit, credința am păzit, de acum mă așteaptă cununa dreptății, pe care mi-o va da Domnul, Judecătorul cel drept” (2 Tim. 4, 7-8), de ce iscodești să cauți să afli de se vor cunoaște sfinții unii pe alții în Împărăția cerurilor, când, ajunși la contemplarea lui Dumnezeu cel peste toate, Îl vom vedea pe El? Ce folos vei avea din aceasta? Spune-mi!

Am voit să aud și să aflu de la tine ce folos vei avea dacă ai să afli și ai să înveți de la noi despre bucuriile, slăvirile, desfătările și reșezările din Împărăția lui Dumnezeu, câtă vreme ești osândit, cum am spus, de conștiință, fiindcă n-ai păzit poruncile date ție de Hristos și de aceea nu ai parte cu Hristos (Ioan 13, 8)? Nici unul, în nici un fel. Ci îți vei pricinui mai degrabă o și mai mare osândă, că, aflându-le acestea, le-ai disprețuit și n-ai voit să lepezi închipuirea de sine și să dobândești smerenia. De altfel, răspunde liniștit la întrebarea ce ți-o pun cu blândețe: De va cere un copil mic, care n-a învățat încă nici alfabetul, să i se explice gramatica și retorica, va primi oare vreun om stăpân pe rațiune să ia în seamă măcar cu un singur cuvânt nebunia lui și nu-l va respinge mai degrabă pe acela că gândește lucruri nebunești și copilărești și cere fără judecată cele mai presus de puterea lui? Iar dacă e drept și cuvenit lucru să facă așa în acestea, cu atât mai mult se cuvine să facă așa în cele mai presus de cuvânt, de minte și de înțelegere. Totuși, dacă cineva, care nu cunoaște nici măcar literele scrisului va auzi cele ce le-au scris elinii prin alte cuvinte și le va înțelege pe acestea ca pe cele spuse în dialectul propriu,

nu e nici o mirare, dat fiind că aceia vorbesc despre cele supuse simțurilor și scrierile lor sunt scrieri deșarte despre lucruri deșarte.

Cele despre care întrebi tu nu sunt, însă, de felul acesta. Dar ce sunt și cum? Cum zice Proorocul David: „Și a aplecat cerurile și S-a pogorât și întuneric sub picioarele Lui” (Ps. 17, 11). Ce este întunericul acesta? Trupul Domnului, despre care Ioan, marele Înaintemergător al Lui, a spus mai pe urmă: „Căruia nu sunt vrednic să-I dezleg cureaua încălțămintelor” (Marcu 1, 7). S-a coborât deci și a venit îmbrăcând, în loc de întuneric, trupul²⁸⁸. Și iarăși: „S-a suit pe heruvimi și a zburat; a zburat pe aripi de vânturi. Și a pus întunericul ascunziș al Lui. În jurul Lui, cortul Lui” (Ps. 17, 12-13). Vezi că cercetarea ta nu se îndreaptă spre cele supuse simțurilor, ci spre cele dumnezeiești și necuprinse și nu ușor de înțeles de toți?

Și dacă a pus negura și întunericul ascunziș al tainelor Lui și e nevoie de multă lumină de la Preasfântul

288. Este interesantă asemănarea trupului Domnului cu un întuneric. Întunericul de care Dumnezeu era înconjurat pe muntele Sinai a fost interpretat de Sfântul Grigorie de Nyssa și de Dionisie Areopagitul ca taina care înconjoară pe Dumnezeu. Așa s-a dezvoltat o întreagă teologie apofatică, care vorbește despre o cunoaștere a lui Dumnezeu prin necunoaștere. Trupul Domnului nu este el însuși o taină, dar acoperă pe Fiul lui Dumnezeu ca pe o taină, devenind prin aceasta și el o taină. Dumnezeu în Sine însuși nu poate fi văzut. Dar în întunericul de pe Sinai și în trupul Domnului se simte prezența Lui. Întunericul și trupul sunt un acoperământ al prezenței lui Dumnezeu pentru cei ce nu au Duhul Sfânt care-i face capabili să cunoască prin ele pe Dumnezeu. Dar pentru cei ce, având Duhul, pot să-L cunoască prin acestea, ele au devenit transparente. Aceasta o spune Sfântul Simeon în cele ce urmează.

Duh spre înțelegerea tainelor ascunse, cum cercetezi cele ce nu poți să le afli, odată ce nu te-ai făcut locașul luminii dumnezeiești, fiind încă nedesăvârșit și neluminat? Și ca să nu bănuiești, ca unul ce șezi în întuneric (Matei 4, 16), că și Acela s-a ascuns, așezându-se în întuneric, proorocul David a spus: „În jurul Lui, cortul Lui”. El numește cort ceea ce numește Pavel lumină. Căci spune: „Cel ce locuiește în lumina neapropiată” (1 Tim. 6, 16). Amândoi atrag luarea aminte asupra necuprinderii și nemărginirii dumnezeirii Lui, nevoind să facă pe Dumnezeu circumscris. Ei spun aceasta, pentru că își îndreaptă cuvântul spre cei ce iscodesc cu privire la El²⁸⁹. Nu socotiți, o, voi, cei fără de minte, că Domnul și Dumnezeu cel înălțat, intrând (în cer), s-a ascuns în întuneric, ci este în slava Sa, în dumnezeirea

289. Propriu-zis, întunericul în care e acoperit Dumnezeu e lumina. Numai noi suntem acoperiți propriu-zis de întuneric, când suntem pătimiși. Întunericul care-L acoperă pe Dumnezeu e preamulta lumină pe care noi n-o putem cuprinde, cum a spus Dionisie Areopagitul. Lumina lui Dumnezeu e necuprindere, pentru că e prea mult de înțeles în ea, e un înțeles mai bogat într-o infinită măsură decât îl putem noi sesiza. Așa și trupul Domnului nu e întuneric ca trupul nostru când patimile lui îl fac netransparent pentru sufletul din el. Dar se întâmplă că preamulta lumină, sau preabogatul înțeles al necuprinderii lui Dumnezeu să fie socotite de noi, când suntem întunecați de patimi, ca întuneric, cum la fel poate fi socotit de noi, în acest caz, întuneric opac trupul străveziu al Domnului. Necuprinderea lui Dumnezeu și trupul Domnului pot avea deci ambele aceste caractere: de lumină și de întuneric. Depinde de noi ce caracter al lor scoatem în relief. Ele sunt întuneric pentru noi, întuneric complet până ce nu avem nici o rază a Duhului prin care să străbatem cu privirea sufletească dincolo de ele, și întuneric care se face străveziu în mod treptat pentru cei ce sporesc în Duhul pe Care îl primesc. Prin aceasta Dumnezeu ține seama de neputința noastră și de izbăvirea treptată de ea.

care umple toate și e mai presus de toate, în care era și înainte de aceea.

*Închipuirile deșarte ale celor nedesăvârșiți*²⁹⁰ – Iată, așadar, că ai aflat în treacăt, de la noi, tainele dumnezeiești și înfricoșătoare ale credinței noastre. Mai bine zis le-ai învățat de la Duhul Sfânt prin noi. Ai aflat că Dumnezeu s-a coborât pe pământ și s-a suit iarăși la ceruri și a pus întunericul ascunziș Lui. Căci nu trebuia să ni se arate împreună cu slava Tatălui, înainte de Judecată, ci trebuie să se întâmple aceasta numai atunci; căci Tatăl Lui a pus și timpul întru a Sa stăpânire (Fapte 1, 7). Deci dacă așa sunt tainele ascunse ale Împărăției cerurilor și nu s-a dat tuturor să le cunoască pe ele, după cuvântul Domnului (Matei 13, 11), pentru ce, odată ce ai fost lăsat să lucrezi poruncile Lui, isco-dești despre cele ascunse tuturor oamenilor? Căci auzi în fiecare zi pe Apostol spunând despre acelea „pe care ochiul nu le-a văzut, și urechea nu le-a auzit, și la inima omului nu s-au suit”; despre bunătățile „pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (1 Cor. 2, 9). Fiindcă înainte ca El să se înalțe la cer și să pună întunericul ascunziș al Lui, ne-a dat sfintele Lui porunci, cum ar zice cineva, ca niște unelte, iar credința în El ca un meșter. Astfel noi suntem vase, credința meșter, iar poruncile unelte prin care Cuvântul meșter reface și înnoiește pe cei ce împlinesc poruncile Lui, ca prin lucrarea lor, curățindu-ne, să ne luminăm de către Duhul, înaintând în cunoștința tainelor Împărăției cerurilor.

Și precum uneltele fără meșter și meșterul fără unelte nu pot face nimic, așa nici credința fără împlinirea poruncilor și nici împlinirea poruncilor fără credință nu

290. Titlu în traducerea franceză (*Traité théologiques...*).

ne poate înnoi și plăsmui din nou, făcându-ne din vechi, noi. Dar când le vom dobândi pe amândouă în inima neșovăitoare și ne vom face vase de bun folos Stăpânului (2 Tim. 2, 21), spre primirea Mirelui spiritual, atunci și Cel ce a pus întunericul ascunziș al Lui ne va reînnoi prin darul Duhului Sfânt și ne va face din vechi, noi, ne va scula vii din morți, va tăia întunericul și va face să treacă prin el mintea noastră și se va pleca spre noi ca printr-o deschizătură (1 Petru 1, 12) și ne va da să-L vedem, chiar dacă nu cu totul limpede, așa cum se poate vedea cercul soarelui sau al lunii. Cei ajunși aici învață din acestea – sau mai bine zis cunosc și înțeleg –, încredințându-se că nu pot ajunge altfel la o oarecare împărtășire de bunătățile de negrăit ale lui Dumnezeu, decât dacă vor tăgădui toată lumea (1 Ioan 2, 15) împreună cu voile celor din ea, prin toate poruncile lui Dumnezeu²⁹¹, întru smerenia inimii și întru credința neîndoielnică, dintr-o voință susținută de tot sufletul. Mai mult decât atât, cei ce cred în Hristos, și mai ales pruncii, care s-au botezat și care nu simt încă „darul harului lui Dumnezeu” (Efes. 3, 7), vor trebui să străbată, întru veselia inimii și cu bucurie, ostenele pentru virtute împreună cu toate încercările.

Tu deci, cel ce ai citit acestea, judecă-te pe tine nu întru închipuirea cunoștinței mincinoase (1 Tim. 6, 20) și întru făurirea de gânduri deșarte, ci întru frică și cutremur. Și de voiești să afli ce stare de viață ai, întreabă-ți

291. Faptul că „tăgăduirea lumii” se face prin împlinirea poruncilor care sunt fapte de iubire curată pentru Persoanele lui Dumnezeu și persoanele semenilor, prin depășirea obiectelor, arată că se cere numai tăgăduirea acestei alipiri egoiste la obiecte, alipire care pune obiectele mai presus de persoane.

sufletul și spune-i: „Suflete, ai păzit toate poruncile lui Dumnezeu, sau nu?” Și deschizându-și gura conștiinței lui, îți va spune în chip sigur adevărul²⁹². Căci nu se va rușina de tine, ci te va înfrunta și-ți va arăta cele ce le-ai pus înainte și le ai în tine, fie bune, fie rele. Căci în conștiință vei afla fie că ai iubit lumea, fie că ai slujit mai mult lui Dumnezeu, fie că ai căutat slava de la oameni, fie că ai dorit numai pe cea dată de Dumnezeu. Privind în tine însuți ca într-o cutie și pipăind conținutul și scoțând una câte una din cele așezate în ea, le vei cunoaște în chip limpede. Presupune deci că întâi e așezată acolo dragostea de mărire și de slavă deșartă, un fel de a plăcea oamenilor, dulcele laudelor de la oameni, veșmântul fățarniciei, sămânța ascunsă a iubirii de arginți și, simplu vorbind, multe de acestea așezate în ea, una acoperită de alta; iar deasupra tuturor acestora să presupunem că e îngâmfarea – căci cunoștința, zice, îngâmfă (1 Cor. 8, 1) –, iar împreună cu ea, închipuirea de sine și părerea că ești ceva, nedându-ți seama că cel cu cugetul îngâmfat

292. Una din trăsăturile teologiei Sfântului Simeon este că e o teologie a „conștiinței”. Conștiința stă în legătură cu recunoașterea plină de simțire a stării păcătoase proprii. Fără ajungerea la această stare de conștiință, omul nu poate „simți” prezența lui Dumnezeu, nu poate avea o sensibilitate pentru ea. În acest sens trebuie înțeleasă „simțirea” harului de care vorbește Sfântul Simeon, ca o condiție a mântuirii. Ea e pe de o parte o „simțire” a păcătoșeniei, pe de alta o simțire „a prezenței lui Dumnezeu”, care ne ajută să ne recunoaștem păcatul și să ieșim din el, sporind prin aceasta în simțirea prezenței Lui. E o sensibilitate simultană și îmbinată pentru păcatul nostru și pentru prezența lui Dumnezeu. Nu poate fi una fără alta. „Simțirea” mai intensă a prezenței lui Dumnezeu echivalează cu „lumina” lui Dumnezeu, care e o cunoaștere clară a prezenței Lui și a stării proprii în fața Lui.

nu e nimic (Gal. 6, 3). Toate acestea, fiind adăugate la celelalte pe care le-am amintit înainte, spune-mi cum vei putea să le deosebești? Vei spune, fără îndoială, că nicidecum.

Spune-mi, aşadar, acum şi aceasta. Poate că nu eşti convins că peste inima ta ai aşezat un fel de acoperământ din acestea; poate nu crezi, cum nici evreii nu cred, fapt pentru care-i mustră Pavel (Rom. 10, 3; 2 Cor. 3, 14-15). Şi de aceea nu înlături acoperământul acesta de pe inima ta, ca să vezi patimile ascunse sub el şi să te milostiveşti de amărâtul tău suflet şi să te grăbeşti să-l cureţi şi să speli ochii lui înţelegători şi faţa lui cu lacrimi fierbinţi, aruncând înapoia ta toată înţelepciunea şi cunoştinţa din afară, după îndemnul lui Pavel, ca să te faci nebun lumii acesteia şi să te faci înţelept în Hristos (1 Cor. 4, 10). Dar atunci, spune-mi cum, odată ce eşti nebun, îţi voi descrie cele privitoare la Dumnezeu şi la cele dumnezeieşti, care sunt ascunse şi nevăzute? Nu mă vei dispreţui tu însuţi, ca pe unul care face un lucru fără rost, şi nu vei zice în tine însuţi cu dreptate: „Acesta e cu adevărat nebun, căci îmi povesteşte despre lucruri neînţelese întregii suflări de sub cer şi întregii suflări ce se află deasupra cerului”? Căci cele ce vor avea să fie atunci, nici îngerii lui Dumnezeu nu le ştiu. Fiindcă dacă nu au cunoscut nici venirea Lui pe pământ, cum, sau când avea să Se coboare şi să Se facă om, cu cât mai mult nu pot cunoaşte venirea Lui cea de pe urmă într-o slavă, când va fi, cum va fi şi care vor fi darurile ce le va împărtăşi sfinţilor Lui? Că acestea aşa sunt cu adevărat, a arătat Pavel zicând: „Ca să se facă cunoscute acum începătorilor şi stăpâniilor prin Biserică înţelepciunea cea de multe

feluri a lui Dumnezeu" (Efes. 3, 10). Ba a arătat și Domnul, spunând despre venirea Sa că „Puterile cerurilor se vor clătina" (Matei 24, 29), adică se vor uimi și se vor minuna, văzând deodată ceea ce, fără îndoială, n-au văzut până atunci. Iar dacă puterile cerurilor nu știu, cum îndrăznești să spui tu că sfinții nu se vor cunoaște unii pe alții în Împărăția lui Dumnezeu, când se vor împărtăși de vederea Lui? Dar și tu, care-l contrazici pe cel ce zice: „Ei trebuie să se cunoască numaidecât unul pe altul", întrebi: De unde o știi aceasta?

*Cunoștința întreolaltă a sfinților*²⁹³ – O, neștiință și nebunie și întunecime! Nu tremurați, nu vă temeți? Căci din cuvintele voastre (Matei 12, 37) veți fi osândiți de către Dreptul Judecător, Care nu caută la față. Căci către cei ce spun că sfinții nu se văd, nici nu se cunosc unii pe alții, ci Îl văd numai pe El, fiind uniți întregi prin toate simțurile cu El întreg, se va adresa și va zice: „M-ați cunoscut voi? Ați văzut lumina Mea? M-ați primit în voi? Ați cunoscut prin cercare însăși lucrările Duhului Sfânt, sau nu?" Socotesc că nu vor îndrăzni să-I răspundă: „Da, Doamne". Căci dacă vor spune așa, le va răspunde: „Cum, dacă ați avut cunoștința acestora prin cercare, spuneți că cei ce Mă vor avea pe Mine în ei înșiși nu se vor cunoaște unul pe altul? Eu sunt Dumnezeu cel nemincinos, Dumnezeu cel adevărat, Dumnezeu cel sfânt, Cel ce locuiesc întru sfinți. Cum locuiesc întru ei? Precum am spus că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine, așa și sfinții sunt întru Mine și Eu întru ei (Ioan 17, 21). Și precum Tatăl e întru Mine și Eu întru Tatăl Meu, așa voi fi locuind și întru toți sfinții și toți sfinții vor locui întru Mine". Dar va mai zice către

293. Titlu în traducerea franceză.

aceștia și următoarele: „Dacă deci Eu sunt întru sfinții Mei și sfinții Mei întru Mine, dacă Eu sunt întru Tatăl Meu și Tatăl Meu întru Mine și precum Mă cunoaște pe Mine Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl, e vădit că și sfinții Mă cunosc pe Mine și Eu pe sfinți și la fel sfinții trebuie să se cunoască unul pe altul”. Iar ca să se facă acest lucru mai clar, ca să fie vădit și celor nesimțitori, trebuie să adăugăm a zice iarăși: întru toți sfinții va locui Același Hristos.

Când se vor deschide, deci, cărțile conștiinței fiecăruia, în inimile și conștiințele păcătoșilor se va afla închipuirea de sine, sau slava deșartă, sau erezia, sau invidia, sau pizma, sau altceva din acestea; se va afla negrija, trândăvia și neîmplinirea din toată inima a poruncilor lui Dumnezeu, de unde vine lipsa iubirii Lui. De aceea „ochii lor se vor întuneca și nu vor vedea” (Rom. 11, 10; Ps. 68, 27) și vor fi rușinați și vor auzi: „Întrucât nu ați făcut una dintre poruncile Mele prea mici, ci ați nesocotit-o, Mie nu ați făcut” (Matei 25, 45 și 5, 19).

Iar când se vor deschide cărțile conștiinței sfinților – ia aminte! – va străluci Hristos Dumnezeu, Cel ascuns acum întru ei, cum a strălucit înainte de veci din Tatăl²⁹⁴. Și sfinții vor fi asemenea Celui Preaînalt (Is. 14, 14). De unde știm aceasta? Ascultă de Mântuitorul însuși, spunând aceasta: „Atunci dreptii vor străluci ca soarele” (Matei 13, 43). Și ce alt chip sau soare e acesta, dacă nu Cel de Care am vorbit, Cel singur numit de El însuși Soarele dreptății (Mal. 3, 20), Care singur va

294. În subiectivitatea conștiinței sfântului e implicată obiectivitatea prezenței lui Hristos, realitatea cea mai sigură și mai deplină. Această obiectivitate a prezenței lui Hristos accentuează caracterul nostru de subiect simțitor. Dimpotrivă, în conștiința păcătosului nu e nici o realitate obiectivă, ci numai închipuirea de sine.

răsări și va străluci în drepti? Aceasta o spune mai vădit ucenicul iubit al lui Hristos, care s-a odihnit pe pieptul Lui, zicând: „Fraților, acum suntem fiii lui Dumnezeu, dar încă nu s-a arătat ce vom fi. Dar știm că atunci când se va arăta, asemenea Lui vom fi” (1 Ioan 3, 2). Dar o spune și Pavel: „Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaște precum am fost cunoscut” (1 Cor. 13, 12).

Deci sfinții sunt asemenea lui Dumnezeu și-L vor cunoaște pe Dumnezeu. Atâta cât i-a cunoscut Dumnezeu pe ei și precum cunoaște Tatăl pe Fiul și Fiul pe Tatăl, așa trebuie să se vadă și să se cunoască sfinții unii pe alții. Chiar și cei ce nu s-au văzut niciodată în această lume trupește vor trebui să se cunoască atunci unii pe alții. Dacă e așa, cum nu vă rușinați să ziceți și să iscodiți și să învățați despre lucruri pe care nu le știți, ca unii ce v-ați fi îmbogățit cu cunoștința celor mai presus de noi și ați fi primit de Sus slujba de învățători? Căci precum Tatăl nu va fi lipsit niciodată de cunoștința Fiului și Fiul de a Tatălui, așa nici sfinții, ajunși dumnezei prin lucrare și având pe Dumnezeu locuind în ei, nu vor fi lipsiți niciodată de cunoștința între ei, și fiecare va vedea slava sa și slava celorlalți, precum Fiul pe a Tatălui și Tatăl pe a Fiului. Dar care e și cum va fi slava sfinților? Cea care este și a Fiului lui Dumnezeu. Căci zice: „Și Eu slava pe care Mi-ai dat-o Mie le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem” (Ioan 17, 22). Vezi că slava dată Fiului dinainte de veci de Dumnezeu și Tatăl e dăruită de Fiul însuși sfinților și aceștia sunt toți una²⁹⁵?

295. Creștinismul deschide oamenilor dorința și putința înlăturării separației între ei și Dumnezeu și a lor întreolaltă, prin Hristos. Ei vor fi dumnezei în Dumnezeu prin har sau prin împărtășire, adică nu de la ei.

*Pilda celui închis*²⁹⁶ – Deci cei ce zic că sfinții au ajuns la vederea lui Dumnezeu nu se văd și nu se cunosc unii pe alții umblă ei înșiși în întuneric și n-au ajuns la împărtășirea și la vederea și la cunoașterea lui Dumnezeu și vorbesc și dau mărturie de lucruri pe care nu le cunosc, nici nu le-au văzut vreodată. Ei zic că sfinții vor fi și atunci ca într-o ieșire din ei (extaz) ca și acum și uită de ei înșiși și de cei împreună cu ei. Socotesc însă că ei înțeleg greșit Scripturile, când gândesc că sfinții din veac suferă și acum și în viitor aceeași schimbare și răpire. Când aud că sfântul cutare, ajuns la vederea lui Dumnezeu și răpit cu mintea, a petrecut atâtea și atâtea zile și nopți fără a-și mai aminti nimic din cele pământești, ci a uitat, odată cu celelalte toate, și de trupul său însuși, rămânând întreg lipit de cele de acolo cu sufletul întreg și cu toate simțirile, ei socotesc că tot așa se va întâmpla și atunci, adică în Împărăția cerurilor. Ei sunt într-o totală necunoaștere a tainelor dumnezeiești ale Duhului și ale lui Dumnezeu celui nevăzut, care sunt nevăzute, necuprinse și necunoscute de cei întunecați, și nu știu că răpirea aceasta a minții este proprie începătorilor, nu celor desăvârșiți. Să luăm pilda unuia ce se află într-o închisoare întunecoasă, unde e luminat numai de lumina puțină a unui sfeșnic. El abia vede câteva lucruri mici. El nu știe că există afară o lumină a soarelui, pentru că nu cunoaște deloc cele din afara închisorii, adică această lume văzută și lucrurile și faptele lui Dumnezeu, care nu i se pot descrie. Așa este și cel ce se află încă în temnița întunecoasă a simțirii comune și luminat de o cunoștință prea restrânsă. El abia primește o cunoștință redusă și cețoasă a cre-

296. Titlu în traducerea franceză.

dinței noastre, necunoscând bunătățile veșnice ale lui Dumnezeu și cele viitoare, rânduite sfinților.

Să mai presupunem că, șezând acela mulți ani în acea închisoare neluminată, i se va întâmpla să i se facă o deschizătură în acoperișul închisorii și să vadă dintr-o dată albastrul cerului pe o mică suprafață și pe măsura deschizăturii făcute, albastrul pe care niciodată nu l-a văzut și de o lumină atât de strălucitoare, cum n-a bănuțit vreodată că există. El va fi răpit de o uimire mare și va fi ca ieșit din sine (extaz), ținând multă vreme ochii în sus și minunându-se de ceea ce s-a petrecut dintr-o dată cu el. Așa e și cu cel ce a ajuns dintr-o dată la vederea luminii înțelegătoare, eliberat proaspăt de legăturile patimilor și ale simțurilor. El e uimit, și celor ce nu văd bine pare ieșit din sine, adunându-și mintea la sine și minunându-se de vederea și de strălucirea ce i se arată. Urmărind asemănarea, vedem că acela, după ce privește des și în fiecare zi prin acea deschizătură și aceasta se lărgeste și luminează tot mai mult spațiul întunecos al închisorii, care rămâne timp îndelungat în lumină, prin obișnuința vederii luminii înlătură câte puțin uimirea. E ceea ce se întâmplă și cu noi în fața soarelui; prin obișnuința vederii îl privim cu mai puțină uimire, pe când dacă ni s-ar fi arătat dintr-o dată, după ce nu l-am văzut timp îndelungat, ne-ar fi făcut să strigăm de uimire. În același fel înaintarea câte puțin a sufletului, obișnuindu-l pe acesta cu vederea luminii spirituale, îl scapă de marea uimire și-l învață că există ceva mai desăvârșit și mai înalt decât această stare de contemplație de aici²⁹⁷.

297. Înlăturarea extazului nu înseamnă totuși înlăturarea unei alt fel de uimiri. E uimirea profundă în fața infinității inepuizabile a lui Dumnezeu.

Pe lângă aceea, această lumină puțină l-a făcut, când a apărut, pe omul închis de la naștere, timp îndelungat, să cunoască că este într-o închisoare atotîntu-necoasă²⁹⁸ și să presupună că în afara ei sunt unele lucruri minunate, dar care sunt cu adevărat mai presus de gândire și de înțelegere, putând fi deplin înțelese numai când va fi scos afară din închisoare. Căci atunci va vedea lumina întreagă și pe toți cei din lumină. Tot așa gândește-l și pe cel ce a ieșit de curând din trebuințele trupului și a ajuns întreg afară din lume și din micimea celor văzute. Socotește, deci, lumea aceasta întreagă ca fiind cu adevărat o închisoare atotîntu-necoasă și neluminată, iar lumina soarelui gândește-o ca lumina unui sfeșnic. Lumina întreit ipostatică, de negrăit, nespusă, neapropiată, mai presus de toată înțelegerea, de tot cuvântul și de toată lumina este în afară de acestea. Iar în lumina aceea sunt lucruri nevăzute și necunoscute, de negrăit și de netălmăcit celor aflați în această închisoare, măcar că unii le înțeleg și le văd oarecum prin Scripturi. Cei mai mulți, însă, nu știu nici măcar dacă există ceva în afară de acestea.

Să căutăm deci, cu toată sârguința, cu toată credința și cu tot dorul, să nu vedem lumina din afară a acestei închisori sau lucrurile din acea lumină și lume; căci nici unul dintre cei ce le caută nu s-a învrednicit să le vadă, nici nu se va învrednici vreodată să le privească. Ci să păzim în primul rând poruncile lui Dumnezeu, să ne pocăim, să plângem, să ne smerim și celelalte câte le-am spus înainte. Atunci ni se va deschide nouă o mică deschizătură în acest acoperiș văzut al cerului și

298. Această închisoare e deosebită de cea a lui Platon. Ea are ceva pozitiv în ea. Are un rost pedagogic. În ea putem lucra pentru ieșirea la lumina deplină.

se va arăta lumina nematerială și spirituală de deasupra lui. Pe aceasta văzând-o, sufletul va ieși, întreg, cu totul din sine, se va uimi întreg, văzând minune nouă, minune străină, pe care până atunci n-a văzut-o. El stăruiește în ea ca răpit la cer și e silit să rămână acolo și să înțeleagă ceea ce e neînțeles și s-o privească zile și nopți, să se învețe în fiecare zi că e o lumină neînserată, nesfârșită și negrăită. De aceea nu mai vrea să se întoarcă la temnița aceasta și să vadă iarăși cele din ea.

Iar aceasta să o știi că e proprie începătorilor în evlavie, care s-au pregătit de curând spre luptele pentru virtute. După ce va stăruii însă timp îndelungat în vederea aceasta, fără să știe cum, i se va deschide lui, nu știu, cerul, sau ochiul inimii, sau acesta mai mult decât acela, sub puterea acelei lumini și lumina aceea minunată și mai presus de strălucire va intra înlăuntrul casei sufletului său, adică a cortului lui, luminându-l pe măsura în care poate firea lui să suporte. Stăruind iarăși vreme îndelungată în ea, socotește această lumină obișnuită și pe sine, ca pe unul ce a fost totdeauna împreună cu ea. El învață să vadă, să înțeleagă și să pătrundă minuni peste minuni, taine peste taine și vederi peste vederi, fiind iluminat, ca să zic așa, în fiecare clipă, încât dacă ar vrea să le scrie, nu i-ar ajunge hârtia și cerneala, ba i-ar lipsi, socotesc, și timpul ca să le descrie pe acestea în chip amănunțit. Mai bine zis, cum va putea descrie cele ce nu pot fi grăite, fiind cu totul de netălmăcit și de negrăit? De atunci el este ca în lumină, mai bine zis conviețuiește cu lumina și nu se mai află ca într-o ieșire din sine (extaz), ci se vede pe sine și cele privitoare la sine și vede pe cei apropiați în ce stări sunt. El prezice și preștie că atunci când va ajunge în afara acestei închisori și mai ales

după înviere și va vedea lumina aceea neacoperită, atâta câtă este, i se vor descoperi și bunătățile din ea, „pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El” (1 Cor. 2, 9), prin lumina ce este acum în el și de care e luminat. Căci nu vom fi lipsiți atunci de cunoaștere și de vedere, ci, cum a dovedit cuvântul mai sus, ele vor fi mai degrabă pe măsura strălucirii și vederii luminii; recunoașterea și cunoștința ce-o avem unii de alții va fi tot mai deplină și mai curată în vecii vecilor, având loc într-o veselie și bucurie de negrăit²⁹⁹. Aceasta au dovedit-o prin fapte

299. În paginile din urmă, Sfântul Simeon Noul Teolog a apărât ideea că sfinții în viața viitoare, trăind deplin în lumina dumnezeiască, nu sunt într-un extaz în care au uitat de ei și de ceilalți, ci într-o stare de supremă conștiință de ei înșiși, de Dumnezeu și de ceilalți. Conștiința personală este o stare eternă. Îndumnezeirea și petrecerea în lumină echivalează cu o ridicare la conștiința deplină de sine, de Dumnezeu și de ceilalți. Sfântul Simeon e profund personalist în gândirea sa. Și în aceasta a tălmăcit insistent unul din aspectele principale ale creștinismului, s-ar putea spune, cel mai principal și mai valoros și cu adevărat mântuitor pentru credincios, opus teozofiilor orientale și religiilor naturiste și panteizante. De aceea, pentru el starea din viața viitoare nu e nici măcar o stare de extaz, asemănătoare stărilor de extaz trecătoare din viața pământească. Ea e o stare de supremă luciditate. Dar luciditatea aceasta este în Dumnezeu. E luciditate în iubirea nesfârșită. E conștiința clară a tainei iubirii infinite, nu destrămarea ei sau limitarea ei. E, de altfel, propriu iubirii autentice, în care fiecare din cei ce se iubesc, se cunosc la maximum unul pe altul și fiecare din ei pe sine însuși, să se bucure de iubirea celuilalt, dar să se bucure deplin pentru că ea e nesfârșită și nu i se pot cunoaște marginile. Conștiința de sine și de celălalt nu e înlăturată de entuziasmul iubirii, ci e adâncită. La fel conștiința de sine nu înlătură entuziasmul iubirii, ci îl promovează. Cunoașterea reciprocă, pe măsură ce sporește,

atât proorocii din Vechiul Testament, cât și mulți sfinți din Noul Testament, chemânt pe nume oamenii pe care nu i-au văzut niciodată și recunoscând pe cei pe care nu-i cunoscuseră.

*Îndemn*³⁰⁰ – Deci cei ce spun că sfinții nu se cunosc și nu se văd unii pe alții să se lase convinși prin acestea să nu se ocupe cu lucruri de neînțeles, ci, de voiesc să asculte de mine, să fie atenți mai degrabă la ei înșiși și să nu înceteze să se judece pe ei înșiși. Iar voi, cei lipsiți de cunoștința tuturor celor spuse și neajunși la simțirea, la cunoștința și la experiența iluminării și a vederii dumnezeiești, cum nu tremurați să exprimați peste tot unele ca acestea? Căci dacă va trebui să dăm socoteală de tot cuvântul deșert (Matei 12, 36), cu cât mai mult nu vom fi întrebați despre acestea și nu vom fi pedepsiți ca unii ce am vorbit în deșert? Căci cuvânt deșert nu e, cum ar bănuî cineva, numai cel nefolositor, ci și cel grăit de noi înainte de împlinirea faptelor poruncite și de cunoașterea lui Dumnezeu prin experiență (cercare). Când nu disprețuiesc slava de jos, nici nu sunt scârbit de ea din suflet, ca de una ce e vătămătoare sufletului și mă lipsește de slava de Sus, dar îndemn pe alții să se înfrâneze de la ea, nu va fi cuvântul meu deșert și fără putere pricinuitoare de fapte și gol? Și nu voi fi osândit ca un mincinos? Iar când, fără să fi primit harul Duhului întru simțire și cunoștință și fără să fi ajuns învățat de Dumnezeu (Ioan 6, 45), voi sări să tâlcuiesc, fără rușine, Scripturile de Dum-

produce bucurie mai mare și viceversa. Se poate spune deci că „lumina” de care vorbește atât de mult Sfântul Simeon e lumina conștiinței. Valoarea conștiinței de sine e pusă de Sfântul Simeon într-o nouă lumină, cum n-a fost pusă înainte.

300. Titlu în traducerea franceză.

nezeu insuflate, și-mi voi lua rolul de învățător, folosindu-mă spre aceasta numai de cunoștința mincinoasă, va lăsa Dumnezeu acest lucru nemustrat și nu va cere pentru el socoteală de la mine? Nicidecum! Iar de voiești, învață-te acestea și de la cele de jos și de la cele omenești. Spune-mi care dintre oameni, chiar dacă ar fi admirat de toți pentru înțelepciunea și cunoștința sa și pentru știința legilor, chiar dacă ar fi împodobit cu toată dreptatea și evlavia, va îndrăzni să șadă ca un judecător cu judecătorii și să se numească pe sine judecător și să legiuiască în cele ale altora, fără voia împăratului? Iar dacă ar îndrăzni aceasta, va fi făcut de rușine de împărat și va fi pedepsit cu însăși asprimea legilor. O, nerușinare! Pe împăratul pământesc nu îndrăznește nimeni să-l nesocotească și să-i răpească cinstea și demnitatea și să și le atribuie lui, iar tu nesocotești pe Împăratul ceresc ca pe un nimeni și îndrăznești să-ți însușești demnitățile apostolice fără încuviințarea și voia Lui? Făcând așa, socotești că Stăpânul va lăsa nepedepsită fapta ta? Nicidecum!

Dar Tu, Doamne, dă-ne nouă să Te cunoaștem pe Tine și să ne temem după cuviință de Tine și să stăruim în sfintele Tale voiri! Vă rog, așadar, fraților, încetați cu iscodirile acestea și grăbiți-vă să vă curățiți sufletele voastre, prin pocăință și lacrimi și smerenie, ba și prin împlinirea tuturor celorlalte porunci, „de toată întinăciunea trupului și duhului” (2 Cor. 7, 1), ca să vă puteți bucura de bunătățile cele de acum și de cele viitoare întru descoperirea și simțirea și vederea lor, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia I se cuvine slava, stăpânirea, cinstea și închinarea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

A ACELUIAȘI

A cincea cuvântare morală³⁰¹

Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfântul Duh în chip neștiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui; și despre cei ce zic că nu poate cineva dintre oameni să vadă în viața de aici slava Lui; și dovedire prin citate despre aceasta. Și că nu e nici o pizmă în sfinți, când încercăm să ne facem deopotrivă cu ei prin toată sânguința virtuoasă. Și în ce fel vede cineva pe Dumnezeu; și că cel ce a ajuns la aceste măsuri vede, pe cât e cu putință, pe Dumnezeu și e introdus încă de aici și în bucuria ce se va da sfinților în viața viitoare; și că toate câte le-ar spune, sau le-ar face, sau le-ar scrie unul ca acesta, nu el, ci Duhul Sfânt e Cel ce le grăiește (Matei 10, 20) în el, le spune și le scrie. Și cel ce nesocotește sau răstălmăcește cuvintele acestui om păcătuiește și hulește împotriva Duhului lui Dumnezeu, Care lucrează și grăiește în el

Iată, mă îndrept iarăși spre cei ce zic că au în ei Duhul lui Dumnezeu și socotesc că L-au dobândit pe Acesta în ei de la Sfântul Botez și cred că au această comoară, dar se recunosc cu totul ușori de povara Lui; mă îndrept spre cei ce mărturisesc că nu au simțit nimic în Botez, și gândesc că harul lui Dumnezeu s-a sălăsluit în chip neștiut și ne-simțit în ei și se află până acum înlăuntrul sufletului lor; ba nu numai către aceștia,

301. *Traité théologiques et étiques*, editate de J. Darrouzès, în *Sources chrétiennes*, 129, p. 78-119.

ci și către cei ce zic că nu primesc niciodată vreo simțire prin contemplația și descoperirea acestui dar, și că l-au primit și-l țin în ei numai prin credință și cugetare, nu prin cercare (experiență), pe temeiul auzirii cuvintelor dumnezeiești.

Ca să încep de la cele spuse de ei, iată ce grăiesc acești înțelepți care se socotesc pe ei înșiși învățați (Deut. 1, 13): „Câți în Hristos v-ați botezat, zice Pavel, în Hristos v-ați și îmbrăcat” (Gal. 3, 27). Ei bine! Nu ne-am botezat și noi? Deci dacă ne-a botezat, e vădit, cum zice Apostolul, că ne-am și îmbrăcat în Hristos. Aceasta este prima afirmare și dovadă a lor.

Realitatea intrupării – Ce va să zică aceasta, îi vom întreba nu noi, ci Duhul Sfânt? Spuneți ce este haina aceasta: Hristos? Da, zic. Dar, ca să vorbesc ca un lipsit de minte către cei lipsiți de minte, Hristos este ceva, sau nu este nimic? Este, vor răspunde fără îndoială, dacă nu și-au pierdut mintea cu totul. Dacă deci mărturisiți că este ceva, spuneți mai întâi ce este, ca să vă învățați pe voi înșivă să vorbiți nu ca niște necredincioși, ci ca niște credincioși. Ce altceva e deci Hristos, dacă nu Dumnezeu adevărat, făcut și om cu adevărat desăvârșit? Dacă o mărturisiți aceasta, spuneți-ne și pentru ce S-a făcut Dumnezeu om? Fără îndoială, cum învață dumnezeieștile Scripturi și faptele trecute și cele ce se săvârșesc în fiecare zi – deși poate voi, făcând pe surzii, nu le luați la cunoștință –, ca să facă pe om Dumnezeu (Ioan 1, 12; Gal. 4, 5). Prin ce înfăptuiește El acest lucru? Prin trup sau prin dumnezeire? E vădit că prin dumnezeire. „Trupul, zice, nu folosește la nimic; Duhul este cel ce face viu” (Ioan 6, 63). Dacă deci prin dumnezeirea Sa a îndumnezeit întâi trupul pe care l-a

luat, atunci și pe noi toți ne face vii nu prin trupul stricăcios, ci prin cel îndumnezeit, ca să nu-L mai cunoaștem pe El nicidecum ca om, ci ca pe Dumnezeu, Cel Unul, desăvârșit în două firi – căci Unul e Dumnezeu. Căci stricăciosul a fost covârșit de nestricăciune (1 Cor. 15, 54) și trupul, fără să fie nimicit de ceea ce e netrupesc, a fost întreg preschimbat de acesta și a rămas neconfundat, amestecat în chip de negrăit și unit într-o unire neamestecată cu dumnezeirea întreită. Astfel ne închinăm unui singur Dumnezeu în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, ca să nu primească Treimea vreun adaos la număr prin întrupare, nici să sufere pătimire de la trup.

De ce spun acestea? Ca, cunoscând de la început cele ce le-ai mărturisit, întrebat de mine, să nu te abați de la calea cea dreaptă a înțelegerii și să ne pricinuești nouă întristare și sufletului tău o mai mare osândă. Îți voi reaminti iarăși pe scurt cele spuse, ca să înțelegi mai ușor cele ce le voi spune. Deci Hristos există. Dar ce este El? Dumnezeu adevărat și om cu adevărat desăvârșit, Care s-a făcut om sau ceea ce nu era mai înainte, ca să facă pe om dumnezeu, ceea ce niciodată n-a fost. Ca atare ne-a îndumnezeit și ne îndumnezeiește pe noi prin dumnezeirea Sa și nu numai prin trupul Său. Căci acesta nu este despărțit. Ia aminte, deci, și răspunde-mi cu înțelegere la întrebare (Sir. 5, 14). Dacă cei botezați au îmbrăcat pe Hristos (Gal. 3, 27), Cine este Cel cu Care s-au îmbrăcat? Dumnezeu! Deci cel ce a îmbrăcat pe Dumnezeu nu va cunoaște cu înțelegerea³⁰² și nu va vedea ce a îmbrăcat? Cel gol cu trupul, când

302. „Înțelegerea” (νοεσις) nu înseamnă în gândirea Părinților ceea ce înseamnă pentru noi: o simplă înțelegere prin cugetare a unui anumit lucru, ci participarea la o ordine obiectivă mai presus de simțuri. Pe aceasta se bazează toată concepția Sfântului Simeon

s-a îmbrăcat, simte și vede haina. Dar cel gol cu sufletul nu cunoaște pe Dumnezeu, dacă L-a îmbrăcat? Dacă cel ce îmbracă pe Dumnezeu nu simte ce a îmbrăcat, atunci, după tine, nici nu este Dumnezeu ceva. Căci dacă ar fi, cei ce L-au îmbrăcat L-ar fi cunoscut. Căci dacă, neîmbrăcând nimic, nu simțim nimic, dacă ne îmbrăcăm în ceva, fie noi înșine, fie cu ajutorul altuia, simțim aceasta, dacă avem simțurile nevătămate. Numai morții când sunt îmbrăcați nu simt, și mă tem că cei ce spun aceasta sunt cu adevărat morți și goi.

Prezența Duhului – Apoi zic că Pavel poruncește: „Duhul să nu-l stingeți” (1 Tes. 5, 19). Dar zicând aceasta și necunoscând înțelesul celor spuse, își arată neștiința. Căci cel ce zice cuiva: „Să nu stingi lampa”, nu despre lampa deja stinsă îi vorbește, ci despre cea care arde încă și a cărei lumină strălucește. Dar să le răspundem iarăși și la aceasta.

Ei bine! Vedeți voi, peste tot, în voi înșivă Duhul arzând și luminând cum se cuvine? La aceasta nu numai

despre „simțirea” realității spirituale, cu care intrăm în contact cu mintea sau cu înțelegerea. Întrucât mintea sau înțelegerea a pierdut, pentru omenirea mai nouă, sensul de organ de „vedere”, de „simțire” a unei lumi spirituale obiective, sau sensul de contact cu ea, poate că ar trebui să folosim mai mult termenii de „simțire a minții” și de „vedere” (contemplare), pe care îl foloseau de asemenea Părinții pentru actul de sesizare a realității obiective spirituale. Aceasta este un fel de capacitate de sesizare a realității spirituale cu toată ființa noastră. Simți prezența spiritului cuiva și caracterul lui prin ființă ca printr-un organ total care nu e identic deci cu rațiunea, sau cu cugetarea discursivă. E o „înțelegere” într-un alt sens, decât pur intelectual. E o înțelegere care e în același timp o „simțire”, un contact, a realității cunoscute în modul acesta, cum zice Sfântul Simeon. Părinții o considerau ca ținând de minte, sau de spiritul uman, numind-o „înțelegere” în sensul acesta.

că nu răspund nimic, ci, schimbându-și privirile, și le întorc și se supără, ca și când ar auzi o blasfemie. Apoi făcându-se că întreabă cu interes și luând un aer de blândețe, răspund fără asprime: Cine ar îndrăzni să spună că L-a văzut vreodată pe Acesta, sau că L-a văzut peste tot? Ia seama: „pe Dumnezeu, zice, nimeni nu L-a văzut vreodată” (Ioan 1, 18). Ce întunecime! Spune-ne, cine a zis aceasta: „Fiul Unul-Născut, Cel ce este în sânul Tatălui, Acela ne-a spus” (Ioan 1, 18)?

Adevărat spui și mărturia ta este adevărată, dar ea e împotriva sufletului tău. Căci dacă-ți voi arăta pe Același Fiu al lui Dumnezeu, spunându-ți că e cu puțință aceasta, ce vei zice? Pentru că zice: „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl” (Ioan 14, 9). Dar aceasta nu prin vederea trupului, ci prin descoperirea dumnezeirii. Căci dacă vom înțelege aceasta săvârșindu-se prin vedere trupească, L-ar fi văzut pe Tatăl și cei ce L-au răstignit și L-au scuipat pe Domnul. În acest caz n-ar mai fi nici o deosebire între credincioși și necredincioși și nici un motiv de alegere a celor dintâi, ci toți ar fi dobândit și vor dobândi deopotrivă fericirea dorită. Dar nu este așa. Căci El însuși o spune, vorbind iudeilor: „Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl Meu” (Ioan 14, 7).

Condiția vederii lui Dumnezeu – Că e cu puțință a vedea pe Dumnezeu, atât cât e îngăduit omului să vadă, ascultă pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care zice iarăși: „Feriți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8). Ce vei zice la acestea? Știu, cel ce nu crede în bunătățile din mână, și nu râvnește să le aibă pe acestea, se va îndrepta spre cele viitoare și va răspunde zicând: „Da, cu adevărat, cei curați cu

inima vor vedea pe Dumnezeu; dar aceasta se va întâmpla în veacul viitor și nu în cel de acum". De ce și cum va fi aceasta, iubitule? Dacă a spus că Dumnezeu poate fi văzut prin curăția inimii, desigur că atunci când se produce curăția îi urmează și vederea. Și dacă ai fi curățit-o vreodată pe aceasta, ai fi cunoscut ca adevărate cele spuse. Dar pentru că n-ai pus aceasta în inima ta (Fapte 5, 4) și nici n-ai crezut că este adevărat acest lucru, ai disprețuit și curăția și ai fost lipsit de vedere. Dacă curăția se dobândește aici, tot aici vei avea și vederea. Iar dacă spui că vederea e după moarte, vei pune fără îndoială și curăția după moarte și astfel se va întâmpla să nu vezi niciodată pe Dumnezeu, prin faptul că nu vei avea după moarte o lucrare prin care să câștigi curăția.

Dar ce spune Domnul: „Cel ce Mă iubește pe Mine va păzi poruncile Mele și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21). Când va fi arătarea Lui? Aici sau în viitor? Evident că aici. Căci acolo unde este păzirea întocmai a poruncilor, acolo e și arătarea Mântuitorului, și după arătare se ivește în noi și desăvârșita iubire. Dacă nu se întâmplă aceasta, nu putem nici crede, nici să-L iubim pe El cum se cuvine. Căci s-a scris: „Cel ce nu iubește pe fratele său, pe care-l vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu, pe Care nu-L vede?” (1 Ioan 4, 20). Nicidecum!

Învățătura și pilda Sfântului apostol Pavel – Cel ce nu poate să iubească e vădit că nu poate nici să creadă. Ascultă pe Sfântul Pavel spunând acestea: „Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea, dragostea. Iar mai mare decât toate este dragostea” (1 Cor. 13, 13). Dacă credința e legată de nădejde, iar nădejdea e urmată de

dragoste, cel ce nu are dragoste nu a dobândit nădejdea, iar cel lipsit de nădejde e vădit că e lipsit și de credință. Căci dacă nu există cauzele iubirii, cum poate exista iubirea? Precum fără temelie nu poate sta acoperișul casei, așa, fără credință și nădejde neîndoielnică, nu se poate afla iubirea de Dumnezeu în sufletul omului. Și cel ce nu are iubirea nu va avea nici un folos din celelalte virtuți și fără iubire nu se va folosi întru nimic, precum mărturisește însuși Sfântul Pavel în cele scrise. Iar despre vederea lui Dumnezeu încă de aici, ascultă iarăși pe Sfântul Pavel care zice: „Acum vedem ca în oglindă și ca în ghicitură, iar atunci, față către față” (1 Cor. 13, 12). Și iarăși: „Acum cunosc în parte, iar atunci voi cunoaște precum am fost cunoscut” (1 Cor. 13, 12). Dar acela era Pavel, zice acesta. Dar Pavel nu era întru toate om, asemenea nouă, pătimitor și împreună-rob cu noi? Dar cine este deopotrivă cu Pavel, o mândrile și lipsitele de minte – zice acesta –, că-l faci deopotrivă cu noi, oamenii? Dar nu noi, ci însuși Pavel strigă cu glas mare zicând: „Hristos a venit – auziți – să mântuiască pe păcătoși, dintre care cel dintâi sunt eu” (1 Tim. 1, 15). Deci el e primul dintre păcătoșii mântuiți. Fă-te tu al doilea, fă-te al treilea, fă-te la zecelea, fă-te, dacă voiești, de-un suflet cu miile și cu zecile de mii (Filip. 2, 2) și te numără împreună cu Pavel. Și atunci vei cinsti pe Pavel, cum zice el însuși: „Faceți-vă următori mie, precum eu lui Hristos” (1 Cor. 11, 1); și iarăși: „Am voit să fie toți ca mine” (1 Cor. 7, 7).

Dacă vrei, deci, să-l asculți pe Pavel, sau să-l cinstești, urmează-i, și fă-te și tu ca el prin credință. Și atunci îl vei cinsti cu adevărat și el te va primi pe tine și te va socoti ca pe slava sa și ca pe coroana laudei

sale (1 Tes. 2, 19). Căci în acest caz, convins de cuvintele lui și urmând lui, te-ai făcut și tu următor Lui ca și el. Iar de spui că e o necinstire a lui Pavel ca să se facă și altul deopotrivă cu el și de aceea neglijezi mântuirea ta, disprețuind-o, să știi că mai degrabă te va respinge ca pe unul ce te-ai abătut de la dreapta cugetare și de aceea se va scârbi de tine.

Voiesc să-ți dovedesc că mai mult îl vei cinsti pe el și-l vei bucura și-l vei slăvi, de vei putea să te faci chiar mai mare ca el și mai familiar lui Dumnezeu. Ascultă cum o afirmă el aceasta și o spune: „Aș fi dorit să fiu anatema de la Hristos pentru frații mei, rudeniile mele după trup” (Rom. 9, 3)³⁰³. El se învoiește să fie despărțit cu totul de Hristos, ca să te mântuiești tu. Și tu spui că se va socoti necinstit, dacă eu voi voi și mă voi sili să fiu ca el? Nu, frate, nu este pizmă la sfinții lui Dumnezeu, nu este întru ei poftă și dorință de președere, sau de slavă mai mare. Căci una este președerea în scaun și alta starea dorită și slava și bucuria și desfătarea iubită a celor ce s-au dovedit, din neam în neam, prieteni și prooroci ai lui Dumnezeu: să vadă pe Dumnezeu. Iar cei ce-L văd pe El sunt izbăviți de toată pizma. Ei nu pot să privească și să se întoarcă spre ceva din cele ale vieții de aici, sau spre altcineva dintre oameni, sau să cugete la ceva ce nu le e potrivit. De aceea ei și rămân în veac neschimbați și sunt de neîntors spre rău.

303. Între sfinți nu există pizmă. Fiecare dorește ca ceilalți să devină mai buni ca el. E ceva amestec în declarația Sfântului Pavel, care ar fi fost gata să-și piardă mântuirea sa pentru mântuirea rudeniilor sale după trup. Desigur aceasta nu se întâmplă în fapt. Chiar în această iubire totală față de alții, sfântul se arată ca legat de Hristos în mod indisolubil, dat fiind că și Hristos are aceeași iubire față de oameni.

Cunoștința proorocilor și a apostolilor – Dar te voi întreba, iar tu răspunde-mi cu înțelegere (Sir. 5, 14). De unde le știi acestea cei ce le-au scris? Și acum de unde le știe cel ce scrie? Spune tu, ca să nu-ți par iarăși că vorbesc pentru slava deșartă. Ale cui sunt aceste cuvinte? Gândește-te cu dreaptă judecată și te vei încredința și mă vei scăpa de discuții. Fără îndoială, sunt ale unui om, spui tu. Socotesc însă că nu prin auz se ajunge la vedere (Avac. 2, 2). Ci rămâi auzind și nicidecum văzând. Spui că aceste cuvinte sunt ale unui om? Dacă sunt ale unui om, poți spune fără îndoială și ale cărui fel de om. Fiindcă omul nu e în stare să cunoască sau să tălmăcească gânduri și dispoziții străine, ba nici măcar pornirile și stările animalului, sau starea lăuntrică a sufletului: „Căci nimeni nu știe ale omului, decât numai duhul omului care locuiește într-însul” (1 Cor. 2, 11).

Iar dacă omului îi este greu să cunoască bine stările și pornirile animalelor necuvântătoare, de unde și cum poate cunoaște cineva cele ale lui Dumnezeu, sau schimbarea și starea, ca să nu zic lucrarea ce se ivește în sfinți din vederea lui Dumnezeu? De altfel, dacă ale omului sunt cuvintele, ale lui sunt și înțelesurile. Iar înțelesurile în aceste cazuri nu trebuie numite înțelesuri, ci vederea celor ce sunt cu adevărat. Căci din vederea (contemplarea) acestora grăim. Trebuie să numim cele spuse mai degrabă descriere a celor văzute. Iar înțeles trebuie să numim gândul ce se naște în minte privitor la vreun lucru, sau o intenție fără existență reală, ca de pildă gândul de a face vreun bine sau rău care n-a fost încă făcut de noi și care de la înțeles trece în faptă. Deci înțelesul este începutul lucrului ce

se va face de către noi, după cuvântul: „Întâi gândește puterile îngerești și cerești și gândul se face faptă”³⁰⁴.

Întăietatea vederii – la seama că toate cuvintele și toată istorisirea noastră cu privire nu la niscăi lucruri care nu există și sunt nearătate, ci la cele ce sunt deja făcute sau au să se facă, ne vin mai degrabă din vederea și contemplarea lor. Tot cel ce istorisește despre vreun lucru oarecare, de pildă despre o casă sau oraș sau palat, sau despre rândulala și așezarea din el, sau despre vreun teatru și despre cele ce se petrec în ele, are neapărată nevoie să le vadă întâi și să afle cele din ele și apoi să grăiască cu socoteală și cu judecată. Ce înțelegere va avea el despre un lucru pe care încă nu l-a văzut; și de unde și-l va procura, ca să-l înfățișeze³⁰⁵? Spune-mi ce idee venită de la sine sau învățată, ce cugetare sau gândire, născocire sau judecată va afla ca să grăiască cum se cuvine despre cele ce nu le știe? E un lucru cu totul nerațional și un semn al lipsei de învățătură a vorbi cineva despre lucruri pe care nu le știe sau nu le-a văzut³⁰⁶. Dacă deci nimeni nu poate grăi

304. Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv.* 38, 9, P.G., 36, 320.

305. Iată că însuși Sfântul Simeon face o deosebire între înțelegerea sau înțelesul intelectual al lucrului fizic sau spiritual și „vederea” sau contemplarea lui, deși pe de altă parte atribuie „minții” și capacitatea contemplației „înțelegătoare” (νοερά), cum am văzut mai înainte și cum vom vedea în rândurile următoare. „Înțelesul”, „înțelegerea” (νόημα, νόσις) vin numai după „vedere” sau „contemplare”. Cele din urmă înseamnă contactul direct cu realitatea. Cu puțin mai înainte el atribuia același rol „simțirii”. În total, Sfântul Simeon, ca și ceilalți Părinți, vede în „minte” și în lucrarea ei „înțelegătoare” atât funcția intelectuală de sesizare a înțelesului, cât și pe cea „văzătoare”, „contemplativă”, sau de „simțire” a realităților „inteligibile”, obiective și ele.

306. Rațional cu adevărat e numai ceea ce e real.

sau istorisi despre cele văzute și pământești, dacă n-a fost însuși văzător al acelor lucruri, cum va putea grăi sau istorisi cineva despre Dumnezeu și despre lucrurile dumnezeiești și chiar despre sfinții și slujitorii lui Dumnezeu, ca să înfățișeze legătura deplină pe care aceia au avut-o cu Dumnezeu și ce este vederea lui Dumnezeu, care s-a produs în ei în chip de negrăit³⁰⁷? Aceasta (vederea) produce în chip „înțelegător” (νοερός) în inimile lor o lucrare de negrăit, deci cuvântul omenească nu dă putința de a spune ceva mai mult, dacă n-a fost luminat mai înainte de „lumina cunoștinței” (Osea 10, 12), potrivit cu porunca dată.

Iar când auzi de „lumina cunoștinței”, ca să te lămurim în toate, să nu presupui că e numai cunoștința celor spuse fără lumină. Căci n-a grăit numai de istorisire sau de cuvântul cunoștinței, ci de „lumina cunoștinței” sau de „cunoștința luminii”, adică de faptul că lumina aduce cunoștința în noi. Căci altfel nu poate cunoaște cineva pe Dumnezeu, decât în vederea (contemplarea) luminii trimisă din El. Când cineva istorisește unora despre vreun om sau despre vreun oraș, el vorbește către ei despre cele ce le-a privit și le-a văzut, iar cei ce ascultă, întrucât n-au văzut pe omul sau orașul despre care aud, nu pot cunoaște numai din auz cele privitoare la acel om sau la acel oraș, ca cel ce le-a văzut și le istorisește. Tot așa nimeni nu poate grăi despre Ierusalimul de Sus și despre Dumnezeu cel nevăzut, Care locuiește în el, despre slava și persoana

307. Aceasta nu înseamnă că numai sfinții care au avut vederi ale lui Dumnezeu pot vorbi despre El, ci numai că toți ceilalți trebuie să se bazeze pe ceea ce „au văzut” sfinții. Prin aceasta Sfântul Simeon afirmă primatul revelației lui Dumnezeu și al experienței întru sfințenie.

Lui și despre lucrarea și puterea Preasfântului Duh, deci despre lumină, dacă nu vede mai întâi însăși lumina cu ochii sufletului și nu cunoaște întocmai iluminările și lucrările Lui în sine însuși³⁰⁸. Dar și când aude din dumnezeieștile Scripturi pe cei ce au văzut pe Dumnezeu grăind prin ele, numai prin Duhul Sfânt e învățat despre ele. De aceea nici nu poate zice că a cunoscut pe Dumnezeu numai din auzirea aceasta. Căci pe Cel ce nu L-a văzut cum poate să-L cunoască³⁰⁹? Dacă singură vederea produce în noi cunoștința desăvârșită a celui văzut de noi oamenii, cum ar produce în noi numai auzirea cunoștința lui Dumnezeu? Dumnezeu e lumină și vederea Lui e ca o lumină³¹⁰. Deci în vederea luminii ne e dată prima cunoștință că există Dumnezeu, precum și cu privire la om întâi e auzirea despre el, apoi vederea, și în vederea lui e dată cunoștința că există omul despre care am auzit. Dar înțelesul celor spuse nu se oprește nici aici. Căci oricâte ți-ar spune

308. Sfântul Simeon pune în strânsă legătură „vederea” unui fenomen fizic sau spiritual (inteligibil) cu lumina emanată de ea.

309. Deci cei ce aud vorbind despre lucruri dumnezeiești pe cei ce le-au văzut nu sunt condamnați să rămână numai cu o cunoștință fără lumină sau fără contactul cu acele lucruri. Dacă au credință, lucrarea Aceluiași Duh, Care a iradiat din Dumnezeu în cei ce L-au văzut, iradiază și în ascultători, punându-i în contact nemijlocit cu realitatea lui Dumnezeu. Credința însăși e semnul lucrării Duhului Sfânt în ei, desigur nu fără bunăvoința lor. Astfel revelația se prelungește nu numai ca sumă de cunoștințe despre Dumnezeu și de la Dumnezeu, ci și ca experiență identică a realității lui Dumnezeu. În general, o cunoaștere adevărată fără vedere, sau fără verificare prin vedere, nu e posibilă.

310. Dacă auzul singur nu produce în noi cunoașterea deplină a unui lucru, nici vederea ca vedere nu produce această cunoaștere, ci vederea întrucât e vedere a luminii, adică a unei realități care în arătarea ei manifestă un sens, deci procură o cunoaștere.

cineva din auz despre un om, când îl vezi pe acesta, nu-l poți cunoaște întocmai numai din auz și nu te poți încredința că este însuși acela despre care ai auzit, ci sufletul tău e sfâșiat de îndoială și-l vei întreba pe el însuși sau pe altcineva care-l cunoaște, și numai atunci vei afla sigur că e însuși acela³¹¹.

Întocmai așa se întâmplă și în ceea ce privește pe Dumnezeu cel nevăzut. Când Îl vede cineva pe El descoperit, vede o lumină. Și se minunează, văzându-L. Cine e însă, nu știe îndată; dar nici nu îndrăznește să-L întrebe pe El. Cum L-ar întreba pe Cel la Care nici nu-și poate ridica ochii și pe Care nu-L poate vedea cât e de mare? Căci privește cu cutremur și cu frică multă, oarecum numai spre picioarele Lui, știind doar în general că Cel ce s-a arătat în fața lui este Cineva. Și dacă mai există cel care i-a povestit înainte despre acestea, ca unul ce a cunoscut mai înainte pe Dumnezeu, mergând la el îi spune: „Am văzut”. Și acela îl întreabă: „Ce ai văzut, fiule?” „O lumină dulce, părinte; o lumină de așa fel, că nu am destulă pricepere pentru a-ți spune cum e”. Și în vreme ce spune aceasta, inima lui saltă și palpită și se aprinde îndată de dorul Celui pe Care L-a văzut. Apoi începe iarăși să spună cu lacrimi fierbinți și multe: „Mi s-a arătat, părinte, acea lumină. Pereții chiliei mele au dispărut îndată și lumea a trecut, fugind, socotesc, de la fața ei (Ps. 67, 2). Am rămas numai eu,

311. Aici se pune și mai mult în relief insuficiența capacității de a face pe cineva cunoscut exact prin descriere. Această insuficiență îți apare mai ales când vezi pe cel descris. Există între descriere și vedere o incongruență. De aceea ai nevoie mai departe de cel ce ți-a descris pe cineva când acela apare, ca să-ți confirme că cel pe care-l vezi este chiar cel pe care ți l-a descris. E necesar un acord între mai mulți pentru stabilirea identității a ceea ce e văzut.

într-o însoțire cu lumina singură. Nu știu, părinte, de era și trupul meu atunci acolo. De am ieșit din el, nu știu, dar atunci nu știam de port trup și de sunt îmbrăcat în el. Aveam o bucurie de negrăit, care mă însoțește și acum și o iubire și un dor mare, încât s-au pornit din mine valuri de lacrimi în râuri, ca și acum, precum vezi". Acela, răspunzându-i, zice: „E Acela, fiule". La acest cuvânt, el Îl vede din nou și puțin câte puțin se curățește deplin, iar curățindu-se, capătă îndrăzneală și-L întreabă pe Acela și zice: „Dumnezeul meu, Tu ești?" Și Acela îi răspunde și zice: „Da, Eu sunt Dumnezeu care M-am făcut om pentru tine. Și iată te-am făcut pe tine precum vezi, și te voi face dumnezeu"³¹².

După ce va fi petrecut mai mult timp plângând, căzând la pământ și smerindu-se, începe să cunoască puțin câte puțin pe Dumnezeu. Și, ajuns aici, cunoaște „voia Lui cea sfântă și bineplăcută și desăvârșită" (Rom. 12, 2). Căci dacă nu-L vede pe El, ca să spun iarăși, nici nu poate să-L cunoască. Și dacă nu-L cunoaște pe El, cum va putea cunoaște voia Lui cea sfântă³¹³? Căci dacă privitor la oameni e cu neputință aceasta, cu atât mai mult privitor la Dumnezeu. De aceea, înaintând și ajungând din ce în ce mai familiar lui Dumnezeu, din cele ce se fac de către Dumnezeu cu el cunoaște și cele ce le-a făcut cu toți sfinții de mai înainte și câte le va face cu cei ce vor urma. Iar despre cununile și răs-

312. Conform Sfântului Maxim Mărturisitorul, *Capete gnostice II*, 25, P.G., 90, 1163-B.

313. Nu e vorba numai de voia generală a lui Dumnezeu, pe care o deducem cu mintea, ci de voia Lui din acel moment, voie care vrea ceva potrivit aceluia moment atât cu cel care trebuie să împlinească această voie, cât și cu cei pentru care trebuie să împlinească voia lui Dumnezeu.

plătirile viitoare e învățat, fiind călăuzit tainic de Dumnezeu însuși, cunoscând că acestea sunt mai presus de minte, de cuvânt și de înțelegere. Mai mult decât aceasta, el își dă seama limpede cum vor fi el și, împreună cu el, toți sfinții după înviere. Dar nu le primește acestea acum, măcar că unii au socotit cu răutate că noi o spunem aceasta. Căci dacă am presupune că luăm acum totul, atunci, după ei, negăm și învierea însăși împreună cu judecata și cu răsplătirea, și lepădăm cu voia nădejdea celor viitoare. Dar noi nu gândim și nu vorbim așa, ci supunem cu hotărâre anatemei și pe cei ce afirmă aceasta. Noi mărturisim și zicem deci că primim și acum cu măsură o arvună (2 Cor. 1, 22) a bunătaților, dar totul nădăjduim să-l luăm după moarte, precum s-a scris: „Acum cunosc din parte; iar când va veni totul, atunci ceea ce e din parte va înceta” (1 Cor. 13, 12, 10). Și în alt loc: „Și acum suntem copii ai lui Dumnezeu și încă nu s-a arătat ce vom fi; dar știm că atunci când se va arăta, asemenea Lui vom fi” (1 Ioan 3, 2).

Și ca să prefacem cuvântul în întrebări și răspunsuri, să ne facem că întrebăm pe cel ce a spus aceasta: „De unde știi, preaiubite prieten al lui Hristos, că vei fi asemenea Lui? Spune-ne, de unde?” „De la Dumnezeu, zice, pe Care ni l-a dat nouă (1 Ioan 3, 24); de la Acesta cunoaștem că suntem copii ai lui Dumnezeu și că Dumnezeu însuși este întru noi, pentru că El însuși mi-a spus acestea cu un glas tainic”. Dar să revenim la tema noastră.

Înțeles și înfățișare – Am spus prima dată mai sus că numele de *înțeles* trebuie să fie întrebuințat când se naște în mintea noastră ideea despre un oarecare lucru bun sau rău, de pildă, ca să dobândesc ceva, sau să fac un rău, sau un bine cuiva; iar *înfățișare* și nu *în-*

teles înseamnă a grăi despre lucruri care s-au săvârșit deja, sau au fost văzute. Apoi am spus iarăși: Cum poate vorbi cineva despre lucruri, sau orașe, sau teatre pe care nu le-a văzut, sau cum poate descrie înfățișările sau chipurile, sau pozițiile lor? Iar dacă totuși ar grăi despre ele, cu dreptate ar fi numit de către cei ce-l aud scornitor de mituri. Proorocii și apostolii, care spun despre ziua Domnului și despre slăvita și înfricoșătoarea Lui venire – că va veni ca un fur noaptea (2 Petru 3, 10; 1 Tes. 5, 2) și ca durerea celei ce are să nască (1 Tes. 5, 3) și că în foc se va descoperi (1 Cor. 3, 13) –, de unde au aflat acestea ca să le spună? Fără îndoială, sau le-au auzit de la cineva sau au fost ei înșiși văzători ai zilei aceleia. Căci cum au putut spune ceea ce n-au văzut sau n-au auzit pe alții spunându-le? Iar dacă au auzit, spune-mi de la cine? Căci ei nu spun totdeauna că le-au văzut ei înșiși și de aceea au spus, ci că au auzit. Spune-mi deci, dacă știi, de unde le-au aflat acestea? Iar dacă nu știi ce să spui, ascultă și cunoaște că au aflat acestea de la Duhul Sfânt, cum le-a spus și Domnul: „Iar când va veni Mângâietorul, Duhul Sfânt pe Care îl va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța pe voi toate și vă va aduce aminte toate câte vi le-am spus vouă” (Ioan 14, 26; 15, 26). Iar că și cele ce nu li le-a spus lor Hristos i-a învățat Duhul și li le-a spus când a venit, o spune Același: „Încă multe am a vă spune vouă, dar nu le puteți purta. Dar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul. Că nu va grăi de la Sine, ci câte le va auzi le va grăi și cele viitoare va vesti vouă” (Ioan 16, 12-14). Ai aflat de unde au învățat cei ce au scris despre ziua aceea și despre arătarea Domnului și despre cele rânduite să vină celor păcătoși și celor dreți? Tot așa de-

spre toate celelalte care nu se văd ne-au scris ei, ca unii ce le-au văzut, luminați prin Duhul.

Prezența Duhului – Dar răspunde-mi la întrebarea: Ce este Sfântul Duh? Dumnezeu, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, după mărturisirea cea de obște. Tu deci, urmând dogmelor Bisericii, zici la fel că Acesta e Dumnezeu. Deci zicând și cugetând că Acesta e Dumnezeu adevărat, Care purcede din Dumnezeu adevărat, recunoști că cei ce au pe Duhul Sfânt au, după mărturisirea de obște, pe Dumnezeu însuși rămânând pururea în ei, așa cum a spus Hristos către apostoli: „Iar dacă Mă iubiți pe Mine, veți păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă, ca să rămână cu voi în veac” (Ioan 14, 15-16). Iată deci că ai fost învățat că Duhul rămâne și locuiește veacuri nesfârșite. Căci spunând: „ca să rămână cu voi în veac”, arată că va fi veșnic și fără sfârșit cu ei și că e în chip nedespărțit cu ei în timpul de acum și în veacul viitor. Dar că dumnezeieștii apostoli și toți câți L-au primit au și văzut pe Duhul Sfânt, ascultă ceea ce urmează: „Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede pe El, nici nu-L cunoaște, dar voi îl cunoașteți și la voi rămâne” (Ioan 14, 17). Și ca să cunoști că și pe Hristos îl văd cei ce-L iubesc pe El și păzesc poruncile Lui, ascultă pe Domnul însuși zicând: „Cel ce are poruncile Mele și le păzește pe ele, acela este care Mă iubește. Iar cel ce Mă iubește pe Mine iubit va fi de Tatăl Meu și Eu îl voi iubi pe el și Mă voi arăta lui” (Ioan 14, 21).

Cunoscut fie deci tuturor creștinilor că Hristos e nemincinos și Dumnezeu adevărat și că Se arată, după mărturisirea cea de obște, celor ce-și arată iubirea față de El prin păzirea poruncilor Lui. Căci aceasta a spus-o

El însuși. Iar prin arătarea Sa, El le dăruiește pe Însuși Duhul Sfânt și prin Duhul Sfânt iarăși El însuși și Tatăl Său rămân în chip nedespărțit cu ei. Iar unii ca aceștia nu grăiesc nimic de la ei. Cel ce spune că aceștia grăiesc ceva de la ei spune că e cu puțință ca, precum un om știe cele ale omului, la fel oamenii să știe cele ale lui Dumnezeu³¹⁴. Dar atunci socotesc, fără îndoială, pe cei ce declară că grăiesc de la Duhul Sfânt născocitori de mituri, ca pe unii ce nu sunt învățați de Duhul. Pe de altă parte ei spun că aceștia învață pe alții despre cele pe care nu le-au văzut sau auzit, din propriile lor raționamente. Dar trebuie știut că dacă aceștia trăiesc în conglăsuire cu de-Dumnezeu-purtătorii-părinți de mai înainte, vorbesc și ei în Duhul Sfânt și cei ce nu cred lor, sau îi bârfesc, păcătuiesc față de Cel ce grăiește prin ei.

Ai fost învățat însă, iubitule, că Împărăția cerurilor este înlăuntrul tău (Luca 17, 21), dacă voiești, și toate bunătățile veșnice sunt în mâna ta. Grăbește-te deci să vezi și să iei și să dobândești în tine însuți bunătățile ce-ți sunt rânduite și să nu te lipsești de ele prin închipuirea că le ai. Plângi, cazi la pământ; zi și tu acum, ca odinioară orbul (Luca 18, 35): „Miluiește-mă, Fiule al lui Dumnezeu și deschide-mi ochii sufletului, ca să văd Lumina lumii (Ioan 9, 5), adică pe Tine, Dumnezeule, și să mă fac și eu fiu al zilei (1 Tes. 5, 5) dumnezeiești, și nu mă lăsa, Bunule, nepărtaș de dumnezeirea Ta. Arată-mi-Te, Doamne, ca să cunosc că m-ai iubit ca pe unul ce am păzit dumnezeieștile Tale porunci, Stăpâne. Trimite pe Mângâietorul, îndurător, și peste mine, ca să mă învețe cele privitoare la Tine și să-mi vestească mie cele ale Tale, Dumnezeule al tuturor. Luminează

314. Pe baza simplei judecăți, în sensul teologiei occidentale.

asupra mea lumina cea adevărată (Ioan 1, 9), Preamilostive, ca să văd slava Ta, pe care ai avut-o înainte de a fi lumea (Ioan 17, 5) la Tatăl Tău. Rămâi, cum ai zis, și întru mine, ca și eu să mă fac vrednic să rămân întru Tine în chip conștient și să Te dobândesc în chip conștient întru mine. Binevoiește să iei chip în mine (2 Cor. 3, 18; 1 Tes. 4, 1), Tu, Cel nevăzut, ca văzând frumusețea Ta neapropiată, să port, Dumnezeuule ceresc, chipul Tău și să uit toate cele văzute. Dă-mi slava Ta, pe care Ți-a dat-o Ție, Preamilostive, Tatăl, ca să mă fac asemenea Ție ca toți slujitorii Tăi, dumnezeu după har, și să fiu împreună cu Tine neîncetat, acum și pururea și în veacurile nesfârșite. Amin."

Îndemn – Da, fratele meu iubit, crede și fii convins că așa și aceasta este credința noastră. Crede, frate, că aceasta este a te naște din nou (Ioan 3, 5) și a te reînnoi și a viețui în Hristos. Sau nu auzi pe marele Vasile spunând în cuvântul său de îndemn la Florii: „Nu dorești, omule, să te vezi pe tine însuși ajuns din bătrân tânăr?” (*La Sf. Botez*, P.G., 31, 432 D). Și pe Pavel: „De e cineva în Hristos, e făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate noi s-au făcut” (2 Cor. 5, 17). Despre care „toate” se vorbește? Spune-mi. Oare s-a schimbat cerul sau pământul? Oare soarele sau stelele sau marea? Sau s-a făcut nou și proaspăt ceva din cele ce se văd? N-o pot spune aceasta. Ci către noi și pentru noi a spus aceasta. Căci fiind morți, înviem la viață; stricăcioși, ne mutăm la nestricăciune; muritori, ne preschimbăm spre nemurire; pământești, ne facem cerești; trupești și având nașterea din trup, ne facem duhovnicești, născuți din nou și rezidiți în Duhul Sfânt.

Acestea sunt, deci, fraților, zidirea nouă în Hristos. Acestea se săvârșesc și se fac în fiecare zi cu creștinii

adevărați și aleși, care se fac părtași în chip conștient de toate acestea în parte, încă în trup fiind, cum am spus adeseori. Mai mult, ei nădăjduiesc să le moștenească acestea și după moarte în chip deplin și neîndoielnic, ajungând întregi în bunătățile întregi, de care s-au împărtășit aici. Căci suntem învățați fără încetare că mâncăm și bem pe Hristos, că-L îmbrăcăm și-L vedem și iarăși că suntem văzuți de El; și știm că-L avem în noi și noi rămânem în El, că El e sălășluit în noi și noi sălășluiți în El, că El ni se face nouă casă și noi casă Lui, că noi suntem fii ai Lui și El se face Tatăl nostru; și că El e lumină și luminează în întuneric (Ioan 1, 5). Apoi mai zicem că noi Îl vedem pe El, după cuvântul „poporul ce se afla în întuneric a văzut lumină mare” (Is. 9, 1). Dar dacă toate acestea și celelalte le învățăm din dumnezeieștile Scripturi, precum s-a arătat, că se petrec în noi în timpul de față al vieții de aici, dar spunem că nu se petrec în noi nicidecum, sau se petrec, dar în chip tainic și fără să simțim, fără să cunoaștem nimic din acestea, prin ce ne deosebim de cei morți?

Nu vă predați pe voi unei astfel de credințe, ca să nu coborâți în prăpastia pierzaniei. Chiar dacă până acum n-ați nădăjduit să câștigați o simțire a acestor feluri de bunătăți și de aceea nu ați căutat-o, cel puțin de acum înainte, odată ce credeți că acestea sunt adevărate și în conglăsuire cu dumnezeieștile Scripturi, trecând prin toate acestea, fiți încredințați că pecetea Sfântului Duh (Efes. 1, 13) ni s-a dat încă de aici în chip conștient celor ce credem. Și odată ce credeți, alergați, așa ca să luați (Filip. 3, 12), luptați-vă, dar nu ca bătând aerul (1 Cor. 9, 26). Și pe lângă acestea, „cereți și vi se va da; bateți și vi se va deschide” (Matei 7, 7), fie aici, fie în veacul viitor. Deocamdată primiți învățătura, deo-

camdată pocăiți-vă, faceți ascultare, postiți, plângeți, rugați-vă. Prin acestea și prin unele ca acestea alergați, străduiți-vă, urmăriți, căutați, bateți, cereți, neîntorcându-vă spre nimic altceva, până ce veți lua, până ce veți apuca, până ce veți primi, până vi se va deschide și veți intra, până veți vedea înlăuntrul camerei de nuntă pe Mirele, până veți auzi: „Bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune” (Matei 25, 21), până vă veți face fii ai luminii și fii ai zilei. Dar înainte de a fi văzut și luat și pătimind acestea, să nu vă amăgiți pe voi înșivă și să socotiți pe nedrept că sunteți ceva, nefiind nimic (Gal. 6, 3). Și să nu vă închipuiți, fiind căzuți din conștiință, că sunteți duhovnicești, înainte de a fi luat pe Duhul Sfânt. Să nu vă grăbiți, din această pricină, a primi, fără înțelepciune, gânduri străine și să urcați la egumenii și la posturi de conducere și să vă apropiați de preoție fără frică, și să vă dedați fără rușine la zeci de mii de uneltiri pentru a ajunge la mitropolii și la episcopii, ca să păstoriți poporul Domnului. Ci, rogu-vă, luați aminte la voi, cugețând la cele de Sus, căutând cele de Sus și dorind cele de Sus, neîngrijindu-vă de nimic din cele pământești, înainte de a-L fi luat pe Acela.

Da, rog iubirea voastră, să disprețuim toate relele văzute; să ne scuturăm de toate cele trecătoare, să ne scârbim de toate cele pătimase și vătămătoare, ca să dobândim atât bunătățile cele de aici, cât și pe cele viitoare în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte și cu Preasfântul și Bunul și de viață făcătorul Său Duh, Luminii celei întreit una, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

NICHITA STITHATUL

Viața Cuviosului Nichita Stithatul

Nu există o biografie veche a lui Nichita Stithatul, căci nimeni nu i-a scris viața, cum a scris-o el pe a Sfântului Simeon Noul Teolog, părintele său duhovnicesc. De aceea, chiar datele principale ale vieții lui nu se pot reconstitui decât cu aproximație. La această reconstituire ajută pentru prima fază a vieții lui Nichita Stithatul însăși *Viața Sfântului Simeon*, scrisă de el. Discuția lui cu cardinalul Humbert, cu ocazia proclamării despărțirii Bisericii de Apus de cea de Răsărit, la 1054, este un alt punct de reper pentru viața lui. Iar unele elemente din scrierile lui Nichita Stithatul, alcătuite la bătrânețe, permit unele concluzii aproximative, referitoare la partea din urmă a vieții lui.

O dată sigură indicată de Nichita Stithatul în *Viața Sfântului Simeon*, care ajută la stabilirea datei aproximative a nașterii sale, este anul 1022, ca an al morții Sfântului Simeon Noul Teolog. Nichita Stithatul spune că la această dată de-abia începuse să apară puful bărbii sale, deci putea să aibă vreo 17 ani. Ar urma deci că s-a născut pe la 1005³¹⁵.

315. *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, publicată de I. Hausherr, S. J., în *Orientalia Christiana Periodica*, vol. XII, nr. 45, 1928, p. 193, n. 133. Deducerea acestui an al nașterii o face J. Darrouzès A. A. în *Nicétas Stethatos, Opuscles et Lettres, Sources chrétiennes*, 81, 1961, Introducere, p. VIII.

Nichita ne informează în *Viața Sfântului Simeon* că a intrat în Mănăstirea „Studion” la vârsta de 14 ani, deci pe la 1019 și că a stat în legătură apropiată cu Sfântul Simeon, înainte de moartea lui, vreo 2-3 ani. Sfântul Simeon, deși reabilitat, trăia în mănăstirea „Sfânta Marina”, întemeiată de el. În acest timp, Sfântul Simeon compunea *Imnele dragostei dumnezeiești*, pe care le dădea lui Nichita ca să le copieze. Sfântul Simeon i-a dat lui Nichita sarcina să-i editeze scrierile³¹⁶.

Nichita a neglijat sarcina aceasta, până ce nu i-a fost reamintită de Sfântul Simeon însuși, într-o viziune, la 13 ani după moartea lui, deci la 1035. Darrouzès socotește că Nichita a purces imediat după acea dată la editarea scrierilor Sfântului Simeon și apoi la scrierea *Vieții* lui³¹⁷. Hausherr socotește că această *Viață* a fost alcătuită după 1052, când la 30 de ani după moarte, osemintele Sfântului Simeon au fost aduse în mănăstirea „Sfântul Mamas”, de unde fusese exilat în timpul vieții. Căci în *Viața Sfântului Simeon* se cuprinde și evenimentul aducerii osemintelor lui, care a avut loc, cum am spus, la 1052³¹⁸. Hausherr crede chiar că *Viața* a fost scrisă după iunie 1054, căci prezintă mutarea moaștelor Sfântului Simeon ca un eveniment mai vechi. Faptul că în ea nu se află nici o

316. I. Hausherr, *Viața Sfântului Simeon...*, n. 135 și 131, p. 199, 189 și Introd., p. XXIII. J. Darrouzès, Symeon le Nouveau Théologien, *Traité théologiques et étiques*, tom. I, Introd., p. IX, în *Sources chrétiennes*, 122, 1966.

317. J. Darrouzès, Nicétas Stethatos, *Opuscles et Lettres*, p. VIII.

318. I. Hausherr, *Viața Sfântului Simeon...*, p. 187, n. 129; Introd., p. XVII.

aluzie la disputa lui Nichita cu Humbert, ar dovedi că Nichita ar fi retractat opoziția sa față de Humbert așa cum pretinde Humbert însuși³¹⁹, sau că scrierea lui contra lui Humbert ar fi fost în versiunea ei originală foarte moderată³²⁰.

Mai probabil ni se pare că această *Viață* e scrisă între martie 1052 și iunie 1054, sau că, dacă a fost scrisă după aceea, Nichita n-a socotit de bine să amestece în ea elemente din viața proprie, prea străine de viața Sfântului Simeon.

După editarea operei Sfântului Simeon Noul Teolog și alcătuirea *Vieții* lui și după participarea la disputa cu Humbert, la 1054, Nichita a continuat activitatea sa teologică până la adânci bătrâneți. În *Mărturisirea de credință*, compusă puțin înainte de moartea sa, Nichita se prezintă ca egumen al mănăstirii „Studion” și în același timp ca extrem de bătrân³²¹. În această calitate ar fi alcătuit pentru mănăstirea sa o nouă rânduală (Hypotyposis), după Teodor Studitul³²². Scrierea aceasta se cuprinde în același manuscris ca și prima. În cazul că a deținut de fapt postul de egumen al mănăstirii „Studion” – și nu e nici un motiv să ne îndoim – data extremă pentru moartea lui ar fi anul 1092, căci la acel an postul de egumen al mănăstirii „Studion” e deținut de un Ioan. Având în vedere că la 1076 semna ca egumen al acestei mănăstiri Cosma, egumenatul lui Nichita ar cădea cândva între 1076 și 1092³²³.

319. Humbert, *Commemoratio brevis*, P.G., 143, 1001.

320. I. Hausherr, *Viața Sfântului Simeon...*, Introd., p. XX.

321. Editată de Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. 444-463.

322. P.G., 127, 973 D.

323. J. Darrouzès, Nicétas Stéthatos..., p. X.

Scrierile Cuviosului Nichita Stithatul

Unele din scrierile lui Nichita Stithatul au caracter polemic, altele aghiografic, altele teologic, cu accentuată notă duhovnicească; altele au cuprins liturgic. La acestea mai trebuie adăugate scrisorile sale. Scrierilor polemice aparțin cele trei tratate contra latinilor: *Dialogul*, *Antidialogul* și *Sinteza despre Filioque*³²⁴. Tot din scrierile polemice fac parte *Cuvântările împotriva armenilor*. În cod. Mosquensis 433, f. 171 v-190 v se cuprind patru din ele. O a cincea a publicat Hergenrother în: *Monumenta graeca ad Photium... pertinentia*, Ratisbonae, 1869, p. 139-154. Darrouzès crede că ele sunt anterioare tratatelor împotriva latinilor, deoarece se poate stabili un raport între ele și o cuvântare a lui Eutimie de Peribleptos, scrisă probabil pe la 1050³²⁵.

Dintre celelalte scrieri ale sale menționăm întâi pe cele aghiografice. Pe lângă *Viața Sfântului Simeon*, publicată în forma ei scurtă, în care s-a păstrat, de Haus-herr în *Orientalia Christiana*, vol. XII, nr. 45, 1928, mai există o apărare a Sfântului Simeon, *Contra acuzatorilor Sfântului*, păstrată fragmentar în manuscrisul Ivron 388. Ea e citată în prefața la *Imnele dragostei dumnezeiești*, și e compusă tot de Nichita (P.G., 120, 310-311). Dintre scrierile teologico-duhovnicești fac parte *Cele trei sute capete practice, naturale și gnostice* (P.G., 120, 851 ș.u. și *Filocalia greacă*, 1893, vol. II,

324. Editate în tom. II al lucrării lui Anton Michel: *Humbert und Kerularies. Quellen und Studien zum Schisma des XI Jahrhunderts*, Paderborn, 1930.

325. J. Darrouzès, Nicétas Stéthatos..., p. IX-X.

p. 175-226). Aceasta e scrierea cea mai cunoscută a lui Nichita.

Tot dintre scrierile teologice fac parte tratatele: *Despre suflet*, *Despre rai*, *Despre ierarhie*, publicate de P. Hristou, G. Saccos și G. Mantzarides în Salonic, în 1957: Νικήτα Στηθάτου, Μυστικὰ εὐγγράμματα și, după aceștia, în limba greacă și în traducere franceză de J. Darrouzès, Nicéas Stethatos, *Opuscules et Lettres*, p. 56-152, 154-227 și 292-365. O altă scriere, *Despre limite*, e publicată pentru prima dată de Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. 366-411. Tratatele *Despre suflet* și *Despre rai* sunt constituite în proporție de două treimi din extrase din Sfântul Ioan Damaschin³²⁶.

Scrierea *Despre suflet* se referă deseori la *Cele 300 de capete*, reproducând unele din ele. Deci a fost scrisă după ele. Cam în aceeași perioadă cu scrierea *Despre suflet* a fost alcătuită cea *Despre rai* și cea *Despre ierarhie*, alcătuiind împreună un fel de trilogie. Toate trei aparțin unei perioade mai timpurii din viața lui Nichita, care a urmat după editarea scrierilor și a *Imnelor Sfântului Simeon*³²⁷. În perioada cea mai târzie a vieții sale, Nichita a alcătuit *Mărturisirea de credință* și *Tratatul despre limite*. Faptul că *Tratatul împotriva iudeilor*³²⁸ e vecin în manuscrisele care l-au transmis cu cele două scrieri amintite, îl face pe Darrouzès să plaseze alcătuirea lor în aceeași perioadă³²⁹.

Scrierilor liturgice le aparțin: *Despre brâul diaconilor*, *Despre salutarea cu mâinile* și *Despre Aliluia treptelor*

326. J. Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. XXXVI.

327. J. Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. XIX.

328. Editat de J. Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. 412-443.

329. J. Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. XIII.

(aflate în ms. Mosquensis 467). Cea dintâi dintre ele pare să stea în legătură cu reproșul ce-l făcea patriarhul Petru de Antiohia, încă înainte de 1054, patriarhului Cerularie, că admite diaconilor studii să poarte brâul.

Ar trebui să mai existe o mare colecție de *scrisori* ale lui Nichita, pentru că „scrisorile” publicate de Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. 228-291, sunt luate din „a treia sută de scrisori”³³⁰.

Nichita Stithatul se resimte de influența Sfântului Simeon Noul Teolog în convingerea despre rolul mare ce-l are Sfântul Duh în urcușul duhovnicesc al credinciosului, ca și în convingerea că propovăduirea este încoronarea acestui urcuș. Darrouzès spune: „Dar Nichita pare să fi avut un temperament cu totul diferit de al lui Simeon; el e cu mult mai iubitor de construcții logice, de simetrie, de ordine în expunere, cum dovedește alcătuirea organizată a tratatelor sale și recurgerea la raționament. Simeon este, dimpotrivă, cu mult mai entuziast, mai plin de imaginație și mai mistic”.

Totuși nu trebuie accentuată prea mult deosebirea între Sfântul Simeon Noul Teolog și Nichita. Deosebiră e mai mult de exprimare decât de conținut. Nichita folosește mai mult categoriile intelectuale, filosofice, pe când Sfântul Simeon e mai pastoral, mai predicatorial, mai direct în exprimarea trăirii sale. La Sfântul Simeon simțirea e atât de puternică, încât ea se revarsă chiar în exprimare, pe când la Nichita e mai prelucrată în categorii intelectuale. Dar Nichita redă foarte fidel gândirea Sfântului Simeon, ca și tradiția Părinților mai vechi, păstrată și la Sfântul Simeon. Căci această tradiție devenise un bun comun în teologia timpului său.

330. J. Darrouzès, Nicéas Stethatos..., p. 228-291.

Dar Nichita se resimte și de preocupările în controver-
sele timpului său. Din acest punct de vedere el ne
oferă o imagine destul de fidelă a acestui timp³³¹.

Publicăm în acest volum, pe lângă cele 300 de
capete, o traducere românească a *Vederii Raiului*, căci
în ea avem într-o formă sistematică doctrina pozitivă
despre cosmos a Sfântului Grigorie de Nyssa, a Sfântu-
lui Maxim Mărturisitorul și a Sfântului Ioan Damaschin,
despre putința transfigurării cosmosului prin omul eli-
berat de patimi. Nichita Stithatul pune astfel în mod
sistematic în lumină legătura dintre urcușul duhovni-
cesc al omului credincios și transfigurarea cosmosului.

331. J. Darrouzès, Nicétas Stethatos..., p. XXXVI, XXXIX.

**CELE 300 DE CAPETE DESPRE FĂPTUIRE,
DESPRE FIRE ȘI DESPRE CUNOȘTINȚĂ
ALE PREACUVIOSULUI NICHITA STITHATUL,
MONAHUL ȘI PRESBITERUL
DIN PREASFÂNTA MÂNĂSTIRE A STUDIȚILOR,
UCENICUL SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG**

Suta întâi a capetelor despre făptuire

1. Socotesc că patru sunt cauzele virtuților îmbinate în treimea desăvârșită, care au mișcat la această scriere de folos pe cel ce, pornit de la cea de la început, a trecut de curând de cea de la mijloc și a ajuns la treimea teologiei tainice. Cea dintâi este libertatea, adică nepățimirea sufletului, care a înaintat de la lucrarea ostenitoare la contemplarea naturală a zidirii și de acolo a intrat în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu³³². A doua, curăția minții prin lacrimi și rugăciune, din care se naște cuvântul harului și izvorăsc undele înțeleșurilor. A treia este sălășluirea Sfintei Treimi în noi, din Care ies revărsările de lumină ale Duhului spre folosul fiecăruia din cei curățiți, pentru dezvăluirea tainelor Împărăției cerurilor și pentru descoperirea vistierilor lui Dumnezeu ascunse în suflet³³³. A patra este trebuința care silește pe tot cel ce a luat talantul cuvântului cunoștinței să-l propovădu-

332. Acestea sunt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc.

333. A doua corespunde cu a doua din treimea amintită, iar a treia, cu a treia din ea.

iască³³⁴, dată fiind amenințarea lui Dumnezeu, Care zice: „Slugă vicleană și leneșă, trebuia să dai argintul meu zarafilor și eu, venind, aş fi luat al meu cu do-bândă” (Matei 25, 27). De aceasta temându-se și David, a zis: „Iată, buzele mele nu le voi împiedica, Doamne, Tu știi; dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea; adevărul Tău și dreptatea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta și adevărul Tău de la adunare multă” (Ps. 39, 12-13).

2. Începutul vieții după Dumnezeu este fuga totală de păcatul din lume, tăgăduirea voilor sufletului și mutarea cugetului pământesc, prin care, înălțându-ne spre cugetul dumnezeiesc, ne facem din trupești duhovnicești, omorâți lumii cu trupul și înviați cu sufletul și cu duhul, întru Hristos.

3. Cunoștința nemincinoasă a sufletului despre Dumnezeu, credința simțită cu disprețuirea celor vă-

334. Această a patra treaptă e și o încununare a celor trei amintite. Treimea desăvârșită a treptelor duhovnicești este: făptuirea, contemplația în duh a creațiunii și cunoștința mai presus de cunoaștere a Sfintei Treimi. Cel ce a ajuns la treapta din urmă nu e scutit de propovăduire, ci de-abia lui i se impune cu o necesitate supremă. Cea dintâi dintre aceste trepte este însuflețită de aspirația spre nepătimire și ajunge la ea; a doua este condusă de voința de curăție și ajunge la ea; a treia tinde spre sălășluirea Sfintei Treimi în suflet și ajunge la ea; a patra este necesitatea simțită de suflet de a propovădui cunoștința de Dumnezeu la care a ajuns. Aceasta este o preocupare esențială pentru Nichita. Toate aceste patru cauze și ținte se află concentrate în cel ce a ajuns la sălășluirea Sfintei Treimi în el. Toate îl îndeamnă deci la comunicarea cunoștinței la care a ajuns. Pentru că sunt aspirații și ținte atinse, ele sunt în același timp cauze ale virtuților amintite și virtuțile înseși. Dar aceste virtuți sunt și cauze care mișcă pe cel ce a depășit treapta de mijloc să comunice sau să mărturisească cunoștința sa despre Dumnezeu.

zute, și făptuirea virtuții, despărțită de toată iubirea de sine, sunt, după Solomon, frânghia întreită care nu va fi ruptă degrabă de duhurile răutății.

4. Prin credință nădăduim să primim răsplățile ostanelilor; de aceea și purtăm cu ușurință ostanelile virtuților. Iar încredințați de Duhul dumnezeiesc, zburăm cu dragoste către Dumnezeu.

5. Când suntem supărați de gânduri necurate, încă nu ne aflăm de partea celor ce lucrează cele rele. Acolo ne aflăm numai când sufletul s-a moleșit din încordarea lui, și mintea, din pricina unei viețuiri desfrânate și fără grijă, are năluciri tulburi și cețoase, iar ostanelile virtuții lipsesc din pricina lenevirii la rugăciune și la cugetarea la Dumnezeu. Atunci, chiar dacă nu lucrăm cele rele, luăm loc în rândul celor ce s-au rostogolit de bunăvoie în plăceri.

6. Când frânele simțurilor conducătoare slăbesc, îndată se stârnește răscoala patimilor și se mișcă lucrarea simțurilor supuse aceloră³³⁵. Pornirea dobitocească a acestor simțuri, dezlegate din lanțurile înfrânării, e prinsă de pricinile patimilor și paște în ele ca în niște pășuni aducătoare de moarte. Aceasta cu atât mai mult, cu cât dezlegarea se prelungește mai multă vreme. Căci pornirea aceasta nu rabdă să fie oprită de la împărtășirea de cele pe care le dorește prin fire, odată ce a fost slobozită din frâne.

7. Dintre simțuri, unele sunt raționale, ca vederea și auzul, și mai înțelepte și mai călăuzitoare decât cele-

335. Simțurile superioare (văzul, auzul) nu trebuie să se lase scăpate din frâna rațiunii prezente în ele. Căci atunci vor fi scăpate din frâu și simțurile inferioare, care nu pot fi înfrânate decât prin mijlocirea înfrânării simțurilor superioare.

lalte. Iar altele sunt neraționale și dobitocești, slujind cele raționale, ca gustul, mirosul, pipăitul. Căci întâi vedem și auzim și apoi, mișcați de rațiune, ne atingem de lucrul din față, îl mirosim și îl dăm gustului. Cele trei simțuri din urmă sunt foarte dobitocești și cu totul supuse celorlalte două. De aceea pentru ele ostenesc, cu deosebire, animalele și fiarele cele mai lacome și mai pornite spre împreunare. Toată ziua și toată noaptea, acestea caută nesăturate după mâncare, sau se reped spre împreunare.

8. Cel ce strămută lucrările simțurilor din afară spre simțirile dinlăuntru – de pildă, vederea spre mintea care privește lumina vieții; auzul, spre înțelegerea sufletului; gustul, spre puterea deosebitoare a rațiunii; mirosul, spre cunoașterea minții; iar pipăitul îl strămută spre starea de veghe a inimii – acela petrece viață îngerească pe pământ. El este și e văzut ca om între oameni, dar petrece și e cunoscut ca înger între îngeri.

9. Prin mintea, care vede lumina vieții dumnezeiești, primim cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu; prin înțelegerea sufletului orânduim cu pricepere treptele gândurilor în inimă, deosebind pe cele mai rele de cele mai bune. Prin puterea de deosebire a rațiunii gustăm felurile înțelesurilor și pe cele răsărite din rădăcina amară, sau le prefacem într-un răsad dulce al sufletului, sau peste tot le lepădăm; iar pe cele răsărite din altoiul cuvenit și verde le primim, robind toată cugetarea spre slujirea lui Hristos. Prin înțelegerea minții, mirosim mirul duhovnicesc al harului Duhului, umplându-ne inima de veselie și de bucurie. Iar prin inima veghetoare simțim cu bună înțelegere pe Duhul, Care

răcorește cu bunătatea de Sus văpaia poftelor noastre, sau încălzește puterea noastră înghețată de gerul patimilor³³⁶.

10. Precum trupul are cinci simțuri: vederea, auzul, gustul, mirosul și pipăitul, așa și sufletul are același număr de cinci simțuri: mintea, rațiunea, simțirea înțelegătoare, cunoștința și știința. Ele se adună în trei lucrări ale sufletului: mintea, rațiunea și simțirea. Prin minte primim înțelesurile; prin judecată, tâlcurile; iar prin simțire, chipurile cunoștinței și gândurile dumnezeiești.

11. Cel a cărui minte deosebește bine înțelesurile gândurilor și-și însușește curat cugetările dumnezeiești, a cărui rațiune tâlcuiește mișcările naturale ale întregii zidiri văzute, deslușind rațiunile fapturilor, a cărui simțire spirituală primește știința înțelepciunii și cunoștinței cerești, a ajuns mai presus de simțuri, trecând prin iluminările Soarelui dreptății dincolo de simțire. El se bucură de desfătare cu cele nevăzute.

12. Puterile cuprinzătoare ale minții sunt patru: cuminenția, agerimea, înțelegerea și destoinicia. Cel ce unește pe acestea cu cele patru virtuți cuprinzătoare ale sufletului, însoțind cu cuminenția minții cumpătarea sufletului; cu agerimea, chibzuința; cu înțelegerea, dreptatea; cu destoinicia, bărbăția, și-a întocmit

336. Lucrările simțurilor nu se desființează, ci capătă un caracter spiritual, sau se umplu de o spiritualitate pe treptele mai înalte ale urcușului duhovnicesc. Se afirmă în aceasta unitatea de viață între spirit și trup. Nichita deosebește între minte, suflet (sau inimă, sau simțire) și rațiune sau judecată. Prin fiecare din acestea lucrând Sfântul Duh, preface gândurile și pornirile rele în bune. Dar psihologia lui Nichita e mult mai complexă, mai subtilă.

sieși, în chip îndoit, căruță de foc ce-l duce la cer³³⁷ și din care luptă împotriva celor trei căpetenii și puteri generale ale oștirii patimilor: iubirea de argint, iubirea de plăceri și iubirea de slavă³³⁸.

13. Cel ce a biruit iubirea de argint prin înțelegerea dreptății legiuite, care este împreună-pățimirea milos-tivă cu aproapele; a stăpânit iubirea de plăceri prin cumpătarea cumințeniei, care este înfrânarea generală; iar iubirea de slavă a răpus-o, ca mai slabă, prin agerime și chibzuință, care este deosebirea lămurită a lucrurilor dumnezeiești și omenești, călcând-o cu picioare sigure ca pe ceva pământesc și fără nici un preț, acela a biruit cugetul pământesc al trupului³³⁹. El a făcut aceasta atât de deplin, încât s-a preschimbat în lege a Duhului vieții, și s-a făcut slobod de legea trupului, care-l tiraniza, încât poate zice: „Mulțumesc lui Dumnezeu, că legea Duhului vieții m-a slobozit de legea și de robia morții” (Rom. 8, 2).

14. Cel ce caută slava oamenilor, care nu e nimic, ca și când ar fi, și îmbrățișează iubirea nesăturată de plăceri a sufletului și se ține de iubirea de argint prin lăcomie, se face sau drăcesc prin închipuirea de sine și prin mândrie, sau dobitocesc prin plăcerile pântecelui și a celor de sub pân-tece, sau fiară celor apropiați prin iubirea lacomă și neomenoasă de argint. El cade din credința în Dumnezeu, pentru că primește slavă de

337. Prin virtuți nu ne deschidem numai spre ceilalți, ci ne și înălțăm spre cer. Cele patru virtuți cardinale sunt cei patru cai ai căruței cu care ne înălțăm spre cer.

338. Aceasta înfundă pe om în sine și îl lipește de pământ.

339. Mintea sau înțelegerea nu are deci numai un rost teoretic, ci și un rost practic, altruist și plin de adevărata simțire.

la oameni, după cuvântul Scripturii; se abate de la neprihănire și curăție, pentru că-și aprinde cu lăcomia pântecelui cele de sub pântece și se supune pornirilor dobitocești; și e scos afară din dragoste, pentru că se îngrijește numai de el și nu dă din avuțiile sale aproapelui lipsit. Astfel, unul ca acesta se vedește ca o fiară cu multe fețe, alcătuită din multe laturi potrivnice între ele, neîmpăcat nici cu Dumnezeu, nici cu oamenii, nici cu dobitoacele.

15. Iuțimea, pofta și cugetarea minții³⁴⁰, dacă stau în ele înseși și se mișcă potrivit cu firea, fac omul întreg și în chipul lui Dumnezeu, încât acesta se mișcă în chip sănătos și neabătut nicidecum de la temelia firească. Dar dacă se abat, contrar firii, de la ceea ce se cuvine și se clintesc de la fire, îl vădesc ca pe o fiară cu multe fețe, cum s-a zis, și alcătuită din multe laturi potrivnice între ele³⁴¹.

16. Iuțimea este la hotarul dintre poftă și puterea rațională a sufletului, fiind fiecareia din acestea ca un fel de armă în mișcarea lor contrară firii, sau conformă firii³⁴². Pofta și rațiunea mișcându-se potrivit cu firea

340. Iuțimea (mânia) și pofta sunt în legătură cu mintea, deci mintea nu e cu totul rece și statică.

341. Îndumnezeirea are ca bază naturală mișcarea puterilor personale conform firii. Căci prin firea însăși noi ne aflăm în relație cu Dumnezeu și ne mișcăm potrivit relației adevărate cu El, dezvoltând-o, așa cum aceeași fire ne cere să fim și să ne mișcăm în relația pozitivă cu semenii noștri. Atunci ne unificăm sau ne simplificăm, fiind mereu aceiași și urmărind în toate binele.

342. E depășită aici concepția că puterile sufletului sunt separate, sau lucrează separat. De altfel, o astfel de concepție n-a existat niciodată în practică. E vorba doar de un accent mai mare pe care-l are o putere sufletească într-o mișcare ce trece sau nu

spre cele dumnezeiești, iuțimea este flecăreia din ele o armă a dreptății împotriva șarpelui care le șoptește și le înfățișează numai împărtășirea de plăcerile trupului și bucuria de slava de la oameni. Dar abătându-se acestea de la mișcarea potrivită firii și prefăcându-și puterea în ceea ce e potrivnic firii și mutându-se de la îndeletnicirea cu lucrurile dumnezeiești spre cele omenești, iuțimea li se face arma nedreptății, spre păcat. Acestea se vor lupta în acest caz și se vor năpusti prin iuțime împotriva celor ce le înfrânează pornirile și poftele lor. Din această pricină iuțimea e mijlocul prin care omul se poate arăta sau făptuitor al celor bune, văzător și cunoscător de Dumnezeu, dacă se mișcă după fire, sau dobitocesc, sălbatic și drăcesc, dacă se abate spre cele potrivnice firii³⁴³.

17. Nu va putea să se cunoască cineva pe sine, de nu-și va întoarce mai întâi puterile sufletului său, prin pocăință dureroasă și stăruitoare, ca să le facă așa cum ni le-a dat Dumnezeu de la început, când l-a zidit pe Adam și a suflat în el suflare de viață³⁴⁴; nici nu va putea dobândi gândul neînfumurat, neiscoditor, neviclean,

în faptă. Orice mișcare e cugetată, dar nu numai cugetată, ci și animată de o simțire, de o dorință, de o pornire. Pofta în general animă mișcările tuturor puterilor sufletești. Iar iuțimea e arma lor. Ea e între gând și poftă.

343. *Despre suflet*, cap. 57, ediția Darrouzès.

344. Insul denaturat prin reaua folosire a puterilor nu este omul adevărat și nu se poate nici cunoaște ca ceea ce este cu adevărat; nu se poate cunoaște, pentru că un astfel de ins nu-și este străveziu în existența sa indefinită deschisă infinității divine, sau în lumina acestei infinități. Dar insul natural, astfel deschis infinității, nu e lipsit de poftă și de iuțime (mânie). Căci acestea sunt aripile sufletului.

simplic, smerit, străin de pizmă, de clevetire, care e stăpân peste patimi și robește toată cugetarea ascultării de Hristos. Nu-și va avea sufletul nici aprins și înflăcărat de dragostea lui Dumnezeu, nici stăpân pe hotarele înfrânării, îndestulat cu cele ce se nimeresc și dornic de odihna sfinților. Iar dacă nu va dobândi acestea, nu va putea dobândi nici inimă blândă, pașnică, nemânioasă, bună, negâlcevită, plină de toată mila și bucuria. Sufletul dezbinat astfel în el însuși și cu puterile tulburate nu va putea primi razele Duhului.

18. Cel ce n-a primit astfel înapoi frumusețea străvechii nobleți și nu-și reface neîncetat trăsăturile chipului Celui care l-a plăsmuit pe el după asemănarea Sa, cum va putea să se unească vreodată cu Acela, dacă s-a despărțit pe sine, prin neasemănarea trăsăturilor, și a ieșit din lumina Celui ce este lumină, atrăgându-și la sine ceea ce e potrivnic? Iar neunindu-se cu Cel de la Care își are începutul ființării și de Care a fost adus la existență din nimic, unde va fi aruncat, odată tăiat de la Acela, ca un neasemenea cu Cel ce l-a făcut³⁴⁵? O știu cei ce înțeleg, chiar dacă eu voi tăcea.

19. Câtă vreme avem în noi materiile patimilor și îngrijim de bunăvoie pricinile lor, nehotărându-ne să le clintim pe acestea din loc, are tărie împotriva noastră și puterea lor, luându-și această tărie din noi. Dar dacă le lepădăm din noi și ne curățim inima prin lacrimile pocăinței, urând și înșelăciunea celor văzute, ne facem

345. Asemănarea se menține prin participarea la Dumnezeu, nu prin simpla imitație. A fi asemenea cu Dumnezeu cel infinit înseamnă a fi unit cu El, a-L avea întipărit real în sinea indefinită, pe care să și-o păstreze și dezvolte astfel.

părtași de venirea Mângâietorului, văzând pe Dumnezeu în lumină veșnică și fiind văzuți de Dumnezeu³⁴⁶.

20. Cei ce au rupt lanțurile simțirii față de toată lumea petrec slobozi de toată robia simțurilor, viețuind numai Duhului și grăind cu El, ca unii ce sunt mișcați de El. Prin El se unesc și cu Tatăl și cu Cuvântul, Cei de o ființă, și ajung un singur duh, după Pavel. Aceștia nu numai că nu pot fi prinși de draci, ci le pricinuesc acelora și spaimă, ca unii ce s-au împărtășit de focul dumnezeiesc și sunt ei înșiși foc.

21. Pipăitul nu-și are lucrarea numai într-o parte a trupului, ca celelalte simțuri, ci în tot trupul. Deci când atingem ceva fără trebuință, chiar din clipa simțirii moliciunii aceluia lucru, mintea e clătinată de gânduri pătimăse. Iar când ne păzim de atingerea celor moi, fără o trebuință necesară a firii, stăpânind simțirea, nu ni se tulbură simțurile sufletului³⁴⁷.

22. Când mintea pătrunde în cele mai presus de fire, simțurile, aflându-se în starea cea după fire, intră în chip nepătimaș în legătură cu pricinile lucrurilor, cercetând numai rațiunile și firile lor și deosebind fără greșală lucrările și însușirile lor, neîmplinindu-se și nemișcându-se cu plăcere spre ele în mod contrar firii³⁴⁸.

346. Dumnezeu fiind persoană, nu-L vedem numai noi ca pe un obiect, ci ne vede și El. Faptul că-L vedem e semn că El însuși ne vede în acel moment. Căci nu-L vedem, dacă nu ni se deschide El însuși, privindu-ne.

347. Potrivit unei vechi tradiții patristice, se afirmă existența unor „simțuri ale sufletului”. Mintea se poate moleși ea însăși prin atingerea cu simțul pipăitului a unor lucruri moi. Există chiar o legătură între simțurile trupului și cele ale sufletului. Ultimele se pot converti în primele, sau le pot influența pe acelea.

348. *Despre suflet*, cap. 52, ediția citată, p. 114. Atașarea afectivă și pătimasă de lucruri e contrară firii omului, care e făcut

23. Luptele și ostenelele duhovnicești nasc în suflet bucuria păcii, care pune stăpânire peste patimi³⁴⁹. Deci ceea ce e anevoios și neplăcut celor ce se află sub stăpânirea simțurilor, aceea este ușor și preadulce sufletului care ostenește și care a dobândit dorul de Dumnezeu prin sfințite sudori și este rănit de dragostea cunoștinței dumnezeiești. Căci acelora ostenelele și luptele virtuții le sunt neplăcute și le par foarte aspre, ca unora ce sunt legați de tihna trupului și de veselile plăcerilor și nu s-au străduit să spele sărătura plăcerilor cu undele lacrimilor. Iar cei ce doresc și îmbrățișează virtutea se scârbesc de plăcerile ce pricinuesc durerea și se scutură de desfătarea și de iubirea de sine a trupului. Un lucru întristează sufletul acestora: slăbi-

să stea și să înalteze, prin spiritul lui, în relația cu Dumnezeu, Persoana și spiritul suprem. Omul nu e făcut pentru a se robi obiectelor, ci pentru a realiza prin ele o relație tot mai intensă cu persoanele. Înseși simțurile intră odată cu mintea într-o relație cu rațiunile lucrurilor, ea nemairămânând atașată la suprafețele lor. Iar prin rațiuni cunoaște pe Dumnezeu ca persoană care le cugetă în folosul omului și a relației omului cu Sine. Are loc un fel de intuiție spirituală a simțurilor, prin care omul se pune în relație cu Dumnezeu.

349. Se produce deci în suflet o simțire contrară simțirii trupului. Simțirea durerii cu trupul poate produce o simțire de bucurie în suflet și simțirea plăcerii cu trupul, o simțire de tristețe în suflet. Mai precis, în suflet se produce o sfâșiere. Are și el pe de o parte o plăcere de pe urma plăcerii trupești, dar în el se ivește totodată o revoltă împotriva acestei plăceri care caută să-l cucească cu totul. Aici intră rolul voinței, care se opune căderii sufletului într-o stare de robie sub pornirile trupești și într-o stare de slujire a obiectelor, în loc de a fi liber pentru relația cu Dumnezeu și cu persoanele celorlalți. În baza unității de persoană, lucrările sufletesti și trupesti nu pot fi despărțite, dar unele pot fi dominate de celelalte, sau poate apărea o sfâșiere trăită de unitatea persoanei.

rea ostenelilor și domolirea luptelor. Deci ceea ce pricinuește acelora veselie trupească, aceea e pricină de întristare sufletului care și-a strămutat dorința spre cele dumnezeiești. Iar ceea ce pricinuește acestuia bucurie duhovnicească, acelora le prilejuește suspine și durere.

24. Ostenelile par la început pricinuitoare de durere. Dar dacă începătorii stăruiesc în virtute și se întind spre treapta de mijloc, ostenelile li se descoperă ca pricinuitoare de o anumită plăcere și de o liniște neînțeleasă. Iar când cugetul muritor al trupului e înghițit de viața nemuritoare, care izvorăște din sălășluirea Duhului în cei ce s-au întins cu adevărat spre sfârșiturile (țintele) virtuților prin osteneli, ei se umplu de o bucurie și de o veselie negrăită, deschizându-li-se un izvor curat de lacrimi, întrucât se ivește de Sus o undă dulce de cântă.

25. Dacă vrei să intri în hotarele virtuții și să afli pe cea care duce fără rătăcire la Dumnezeu, să nu dai somn ochilor tăi, nici ațipire pleoapelor tale, până nu afli, prin multe nevointe și lacrimi, loc de nepătimire sufletului tău ostenit; și vei intra în lăcașul sfânt al cunoștinței de Dumnezeu³⁵⁰. Iar prin înțelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu vei străbate cu înțelegere până la ultimele sfârșituri ale lucrurilor omenești³⁵¹ și, dis-

350. Cunoștința de Dumnezeu, a adâncului liniștit al dragostei curate, nu poate fi aflată de sufletul pătimăș și agitat de lucrurile parțiale. Nepătimirea e astfel condiția sau „lăcașul” adevăratei cunoștințe de Dumnezeu.

351. Numai alipit de Înțelepciunea supremă, Care e în același timp Persoana supremă, vei putea străbate la sfârșiturile lucrurilor, care se află chiar în această Înțelepciune-Persoană. Înțelepciunea, ca ipostas ultim al tuturor, ne întărește persoana noastră în înțelepciune, căci e fundamentul ultim al persoanei noastre.

prețuind pe cele de jos, vei alerga și tu, însetat ca cerbii, către munții înalți ai vederii sufletești.

26. Cale grabnică spre înălțarea în virtute a începătorilor este tăcerea buzelor, închiderea ochilor și surzenia urechilor. Minte, primind astfel nelucrarea acestora și închizând intrările de afară spre sine, începe să se cunoască pe sine și mișcările sale³⁵²; ea cercetează atunci îndată care sunt conținuturile gândurilor ce plutesc pe marea cunoscută cu mintea și care sunt înțelesurile intrate prin porțița cugetării sale. Sunt ele curate și neamestecate cu semințe amare și vin de la ingerul luminii, sau sunt neghine amestecate și înecate în pleavă și aruncate de potrivnicul luminii? Stând astfel ca un împărat în mijlocul gândurilor și judecând și deosebind pe cele bune de cele rele, pe unele dintre cele intrate le primește pentru depănarea și lucrarea sa și le așază în jitnițele înțelegerii pentru a fi rumenite de focul Duhului și îmbibate de apa dumnezeiască, cu care apoi hrănindu-se, se împuternicește și se umple de lumină; iar pe celelalte le leapădă în adâncul uitării, scuturându-se de amărăciunea lor. Dar acest lucru îl poate face numai mintea aceea, care a apucat calea ce o duce fără rătăcire la ceruri și la Dumnezeu și s-a dezbrăcat de haina de plâns a patimilor întunecate.

27. Sufletul care a lepădat răutatea și cugetul iscoditor al îngâmfării păcătoase și și-a îmbogățit inima cu simplitatea și nerăutatea din sălășluirea Mângâietoru-

352. Nelucrarea simțurilor dă odihnă minții din partea lucrurilor din afară. Ea se poate întoarce astfel spre ea însăși și se poate cunoaște ca ceea ce e în mod deosebit de conținuturile definite pe care le are în mod succesiv, fără odihnă.

lui³⁵³ ajunge îndată al lui Dumnezeu și al său însuși³⁵⁴. Cele ce le vede și le aude, el le socotește vrednice de crezut și adevărate, fără a se îndoii, ca unul ce s-a ridicat peste prăpăstiile înfricoșătoare ale necredinței și e purtat deasupra iadului pizmei³⁵⁵.

28. Tuturor virtuților le premerge credința din inimă, pe care o are cineva atunci când sufletul nu poartă în

353. Inima simplă e în același timp bogată, indefinit de bogată, pentru că în locul multelor dar mărginitelor chipuri ale lucrurilor de care era alipită și plină, astfel încât nu se mai vedea, s-a descoperit în ea însăși, având revărsată în ea nemărginirea vieții și înțelegerii Duhului, prin care le înțelege pe toate, dar nu se alipește de nici una din cele mărginite și nu se strânge în jurul nici uneia, luând chipul ei mărginit.

354. Sufletul care a scăpat de obsesia lucrurilor și s-a predat lui Dumnezeu și-a dobândit libertatea. El e deci al său însuși, fiind în același timp al lui Dumnezeu. Căci din libertatea iubirii lui Dumnezeu îi curge libertatea iubirii sale față de Dumnezeu, după al Căru chip infinit este și el indefinit. El îl iubește pe Dumnezeu nesilit, ci în pornirea spontană și fericită de a depăși formele mărginite pe care le ia prin lucruri, ca să revină la starea sa proprie, la starea conformă firii sale. Prin iubirea sa răspunde iubirii cuceritoare a lui Dumnezeu, Care nu vrea să-l mărginească, precum nici sufletul nu vrea să se mărginească. În întâlnirea aceasta a celor două iubiri nu e nimic silnic.

355. Neîncrederea în toți și în toate deschide un adânc prăpăstios în fața sufletului, neavând unde pune piciorul ca să se odihnească într-o realitate statornică și iubitoare și potrivită cu el, scăpat de nesiguranța și pustietatea sa, care îl mărginește în gradul suprem, despărțindu-l de relația cu orice realitate indefinită, adică cu persoanele. Pizma ce o are față de alții face ca prăpastia aceasta, care este prăpastia nimicului, să ia și un caracter de iad, care își trimite chinul înlăuntrul sufletului însuși. Necredința ține pe ins deasupra unei prăpastii, pentru că pentru el nu e nimic, decât hăul neființei care-l înconjoară și-l amenință. Tocmai în mărginirea trăită în legăturile cu lucrurile, sau în sinea mărginită, se cascadează hăul nimicului.

el o socotință îndolelnică, ci a lepădat cu desăvârșire iubirea de sine. Căci pe cel ce s-a gătit de curând spre lupte nimic nu-l împiedică așa de mult de la lucrarea poruncilor, ca atotreaua iubire de sine. Aceasta este pledica înaintării celor ce vor să se sârguiască. Aceasta le pune în minte boli și pătimiri ale trupului, greu de vindecat, prin care răcește căldura sufletului și-l înduplecă să se ferească de greutăți, ca fiind vătămătoare unei vieți care vrea să se simtă bine. Iubirea de sine este iubirea nerațională a trupului, care, făcând pe monah iubitor de sine sau iubitor de suflet sau de trup, îl depărtează de Dumnezeu și de Împărăția Lui, după cuvântul: „Cel ce-și iubește sufletul său și-l va pierde” (Ioan 12, 25)^{355b}.

29. Cel ce a început lucrarea poruncilor cu osteneală și a luat cu dragoste fierbinte pe umerii săi jugul ușor al nevoinței nu cruță sănătatea trupului, nu se sperie de asprimea ostenelilor pentru virtute, nu se le-nevește în nevoințe, nu privește la vreunul care se poartă față de nevoințe cu nepăsare și trândăvie, ci tale cu dor fierbinte brazda virtuților, prin orice păti-

355b. Iubirea de sine îl face pe monah să fie șovăitor în credința care-l îndeamnă să pornească și să se țină pe calea nevoinelor pentru virtute. El socotește că rămâne astfel adăpostit de furtuni și de greutăți în portul comodității. În realitate, această neîncredere îi va face continuu griji și-l va lipsi de puțința de a se odihni de ele la sânul ferm și atotiubitor al Părintelui ceresc. Prin credință omul a aflat un teren solid sub picioarele lui: un teren dincolo de cele văzute, un teren dincolo de lucrurile schimbătoare, în Persoana de statornică și nesfârșită iubire a lui Dumnezeu. Acest teren devine tot mai solid prin virtuți, pentru că prin virtuți își întărește omul legătura cu Dumnezeu. Omul însuși devine tot mai tare prin ele.

miri, căutând numai la sine și la poruncile lui Dumnezeu. În fiecare zi el aruncă cu lacrimi în țarina sa vie semințele sale, până îi va răsări semănătura verde a nepătimirii și va crește până la spicul cunoștinței dumnezeiești și va rodi în grăunțele cuvântului, făcându-l să poarte roadele dreptății sale.

30. Socotesc că de nicăieri nu-i vine sufletului o atât de grabnică și de întinsă sporire, ca din credință. Iar credință numesc nu pe cea simplă în Dumnezeu și în Fiul Său cel Unul-Născut, ci pe cea plină de simțire, cu care cunoaștem că sunt adevărate făgăduințele lui Hristos, pe care le-a făgăduit și gătit celor ce-L iubesc pe El, ca și amenințările și muncile iadului, cele gătite diavolului și slugilor lui³⁵⁶. Această credință umple sufletul războit de nădejdea că va ajunge la starea sfinților, la fericita lor nepătimire, și-l îndeamnă să alerge spre culmea sfințeniei lor și să se facă împreună-moștenitor cu ei al Împărăției lui Dumnezeu. Încredințat astfel, se întinde cu sârguință spre lucrarea poruncilor, neîndoindu-se întru sine, ci urmând ostenelilor aceluia și urmărind prin nevoințe asemănătoare să dobândească desăvârșirea lor.

356. Credința nu înseamnă a admite teoretic existența lui Dumnezeu și întruparea Fiului Său, a opta pentru credință ca pentru o altă filozofie, ci a simți că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne-a arătat în Hristos iubirea și mila Sa nesfârșită. Ea înseamnă a tremura pentru mântuirea ta și a face voia lui Dumnezeu pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul în Care este mântuirea. Credința aceasta nu poate fi dezlegată de năzuința serioasă și ostentivă spre sfințenie, spre curăția în relația iubitoare cu Dumnezeu. Ea e un fel de intuiție a realității celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul simț, sau chiar printr-un fel de pregustare.

31. Starea din afară a feței obișnuiește să se schimbe împreună cu starea dinlăuntru a sufletului. Căci chipul feței arată lucrarea pe care o are mișcarea minții lui, făcând-o cunoscută celor ce privesc starea lui launtrică. Acest chip al feței, potrivindu-se și schimbându-se împreună cu cele ce se lucrează în gând, uneori se arată luminos, când inima se veselește de urcușurile ei spre Dumnezeu prin cugetările bune; alteori se arată posomorât și întunecat, când inima e înăsprită de gânduri necuvenite³⁵⁷. Căci cel stăpânit de diferite gânduri nu se poate ascunde de cei ce au simțurile sufletului deprinse să vadă. În unele cazuri se petrece o schimbare a dreptei Celui Preaînalt; ea se face arătată acestora, ca una ce le este cunoscută și iubită. Căci, datorită ei, aceștia, fiind născuți a doua oară de către Duhul, s-au făcut lumină și sare oamenilor. În alte cazuri se întâmplă o schimbare în starea puterilor sufletești și în tulburarea gândurilor; ea le este vădită în chip limpede celor ce au lepădat-o și poartă trăsăturile chipului Fiului lui Dumnezeu, luminat de darurile dumnezeiești³⁵⁸.

32. Lucrarea dinlăuntru se face sufletului fie pricină de cununi, fie pricină de pedepse și de chinuri veșnice. Dacă se îndeletnicește cu lucrurile dumnezeiești și cultivă locurile smeritei cugetări, primește ploaia

357. De aici provine transparența luminoasă a celor buni și a sfinților și fața întunecoasă a celor răi. În ochii lor se văd gândurile lor, care, când sunt rele, fac fețele oamenilor întunecate, iar când sunt bune le fac luminoase. Iar în lumina feței sfinților se vede și lucrarea Sfântului Duh, Celui Atotbun, lucrare simțită de ei.

358. Mai ales sfinții văd stările oamenilor, pe când cei păcătoși nu văd lumina din sfinți, pentru că privirea ei îi face și mai întunecați.

de Sus a lacrimilor și îngrijește de dragostea și de credința față de Dumnezeu și de împreuna-pățimire cu aproapele. Prin acestea, sufletul, refăcând frumusețea chipului lui Hristos, se face lumină oamenilor și atrage cu razele virtuților privirile spre sine și mișcă pe toți spre preamărirea lui Dumnezeu³⁵⁹. Dar dacă răscolește și caută cele de jos și cele omenești și locurile de ocară ale păcatului, primind de jos răul miros și întunericul, cultivă ura și depărtarea de bine. Prin aceasta, refăcând chipul pământesc și fără frumusețe al omului vechi, se face întuneric celor apropiați, și prin lucrarea și vorbirea străjilor (simțurilor) strică sufletele neformate și fără sprijin și stârnește hulirea lui Dumnezeu. Astfel, după cum e gătit sufletul de moarte, așa își va afla și răsplata.

33. Cel ce cultivă gândurile păcătoase își face privirile din afară întunecate și posomorâte. Limba lui e mută pentru laudele dumnezeiești și nu vine în întâmpinarea nimănui spre fericirea lui. Dar cel ce cultivă răsadurile bune și nemuritoare ale inimii are fața bucuroasă și luminoasă. Limba lui e cântătoare la rugăciune și se face pe sine întreagă preadulce la cuvânt. În felul acesta este, și se face vădit celor ce văd bine, atât cel ce se află încă în robia patimilor necurate și petrece sub puterea silnică a legii cugetului pământesc, cât și cel eliberat de o asemenea robie de către legea Duhului. Căci după înțeleptul Solomon, „când se veselește inima, se luminează fața, iar când se află în întristări aceea, se posomorăște aceasta” (Pilde 15, 13).

359. Împreuna-pățimire cu alții și virtuțile ca deschideri spre alții îl face pe cei buni să lumineze și mai mult prin fețele lor.

34. Patimile săvârșite cu fapta, cu fapta se și tămăduiesc. Căci precum neînfrânarea, plăcerea, lăcomia pântecelui și viața nepăsătoare și fără rânduială înrădăcinează în suflet deprinderea pătimasă și îl duc la fapte necuvenite, așa strâmtorarea în înfrânare, ostenelele și nevoințele duhovnicești aduc în el despățimirea și-l strămută de la patimă la nepățimire³⁶⁰.

35. Când cineva, după nevoieșă ostenitoare și întinsă, se învrednicește, prin smerită cugetare, de mari daruri de la Dumnezeu, dar pe urmă e răsturnat de unde se află și e predat patimilor și dracilor care îl pedepsesc, să știe că s-a înălțat și și-a închipuit despre sine lucruri mari și s-a mândrit asupra altora. Drept aceea, unul ca acesta nu va afla de nicăieri tămăduire și izbăvire de patimile și de dracii care i-au cuprins viața, decât de la alergarea, prin pocăință, la starea cea dintâi, și de la folosirea mijlocitorului celui bun, care este smerenia și cunoștința măsurilor sale³⁶¹. Prin aceasta tot cel ce stă bine pe temelia virtuților se socotește pe sine mai prejos decât toată zidirea.

36. În fața lui Dumnezeu și a oamenilor care viețuiesc după Hristos, e un rău tot așa de mare a petrece

360. În aceasta stă rostul epitiimiilor date de duhovnic în Taina Pocăinței. N-ajunge ca păcătosul să regrete teoretic faptele rele, ci întrucât acelea au izvorât dintr-o slăbire a firii sau din niscăi obișnuințe egale cu patimile, aceste obișnuințe trebuie vindecate tot prin fapte stăruitoare, prin fapte de putere a spiritului manifestat prin trup. De aceea faptele de pocăință sunt fapte tămăduitoare, întăritoare ale firii.

361. Acela trebuie s-o ia iarăși de la început, adică de la lupta cu patimile și de la străduința de sporire în virtute, ca să ajungă la treapta de la mijloc care e smerenia. Fără smerenie, temelia virtuților se prăbușește.

cineva pătimăș în fapte de desfrânare și a se mândri în duhul părerii de sine³⁶². Căci precum cele făcute în ascuns ale celui dintâi e rușinos a le și grăi, așa și înălțările inimii celui de-al doilea sunt urâte înaintea lui Dumnezeu³⁶³. Și precum pe cel dintâi îl leapădă Dumnezeu de la odihnă, pentru că e numai trup, cum zice Scriptura (Fac. 6, 3), așa și cel din urmă e necurat înaintea Domnului, pentru că se mândrește.

37. Nu orice patimă e și păcat cu fapta, ci altceva e păcatul cu fapta și altceva patima. Patima e ceea ce se mișcă în suflet, iar fapta păcătoasă, ceea ce se vede în trup. De pildă, iubirea de plăceri, iubirea de argint, iubirea de slavă sunt patimi cumplite ale sufletului. Iar curvia, lăcomia de avere și nedreptatea sunt fapte păcătoase ale trupului. Pofta, mânia și mândria sunt patimi ale sufletului, sau puterile lui în mișcarea împotriva firii. Iar preacurvia, uciderea, furtul, beția și orice altceva care se face prin trup sunt fapte păcătoase și cumplite ale trupului.

38. Trei sunt căpeteniile cele mai generale ale tuturor patimilor; și trei războaiele împotriva lor; și trei cei ce se războiesc cu ele și biruiesc pe balaurul cu trei capete: al iubirii de plăcere, al iubirii de argint și al iubirii de slavă. Aceștia sunt: începătorul, cel din mijloc și cel desăvârșit³⁶⁴.

362. În amândouă e aceeași uitare a omului de Dumnezeu, aceeași însingurare a lui, care îl duce la slăbirea puterii spirituale.

363. E bine ca cel ce păcătuiește să-și mărturisească păcatele înaintea duhovnicului cu căință, precum e bine ca virtutea să nu-i fie obiect de laudă. Dar de obicei se întâmplă altfel.

364. Începătorul biruiește iubirea de plăcere, cel din mijloc, iubirea de argint și cel desăvârșit, iubirea de slavă.

39. Lupta acestor trei împotriva celor trei căpetenii și puteri ale duhului stăpânitor nu e una și aceeași, ci alta și alta. Altfel se poartă lupta cu fiecare dintre aceste căpetenii de către fiecare din cei ce se luptă împotriva lor și e înarmat în chip firesc cu dreaptă mânie.

40. Cel ce s-a pregătit de curând pentru nevoințele evlaviei și e începător în războiul cu patimile, toată bălălia și-o poartă împotriva duhului iubirii de plăcere și se ostește cu putere împotriva lui prin toată greaua pătimire. El își usucă trupul prin foame, culcare pe jos, privegheri și rugăciuni de toată noaptea. Iar sufletul și-l frânge prin amintirea pedepselor din iad și prin cugetarea la moarte; în sfârșit, inima și-o curățește de întinăciunea însoțirilor și învoirilor³⁶⁵, prin lacrimi de pocăință.

41. Cel ce a înaintat cu nevoința de la început spre mijloc și și-a șters sudorile luptei împotriva duhului iubitor de plăcere cu buretele primei nepățimiri, și a început de curând să privească cu ochii descoperiți esențele lucrurilor, ridică armele credinței împotriva duhului necredincioasei iubiri de argint. El își înalță mintea prin gândirea la lucruri dumnezeiești, își ascute rațiunea cu rațiunile zidirii și și-o lămurește descoperind esențele lor; iar sufletul și-l ridică prin credință de la cele văzute la înălțimea celor nevăzute și-l convinge că purtătorul de grijă al lucrurilor sale este Însuși Dumnezeu, Care a adus toate din neființă la ființă și toată nădejdea sa și-o pune în viața cea în Dumnezeu³⁶⁶.

365. Însoțirea e starea de vorbă cu gândurile ivite în minte ca ispite; învoirea e aprobarea lor.

366. E demnă de remarcat legătura pe care o face Nichita Stithatul între combaterea iubirii de argint și străduința celui de pe treapta de mijloc de a contempla esențele sau rațiunile lucrurilor,

42. Cel ce a trecut mijlocul prin vedere sufletească și prin nepătimire și s-a ridicat peste înșelăciunea simțirii legate de lume, și a pătruns de curând cu rațiunea cunoștinței și a înțelepciunii ipostatice a lui Dumnezeu în întunericul cunoștinței de Dumnezeu, ridică, cu puterea smeritei cugetări, armele împotriva duhului iubirii de slavă³⁶⁷, străpungându-și (umilindu-și) sufletul prin sfințite descoperiri și făcându-l să verse lacrimi fără durere. Iar cugetul lui îl biruie prin amintirea nepuținței omenești și-l înalță prin înțelesurile cunoștinței dumnezeiești³⁶⁸.

43. Prin posturi, privegheri, rugăciuni, culcare pe jos, prin ostenele trupului și prin tăierea voilor noastre

după depășirea iubirii de plăceri prin post, prin priveghere și prin rugăciuni. Cel ce contemplă rațiunile lucrurilor nu se mai lăcomеște spre posedarea lor, căci vede originea acestor rațiuni în Dumnezeu și vede pe Dumnezeu ca purtător de grijă al lor. Dar aceasta înseamnă a vedea lucrurile prin credința în Dumnezeu, nu ca realități de sine stătătoare. Cel ce s-a curățit de pofta de plăceri a dobândit prima nepătimire; cel ce privește fără lăcomie la esențele lucrurilor în Dumnezeu a ajuns la a doua nepătimire. Amândouă întăresc nădejdea în Dumnezeu.

367. Cel ajuns în fața nepătrunsului dumnezeiesc nu mai are nici un temei pentru iubirea de slavă.

368. Aici Nichita leagă combaterea slavei deșarte, sau a patimii celei mai subțiri și mai greu de biruit, prin smerita cugetare, care se dobândește pe treapta a treia, a celui desăvârșit, odată cu pătrunderea în întunericul mai presus de cunoștință al cunoașterii lui Dumnezeu prin experiența prezenței Lui, cea mai înaltă cunoaștere de Dumnezeu fiind însoțită de conștiința neputinței de a-L defini și exprima. Aceasta întreține în același timp smerita cugetare în suflet. Iar aceasta e leacul cel mai propriu împotriva slavei deșarte. Dar la această cunoștință mai presus de cunoaștere se ajunge prin experiența legăturii cu Cuvântul ipostatic sau personal al lui Dumnezeu, a Cărui prezență și revendicare e trăită într-un mod intens, deși indefinit.

întru smerenia sufletului, facem nelucrător duhul iubirii de plăcere. Iar prin lacrimile pocăinței îl legăm și, închizându-l în temnița înfrânării, îl punem în nemișcare și în nelucrare, stăruind în lupta celor ce se sânguiesc și se nevoiesc.

44. Prin armele credinței și prin sabia Duhului, care este rațiunea lui Dumnezeu, prăbușind la pământ duhul iubirii de argint, îl junghiem, înălțându-ne spre contemplarea lucrurilor cu rațiunea înțelepciunii și, ridicându-ne deasupra micimii celor văzute, prin rațiunea cunoștinței, ne odihnim în Împărăția dragostei, cu nădejdea vistierilor preafericite ale lui Dumnezeu.

45. Plutind pe aripile nepătimirii și ale smeritei cugetări în văzduhul cunoașterii tainice de Dumnezeu și pătrunzând cu Duhul dumnezeiesc în adâncul de Sus al cunoștinței tainelor lui Dumnezeu, ardem duhul iubirii de slavă cu fulgerele dogmelor și înțelesurilor dumnezeiești. Privind apoi spre sfârșiturile lucrurilor omenesti, îi înecăm în ploi de lacrimi și în râuri ale plânsului de pocăință pe cei trei draci de frunte care se oștesc împotriva noastră prin închipuirea de sine, prin slava deșartă și prin mândrie³⁶⁹.

369. În ultimele trei capete Nichita repetă mijloacele prin care sufletul se curățește de cele trei patimi: iubirea de plăceri, iubirea de argint și iubirea de slava deșartă, urcând pe cele trei trepte: a înfrânării, a contemplării rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor și a cunoștinței tainice de Dumnezeu. Pe a treia treaptă, pe lângă rolul atribuit plânsului și smereniei în alungarea iubirii de slavă, se mai atribuie un mare rol înțelegerii dogmelor, care țin în conștiință măreția și iubirea lui Dumnezeu. Dar smerenia și înțelegerea dogmelor o are numai cel ce plutește pe aripile nepătimirii, nelegate de nici o împătimire față de cele de jos și mărginite, în văzduhul infinit și indefinit al lui Dumnezeu, cunoscut prin experiență. Cele

46. Cel ce a urât cu mânie pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții (1 Ioan 2, 16), cu toată lumea lor de nedreptate³⁷⁰, prin a căror prietenie ne facem dușmani ai lui Dumnezeu, și s-a lepădat de ele, și-a răstignit sieși lumea și el s-a răstignit el (Gal. 6, 14), desființând vrăjmășia dintre Dumnezeu și suflet, aflătoare în trupul său, și făcând între amândoi pace (Efes. 2, 15-16)³⁷¹. Căci cel ce a murit față de acestea, prin dezbrăcarea de puterea cugetului trupesc, s-a împăcat pe sine cu Dumnezeu, risipind vrăjmășia lumii prin omorârea plăcerilor, prin viața răstignită lumii, și a îmbrățișat prietenia lui Iisus. Drept aceea, unul ca acesta nu mai este vrăjmaș al lui Dumnezeu, nemaifiind prieten al lumii³⁷², ci s-a făcut prieten lui Dumnezeu, ca unul ce s-a răstignit lumii și poate zice: „Mie lumea s-a răstignit și eu lumii” (Gal. 6, 14).

trei dhuri ale iubirii de slavă întrețin cele trei chipuri ale ei: părerea de sine, slava deșartă de la alții și mândria față de alții. Ele sunt biruite în special prin lacrimile pocăinței.

370. Patimile sunt pricinile nedreptății, pentru că ele sunt tot atâtea expresii ale egoismului acaparator. De aceea, dreptatea este identificată în Sfânta Scriptură cu totalitatea virtuților, cu starea de deplină curățire a omului de egoism, care este și starea de desăvârșire a lui. Nedreptatea sau dreptatea reprezintă astfel și o relație bună sau rea a omului cu Dumnezeu. Prin dreptate se respectă locul deținut după cuviință de fiecare, locul egal al tuturor credincioșilor și locul de stăpânitor al lui Dumnezeu.

371. Dușmănia se află în trup, dar are consecințe în suflet.

372. Cel ce folosește lumea pentru plăceri face ca lumea însăși să apară ca dușman al lui Dumnezeu, ca una ce dă prilej păcatului, sau dușmăniei omului față de Dumnezeu. Însăși prietenia cu această lume este neplăcută lui Dumnezeu. Păcatul, apărând ca o alianță a omului cu lumea împotriva lui Dumnezeu, face și lumea dușmană lui Dumnezeu. Viața fără de păcat în lume restabilește și lumea în situația de creație plăcută lui Dumnezeu.

47. Toată părăsirea ce se întâmplă celor ce se nevoiesc le vine pentru slava deșartă, pentru osândirea aproapelui și pentru fălirea cu virtuțile. Deci oricare dintre acestea, care se ivește în sufletele celor ce se nevoiesc, le pricinuieste părăsirea de la Dumnezeu³⁷³. Și nu vor scăpa de această osândă dreaptă pentru căderi, până ce nu vor lepăda pricina de mai înainte a părăsirii și nu vor alerga spre înălțimea smeritei cugetări³⁷⁴.

48. Necurăția inimii și întinarea trupului nu stă numai în a nu te curăți de cugetările pătimase, ci și în a te mândri cu mulțimea isprăvilor, a te făli cu virtuțile, a te socoti lucru mare în ce privește înțelepciunea și cunoștința de Dumnezeu și în a disprețui pe frații trândavi și nepăsători. Aceasta se vedește din pilda vameșului și fariseului (Luca 18, 10 ș.u.).

49. Nu socoti că te-ai ridicat deasupra patimilor și ai scăpat de întinarea cugetărilor pătimase, care se nasc din ele, câtă vreme porți încă un cuget mândru, umflându-te cu virtuțile. Căci nu vei vedea curțile păcii întru blândețea gândurilor, nici nu vei intra în lăcașul bisericesc al dragostei cu bucurie³⁷⁵, întru toată bună-tatea și seninătatea inimii, câtă vreme te încrezi în tine, în faptele tale.

373. Chiar oamenii părăsesc pe cei ce se mândresc cu virtuțile și osândesc pe alții. De aici faptul, în aparență curios, că oamenii preținși morali nu sunt iubiți aproape de nimeni.

374. Sporirea în virtuți trebuie să înainteze împreună cu sporirea în smerita cugetare. Numai așa omul nu devine rigid și nu se simte părăsit de oameni. Numai așa își apără virtuțile în același timp.

375. Dragostea este un lăcaș bisericesc, este o biserică, pentru că este totdeauna comuniune și pentru că este curată, sfântă. Aflându-te în ea, te afli în comuniune curată cu Dumnezeu și cu oamenii, scăpat de mândria care te izolează de toți și te rupe de Dumnezeu, făcându-te incapabil să te deschizi Lui și acelor.

50. Dacă sufletul tău e împătimit de înfățișările frumoase ale trupurilor și ești chinuit de gândurile pătimase ce se nasc în tine, zice-se, din ele, nu socoti că acestea sunt pricinile tulburării și mișcării pătimase din fire. Ci să știi că înlăuntrul sufletului tău este pricina ascunsă care atrage ca un magnet la sine, în temeiul unei deprinderi pătimase și unei obișnuințe rele, întinarea de la fețe, ca pilitura de fier³⁷⁶. Fiindcă toate sunt făpturile lui Dumnezeu și bune foarte în rațiunea lor, neavând nici o rațiune care să învinovățească creația lui Dumnezeu.

51. Precum cei ce suferă de rău de mare nu pătimesc aceasta de la firea mării, ci din pricina mustimii stricate aflătoare de mai înainte înlăuntrul lor, așa și sufletul, nu din pricina fețelor, ci din pricina deprinderii rele, aflătoare de mai înainte în el, suferă clătinarea și tulburarea pătimasă³⁷⁷.

52. Însăși firea lucrurilor obișnuiește să se schimbe după starea dinlăuntru a sufletului. Când deci simțurile minții lui se află în starea cea după fire și mintea se mișcă fără rătăcirii în jurul rațiunilor lucrurilor, rațiunea lămurindu-i firea și mișcărilor lor, sufletul vede și lucrurile și persoanele și toată firea corpurilor mate-

376. Propriu-zis, întinăciunea nu e în fețele frumoase, ci în cugetul pătimas al celui ce le privește. El proiectează asupra lor ispita la păcat, deci întinăciunea, pe care apoi o vede ca venindu-i de la ele.

377. Omul vede lumea potrivit cu starea lui. Starea omului influențează vederea ochilor, auzul urechilor, care proiectează peste lucruri înfățișări ce răspund stării lui sufletești. Dacă el se face mărginit prin preocuparea de plăceri, vede lucrurile în mărginirea lor și nu vede prin ele rațiunile lor indefinite în Dumnezeu cel infinit.

riale potrivit cu firea, neavând în ele ascunsă vreo pricină de întinare sau de vătămare. Dar când puterile sufletului se mișcă împotriva firii, răzvrătindu-se împotriva lor înseși, le vede și pe acelea contrar firii lor³⁷⁸. Ele nu ridică atunci sufletul prin frumusețea lor firească la cunoașterea Făcătorului, ci-l coboară prin deprinderea lui pătimasă în adâncul pierzaniei.

53. Dacă, părăsit fiind, ai căzut în păcatul trupului sau al limbii, sau al gândului, după ce ai dus o viață ostenitoare și aspră, să nu-ți pară acest lucru străin și ciudat. Căci căderea este a ta și din pricina ta. De nu ți-ai fi închipuit despre tine, fără folos, că ai făcut ceva nou și de mare preț, sau de nu te-ai fi înălțat cu cuget trufaș asupra altuia, sau de n-ai fi judecat pe cineva pentru neputința firii omenești, ți-ai fi cunoscut neputința ta și nu ai fi fost părăsit de judecata cea dreaptă

378. Starea de suflet pătimasă și fața lucrurilor afectată și ea de această stare sunt o strâmbare a firii omenești și a feței adevărate a lucrurilor, a feței lor curate și transparente pentru rațiunile dumnezeiești și deci cu adevărat frumoase și adânci în taina lor. Deci schimbarea subiectivă a lucrurilor e totdeauna o deformare a lor în sens rău, nu e ceva ce ține în mod fatal de raportul nostru cu lumea. Restabilirea firii noastre și a feței lumii coincide cu o trăire în legătură cu Dumnezeu. E propriu firii noastre să trăiască în ambianța luminii dumnezeiești și a lucrării lui Dumnezeu, care întărește puterile noastre spirituale, sau le ține și le dezvoltă pe linia dorinței lor intrinsece. Când puterile sufletului se mișcă împotriva firii, se mișcă și împotriva lor înseși. O rațiune care nu vede lucrurile ca avându-și cauza în Dumnezeu nu înaintează în direcția naturală spre care ea se cere. O alipire de lucruri prin plăcere nu actualizează bucuria adevărată pe care simțirea e chemată să o aibă din privirea curată a lor, care le vede nu ca obiecte de sine stătătoare, ci ca medii de comunicare cu Subiectul infinit și de infinită iubire al lui Dumnezeu și cu subiectele indefinite umane.

a lui Dumnezeu. Dar a trebuit să o cunoști pe aceasta altfel, ca să înveți să nu judeci, să nu cugeți cele ce nu trebuie să le cugeți și să nu te înalți față de nimeni³⁷⁹.

54. Dacă ai căzut în adâncurile relelor, să nu dez-nădăjduiești nicidecum în ridicarea ta din nou, chiar dacă te-ai rostogolit până la ultima treaptă a iadului răutății. Căci dacă ai pus mai înainte, cu căldură, temelie evlaviei prin virtuțile cu fapta, chiar de casa acesteia, zidită de tine din diferite pietre ale virtuții, s-a surpat până la pământul pătimăș al relelor, Dumnezeu nu va uita de vechile tale osteneli și sudori, dacă ai inima zdrobită pentru căderile tale, și-și amintește de zilele cele de odinioară și se căiește de căderea ei cu suspine înaintea Lui. Căci căutând va căuta la tine degrabă, făcând să vibreze cuvintele Sale (Is. 66, 2) și-ți va atinge nevăzut ochii inimii tale îndurerate și va întări temelia virtuții, pusă de tine mai înainte cu ostenală³⁸⁰; și-ți va da o putere mai mare și mai desăvârșită decât cea dinainte, ca, în căldura unui duh fierbinte, să dobândești iarăși, cu răbdare, faptele virtuții celei surpate din pizma celui rău și, în duh de smerenie, să ridici din nou casa evlaviei, mai strălucită

379. Cine judecă pe altul, datorită unor lucruri bune săvârșite, uită de neputința sa. El nu știe că prin aceasta ușor poate deveni iarăși inapt să facă binele. El nu știe că binele adevărat constă esențial în iubire, care îl vede pe oricine în libertatea lui indefinită față de care trebuie să fie deschis. Prin judecată el se închide celui alt, sau îl reduce la un obiect pe care-l definește și-l manipulează într-un anumit fel mărginit.

380. Ceea ce a fost pus odată bun în suflet nu se desființează cu totul. Dar trebuie o revenire la acel bine, prin pocăință, pentru a se descoperi din nou.

decât cea dintâi, spre odihna veșnică a Lui, după cum s-a scris³⁸¹.

55. Toate câte ni se întâmplă spre necinstirea noastră, fie de la oameni, fie de la draci, ni se întâmplă prin judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, cu bun rost (prin iconomie), spre smerirea mândriei deșarte a sufletelor noastre. Căci scopul cârmuirii lui Dumnezeu, în ce privește viața noastră, e să fim pururea smeriți și să nu cugetăm despre noi ceea ce nu trebuie să cugetăm, ci să cugetăm spre a ne înțelepți prin cumpătare; nici să nu ne închipuim lucruri mari despre noi, ci să căutăm spre El și să-I urmăm, după putință, fericita smerenie. Căci a fost blând și smerit cu inima. Așa dorește să ne facem și noi, Cel ce a răbdat pentru noi moartea nedreaptă și de ocară. Căci nimic nu iubește El așa de mult și nu este atât de folositor pentru orice virtute și în stare să ne înalțe din gunoiul patimilor, ca blândețea, smerenia și dragostea către aproapele. Dacă nu le avem pe acestea când săvârșim virtutea, deșartă

381. În casa virtuților se odihnește Dumnezeu, pentru că este o casă deschisă, prin smerenie, curăției, păcii, iubirii. Dar nu se odihnește în dărmăturile unui suflet sfâșiat de contradicții, egoist, întunecat, închis, mărginit. Sufletul se închide și se dărmă când nu mai e în legătură cu Dumnezeu. El este atunci ca o vioară stricăță, din care arcușul artistului nu mai poate scoate melodiile sale armonioase și nesfârșite. Numai o casă clădită deplin cum trebuie e luminoasă, armonioasă, stând într-o legătură și cu lumea din afară, prin ferestre, prin terase, prin balcoane, putând fi locaș al unei persoane sau al unor persoane care nu vor să se închidă în această casă, ieșind din legătura cu toată realitatea. Dumnezeu cel infinit nu poate fi închis de nimeni în sine însuși. De aceea cel ce se mărginește pe sine prin alipirea la lucrurile mărginite nu se poate face lăcaș al lui Dumnezeu.

e toată lucrarea noastră și toată osteneala nevoinței e nefolositoare și nepermisă.

56. Începătorilor în viața virtuoasă le ajută, în lucrarea poruncilor și în fuga de rele, frica de chinuri. Dar celor ce au înaintat prin virtute, ajungând la vederea slavei lui Dumnezeu, li se naște o altă frică, potrivită cu starea lor. E temerea curată care îi înfricoșează foarte mult, din dragoste (Ps. 18, 10). Aceasta îi ajută să stăruiască neclătinați în dragostea lui Dumnezeu, temându-se de înfricoșătoarea alunecare din ea. Celor dintâi, de li se întâmplă să cadă din starea lor, dar se căiesc și iarăși se ridică, le vine din nou frica cea dintâi, cu bune nădejdi. Celor de al doilea însă, de au căzut de la înălțimea vederii lui Dumnezeu, prin pizma vrăjmașului, nu le vine îndată frica a doua, ci îi ia în primire o negură și un întuneric gros de să-l prinzi cu mâna, fiind plini de mâhnire, de dureri, de amărăciune și de frica cea dintâi a muncilor veșnice³⁸². Și dacă Domnul Savaot n-ar scurta zilele acestei dureri cu neputință de purtat, nu s-ar mântui niciunul dintre cei ce cad de acolo.

57. Când sufletul se ridică deasupra asupririi stăruitoare a gândurilor pătimase, iar văpaia care chinuiește trupul se stinge, el vede înlăuntru făcându-se coborârea Duhului Sfânt în noi și vestindu-ne iertarea păcatelor de mai înainte și dăruindu-ne nepătimirea. Dar până ce simte mirosul acelora, prin supărarea necon-

382. Aceștia sunt stăpâniți timp mai îndelungat de întristare, pentru că au căzut de la gustarea unor realități mai înalte, mai dulci, mai spirituale. Deosebirea între ceea ce au trăit și starea de acum e mult mai mare. Apoi acea cădere a trebuit să aibă pricini mai grele.

tenită din partea lor, și până ce ard cele de sub pân-tece ale trupului, să știi că e departe de tine buna mi-reasmă a Duhului și ești înfășurat întreg în legăturile nedelegate ale patimilor și ale simțurilor.

58. „Am văzut sub soare, zice înțeleptul, om soco-tindu-se întru sine că e înțelept” (Pilde 26, 12). L-am văzut și eu pe acesta între muritori, încrezându-se în faptele lui și cugetând lucruri mari despre înțelepciunea omenească, pământească și naturală; și nu numai fălindu-se din pricina ei față de cei neînvățați, ci râ-zând și bătându-și joc și de învățătorii întru Hristos, ajunși la fericirea dumnezeiască, pentru cuvântul lor fără meșteșug și pentru că n-au căutat să se folosească de culegerile cuvintelor lustruite ale științei din afară, nici nu s-au apucat să împodobească, cu întocmirile lor armonioase, învățăturile lor scrise. Acestuia, care nu știe că la Dumnezeu nu lustrul cuvintelor, nici sune-tul frumos al glasurilor e de preț, ci înțelesul curat și frumos al gândurilor, îi voi aduce zicătoarea aceasta: „E mai bun un câine viu, decât un leu mort” (Eccl. 9, 4); și „o slugă săracă și înțeleaptă e mai bună decât un împărat bătrân care nu mai știe de el” (Eccl. 4, 13).

59. Cumplită și greu de biruit e patima hulirii. Izvoarele ei sunt în cugetul trufaș al satanei; și ea supără pe toți cei ce viețuiesc după Dumnezeu în virtute, dar mai mult pe cei ce-au sporit în rugăciune și în vederea lucrurilor dumnezeiești. De aceea trebuie să-și păzească cu toată străjuirea simțurile și să fie cu sfială față de toate înfricoșătoarele taine ale lui Dumnezeu și de rânduiriile și de cuvintele sfinte, și să ia aminte la apropierea acestui duh. Căci ne întinde curse când ne rugăm și cântăm și vomită uneori prin buzele noastre,

când nu suntem atenți, blesteme împotriva noastră și huliri nebunești împotriva lui Dumnezeu celui Preaînalt, furișându-le între stihurile psalmilor și între cuvintele rugăciunii. Să întoarcem împotriva lui atunci cuvântul lui Hristos, când ne aduce așa ceva pe buze, sau ne furișează în cuget, spunându-i: „Mergi înapoia mea, satano” (Matei 16, 23), tu cel plin de toată duhoarea și osândit la focul cel veșnic; asupra capului tău să se întoarcă huierea ta. Și îndată să ne îndeletnicim mintea, până la robirea ei, cu un alt lucru dumnezeiesc sau omenesc, sau să o înălțăm cu lacrimi spre cer și spre Dumnezeu; și așa, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom izbăvi de povara hulirii.

60. Întristarea e o patimă aducătoare de stricăciune în suflet și în trup, și atinge până și măduva; dar e vorba de cea a lumii, care vine asupra oamenilor din pricina celor vremelnice și care li se face adeseori chiar pricină de moarte. Întristarea după Dumnezeu, care e mântuitoare și folositoare, lucrează răbdare în osteneli și în ispite³⁸³. Ea desfundă izvorul căinței în cel ce se nevoiește și însetează după dreptatea lui Dumnezeu și hrănește inima lui cu lacrimi, încât se împlinește cuvântul lui David: „Ne vei hrăni pe noi cu pâinea lacrimilor, și ne vei adăpa cu lacrimi, peste măsură” (Ps. 79, 6)³⁸⁴.

61. Întristarea după Dumnezeu însănătoșește și aduce puterile sufletului din nou la starea cea după

383. Întristarea după Dumnezeu nu duce la disperare, pentru că nu pierde din ea nădejdea în mila lui Dumnezeu.

384. Căința dusă până la lacrimi e un adevărat vin întăritor al sufletului și o adevărată hrană spirituală, pentru că e o ieșire a sufletului din izolarea lui și o intrare în legătura cu iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu.

fire din căderea pricinuită lor de lucrarea relelor³⁸⁵. Ea subțiază prin lacrimi atât de mult iarna patimilor și norii păcatului și-i alungă din văzduhul înțelegător al sufletului atât de mult, încât se face din nou senin în gândurile minții, liniște pe marea cugetării, bucurie în inimile noastre și schimbare în înfățișarea feței noastre. Privind la aceasta, cei ce văd bine, odihnindu-și pe ea ochii și sufletul, strigă cu David: „Aceasta e schimbarea dreptei celui Preaînalt” (Ps. 76, 10).

62. Nu primi gândurile bănuitoare ce ți se seamănă pe furiș împotriva aproapelui; căci sunt mincinoase, pierzătoare și cu totul înșelătoare. Și să știi că prin aceasta dracii încearcă să împingă în prăpastia pierzării sufletele celor ce-au sporit în virtuți. Căci nu pot să trimită pe careva dintre cei ce se nevoiesc în adâncul osândei și al păcatului cu fapta, de nu-l vor putea prinde să-l înduplece la bănuieli rele față de aproapele, din pricina purtărilor din afară ale lui. Aducându-l pe acesta astfel sub judecată și în căderea păcatului, îl face să fie osândit împreună cu lumea, după cuvântul Scripturii: „Dacă ne-am judeca pe noi înșine, nu am fi judecați; judecați însă, suntem povățuiți de Domnul, ca să nu fim osândiți împreună cu lumea” (1 Cor. 11, 31-32).

63. Când din negrijă dăm dracilor putință să grăiască la urechea noastră bănuieli împotriva fraților, lăsând fără pază mișcările ochilor, suntem împinși de ei să osândim uneori chiar și pe cei desăvârșiți în virtute. Căci dacă cel ce privește bucuros, cu fața zâmbitoare

385. Căința are o lucrare de restaurare a firii; e o întoarcere a credinciosului nu numai la Dumnezeu cel infinit, ci și la sinea sa reală indefinită. Căci numai prin sinea indefinită se poate trăi în Dumnezeu cel infinit, sau viceversa.

și e gata să vorbească cu oricine, îți pare că s-ar învoi ușor cu plăcerile și cu patimile, îl vei socoti și pe cel ce privește grav și serios plin de mândrie și de mânie. Dar nu trebuie să luăm aminte la înfățișările oamenilor. Căci judecata tuturor greșește în privința acestora. Fiindcă sunt multe deosebiri între firile, deprinderile și întocmirile trupești ale oamenilor. Numai aceia le pot pătrunde și judeca după cuviință, care au dobândit prin multă căință ochiul curat al sufletului și au sălășluit în ei lumina nemărginită a vieții în Dumnezeu. Numai lor li s-a dat să vadă și tainele Împărăției lui Dumnezeu³⁸⁶.

64. Când ne-am făcut lucrători ai faptelor păcătoase ale trupului, slujind poftei contrare firii și mâniei sufletului, ne-am întinat trupul cu urmările ce decurg din păcate, ne-am întunecat sufletul cu fierea mâniei și ne-am înstrăinat de Fiul lui Dumnezeu. Drept aceea trebuie să curățim întinăciunea care a curs din păcatul trupului prin curgerea lacrimilor ființei noastre, ca trupul pe care l-a spurcat plăcerea prin curgerea firească, să fie curățit iarăși de durerea întristării prin curgerea firească a lacrimilor; iar întunericul sufletului, cel din amărăciunea mâniei, să-l alungăm prin lumina căinței, și prin dulceața dragostei de Dumnezeu să ne unim iarăși cu Cel de Care ne-am înstrăinat prin acelea³⁸⁷.

386. Cei ce au viața în Dumnezeu au în El o lumină nemărginită și sunt în stare să vadă prin ea în mod nuanțat toată complexitatea stărilor sufletești ale semenilor lor.

387. Păcatul face să se murdărească chiar sângele trupului nostru prin sucurile naturale exagerate ce le degajă. El e curățit prin lacrimile de căință care ies tot din firea trupului nostru, dar dintr-o stare curată a lui, sau orientată spre curățire. Sunt altele sucurile puse în mișcare de simțirea plăcerii și altele cele puse în mișcare de simțirea durerii. Durerea este purificatoare, spre deosebire de voluptate, pentru că durerea e opusă plăcerii.

65. Precum întinăciunea din plăcere are ca premergătoare dragostea satanică, spre ducerea până la capăt a stricăciunii, așa curățirea prin întristarea dureroasă are ca premergătoare căldura inimii spre deplinătatea plânsului și a lacrimilor. Iar aceasta se întâmplă prin economia lui Dumnezeu, ca, lepădând și curățind prin ostenele durerii osteneala plăcerii, și prin curgeri de lacrimi curgerea preaîntinată a trupului, să ștergem întipăririle urâte din minte și chipurile necuvenite din suflet și să-l facem mai strălucitor prin frumusețea cea firească³⁸⁸.

66. Precum desfrânatul aflat sub lucrarea duhului rău își rodește ca plată voluptatea trupului și prin ea întinăciunea, așa cel aflat sub lucrarea Duhului Sfânt își rodește ca plată bucuria sufletului și prin ea bună-tățile: curăția din lacrimi, nașterea din nou și unirea cu Dumnezeu.

67. Două sunt în noi curgerile naturale care pornesc din însăși ființa noastră: a seminței și a lacrimilor. Prin cea dintâi ne întinăm haina sufletului, prin lacrimi o curățim iarăși. De aceea e neapărat de trebuință să spălăm întinăciunea care vine din ființa noastră prin lacrimile care vin din aceeași ființă. Căci altfel este cu neputință să curățim întinăciunea care vine din fire.

68. Toată aplecarea sufletului care păcătuiește, mișcată în chip necuvenit, nimicește rodul osteneții lui printr-o plăcere scurtă. Dar tot sufletul care se curățește

388. Eliminarea necurăției din trup, prin ostenele dureroase și prin lacrimi, are ca efect ștergerea chipurilor întinate din minte. Căci necurăția din sânge întreține acele chipuri întinate din minte. Ele redau strălucirea frumuseții naturale a minții. Căci mintea e prin natură luminată de lumina dumnezeiască, în a cărei infinitate se mișcă. Nichita se dovedește, prin importanța ce o dă întristării și lacrimilor ca mijloc de curățire, ucenic fidel al dascălului său, Sfântul Simeon Noul Teolog.

de obișnuința și de aplecarea rea își prelungește ostenele într-o plăcere și bucurie îndelungată. Și e de mirare cum o plăcere, înăbușind altă plăcere, îndulcește durerea născută din plăcere³⁸⁹.

69. Uneori, din curgerea lacrimilor, în simțirea înțelegătoare a inimii vin amărăciune și durere; alteori, veselie și bucurie. Când ne curățim prin pocăință de veninul și de întinăciunea păcatului prin căldura focului din care ies după cuviință lacrimi învăpăiate de focul dumnezeiesc și suntem loviți în cuget ca de niște cio-cane grele de suspinele pornite din adâncul inimii, simțim cu mintea și cu simțirea amărăciune și durere. Dar când, curățiți îndeajuns prin astfel de lacrimi, ajungem la eliberarea de patimi, atunci, mângâiați de Duhul dumnezeiesc ca unii ce am dobândit inima senină și curată, lacrimile pricinuitoare de bucurie ale umilinței ne umplu de o bucurie și de o dulceață de negrăit.

70. Altele sunt lacrimile din pocăință și altele cele din umilința inimii. Cele dintâi sunt ca un râu care dărâmă și duce toate întăriturile păcatului. Cele de-al doilea vin ca o ploaie pe pajiștea sufletului și ca o rouă pe plante, hrănind spicul cunoștinței, înmulțindu-l și făcându-l plin de rod³⁹⁰.

389. Aici e redată învățătura Sfântului Maxim Mărturisitorul despre durerea ce se naște din plăcere și despre plăcerea prin care omul caută să iasă din durere (*Răspunsuri către Talasie*, 21, în *Filocalia* românească, vol. III, p. 62 ș.u.). Dar Nichita Stithatul pune în relief și plăcerea spirituală ce urmează durerii. Apoi menționează lungimea bucuriei ce urmează durerii și scurtimea plăcerii care nimicește rodul unor osteneli îndelungate.

390. Lacrimile pocăinței au în ele amintirea păcatului, deci ceva dureros în ele. Dar tocmai prin aceasta surpă întăriturile păcatului. Cele ale umilinței sunt expresia unei topiri a inimii smerite în ambianța iubirii lui Dumnezeu.

71. Nu orice lacrimă este și umilință, ci e o mare depărtare între lacrimi și umilință. Căci lacrima vine din părerea de rău pentru purtări greșite și din amin-tirea vechilor căderi ale sufletului, ca un foc și ca o apă fierbinte ce curăță inima. Iar umilința coboară de Sus, din roua mângâietoare a Duhului, spre mângâierea și înviorarea sufletului care a intrat cu căldură în adâncul smeritei cugetări și a primit vederea luminii neapropiate³⁹¹. Ea strigă cu bucurie către Dumnezeu, ca David: „Am trecut prin foc și prin apă și ne-ai scos pe noi în-tăriți” (Ps. 65, 12).

72. Am auzit zicându-se că nu poate ajunge cineva la deprinderea virtuții fără retragerea în singurătate și fără fuga în pustiu și m-am mirat: Cum au socotit ei să mărginească într-un loc pe Cel nehotărnicit? Căci deprinderea virtuții este readucerea puterilor sufletului la străvechea lor noblețe și întâlnirea virtuților generale în lucrarea cea după fire. Iar acestea nu ne vin din afară ca niște adaosuri străine, ci cresc în firea noastră de la creație ca o simțire dumnezeiască și mintală³⁹². Și mișcați prin ele potrivit cu firea intrăm în Împărăția

391. Spiritualitatea bizantină din vremea aceea făcea o deosebire între „pocăință” (μετάνοια) și „umilință” (κατάνυξις). Cea dintâi e însoțită de frică și de durere și curăță păcatul; cea de a doua e însoțită de bucuria prezenței Duhului mângâietor și a vederii luminii dumnezeiești. Fiecare din ele e însoțită de altfel de lacrimi. Cea dintâi se arată pe o treaptă inferioară, ca un mijloc de ieșire din starea de păcat; cea de a doua, pe treapta superioară a experienței iertării primite și a dulcii uniri cu Dumnezeu.

392. Virtuțile sunt sădite ca virtualități în fire sau în puterile firii noastre. Dar sunt sădite ca aspirații ale ei spre Dumnezeu, deci ca legături de actualizat și de dezvoltat ale omului cu Dumnezeu, care chiar prin aceasta se bucură, când face eforturi în acest sens, ajutat de harul lui Dumnezeu.

cerurilor, care este înlăuntrul nostru, după cuvântul Domnului (Luca 17, 21)³⁹³. Dacă e așa, e de prisos pustiul și putem intra în Împărăția cerurilor și fără el, prin pocăință și prin toată paza poruncilor lui Dumnezeu, ceea ce se poate face în tot locul stăpânirii Lui. Căci zice dumnezeiescul David: „Binecuvintează suflete al meu pe Domnul, în tot locul stăpânirii Lui” (Ps. 102, 22).

73. Cel ce, în mijlocul taberei împărătești, sprijinit de generali și de căpetenii de oaste, și îmbărbătat de ei, nu poate să dovedească vreo vigoare și vreo vitejie în lupta împotriva vrăjmașilor, sau să răpună măcar pe vreunul dintre ei, cum va lupta singur și în mijlocul multor zeci de mii de vrăjmași și cum va putea arăta vreo ispravă ostășească, lipsit fiind de experiența războiului? Iar dacă aceasta este cu neputință în cele omețești, cu atât mai mult în cele dumnezeiești. Căci cum va cunoaște, fugind în pustiu, năvălirile dracilor și tăbărârile nevăzute și nearătate ale patimilor? Sau cum va porni război împotriva lor, de nu se va fi deprins mai înainte cu tăierea voii în mijlocul obștii de frați, sub un povățuitor încercat într-un astfel de război nevăzut și mintal? Iar dacă aceasta este cu neputință, cu neputință este fără îndoială unuia ca acesta și să lupte pentru alții și să învețe pe alții meșteșugurile luptei împotriva vrăjmașilor nevăzuți³⁹⁴.

393. Este de remarcat legarea cuvântului: „Împărăția cerurilor este înlăuntrul vostru” cu ideea despre aflarea ei virtuală în firea noastră însăși, sau cu ideea despre restabilirea și dezvoltarea firii noastre cu ajutorul harului dumnezeiesc.

394. Încă din secolul al IV-lea se cerea celui ce voia să se desăvârșească să se nevoiască întâi multă vreme în obște și numai după aceea să se pustnicească. Nu-și poate slăbi cineva patimile, dacă n-are ocazie să le înfrâneze între oameni. Apoi el află în oameni și un ajutor, un sfat și un prilej de făptuire a celor bune.

74. Scoate de la tine osânda nepurtării de grijă și disprețuirea poruncilor lui Dumnezeu. Alungă iubirea de sine și pornește fără cruțare împotriva trupului. Caută dreptățile Domnului și mărturiile Lui. Disprețuiește slava și necinstirea. Urăște poftele plăcerii trupului. Fugi de săturare, prin care se aprind cele de sub pânțele. Îmbrățișează sărăcia și neplăcuta pătimire. Stai împotriva patimilor³⁹⁵. Întoarce-ți simțirile spre cele dinlăuntru ale trupului. Apleacă-te înlăuntru spre lucrarea celor bune. Fă-te surd față de lucrurile omenești; deșartă-ți toată puterea în lucrarea poruncilor. Plângi, culcă-te pe jos, postește. Pătimeste cele grele, liniștește-te, cunoaște cele din urmă și nu cele din jurul tău, ci pe tine însuși; ridică-te mai presus de micimea celor văzute. Înaltă-ți ochiul minții spre vederea lui Dumnezeu și privește mărirea Domnului din frumusețea celor văzute. Iar coborându-te de acolo, tălmăcește fraților tăi cele ale vieții veșnice și tainele Împărăției lui Dumnezeu. Acesta este rodul fugii de oameni, prin nevoință desăvârșită și sfârșitul petrecerii în pustiu³⁹⁶.

75. De vrei să vezi bunătățile pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El, mută-te în pustiu lepădării de voia ta și fugi de lume. Dar care este această lume? Pofta ochilor trupului, trufia gândurilor și amăgirea celor văzute. De vei fugi de această lume, îți va răsări ție lumina de dimineață, vei vedea viața în Dumnezeu și-ți vor izvorî curând leacurile sufletului tău, adică lacrimile. Te vei schimba cu schimbarea dreptei

395. Trebuie căutate pătimirile dureroase fără de păcat și combătute patimile de plăcere și păcătoase.

396. Totul trebuie să sfârșească în apostolat. Nevoința este un mijloc spre el.

Celui Preaînalt și de atunci nu se va mai apropia de cortul tău biciul patimilor. Și așa, petrecând în mijlocul lumii și al poporului, vei fi ca unul ce petrece în pustiu și nu vede om. Iar de nu vei fugi așa de lumea aceasta, nu-ți va aduce nimic fuga de lumea văzută pentru desăvârșirea virtuților și unirea cu Dumnezeu³⁹⁷.

76. A te face monah nu înseamnă a ieși dintre oameni și din lume, ci a te părăsi pe tine, ieșind din voile trupului și plecând în pustiul patimilor³⁹⁸. Căci dacă s-a spus către acel mare bărbat: „Fugi de oameni și te vei mântui” (lui Avva Arsenie), i s-a spus în acest înțeles. Căci și după ce a fugit, el locuia între oameni și petrecea în cetăți și viețuia împreună cu ucenici. Căci, fugind cu mintea cu toată sânguința, nu se vătăma câtuși de puțin de petrecerea cu oamenii. Un altul dintre cei mari striga ieșind din adunare: „Fugiți, fraților!”. Dar întrebă de cine să fugă, arăta gura.

77. Locuirea la un loc cu alții este mai sigură decât singurătatea. Despre trebuința locuirii la un loc, e martor cuvântul sfințit al lui Iisus și Dumnezeu: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor” (Matei 18, 20). Iar despre primejdia singurătății, Solomon zice: „Vai celui singur, că atunci când va cădea, nu este cine să-l ridice pe el” (Eccl. 4, 10). Pe cei ce-L laudă pe Dumnezeu în iubire și în bună înțelegere, îl laudă și David zicând: „Fericit poporul care cunoaște cântec de trâmbiță” (Ps. 88, 15). Iar locuirea împreună o laudă zicând: „Iată ce bine și ce frumos

397. În cap. acesta, ca și în capetele 72, 76 și 77, fuga de lume e considerată nu fuga exterioară de lume, ci detașarea de ceea ce e rău în ea.

398. Adică în golul de patimi sau în lipsa de patimi.

este să locuiască frații împreună” (Ps. 132, 1). De asemenea și între ucenicii Domnului era un singur suflet și o singură inimă (Fapte 4, 32). Dar și coborârea lui Dumnezeu la noi nu s-a făcut în pustiu, ci în cetăți și în mijlocul oamenilor păcătoși. Deci e trebuincioasă buna înțelegere a unei viețuiri la un loc și e primejdioasă singurătatea.

78. E de trebuință să vină smintelile, zice Domnul, dar vai celui prin care vine sminteala (Matei 18, 7). Acesta e cel ce, pierzând evlavia și umblând în obștea fraților în disprețul de Dumnezeu și fără frică de El, dă multora din cei mai simpli pricini de sminteală: pe de o parte prin fapte, prin înfățișările feței și prin purtările necuvenite, iar pe de alta prin cuvinte și convorbiri stricăcioase, surpând suflete și purtări bune.

79. Cel ce păzește poruncile lui Dumnezeu nu se face piatră de poticneală oamenilor, pentru că nu este sminteală nici în el. Căci „cei ce iubesc legea Ta au pace multă și nu este în ei sminteală” (Ps. 118, 165). Și în acela este lumină, sare și viață, după cuvântul Domnului: „Voi sunteți lumina lumii și sarea pământului” (Matei 5, 13-14). Lumină, pentru că e virtuos cu viața, luminos cu cuvântul și înțelept cu cugetul. Sare, pentru că e bogat în cunoștința dumnezeiască și puternic în înțelepciunea lui Dumnezeu. Viață, pentru că prin cuvintele lui învie pe cei omorâți de patimi și-i ridică din iadul deznădejdiei. Prin lumina faptelor sale de dreptate luminează înaintea oamenilor și-i luminează pe ei înșiși, prin dulceața și sarea cuvintelor sale îi strânge din moleșală și-i izbăvește de putreziciunea patimilor, iar prin viața cuvintelor sale dă viață sufletelor omorâte de păcat.

80. Patima slavei deșarte este o furcă cu trei coarne: al părerii de sine, al slavei deșarte și al mândriei. E o furcă încălzită și înroșită de draci. Dar cei ce sălășluiesc în cortul Dumnezeului cerului o dau pe față și-i rup coarnele. Ei se ridică mai presus de acestea prin smerita cugetare și se odihnesc lângă pomul vieții³⁹⁹.

81. Când acest drac necurat și foarte viclean te va momi pe tine, care ai sporit în virtute, cu înălțime de scaune, aducându-ți în amintire și înălțându-ți lucrarea, ca pe una mai presus de a altora, ba șoptindu-ți că ești destoinic să călăuzești și suflete, prinde-l pe el cu mintea și nu-l lăsa să scape, dacă ai luat putere de Sus să faci aceasta. Și prinzându-l, du-te cu gândul la vreun lucru netrebnic pe care l-ai făcut și dezvăluindu-l pe acesta înaintea lui, zi către el: „Oare cei ce fac unele ca acestea sunt vrednici să urce la un asemenea scaun de conducere și ți se pare destoinic să povățuiască suflete și să le aducă mântuite lui Hristos? Dacă tu zici acestea, am tăcut”. Deci neavând acela ce să-ți răspundă, se va mistui ca fumul de rușine și nu te va mai supăra cu atâta putere. Iar dacă nu este în viața ta mai presus de lume vreo faptă sau vreo lenevie netrebnică, pune-te față în față cu poruncile și cu patimile Domnului și vei afla că-ți lipsește atât de mult din desăvârșire, cât îi lipsește unui lac ca să fie mare. Căci dreptatea oamenilor e atât de mult mai prejos decât dreptatea lui Dumnezeu, pe cât e de mult pământul în privința măririi mai prejos de cer și tânțarul mai prejos de leu.

399. Adică lângă Hristos; se odihnesc în iubirea nesfârșită a lui Hristos, nemaiaivând unde să înainteze. Hristos e pomul vieții, prin iubirea Sa care nu se epuizează niciodată, căci iubirea dă viață. A se observa și aici darul poetic al lui Nichita.

82. Cel rănit în adânc de dragostea lui Dumnezeu are puterea trupului cu mult mai prejos de voința lui. Căci voința lui nu se poate sătura de ostenele și de sudorile nevoinței, fiind asemenea celor foarte însetați, care nu-și pot stămpăra setea arzătoare, ci toată ziua și toată noaptea însetează să ostenească, dar e biruit de lipsa de putere a trupului⁴⁰⁰. Socotesc că și mucenicii lui Hristos, stăpâniți de această putere (patos) mai presus de fire, n-au simțit chinurile și nu se puteau sătura alipindu-se de ele, ci, biruindu-se pe ei înșiși prin dragostea fierbinte de Dumnezeu, se vedeau totdeauna rămași în urmă față de dorința arzătoare de a pătimi.

83. Cel ce se măsoară pe sine în oarecare chip cu vreunul dintre frații ce se nevoiesc împreună cu el și-a ieșit din minți, fără să bage de seamă, și umblă pe o cale străină de Dumnezeu. Unul ca acesta sau nu s-a cunoscut pe sine, sau s-a abătut de la calea ce duce spre ceruri. Pe aceasta aleargă cu cuget smerit cei sânguincioși și prin ea, ridicându-se deasupra curselor vrăjmașului, înaintează în văzduhul cunoscut cu mintea, pe aripile nepătimirii, și petrec în locuri primăvăratice luminoase, împodobiți de o cugetare cumpătată.

84. Cel ce e plin de mândrie și-și amăgește mintea cu închipuirea de sine nu va dobândi niciodată harul

400. Nichita vede iubirea de Dumnezeu la baza tuturor ostenelelor nevoinței. Iubirea e de la început ca o forță susținătoare în aceste nevoințe; ea le dă putere. Nevoințele nu sunt prin urmare un efort aspru, încruntat și pur omenesc, ci sunt însuflețite de har și de bucurie. Iubirea de Dumnezeu, hrănită din iubirea lui Dumnezeu față de noi, e o revărsare de putere, niciodată epuizată, pentru voința de a face tot mai mult pentru Dumnezeu și pentru aproapele.

smereniei, în lumina umilinței inimii⁴⁰¹, prin care se dă lumina înțelepciunii lui Dumnezeu celor zdrobiți cu inima, după cuvântul: „Întru lumina Ta vom vedea lumină” (Ps. 35, 9). Pe acela îl va acoperi noaptea patimilor, în care umblă toate fiarele pădurii firii omenești și vulpile părerii de sine⁴⁰², adică dracii slavei deșarte și ai curviei, care caută răcnind pe cineva să înghită (1 Petru 5, 8) și să-l scufunde în adâncul deznădejdiei.

85. Traiul și viața de aici se face o mare a răutăților celui ce viețuiește după oameni și e mișcat de duhul părerii de sine; ca o mare care învâluie și înghite puterea înțelegătoare a sufletului cu talazurile sărate ale plăcerilor și izbește cu valurile sălbatice ale patimilor cele trei părți ale sufletului, înfuriate de duhurile răutății. Ea se înalță ca o primejdie înspăimântătoare și-l aruncă în cea mai mare deznădejde, când vederea lui și cârma sufletului e sfărâmată de plăcerile trupului, iar mintea cârmace se scufundă în adâncul păcatului și în moartea duhovnicească. Dar când el a ajuns în adâncul smereniei, marea răutăților își liniștește valurile, dăruindu-i pacea, iar talazurile sărate ale plăcerilor își preschimbă valurile în ploi de lacrimi și le preface în bucuria umilinței luminoase.

86. Cel ce a slujit până la săturare plăcerilor trupului și faptelor lui are trebuință și de săturarea cu ostenele nevoinței, în sudorile grelei pătimiri. În felul acesta vei alunga săturarea prin săturare, plăcerea prin durere, tihna prin ostenele trupului și vei afla săturarea veseliei și a bucuriei spre odihnă. Prin aceasta te

401. Umilința inimii se ivește dintr-o vedere a măririi de necuprins a lui Dumnezeu, de aceea este totodată o lumină.

402. Părerea de sine pentru virtuți e vicleană ca o vulpe.

vei desfăta și de curăția bunei miresme și a nevinovăției și te vei bucura de plăcerea de negrăit a roadelor nemuritoare ale Duhului. Căci și în cazul petelor de pe haine obișnuim să folosim mijloace potrivite cu ele pentru curățirea lor, când sunt stricate rău de pete⁴⁰³.

87. Bolile sunt folositoare celor începători în viața virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să-l ajute în veștejirea și în slăbirea aprinderii aflătoare în el; iar cugetul pământesc al sufletului îl subțiază, în vreme ce-i întăresc și îi împuternicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul Apostol: „Când sunt slab, atunci sunt tare” (2 Cor. 12, 10). Dar pe cât sunt de folositoare bolile acestora, pe atât de vătămătoare sunt ele celor ce-au sporit în ostenele virtuților și s-au ridicat deasupra simțurilor și au ajuns la vederi cerești. Căci îi întrerup de la îndeletnicirea cu cele dumnezeiești, le îngroașă prin dureri și greutăți partea înțelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării și usucă lacrimile umilinței cu seceta durerilor⁴⁰⁴. Aceasta o știa și Pavel care, cultivând cu înțelepciune darul dreptei socoteli, zice: „Îmi asupresc trupul cu deprinderile durerilor și-l cârmuiesc ca pe un rob, având grijă de el, ca nu cumva, după ce am vestit altora, să ajung eu însumi de lepădat” (1 Cor. 9, 27).

403. Mijloacele de curățire trebuie să aibă o putere contrară mai tare decât petele păcatelor. Străduințele de curățire trebuie să fie tot pe atât de îndelungate și de tari, pe cât sunt păcatele. Desigur aceasta nu exclude ajutorul harului. Căci aceste străduințe nu s-ar putea face fără har.

404. Așadar, nu se urmărește cu orice preț aducerea trupului la neputință, ci mai degrabă un echilibru între vigoarea lui și vigoarea sufletului.

88. Bolile se nasc în mulți adeseori din pricina hrănirii fără rânduială și mereu schimbate. Căci aceștia aici întind înfrânarea până la flămânzirea cea mai de pe urmă și se predau unor osteneli virtuose fără măsură și fără dreaptă socoteală, aici trec la mâncare fără măsură și la săturarea care e dușmanul firii. Deci e de trebuință înfrânarea celor începători în virtute și celor ce și-au dus nevoințele până dincolo de mijloc, ajungând la treapta cea mai înaltă a vederii. Căci ea e maica sănătății, e prietena curăției și însoțitoarea cea bună a smeritei cugetări.

89. Cunoaște că nepătimirea este îndoită și se naște în chip îndoit în cei ce se sârguiesc. Nepătimirea primă se ivește în cei sânguincioși la sfârșitul înțelepciunii prin fapte. Ea, sporind în chip felurit prin ostenelile nevoinței celei după lege, omoară patimile și oprește pornirile păcătoase ale trupului și mișcă puterile sufletului spre ceea ce e potrivit cu firea, iar mintea o readuce la cugetarea cu înțelepciunea la cele dumnezeiești. A doua nepătimire, care e mai desăvârșită, se ivește în chip înțelept în aceia la începutul contemplației naturale⁴⁰⁵. Aceasta, înălțându-se de la liniștea duhovnicească a gândurilor din minte la starea de pace a minții, o face pe aceasta atotstrăvăzătoare și atot-înaintevăzătoare: atotstrăvăzătoare în lucrurile dumnezeiești, în vederile celor mai bune și în descoperirea tainelor lui

405. Contemplația naturală e vederea rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor din natură și prin aceasta vederea lor e curată și înțelegerea lor plină de taină în infinitatea lui Dumnezeu, după câștigarea primei nepătimiri, adică după ce credinciosul nu mai privește cu lăcomia care mărginește lucrurile și cu ispita care vrea să le stăpânească ca obiecte de sine stătătoare și care-i pot aparține exclusiv.

Dumnezeu; atot-înainte-văzătoare în lucrurile omenești, care vin de departe și au să se întâmple în viitor⁴⁰⁶. Dar în aceste două nepătimiri este unul și același Duh care lucrează, înfrânând și stăpânind în cea dintâi, și eliberând spre viața veșnică în cea de-a doua, cum zice Pavel (1 Cor. 12, 11).

90. Cel ce s-a apropiat de hotarele nepătimirii, dobândind vederi drepte despre Dumnezeu și despre fiile lucrurilor, și înălțându-se de la frumusețea fapturilor, pe măsura curăției lui, spre Făcător, primește revărsările de lumină ale Duhului. Și având păreri bune despre toți, cugetă pururea cele bune despre toți⁴⁰⁷. El îi vede pe toți sfinți și curați și rostește judecata cea dreaptă despre lucrurile dumnezeiești și omenești. Nu iubește nimic din cele pământești ale lumii, atât de căutate de oameni. Dezbrăcat cu mintea de simțirea a toată lumea, se înalță spre ceruri și spre Dumnezeu,

406. Pacea minții e o treaptă mai înaltă decât liniștea gândurilor. Gândurile se pot mișca liniștit, într-o anumită armonie între ele, dar mintea încă nu e liberă de ele. Dar pacea minții, la rândul ei, nu e o pasivitate egală cu moartea. Având pace din partea gândurilor, mintea străvede tainele vieții dumnezeiești și vede înainte cele viitoare. Căci vede în Dumnezeu nu numai ce este, ci și spre ce se va dezvolta creația. Ea vede dinainte ce se va întâmpla cu cel ce înaintează spre Dumnezeu și cu acela pe care îl vede că nu înaintează spre El. Toate acestea țin de nepătimirea minții, care e mai presus de nepătimirea trupului. Țin de nepătimirea minții, pentru că în această stare mintea, nemaifiind ocupată de gândurile mărginite, vede în legătură cu indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

407. Privind curat lucrurile, adică privindu-le în Dumnezeu, deci nu ca obiecte ale lăcomiei sale egoiste, nu poate privi decât curat și pe oameni. Nu-i privește nici pe ei cu lăcomie, sau cu dușmănie. Lucrurile i-au devenit medii transparente ale subiectelor umane privite curat și ale tainei lor indefinite în infinitul dumnezeiesc.

curățit de tot noroiul și liber de toată robia⁴⁰⁸. El e dăruit întreg bunătăților lui Dumnezeu cunoscute cu mintea, aflându-se numai în Duh, și vede frumusețea dumnezeiască și pătrunde în chip dumnezeiesc, într-o negrăită tăcere și bucurie, în locurile dumnezeiești ale fericii slave a lui Dumnezeu. Schimbat în toate simțirile, petrece printre oameni în chip nematerial ca un inger, deși se află în trup material.

91. Scriptura cunoaște și pentru nevoință cinci simțuri: privegherea, cugetarea, rugăciunea, înfrânarea și liniștirea. Cel ce și-a unit cu acestea simțurile trupului, împreunându-și vederea cu privegherea, auzul cu cugetarea, mirosul cu rugăciunea, gustul cu înfrânarea și pipăitul cu liniștea, își curățește repede mintea sufletului său și, subțind-o prin acestea, o face nepătimitoare și străvăzătoare⁴⁰⁹.

408. Liber de toată robia patimilor, a lăcomiei, a invidiei, a pre-judecăților, care îl țin în planul lucrurilor mărginite și-l mărginesc pe el însuși și-l închid în mărginirea lui. Numai scăpat de aceste mărginiri, el zboară în nesfârșitul dumnezeiesc.

409. Simțurile sufletului se unesc cum se cuvine cu cele ale trupului mai mult pentru a le înfrâna pe cele din urmă, decât pentru a le potența. Dar cu vremea energia simțurilor trupului, înduhovnicită, întărește simțurile sufletului: privegherea vede, meditația aude, înfrânarea gustă cele spirituale. Prin toate acestea mintea, subțindu-se, întrucât s-a eliberat de gândurile pământești care o îngroșau și o tulburau, devine liniștită și transparentă. E liniștită pentru că vede pe Cel Unul, infinit și liniștit, nemaiaivând lipsă să treacă de la un lucru la altul, nemaifiind îngrijorată de mărginirea lucrurilor pe care trebuie să le depășească pentru a-și înmulți cunoștința și satisface poftele. Dar nu numai energia simțurilor trupului se adaugă la energia simțirii minții, ci și invers; energia simțirii minții sau a simțurilor sufletului se adaugă la energia simțurilor trupului, întărind-o și curățind-o, încât prin aceste simțuri mintea poate străbate la Dumnezeu cel străveziu prin lucruri sau prezent în rațiunile lucrurilor.

92. Minteă nepătimitoare este aceea care stăpânește patimile sale și s-a ridicat mai presus de întristare și de bucurie, încât nu se mai întristează nici de supărările din necazuri, și nu se mai revarsă nici în bucuria mulțumirii; ci în necazuri își ține sufletul în bucurie, iar în clipele de fericire și-l ține înfrânat și nu-l lasă să iasă din dreapta măsură⁴¹⁰.

93. Furia dracilor e mare împotriva celor ce au sporit în contemplație (în vedere). Ei stau la pândă ziua și noaptea împotriva aceloră. Ei le stârnesc ispite cumplite prin cei ce viețuiesc împreună cu ei, iar prin ei înșiși le prilejuiesc lovituri spre înfricoșare. Sau se năpustesc împotriva lor chiar prin cei ce-i laudă. Căci îi pizmuiesc pentru liniștea lor și îi supără în felurite chipuri, măcar că nu pot să-i întoarcă la nedreptate pe cei ce s-au predat pe ei lui Dumnezeu. Dacă n-ar fi îngerul Domnului atotțitorul, care să-i păzească pe ei, nu ar putea scăpa de uneltirile lor și de cursele morții.

94. Dacă te nevoiești pentru înțelepciunea lucrătoare a virtuții, ia seama cu grijă la uneltirile dracilor pierzători. Căci cu cât înaintezi pe treptele virtuților înalte și cu cât îți crește lumina dumnezeiască în rugăciune și ajungi la descoperiri și vederi de negrăit prin Duhul, cu atât aceia, văzându-te că te ridici spre cer, scrâșnesc din dinți și-și întind cu mai multă sânguință mrejele mult-împletite ale răutății lor în văzduhul minții. Căci atunci nu mai suflă împotriva ta numai dracii poftei și ai mâniei, iubitori de trup și asemenea fiarelor sălbatice, ci se vor ridica împotriva ta și cei ai hulirii prin pizma amarnică. Pe lângă aceștia se vor ridica, în

⁴¹⁰. Deci starea aceea nu e una de nesimțire, ci de echilibru, care de aceea poate dura continuu.

chip arătat și nearătat, și cei din văzduh⁴¹¹, întraripând începătorile și stăpâniile și luând, prin imaginația lor nematerială, chipul unor vedenii străine și înfricoșătoare, spre chinuirea ta, cât le este îngăduit. Dar prin lucrarea rugăciunii făcută cu mintea, folosindu-te de privirea trează a minții și cugetând la Dumnezeu, cu ajutorul înțelesurilor contemplației naturale a făpturilor, nu te vei teme de săgeata lor care zboară ziua, nici nu vor izbuti să se apropie de cortul tău, fiind izgoniți de lumina din tine, asemenea întunericului, și fiind arși de focul dumnezeiesc.

95. Duhurile răutății se înspăimântă cumplit de harul Duhului dumnezeiesc, mai ales când vine cu îmbelșugare, sau când ne curățim prin cugetare și rugăciune curată. Necutezând să se apropie de cortul celor ce sunt luminați prin har, încearcă să-i înspăimânte și să-i tulbure numai prin năluciri și zgomote înfricoșătoare și prin glasuri fără înțeles, căutând să-i depărteze de la fapta privegherii și a rugăciunii. Iar când dorm aceștia, ei stau la pândă, aducându-le visuri mincinoase, necruțându-le nici cea mai scurtă odihnă din ostenele lor și le ia somnul de la gene prin smucituri, făcându-le, prin aceste meșteșuguri, viața mai ostenitoare și mai plină de durere.

96. Duhurile întunericului ne apar în trupuri subțiri, cum învățăm din experiență, fie că ne produc nălucirea

⁴¹¹ 1. Duhurile rele lucrează din „văzduh”, adică dintr-un „loc” care nu ține nici de lume, nici de Dumnezeu, ci se intercalează între lume și Dumnezeu, voind să ne despartă descurajați și de lume și de Dumnezeu. E un „loc” al nestatorniciei, al inconsistenței, al nălucirilor, al nemulțumirii de orice. În acel „loc” caută duhurile rele să ne atragă și pe noi.

acestora furându-ne simțirea, fie că sunt osândite la aceasta prin căderea lor de odinioară. Dar se sârguiesc să se împletească cu sufletul care se nevoiește, când trupul slujitor al sufletului se întoarce spre somn. De aceea mi se pare că este o probă pentru sufletul ridicat deasupra puținătății trupului, ca să se arate cum se ridică împotriva lor, cu mânie și pornire multă, iuțimea și bărbăția lui, când aceia îl amenință cu lucruri înfricoșătoare. Sufletul pătruns de dragostea lui Dumnezeu și întărit în virtuțile generale nu numai că stă împotriva lor cu mânie dreaptă, ci le și lovește, întrucât acestea par să aibă o oarecare simțire, odată ce s-au făcut pământești prin căderea de la prima și dumnezeiasca lumină⁴¹².

97. Înainte de a fi izbiți și biruiți, dracii tulbură adesea simțirea sufletului și răpesc somnul de la gene. Dar sufletul umplut de Duhul Sfânt cu îndrăzneală și bărbăție disprețuiește năvala și furia amarnică a acestora și risipește nălucirile lor și-i fugărește pe ei înșiși numai cu semnul de viață făcător (al Sfintei Cruci) și cu chemarea lui Iisus Dumnezeu.

98. Dacă ai jefuit, cu înțelepciunea lucrătoare, de uneltele lor duhurile care te războiesc, vezi și ia aminte dacă te-ai înarmat din toate părțile cu armele Duhului. Doar știi căror vrăjmași le-ai jefuit uneltele. Sunt războinici din lumea cunoscută cu mintea și netrupești. Fiindcă te războiești fiind încă în trup, sub Împăratul

412. Duhurile rele, prin căderea lor de lângă lumina dumnezeiască sau de lângă strălucirea ei cea mai intensă, au devenit mai pământești, pentru a lua forme mai apropiate de trupuri. Ele nu mai au o bucurie pur spirituală. Au căzut în „văzduhul” intermediar dintre spiritualitatea pură și ordinea apropiată de trupuri.

Duhurilor și Dumnezeu, știi cât de amarnic luptă aceia împotriva ta și cât de dibaci sunt în meșteșugirile împotriva ta. Făcându-te să uiți de tine în vreme ce te bucuri că i-ai prădat, te vor lua în robie împreună cu uneltele pe care li le-ai luat și-ți vor umple sufletul de multă amărăciune, sau te vor supune unor ispite grele și dureroase, care-ți vor fi ghimpi și chinuri pentru trup.

99. Un izvor bun nu poate izvorî apă tulbure și rău-mirositoare, duhnind de conținut lumesc; nici inima care este în afară de Împărăția cerurilor nu poate izvorî râuri de viață dumnezeiască, care să împrăstie buna mireasmă a mirului duhovnicesc. Oare izvorăște izvorul din sine și ceea ce e dulce și ceea ce-i amar (Iacob 3, 11)? Oare poate face măcăcinele mășline, sau mășlinul ghindă? Tot așa, nici izvorul unic al inimii nu poate naște deodată cuget rău și cuget bun. Ci omul bun din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune, iar cel rău, din vistieria rea a inimii sale scoate cele rele, după cuvântul Domnului (Matei 12, 35).

100. Precum este cu neputință candelii să ardă fără untdelemn și fără foc și să lumineze celor din casă, așa este cu neputință sufletului să grăiască limpede cele dumnezeiești și să lumineze pe oameni fără Duhul dumnezeiesc și fără foc. „Căci tot darul desăvârșit de sus este, pogorând de la Tine, Părintele luminilor”, încununând tot sufletul iubitor de Dumnezeu, „fiindcă la El nu este schimbare, nici umbră de mutare” (Iacob 1, 17).

ALE ACELUIAȘI

Suta a doua a capetelor naturale, despre curățirea minții⁴¹³

1. Începutul dragostei de Dumnezeu este disprețuirea lucrurilor văzute și omenești. Mijlocul ei este curățirea inimii și a minții, din care ne vine dezvăluirea ochilor minții și cunoașterea Împărăției cerurilor ascunsă în noi. Iar sfârșitul ei este iubirea de nereținut a darurilor mai presus de fire ale lui Dumnezeu și dorința firească a unirii cu Dumnezeu⁴¹⁴ și a odihnei în El.

2. Unde este iubirea de Dumnezeu și cultivarea lucrărilor minții și împărtășirea de lumina negrăită, acolo este pacea puterilor sufletului, curățirea minții și sălăș-

413. Prima sută s-a ocupat cu practicarea faptelor prin care se curăță omul de patimi și dobândește virtutea (*Capete practice*), ajungând la nepătimirea trupească; a doua se va ocupa cu contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale naturii, care presupune o minte curățită de privityrea pătimasă a lucrurilor; o minte care nu le vede ca obiecte de sine stătătoare și slujind patimilor. De aceea capetele acestea se numesc „naturale” și vorbesc despre curățirea minții. Fără îndoială această contemplare „naturală” nu se face fără ajutorul Duhului Sfânt. Ea este a doua treaptă a urcușului duhovnicesc. Dacă prima sută s-a ocupat mai mult cu curățirea trupului, a doua se ocupă mai mult cu curățirea minții sau a înțelegerii lucrurilor în natura lor nestrâmbată de patimi.

414. Firea e înțeleasă ca constituția cea bună a omului, în care e sădită dorința după unirea cu Dumnezeu. Ține de firea omului să nu fie închis în el însuși și într-o relație pătimasă cu lucrurile, ci să se afle în relație pozitivă cu Dumnezeu cel personal și nesfârșit în iubire. Se arată în acest cap. cele trei trepte ale acestei iubiri.

luirea Sfintei Treimi⁴¹⁵. „Căci cel ce Mă iubește pe Mine, zice, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi pe el, și vom veni la el și ne vom face locaș în el” (Ioan 14, 23).

3. Scriptura cunoaște trei stări ale vieții: trupească, sufletească și duhovnicească. Fiecare din acestea are dispoziția ei deosebită și e cu totul neasemenea celorlalte.

4. Starea trupească a vieții e aplecată întreagă cu totul spre plăcerile și bucuriile vieții de aici, neavând în sine nimic nici din starea sufletească, nici din starea duhovnicească, chiar dacă ar vrea să aibă ceva din acelea. Cea sufletească, fiind oarecum la mijloc între păcat și virtute, caută la grija și întărirea trupului și la lauda de la oameni; ea leapădă, de asemenea, ostenele virtuții și aleargă la faptele trupului, nealipindu-se nici păcatului, nici virtuții, pentru pricini opuse. Nu se alipește virtuții, pentru asprimea și osteneala ei, și nu se opune păcatului, pentru a nu pierde laudele oamenilor. Iar starea duhovnicească a vieții nu vrea să aibă nimic din cele două amintite și nu vrea să se coboare spre nici una din ele, amândouă rele. Ea e întreagă cu totul liberă și de una și de alta. Fiind argintată de aripile dragostei și ale nepătimirii, zboară deasupra amândurora, nefăcând nimic din cele oprite și fugind de lucrarea celor lăudate doar ca bune.

415. Iubirea de Dumnezeu nu poate fi decât din iubirea lui Dumnezeu. Iar iubirea lui Dumnezeu este iubirea între Persoanele Sfintei Treimi. Sălășluirea acestei iubiri în suflet înseamnă sălășluirea Sfintei Treimi, înseamnă comunicarea cu oceanul infinit al iubirii trăită în Cele trei Persoane și între ele. Unde este această iubire este și pace, așa cum în Sfânta Treime e o pace nesfârșită.

5. Cei ce viețuiesc trupește și au în ei cugetul trupesc, fiind cu totul trupuri, nu pot plăcea lui Dumnezeu. Căci sunt întunecați în cugetări și nepărtași de razele luminii dumnezeiești. Având norii patimilor așezați ca niște ziduri înalte în fața razelor Duhului, ei rămân neluminați; iar simțirile sufletului fiindu-le tocite, nu pot căuta spre frumusețile cunoscute cu mintea ale lui Dumnezeu și nu pot vedea lumina adevărată a vieții și nu se pot ridica deasupra micimii celor văzute. Ci, căutând la cele de jos și fiind reduși numai la simțirea celor văzute, leagă demnitatea rațiunii de lucrurile supuse simțurilor și omenești, și toată lupta le este pentru cele văzute și stricăcioase, războindu-se întreolaltă pentru ele. Uneori își pun pentru ele și sufletele lor, lipindu-se de bani, de slavă și de plăcerile trupului și socotind mare pagubă nedobândirea acestora. Față de aceștia, cu dreptate s-a spus acel cuvânt proorocesc, ca din partea lui Dumnezeu: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceștia, fiindcă sunt numai trupuri” (Fac. 6, 3).

6. Cei ce viețuiesc sufletește, și de aceea sunt numiți sufletești, sunt ca unii pe jumătate lipsiți de minte și cu mădularele slăbănogite. Ei nu vor să ostenească pentru virtute și pentru porunca lui Dumnezeu, dar fug și de faptele de ocară, pentru slava oamenilor. Fiind stăpâniți însă de iubirea de sine, care hrănește patimile stricăcioase, toată grija lor și-o îndreaptă spre sănătatea și plăcerea trupului. Ei ocolesc tot necazul, toată osteneala și toată neplăcuta pătimire pentru virtute, îngrijindu-și peste trebuință trupul care-i războiește. Aceasta fiindu-le viața și purtarea, își fac mintea pământească, îngroșată de patimi și sunt neprimitori

de conținuturi ale minții și dumnezeiești, care răpesc sufletul de la cele văzute și-l fac să tindă întreg spre ceruri. Iar aceasta o pătimesc, fiind stăpâniți încă de duhul alipirii la cele văzute, ca unii ce-și iubesc suferințele lor și aleg să facă voiele lor. Căci, fiind deșerți de Duhul Sfânt, nu se împărtășesc nici de darurile Lui. De aceea nu se poate vedea în ei nici roadă dumnezeiască, iubire de Dumnezeu sau de aproapele, sau bucurie în sărăcie și necazuri sau pacea sufletului sau credința din inimă sau înfrânarea cuprinzătoare sau umilința inimii, sau lacrimile sau smerenia și mila. Și toate sunt pline la ei de umflare și de mândrie. Din pricina aceasta nu au putere să coboare în adâncimile Duhului, deoarece nu este în ei nici o lumină care să-i călăuzească și care să le deschidă mintea spre a înțelege Scripturile⁴¹⁶. Ba nu suferă să asculte nici pe alții povestind despre ele. Cu dreptate a spus și despre unii ca aceștia Apostolul: „Omul sufletește nu primește cele ale Duhului, căci nebunie îi sunt lui și nu știe că legea este duhovnicească și duhovnicește se judecă” (1 Cor. 2, 14).

7. Cei ce urmează Duhului și și-au ales cu totul viața duhovnicească sunt bine-plăcuți lui Dumnezeu, ca unii ce s-au predat Lui ca niște nazirei. Aceștia își curățesc pururea sufletul prin osteneli și păzesc poruncile Domnului, dându-și sângele lor pentru dragostea lui Dumnezeu⁴¹⁷; își curățesc trupul prin posturi și pri-

416. Ei n-au adâncime în înțelegere, nu descoperă dimensiunile nesfârșite ale vieții și iubirii dumnezeiești îndreptate spre oameni. Nu văd nici în Scriptură aceste dimensiuni.

417. Postind, priveghind, ei își fac sângele subțire, ca să nu-i împingă la faptele de poftă și de mânie care îi leagă de lucruri ca de obiecte și-i fac să nesocotească realitatea persoanelor nesfârșit superioare lucrurilor.

vegheri; își subțiază grosimea inimii prin lacrimi, își omoară mădularele prin neplăcute pătimiri; și își umplu mintea de lumină prin rugăciune și meditație, și o fac strălucitoare; iar prin lepădarea voilor lor, își desfac sufletele de împătımirea trupească și se fac întregi numai ai Duhului. De aceea nu numai că sunt cunoscuți ca duhovnicești, ci sunt și numiți așa, pe drept cuvânt, de către toți⁴¹⁸. Ajunși la nepătımire și la dragoste, ei zboră spre contemplarea zidirii și de acolo iau cunoștința lucrurilor prin înțelepciunea cea ascunsă în Dumnezeu și dată numai celor ce au ajuns deasupra puținătății trupului⁴¹⁹. Drept aceea, trecând dincolo de toată simțirea lumii și ajungând prin înțelegere luminată la cele mai presus de simțuri, câștigă putere în cuvânt în mijlocul Bisericii lui Dumnezeu și a marii adunări a credincioșilor, scot cuvinte bune din inimă curată și se fac oamenilor sare și lumină, cum zice și Domnul către ei: „Voi sunteți lumina lumii și sarea pământului” (Matei 5, 13-14)⁴²⁰.

8. „Opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu” (Ps. 45, 10). Cuvântul acesta este al lui Dumnezeu și el e cunoscut prin faptă de cei ce voiesc. Deci e de folos

418. Duhul Sfânt nu poate sălășlui într-un trup greu și stăpânit de impulsuri pătimase. Ceea ce e ușor și subțire trage la ceea ce e ușor și subțire. Numai ceea ce e subțire e transparent pentru înfinitatea Duhului.

419. Cunoștința adevărată a lucrurilor e cunoștința sensurilor lor, o vedere a lor în Dumnezeu cel infinit, cauza și ținta lor; în Dumnezeu, în a Cărei înfinitate își au obârșia lor și în a Cărei înfinitate își vor face vădită la sfârșit adâncimea lor de înțelesuri.

420. Ei pot vorbi altora despre Dumnezeu, pentru că au cunoscut pe Dumnezeu cu adevărat, pentru că pot descoperi altora realitatea nouă și nesfârșită a Dumnezeirii, transparentă prin lucruri.

celui ce s-a lepădat odată de deșertăciunea zgomotoasă și cumplită a vieții să cugete cu multă atenție la sine însuși și, prin liniștire, la lucrurile dinlăuntru, să caute să cunoască pe Dumnezeu în Sine, Împărăția lui Dumnezeu fiind înlăuntrul nostru. Căci numai de va face cineva așa în lungi răstimpuri de vreme, va putea șterge întipăririle păcatului din suflet și va putea recăștiga întru curăția ei străvechea frumusețe, pentru Cel ce a dat-o.

9. Veninul păcatului adunat în noi fiind mult, e nevoie și de foc mult care să-l curețe prin lacrimile pocăinței și prin durerile fără de voie ale căinței și prin cele de bunăvoie ale nevoinței. Fiindcă de petele păcatului ne curățim prin osteneli de bunăvoie sau prin neazuri fără de voie. Dacă premerg cele de bunăvoie, nu vin cele fără de voie. Dar dacă nu lucrează cele de bunăvoie curățirea părții dinlăuntru a paharului și a blidului, împlinesc, în chip mai aspru, cele fără de voie readucerea noastră la starea străveche. Așa a rânduit Făcătorul⁴²¹.

10. Își râd de evlavie, dar își râd și lucrurile de cei ce nu s-au lepădat în chip rațional de ei înșiși și nu vor să se folosească de învățător și de povățuitor de la început, ci urmează socotinței lor și se arată știutori în fața lui⁴²².

421. Deci ne curățim fie prin înfrânarea de bunăvoie, fie prin răbdarea fără cârtire și cu înțelegere a neazurilor ce ne vin. Prin amândouă străbatem la vederea lui Dumnezeu cel infinit și a sinei noastre indefinite mai presus de toate lucrurile și cu neputință de pierdut prin neazuri și greutăți.

422. Acestora le vin neazurile, prin care se pot curăți dacă le rabdă fără cârtire. Prin neazuri își râd oarecum lucrurile de cei ce le-au dat prea multă importanță și le-au socotit ca ultima realitate, râzând de cei ce cunosc realitatea superioară a lui Dumnezeu și a persoanelor semenilor.

11. Precum nu poate cunoaște cineva întocmai pricinile aducătoare de boli trupești și leacurile lor, fără multă experiență a științei doftoricești, așa nici pricinile bolilor sufletești nu le poate cunoaște fără multă nevoie în privința lor. Căci precum poate greși judecata cu privire la bolile trupești și puținora le este cunoscută în chip desăvârșit natura lor, cu care se ocupă știința doctorilor, cu atât mai mult poate greși cea cu privire la bolile sufletești. Căci cu cât e mai mare sufletul decât trupul, cu atât sunt mai mari și mai greu de pătruns patimile lui, decât ale trupului văzut de toți prin simțuri.

12. Virtuțile cuprinzătoare și începătoare au fost zidite împreună cu firea oamenilor⁴²³. Din ele se umplu de apă, ca din patru izvoare, râurile tuturor celorlalte virtuți și adapă cetatea lui Dumnezeu, care este inima curată și mângâiată prin lacrimi. Cel ce le păzește pe acestea neclintite de duhurile răutății, sau cel ce, dacă a căzut, le-a ridicat din nou prin multele osteneli ale căinței, și-a înălțat sieși casă și palat împărătesc, în care își face locuința Împăratul tuturor, Care împarte și dăruiește din belșug darurile Sale cele înalte celor ce s-au împodobit pe ei astfel⁴²⁴.

13. Scurtă e viața, lung e veacul viitor și mic e răstimpul vieții de aici. Iar omul, viețuitoarea aceasta mare

423. Ele au fost sădite în potență în firea noastră, în aspirația ei spre bine, în care e implicată iubirea de persoana lui Dumnezeu și de persoanele semenilor, deci de infinitatea iubitoare a lui Dumnezeu și de indefinitul iubitor al persoanelor umane.

424. Există aproape o continuitate între virtuți și har, între efortul de iubire al omului și iubirea lui Dumnezeu care întreține acest efort. Harul e în virtuți, virtuțile traduc în ele bunătățile harului. Dreptatea, bunătatea, bărbăția nu se pot cugeta fără un har în ele.

și de scurtă vreme, căreia i s-a dat vremea îngustă de acum, e neputincios. Vremea e îngustă, iar omul e slab. Dar cununa care-l așteaptă, ca răsplată a luptelor, e mare, deoarece are nenumărate țepușe care-i primejdiesc viața cea atotscurtă⁴²⁵.

14. Dumnezeu nu vrea ca lucrarea celor sânguincioși să fie nechinuită, ci foarte încercată. De aceea îngăduie focul ispitelor și retrace puțin harul dat lor de Sus și lasă ca pacea gândurilor să fie tulburată de durerile răutății⁴²⁶ pentru o vreme, ca să vadă aplecarea sufletului, cui se dăruiește el mai mult: Lui, Făcătorului și Binefăcătorului lui, sau simțirii lumii și lunecării în plăceri? Pe urmă, sau le dă har îndoit celor ce sporesc în dragostea Lui, sau îi biciuiește cu aceste ispite și necazuri pe cei lipiți de lucruri, până ce vor câștiga neplăcerea față de lucrurile văzute și nestatornice și vor spăla prin lacrimi amărăciunea de pe urma plăcerilor venite de la ele.

15. Când pacea gândurilor e tulburată de durerile răutății, îndată sunt trimise fără încetare și săgețile aprinse ale poftelor împotriva minții, care aleargă sprintenă spre înălțimi, de către dracii vânători și iubitori de trup. Iar mintea, fiind oprită astfel din mișcarea spre

425. Omul e o ființă paradoxală. E mare, căci e însetat de infinit și-l poate cuprinde și de aceea e făcut pentru veșnicie. Dar e slab prin trupul lui și prin el însuși. Răbdarea țepușelor, după Sfântul Pavel (2 Cor. 12, 7), îl întărește. Căci în această răbdare are în el puterea lui Dumnezeu.

426. Durerile răutății sunt dureri neliniștite și aduc neliniște, pentru că n-au tăria unei existențe nesfârșite și plenare în ele însele. Omul e expus și el acestei neliniști, echivalentă cu frica, dacă nu se întâlnește în duhul său cu Dumnezeu, viața nesfârșită, care i se comunică.

cele de Sus, cade în mișcări necuvenite și amestecate. Și așa trupul începe să se răzvrătească fără rânduială împotriva duhului, trăgând mintea cu gâdiliri și cu aprinderi și dorind s-o înmormânteze în groapa plăcerilor. Și dacă n-ar scurta Domnul Savaot zilele acelea și dacă n-ar dăruia slugilor Sale puterea răbdării, nu s-ar mântui nici un trup (Matei 24, 22).

16. Dracul mult iscusit și preaviclean al curviei se face unora cădere și groapă de noroi, altora bici și ciomag drept, și iarăși altora, cercare și chin sufletului. Cel dintâi lucru poate fi văzut la începătorii care-și poartă încă jugul nevoinei cu trândăvie și fără grijă. Cel de-al doilea, la cei ce se află în mijlocul sporirii în virtute și se întind spre ea încă cu oarecare lenevire. Iar al treilea, la cei ce și-au întins aripa minții până la contemplare și s-au săltat bine spre nepătimirea mai desăvârșită. Deci fiecăruia i s-a rânduit de Sus după folosul lui.

17. Cădere și groapă de noroi se face dracul curviei celor ce străbat viața călugărească cu nepăsare totală. Mădularele acestora sunt aprinse de el în văpaia și-n pofta curviei și le aduce prilejuri pentru împlinirea voii trupului, chiar fără unirea cu alt trup. Despre acestea este rușine a și gândi și a și grăi. Aceștia sunt nebuni cu trupul, după cum s-a spus, și mănâncă roadele plăcerii sărate și ochii lor sunt plini de întuneric, iar la cele mai înalte, pe drept cuvânt, nu ajung. Tămăduirea lor, dacă o voiesc, stă în focul pocăinței și în zdrobirea inimii curate. Aceasta aduce scăparea de cel rău și curăță sufletul de pete și-l face moștenitor al milei lui Dumnezeu. Înțeleptul Solomon, dându-ne să înțelegem aceasta, a zis: „Leacul oprește păcate multe” (Eccl. 10, 4).

18. Bici și ciomag se face, cu dreptate, acest duh celor desăvârșiți în cea dintâi nepătimire prin înțelepciunea lucrătoare și celor ce-au sporit spre cele mai de sus și mai desăvârșite. Când slăbește încordarea nevoinei lor prin lenevire și se abat spre privirea fără pază a celor supuse simțurilor și deschid intrare poței pentru lucrurile omenești, atunci e trimis biciuitorul acesta împotriva lor, din bunătatea cea mai mare a lui Dumnezeu față de ei. Acesta începe să lovească pe cei ce cugetă astfel cu gânduri de-ale poței trupești. Nerăbdând ei aceasta, se întorc cu sânguință iarăși spre cetățuia lor, spre lucrarea și atenția încordată, și se apucă cu și mai multă râvnă de lucrurile care mântuiesc, printr-o silință și mai ostenitoare. Căci nu vrea Dumnezeu cel Preabun ca sufletul care a ajuns până aici să se întoarcă cu totul la simțirea lumească, ci voiește să pășească neîncetat spre cele dinainte și să porceadă cu sânguință spre lucrurile mai desăvârșite, ca să nu se apropie biciul răutății de cortul lui.

19. Cercare, gimpe și chin li se face, după orânduirea de Sus, acest duh, acelora a căror primă nepătimire s-a săltat spre cea de a doua. Aceasta pentru ca, supărați de el, să-și aducă aminte de neputința firească și să nu se mândrească, cum zice Scriptura, pentru mărimea descoperirilor prin vedere (2 Cor. 12, 7); ci, văzând legea trupului care se oștește împotriva legii minții lor (Rom. 7, 23), să se scuture chiar și de amintirea simplă a păcatului, de teamă să nu primească simțirea spurcaciunii de la amintirea ei și să nu slăbească puterea văzătoare a minții lor și să cadă de la înălțimea contemplației.

20. Numai aceia au putut să-și păzească mintea lor nesurpată chiar și de simpla amintire a păcatului, care s-au învrednicit să primească de Sus, prin Duhul, moartea de viață făcătoare a Domnului în măduarele și în cugetările lor; și trupul și-l poartă mort față de păcat, iar duhul și l-au îmbogățit cu viața în Hristos Iisus pentru dreptate⁴²⁷. Iar în cei cărora li s-a dat mintea lui Hristos într-un cuvânt de înțelepciune, se află și omorârea de viață făcătoare și netulburată într-o cunoștință a lui Dumnezeu⁴²⁸.

21. De sufletele care s-au curățit de curând obișnuiește să se apropie mai mult duhul poftelor și al mâniei. Din ce pricină? Ca să scuture roadele Duhului care au

427. Starea de jertfă a Domnului rămâne în El ca o simțire a morții față de tot ce pare să fie viață, dar nu e de fapt. Starea de jertfă a Lui e o predare a Sa ca om al lui Dumnezeu cel infinit. De aceea ea e o putere. În ea omenescul lui Hristos e concentrat întreg în Dumnezeu. Această simțire a morții, ca putere orientată deplin spre Dumnezeu, se imprimă în cei ce se alipesc de Hristos, în cei ce intră într-o comuniune launtrică cu El, Care trăiește ca om în infinitatea dumnezeiască, sau în relația de iubire nesfârșită a Lui cu Dumnezeu-Tatăl. Ea devine în aceștia un mijloc de a se apăra chiar și de simpla amintire a păcatului sau a plăcerii de el.

428. Mintea lui Hristos e gândirea Lui umană îndreptată întreagă spre Dumnezeu, trăind în infinitatea lui Dumnezeu de viață dătătoare. Dar aceasta înseamnă că în ea este simțirea morții față de toate cele ce nu sunt Dumnezeu și voia Lui iubitoare; că în simțirea aceasta a morții față de toate este viața adevărată. Cine a primit mintea lui Hristos în sine a primit și această simțire a morții de viață făcătoare a lui Hristos. Căci a primit și vederea umană deplină a infinității lui Dumnezeu, dar și puterea comunicării prin cuvânt, sau a mărturisirii lui Dumnezeu cel astfel văzut. Cuvântul adevărat și dătător de viață nouă este strâns legat de această cunoștință prin experiență a vieții lui Dumnezeu.

odrăslit în ele. Deoarece bucuria eliberării aduce o oarecare slăbire și împrăștiere în aceste suflete. Înțelepciunea care le cârmuiește cu folos voiește să atragă pururea spre sine, prin darurile sale, cugetarea lor și să rămână neclintite în smerita cugetare, ca nu cumva din multa libertate și din bogăția darurilor să se înalțe față de alții, sau să li se pară că au câștigat acest palat al păcii din puterea și înțelegerea lor. De aceea dă voie acestor duhuri să sară asupra sufletelor amintite, în vreme ce ea se retrage. Cuprins în felul acesta de teama căderii, sufletele se pironesc în păzirea fericitei smerite cugetări. Aflând că sunt înjugate cu trupul și sângele, caută în chip firesc cetățuia lor, în care sunt păzite nevătămate prin puterea Duhului.

22. După boala patimii care stăpânește în noi și după putreziciunea păcatului aflătoare în noi, sunt și încercările care vin asupra noastră. Iar paharul amărăciunii judecăților lui Dumnezeu ni se dă mai aspru sau mai milos. Dacă materia păcatului aflătoare în noi poate fi ușor tămăduită și înlăturată, fiind alcătuită din gânduri iubitoare de plăcere sau de viață, paharul încercărilor care ni se dă de către Doctorul sufletelor noastre este amestecat cu milă, ca unora ce suntem ispitiți de gânduri omenesti și suferim încă cele omenesti. Dar dacă este o materie greu de vindecat și zace în adânc și lucrează putreziciunea spre moarte, fiind alcătuită din gânduri de trufie și de mândria cea mai mare, ni se dă paharul în toată asprimea mâniei, ca boala mistuită și subțiată în focul ispitelor ce vin una după alta să se depărteze din sufletele noastre, prin smerenia ce o aduc. Spălând astfel sărăturile gândurilor prin lacrimi,

ne vom arăta curați, în lumina smereniei, Doctorului sufletelor noastre⁴²⁹.

23. Cei ce se nevoiesc nu pot scăpa de valurile neconținute ale ispitelor, dacă nu-și recunosc neputința lor și nu se socotesc pe ei înșiși străini de toată dreptatea și nevrednici de toată mângâierea, de toată cinstea și de toată odihna⁴³⁰. Căci ținta lui Dumnezeu, Doctorul sufletelor noastre, este să fim pururea smeriți și întristați pentru nevrednicia noastră, străini de tot omul și următori ai patimilor Domnului. Căci El era blând și smerit cu inima și vrea să umblăm și noi în blândețea și smerenia inimii, pe calea poruncilor Lui.

24. Smerenia nu se dobândește prin încovoierea grumazului, prin râncezeala coamei, sau prin haina neîngrijită, aspră și soioasă, în care mulți socotesc că stă toată virtutea; ci ea vine din inimă zdrobită și stă în duh de smerenie, după David: „Duhul umilit, inima înfrântă și smerită, Dumnezeu nu le va urgisi” (Ps. 50, 18).

25. Altceva este vorbirea smerită, altceva smerenia și altceva smerita cugetare. Vorbirea smerită și smerenia le dobândesc nevoitorii prin toată neplăcuta pătimire și prin ostenele din afară ale virtuții; căci ele sunt

429. Mândria e încăpățănare în propria izolare, e învârtosare; de aceea trebuie înmuiată prin încercări mai grele, pe când pofta de plăceri e slăbiciune și, nefiind susținută de încăpățănare, e mai ușor de tămaduit. Mândria e tămaduită numai de smerenie. Iar smerenia se câștigă cel mai greu. Dar ea e împreunată cu adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu, sau cu vederea luminii Lui, care nu poate fi dobândită până ce cineva e preocupat prea mult de sine.

430. Un alt paradox al ființei umane: în eforturile nevoinței celei mai încordate, credinciosul își trăiește în modul cel mai accentuat neputința sa. De aceea caută să ajungă prin rugăciune la puterea lui Dumnezeu.

îndreptate numai spre lucrarea și spre nevoința tru-pească. De aceea, aflându-se sufletul în starea smereniei, când vine ispita, se tulbură. Dar smerita cugetare, fiind un lucru dumnezeiesc și înalt, vine numai în cei ce au trecut de mijloc, prin sălășluirea Mângâietorului, adică în cei ce au sporit prin toată smerenia pe calea atotaspără a virtuții.

26. Smerita cugetare, pătrunzând în adâncurile sufletului și căzând ca un bolovan greu într-însul, îl apasă și îl frânge cu atâta putere, încât îi stoarce toată tăria într-un pârâu nereținut de lacrimi⁴³¹; iar mintea i-o curăță de toată întinăciunea gândurilor, făcând-o să ajungă la vederea lui Dumnezeu, ca Isaia, și sub lucrarea Lui. Căci zice Isaia: „Vai mie că sunt pierdut. Căci om fiind și având buze spurcate, locuiesc în mijlocul unui popor cu buze necurate. Și am văzut pe Domnul Savaot cu ochii mei” (Is. 6, 5).

27. Când vorbirea smerită coboară în adâncul tău, atunci vorbirea înaltă se depărtează de la tine. Dar când smerenia însăși se înrădăcinează în adâncul inimii tale, atunci vorbirea smerită de la suprafață sau dinlăuntru e lepădată de la tine⁴³². Când însă te îmbogățești de

431. Lacrimile sunt semnul că sufletul și-a înmuiat învârtoșarea închisorii în sine, că s-a eliberat de sine, că s-a deschis Duhului dumnezeiesc. Relația intimă cu altă persoană, dar mai ales cu Dumnezeu, se manifestă într-o stare de simțire, opusă rigidității. Acum e simțit Dumnezeu. Smerenia e simțită într-adevăr ca un bolovan greu, care, apăsându-i nevoitorului propria ființă, îi înmoaie tăria învârtoșată, prefăcând-o în șiroaie de lacrimi. Numai așa sufletul se deschide lui Dumnezeu.

432. Când smerenia se sălășluiește în suflet, nu te mai interesează vorbirea smerită din afară, prin care vrei încă să pari că ești smerit; dar nici vorbirea smerită din adânc. Vrei mai bine să taci, pentru că simți că orice cuvânt te-ar putea pune în relief.

Sus cu smerita cugetare, atunci încetează atât smerenia din afară⁴³³, cât și vorbirea smerită a limbii, după cuvântul lui Pavel: „Când va veni ceea ce e desăvârșit, va înceta ceea ce e din parte” (1 Cor. 13, 10).

28. Pe cât e de departe răsăritul de apus, pe atâta e de departe vorbirea smerită de adevărata smerenie. Și cu cât e mai mare cerul ca pământul și sufletul ca trupul, cu atât e mai desăvârșită și mai mare smerita cugetare dată celor desăvârșiți prin Sfântul Duh, decât adevărata smerenie.

29. Să nu socotești cu ușurință că este smerit cu inima nici pe cel ce spune lucruri smerite într-o înfățișare de smerenie și modestie, nici pe cel ce spune lucruri înalte și mărețe să nu-l socotești că e plin de toată trufia și îngâmfarea și nechinuit lăuntric de ele. Din roadele lor să-i cunoști pe ei.

30. Roadă Duhului Sfânt este dragostea, bucuria, pacea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, credința, blândețea, înfrânarea. Iar roada duhului potrivit este ura, întristarea lumească, nestatornicia sufletului, tulburarea inimii, răutatea, cugetul iscoditor, descurajarea, mânia, necredința, pizma, multa mâncare, beția, bârfirea, osândirea, pofta ochilor, îngâmfarea și trufia sufletului. Deci din aceste roade să-ți fie cunoscut pomul. Și în felul acesta vei cunoaște neîndoielnic al cărui duh este cel ce te întâmpină. Semnele acestora sunt vădite și de glasul Domnului: „Omul bun, zice, din vistieria bună a inimii sale scoate cele bune” (Matei 12, 35), fiindcă după cum e pomul, așa e și roada.

433. Chiar smerenia arată, față de smerita cugetare, ca fiind din afară. Avem astfel trei grade ale smereniei. Iar cea mai adâncă, smerita cugetare, e fără sfârșit. În ea nu termini a-ți vedea infinitatea micimii tale, în comparație cu infinitatea măririi lui Dumnezeu.

31. În cei în care sunt și se văd roadele Sfântului Duh, în aceia este și sălășluirea lui Dumnezeu. În aceștia este și un izvor netulburat al cuvântului împreunat cu înțelepciune și cu cunoștință, fie că sunt auziți vorbind smerit, fie că grăiesc cele înalte. Dar în cei în care nu se văd roadele și darurile acestui Duh, ci ale celui dimpotrivă, în aceștia este întunericul cunoștinței de Dumnezeu, roi de patimi și sălășluirea duhurilor vrăjmașe, fie că sunt văzuți grăind și purtându-se cu smerenie, fie grăind cele înalte și purtând haine de preț și înfățișare aleasă.

32. Adevărul nu stă în fețe, înfățișări și cuvinte, nici nu se odihnește Dumnezeu în acestea, ci în inimi înfrânte, în duh de smerenie și în suflete luminate de cunoștința lui Dumnezeu. Căci se întâmplă să vedem uneori pe cineva acoperindu-se în afară sub cuvinte și folosindu-se de vorbe smerite față de alții, pentru a vâna lauda de la oameni, iar înlăuntru e plin de viclenie și de răutate și de ținerea de minte a răului aproapelui; precum se întâmplă uneori să vedem pe cineva luptându-se în afară pentru dreptate prin cuvinte înalte de înțelepciune, și ridicându-se împotriva minciunii sau a călcării legilor dumnezeiești, iar înlăuntru e plin de cuviință, de smerenie și de dragoste față de aproapele; ba uneori se și laudă în Domnul, după cuvântul lui Pavel: „Lăudându-mă, în Domnul mă voi lauda, întru neputințele mele” (2 Cor. 12, 9)⁴³⁴.

434. Smerenia nu trebuie să oprească pe cineva de a lupta pentru dreptatea altora cu cuvinte înțelepte și cu multă iscusință și putere, dar să nu pretindă pentru sine nimic și să nu se socotească lucru mare pentru ceea ce face, ci ca împlinind o slujire obligatorie în fața lui Dumnezeu. Cu atât mai puțin trebuie să împiedice smerenia propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu cu putere.

33. Dumnezeu nu privește fața din afară a celor zise sau făcute de noi, ci stările sufletelor și scopul pentru care facem ceva din cele văzute, sau zicem ceva din cele cugetate, precum cei ce se deosebesc de cei ce vorbesc sau fac ceva, prin înțelegerea lor, văd mai bine înțelesurile cuvintelor și sfârșiturile lucrurilor și-și fac judecăți fără greșală despre ele. „Dar omul ca om caută la față; Dumnezeu însă vede în inimă” (1 Regi 16, 7; Ps. 7, 9).

34. Dumnezeu a judecat că trebuie să-și pregătească prin Duhul Său din neam în neam prooroci și prieteni pentru clădirea Bisericii Sale. Dacă șarpele cel vechi și-a vărsat veninul păcatului în urechile oamenilor, iar prin el se pricinuieste pieirea sufletelor, cum nu va ridica Cel ce a zidit inimile noastre, una câte una, câte un sărac din puținătatea pământului? El ridică din gunoiul patimilor câte un sărac care poartă sabia Duhului, adică cuvântul lui Dumnezeu (Efes. 6, 17), spre ajutorarea moștenirii Lui. Deci pe drept cuvânt cei ce au început să se smerească, lepădându-se de ei înșiși, se ridică spre înălțimea cunoștinței și primesc de Sus cuvânt de înțelepciune, ca să binevestească, cu putere de la Dumnezeu, mântuire Bisericii Sale⁴³⁵.

35. Cunoaște-te pe tine însuși! Iar aceasta este adevărata smerenie, care ne învață să cugetăm smerit, ne frânge inima și ne învață să lucrăm și să păzim această stare⁴³⁶. Iar dacă nu te-ai cunoscut încă pe tine, nu știi

435. Cel ce propovăduiește cu putere și cu efect este în același timp smerit, pentru că e convins că propovăduiește cu puterea lui Dumnezeu, că propovăduiește cuvântul dat lui de Dumnezeu.

436. Creștinismul a legat dictonul acesta al filozofiei eline cu smerenia în fața lui Dumnezeu. Numai cel smerit în fața infinității lui Dumnezeu se cunoaște pe sine cu adevărat, sau viceversa.

încă nici ce este smerenia, nici nu te-ai atins de adevărata lucrare și pază. Căci a te cunoaște pe tine este sfârșitul lucrării virtuților⁴³⁷.

36. Cel ce s-a săltat de la curăție la cunoștința lucrurilor s-a cunoscut pe sine, după cuvântul: cunoaște-te pe tine însuși! Iar cel ce a ajuns la cunoștința rațiunilor zidirii și a lucrurilor dumnezeiești și omenești a cunoscut cele din jurul lui și cele din afară de el, dar pe sine însuși încă nu⁴³⁸.

37. Altceva sunt eu și altceva cele ce țin de mine. De asemenea, altceva sunt cele ce țin de mine și altceva cele privitoare la mine. Apoi altceva sunt cele privitoare la mine și altceva, cele din afară de mine. Eu sunt cel ce zic: sunt al lui Dumnezeu și sunt văzut ca suflet înțelegător, nemuritor și cuvântător, ca unul ce

437. Virtuțile sunt drumul spre cunoașterea de sine, pentru că sunt drumul spre cunoașterea și trăirea înfinității iubitoare a lui Dumnezeu. Vârful virtuților este smerita cugetare, iar în ea se arată adevărata cunoaștere de sine. Se identifică astfel făptuirea morală cu progresul în cunoașterea de sine. În afară de această făptuire, nu se poate cunoaște cineva pe sine. Cunoașterea de sine nu e o chestiune intelectuală. Numai în fapte poți cunoaște ce poți și ce nu poți și numai în faptele împlinite cu credința în Dumnezeu, prin Dumnezeu și cu ajutorul Lui, poți cunoaște înaintarea ta la infinit în Dumnezeu și te poți cunoaște nu ca o realitate mărginită, ci indefinită. Cel ce vorbește cu laudă de sine și de faptele sale e străin de sine, nu se cunoaște în toată adâncimea sa indefinită, legată de infinitatea lui Dumnezeu.

438. Cunoașterea de sine, fiind însoțită de smerita cugetare, este îmbinată și cu cunoașterea rațiunilor lucrurilor. Căci credinciosul nu se cunoaște pe sine și nu cugetă smerit despre sine, dacă nu vede în fața sa rațiunile dumnezeiești ale creaturilor. Cunoașterea de sine e legată astfel cu cunoașterea rațiunilor lucrurilor, care devin lăuntrice credinciosului, îmbogățindu-l și deschizându-i sinea sa înfinității dumnezeiești.

am minte care naște cuvântul și care e nedespărțită și de-o ființă cu sufletul. Cele ce țin de mine sunt vrednicia împărătească, stăpânitoare, cuvântătoare și libertatea voinței. Iar cele privitoare la mine sunt toate câte le aleg prin hotărârea liberă: îndeletnicirea agricolă, comercială sau filozofică. În sfârșit cele din afară de mine sunt toate câte dau cinste și noblețe pământească vieții: bogăția, slava, cinstea, bunăstarea, mărimea slujbelor, sau cele dimpotrivă: sărăcia, lipsa de slavă, lipsa de cinste și insuccesele.

38. Tot cel ce s-a cunoscut pe sine s-a odihnit de la toate lucrurile sale cele după Dumnezeu și a intrat în locul sfânt al lui Dumnezeu și al smereniei⁴³⁹. Iar cel ce nu s-a cunoscut încă pe sine, prin smerită cugetare și cunoștință, călătorește încă cu osteneală și sudoare în viață. Aceasta dorind și David să o înțelegem, a zis: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu” (Ps. 72, 16-17).

39. Când ajunge cineva de se cunoaște pe sine însuși (iar pentru aceasta are trebuință de multă pază din afară și de oprire de la lucrurile lumești și de cerțarea conștiinței), îndată vine în suflet oarecare smerenie dumnezeiască mai presus de cuvânt, aducând în inimă zdrobire și lacrimi de umilință fierbinte, încât cel ce stă sub lucrarea ei se socotește pe sine: pământ,

439. Cunoașterea de sine și smerita cugetare coincid nu numai cu contemplarea rațiunilor lucrurilor, ci și cu intrarea conștientă la locul cel sfânt unde este Dumnezeu sau infinitatea Lui, în inimă. În conștiința neîntreruptă de a se afla în fața lui Dumnezeu, sufletul săvârșește liturgia înțelegătoare sau conștientă, căci nu poate sta în fața lui Dumnezeu fără a-i jertfi Lui toate și chiar pe sine însuși, prin puterea jertfei lui Hristos, pentru a-L cunoaște cu adevărat pe Dumnezeu și pe sine însuși și a se uni cu El.

cenușă, vierme și nu om; ba încă nevrednic chiar de viața dobitocească. Aceasta din pricina covârșirii acestui dar al lui Dumnezeu. Iar învrednicindu-se cineva să petreacă multă vreme în acest dar, se umple de altă beție negrăită⁴⁴⁰ – de umilința inimii și pătrunde în adâncul smeritei cugetări. Acesta, ieșind din sine, nesocotește toate mâncărurile din afară, ca și băutura și veșmintele trupului, necăutând cele peste trebuință, ca unul ce s-a schimbat cu schimbarea dreptei celui Preaînalt.

40. Cel mai mare bun dintre virtuți este smerenia. Pe cei în care se sădește aceasta prin pocăință curată, având însoțitoare și rugăciunea cu înfrânare, îi face îndată slobozi de robie și dăruiește puterilor lor pace. Ea curățește inima prin lacrimi și o umple de seninătate prin venirea Duhului. Aflându-se aceștia într-o asemenea stare, cuvântul lor se umple de limpezimea cunoștinței lui Dumnezeu și ajung la vederea tainelor Împărăției lui Dumnezeu și a rațiunilor zidirii. Dar pe măsură ce pătrund în adâncurile Duhului, străbat și în adâncul smeritei cugetări⁴⁴¹. Iar din aceasta le crește cunoștința măsurilor proprii. Cunosc neputința firii omenești și li se înmulțește dragostea de Dumnezeu și de aproa-

440. Sf. Grigorie de Nyssa a vorbit de „beție trează”. Este entuziasmul vederii lui Dumnezeu și al odihnei pline de bucurie în iubirea Lui nesfârșită. Dar aici ni se spune că ea e unită cu umilința sau cu zdrobirea inimii.

441. Înaintarea în smerita cugetare, fiind o înaintare în cunoaștere de sine, în cunoașterea neputinței proprii, e și o înaintare în adâncurile puterii Duhului, Care dă neputinței noastre susținere în existență și bogăție de viață. Sinea cunoscută întru smerenia sau în puținătatea ei e o sine din ce în ce mai transparentă, o inimă curățită de orice pată sau de orice învățare, care o face nestrăvezie și nesimțitoare la prezența lui Dumnezeu cel infinit, pentru că se menține ea însăși îngroșată în mărginirea ei exclusivă.

pele, încât socotesc că este un lucru sfânt să se izbăvească chiar și de simpla îmbrățișare și de apropierea petrecerii împreună⁴⁴².

41. Nimic nu întraripează așa de mult sufletul oamenilor către dragostea lui Dumnezeu și către iubirea de oameni, ca smerita cugetare, umilința și rugăciunea curată. Cea dintâi le frânge duhul, îi face să le izvorască pâraie de lacrimi și, aducând puținătatea omenească sub ochi, îi învață să-și cunoască măsurile lor. A doua curățește mintea de cele materiale și luminează ochii inimii și face sufletul întreg luminos. Iar cea din urmă unește pe omul întreg cu Dumnezeu și-l face să petreacă împreună cu îngerii, să guste dulceața bunătăților veșnice ale lui Dumnezeu, îi dă vistierii de taine mari și, aprinzându-l de iubire, îl înduplecă să îndrăznească să-și pună sufletul pentru prietenii săi⁴⁴³, ca unul ce s-a ridicat mai presus de hotarele puținătății trupești.

42. Păzește comoara cea bună a smereniei care îmbogățește. În ea sunt ascunse vistieriile dragostei⁴⁴⁴.

442. Dragostea de aproapele poate să fie foarte intensă și vibrantă și totuși să evite atingerile trupești, îmbrățișările, apropiările. O dovedește aceasta suferința pătrunzătoare pentru necazurile altora, pentru neputințele lor. Această dragoste a devenit cu totul duhovnicească, fără să fie mai puțin intensă, mai puțin duioasă. În această dragoste poate avea loc o comunicare, o interpenetrare launtrică cu mult mai adâncă decât cea prilejuită de îmbrățișările trupești, care pot rămâne simplu exterioare.

443. Autorul nu desface iubirea de oameni de dragostea de Dumnezeu, nici pe cele mai înalte trepte ale celei din urmă. Cu cât e mai mare dragostea de Dumnezeu, cu atât devine mai adâncă dragostea de oameni, pentru că vede cu atât mai mult în oameni pe Hristos.

444. Până te iubești pe tine, nu poți iubi pe altul. Până te iubești pe tine, nu vezi pe altul și rămâi într-o rigiditate, într-o lipsă de

În ea se păzesc mărgăritarele umilinței și în ea se odihnește Împăratul Hristos Dumnezeu, ca pe un tron bătut în aur, împărțind darurile Sfântului Său Duh celor hrăniți din ea. Iar darurile cele mari, pe care El le dă acestora, sunt: cuvântul cunoștinței Sale, înțelepciunea Sa de negrăit, pătrunderea lucrurilor dumnezeiești, mai înainte-vederea lucrurilor omenești, omorârea de viață făcătoare prin nepătimire și unirea cu El, pentru ca ei să împăratească împreună cu El în Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl. O spune aceasta El însuși, rugându-se pentru noi: „Părinte, pe care Mi i-ai dat Mie, voiesc ca unde sunt Eu să fie și ei” (Ioan 17, 24).

43. Când se ostenește cineva cu fapta pentru împlinirea poruncilor, se umple deodată de o bucurie negrăită, încât încearcă o schimbare minunată și mai presus de cuvânt și leapădă greutatea trupului, iar de mâncare, de somn și de celelalte trebuințe ale firii uită cu totul. Să știe atunci că s-a împlinit cu el voința lui Dumnezeu față de el, care produce omorârea de viață făcătoare în cei ce se nevoiesc și le dăruiește lor încă de aici starea ființelor fără de trup. Pricinuitorul acestei stări fericite este smerenia; hrănitoare și maică este sfânta umilință⁴⁴⁵; prietenă și soră este vederea lumi-

simțire, de duioșie, într-o izolare săracă. Smerenia se îmbogățește cu dragoste, pentru că te pune în comunicare cu Dumnezeu și cu aproapele.

445. Umlința se deosebește de smerenie, prin simțirea micimii tale până aproape de topirea ta, până la o extremă înmuiere a ființei în fața măreției nesfârșite a lui Dumnezeu. Ea e „o străpungere” a inimii (Fapte 2, 37) care produce lacrimi, pentru că această străpungere merge până la măduva ființei, făcând străveziu pe Dumnezeu prin subțirimea ființei noastre.

nii dumnezeiești; tron este nepățimirea; iar sfârșit este Dumnezeu în Sfânta Treime⁴⁴⁶.

44. Cel ce a cucerit această cetățuie de pe vârf nu poate fi ținut de lanțurile simțirii lucrurilor; nu vede nici una din desfătărilor vieții; nu deosebește pe cel evlavios de cel neevlavios; ci precum Dumnezeu face să plouă și face să răsară soarele peste drepti și nedrepti, peste răi și buni (Matei 5, 45), așa și el își trimite și-și întinde razele dragostei către toți și nu-și îngustează inima, ci și-o lărgeste în iubirea tuturor. El se simte strâmtorat și chinuit că nu poate face atâta bine cât vrea. Din aceasta pornește ca din Eden un fel de alt izvor al umilinței spre smerită cugetare, spre nepățimire și spre înălțarea la rugăciunea neîmprăștiată; un izvor care adapă fața întregii zidiri gândite a lui Dumnezeu.

45. Cei ce n-au gustat dulceața lacrimilor umilinței și nu știu care este harul și lucrarea ei socotesc că nu se deosebesc întru nimic aceste lacrimi de cele care se varsă la morți. Ei le aseamănă cu cele ce vin din tot felul de pricini deșarte și din gânduri de nemulțumire. Dar ele se ivesc în noi în chip firesc atunci când trufia minții se pleacă spre smerenie, iar sufletul își închide privirea de la amăgirea celor văzute și o deschide numai spre vederea luminii prime și nemateriale, lepădând toată simțirea lumii și dobândind mângâierea de Sus a Duhului. Atunci lacrimile izvorăsc din suflet ca o apă din izvor, îndulcindu-i simțirile și umplându-i cugetarea de toată veselia și lumina dumnezeiască. Ba, mai

446. Totul culminează în simțirea comuniunii de dragoste a Treimii sălășluite în inimă. Credinciosul poate înainta la nesfârșit în trăirea comuniunii de dragoste a Treimii, făcându-și proprie tot mai mult această dragoste.

mult, lacrimile acestea frâng inima și fac mintea să cugete cu smerenie, ridicând-o la vederea celor mai înalte. Toate acestea sunt cu neputință să se întâmple în cei ce plâng și se tânguiesc altfel.

46. Este cu neputință să-și deschidă cineva izvorul lacrimilor fără o adâncă smerită cugetare. Dar nu poate avea smerită cugetare fără umilința venită din sălășluirea Duhului. Căci smerita cugetare se naște din umilință; și umilința naște smerita cugetare prin Sfântul Duh. Ele alcătuiesc împreună un lanț, fiind legate împreună de un singur har și având între ele legătura nedesfăcută a Duhului⁴⁴⁷.

47. Lumina Duhului dumnezeiesc, sălășluită în suflet, obișnuiește să se depărteze din pricina trândăviei, a nepurtării de grijă și a nepăsării arătate în cuvinte și mâncăruri⁴⁴⁸. Negrija la mâncăruri și mustul hranei, ca și neînfrânarea limbii și nepaza ochilor obișnuiesc să alunge din suflet lumina și să ne facă întunecați. Iar umplându-ne noi de întuneric, îndată încep să umble prin sufletul nostru toate fiarele câmpului inimii noastre și toți leii sau gândurile patimilor, căutând cu răcnet hrana pentru patimi și să răpească comoara așezată în noi de Duhul. Dar înfrânarea care ne este prietenă cu adevărat și rugăciunea care ne face îngeri nu numai că nu lasă nimic din acestea să intre în suflet,

447. Smerita cugetare se deosebește de umilință prin faptul că ea dă o expresie articulată a simțirii de topire și de străpungere a ființei noastre. De aceea una fără alta nu există, ci se pricinuiesc una pe alta, și pe amândouă Duhul Sfânt.

448. Sălășluirea Duhului Sfânt împreună cu umilința este una cu o delicatețe extremă a sufletului, contrară grosolăniei manifestate în nepăsare, lăcomie și trufie. În cazul din urmă sufletul se umple de fiare și devine asemenea lor.

ci păstrează și lumina Duhului nestinsă în jurul minții, iar inima o face liniștită și curată și izvor de dumnezeiască umilință, pe când sufletul îl lărgeste spre dragostea lui Dumnezeu și-l unește întreg cu Hristos întreg, prin bucurie și feciorie⁴⁴⁹.

48. Nimic nu ține atât de mult de cuvânt (rațiune) ca neprihănirea sufletului și curăția. Iar maica și prietena acestora este înfrânarea cuprinzătoare. Iar tatăl este temerea. Aceasta, prefăcându-se în dor aprins al lucrurilor dumnezeiești, face sufletul netemător și plin de dragostea lui Dumnezeu și maica cuvântului (rațiunii) dumnezeiesc.

49. Frica, unindu-se cu sufletul, îl face să zămislească cuvântul (rațiunea) judecății prin pocăință⁴⁵⁰. Apoi durerile nașterii, cuprinzând sufletul ca niște chinuri ale iadului, îi frâng inima prin suspine și dureri neîncetate, făcându-l să cugete la viitoarea răsplată a păcatelor. Pe urmă, prin multe lacrimi și dureri, sufletul, dând formă la ceea ce a zămislit în pântecul cugetului, naște pe pământul inimii duh de mântuire. Slobozit astfel de durerile de naștere pricinuite de gândul iadului și izbăvit de suspinele judecății, ia loc în el dorul și bucuria de bunătățile viitoare și dobândește prin înfrânare neprihănirea, care îl unește cu Dumnezeu prin dragoste. Unit cu Dumnezeu, sufletul simte o plăcere

449. Fecioria e dăruirea deplină a sufletului lui Dumnezeu întru totală curăție, delicatețe și nesfârșită sete de iubire. Acest suflet se lărgeste continuu, ca să cuprindă cât mai mult din dragostea nesfârșită a lui Dumnezeu.

450. În grecește temerea (φόβος) e la masculin, iar sufletul (ψυχή) e la feminin. Aceasta dă putință autorului să vorbească de o unire între temere și suflet, din care sufletul naște cuvântul (sau rațiunea) despre Dumnezeu.

de negrăit. Aceasta îl face să verse lacrimi de umilință, amestecate cu bucurie și dulceță și iese afară din simțirea lumii și aleargă după Mire, strigând cu glasuri negrăite: „Înapoia Ta alerg, după mireasma mirului Tău, spune-mi Tu, pe Care L-a iubit inima mea, unde-ți paști turma, unde dormi în amiaza vederii curate, ca să nu fiu aruncată de la turmele dreptilor. La Tine sunt luminile tainelor mari” (Cânt. 1, 2, 6). Și ducându-l Mirele în cămara vistieriilor Lui ascunse, îl face văzător plin de înțelepciune al rațiunilor zidirii.

50. Să nu zici în inima ta: îmi este cu neputință să dobândesc de aici înainte curăția fecioriei, după ce am căzut în stricăciunea și nebunia trupului în multe chipuri. Căci unde se stăruie cu ostenelele pocăinței și cu căldura inimii în greaua pătimire și curg râuri de lacrimi din umilința inimii, acolo se dărâmă toate întăriturile, se stinge tot focul patimilor și se săvârșește renașterea de Sus, prin venirea Mângâietorului; și sufletul se face iarăși palat al curăției și al fecioriei. Coborându-se apoi Dumnezeu în acesta, printr-o lumină și bucurie negrăită, și șezând pe înălțimea minții lui ca pe un tron de slavă, dă pacea Sa puterilor lui, zicând: „Pace vouă”, din partea patimilor care vă războiesc; „pacea Mea dau vouă”, ca să vă mișcați potrivit cu firea; „pacea Mea o las vouă” (Ioan 14, 27), ca să vă desăvârșiți mai presus de fire. Deci tămăduind cele trei părți ale sufletului prin întreitul dar al păcii și ridicându-l pe acesta la desăvârșirea întreită și unindu-l cu Sine, îl face întreg feciorelnic și frumos, învăluindu-l în buna mireasmă a mirului curăției. Și zice către el: „Scoală-te și apropie-te de Mine, frumoasa Mea porumbiță”, prin înțelepciunea cu fapta, că iată iarna patimilor a

trecut; furtuna gândurilor de plăcere s-a dus odată cu ea; florile virtuților s-au arătat cu buna mireasmă a cugetărilor în pământul inimii tale. Ridică-te și vino aproape de Mine, în cunoștința contemplării naturale. Vino, porumbița Mea, sub acoperământul și în întunericul teologiei tainice și al credinței tale tare ca piatra, în Mine, Dumnezeuul tău (Cânt. 2, 10-14)⁴⁵¹.

51. Fericit este și părtaș al buneii schimbări și înălțări cel ce prin înțelepciunea cu fapta a trecut peste zidul deprinderii pătimase și de acolo s-a înălțat, prin cunoștință, pe aripile argintate ale nepătimirii, în văzduhul mintal al contemplației lucrurilor, iar de acolo iarăși a pătruns în întunericul cunoștinței de Dumnezeu și s-a odihnit de toate lucrurile sale în Dumnezeu, întru viața cea fericită. Fericit este, pentru că făcându-se înger pământesc și om ceresc, slăvește pe Dumnezeu în sine și Dumnezeu îl va slăvi pe el⁴⁵².

451. Contemplarea naturală și teologia de taină sunt cele două trepte superioare treptei făptuitoare, prin care se curățesc patimile și se dobândesc virtuțile. Contemplarea naturală e privirea curată a rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor, care face lumea străvezie pentru Dumnezeu, iar teologia de taină e unirea cu Dumnezeu dincolo de orice cunoaștere a lucrurilor ca existențe deosebite. De aceea ea are loc „în întuneric”, fiind o simțire indefinită a prezenței infinite a lui Dumnezeu, care se numește întuneric din pricina prea multei lumini, pe care niciodată mintea nu o poate cuprinde cu adevărat.

452. Aici sunt date toate cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc. Cunoștința adevărată a lucrurilor sau a rațiunilor lor dumnezeiești nu se obține decât în starea de nepătimire. Sufletul eliberat de greutatea patimilor și-a regăsit aripile, care sunt argintate sau curate de patimi. El poate zbura acum prin lucruri dincolo de caracterul lor de obiecte mărginite în ambianța infinită a Persoanei lui Dumnezeu.

52. Cei ce iubesc legea lui Dumnezeu (Ps. 118, 165) se bucură de multă pace și nu este sminteală în ei. Fiindcă nu toate câte plac oamenilor plac și lui Dumnezeu, ci câte par că nu sunt bune sunt foarte bune prin fire celui ce cunoaște rațiunile lucrurilor și ale celor ce se petrec în făpturi.

53. Bine este a muri lumii și a viețui lui Hristos. Căci altfel nu poate cineva să se nască de Sus, după cuvântul Domnului. Iar dacă nu se naște de Sus, nu poate nici intra în Împărăția cerurilor (Ioan 3, 5). Această naștere însă vine din ascultarea de părinții duhovnicești. Căci de nu vom da întâi chip în noi seminței cuvântului prin învățătura părinților și nu ne vom face fii ai lui Dumnezeu prin ei, nu vom putea să ne naștem de Sus. Așa s-au născut cei doisprezece din Hristos cel Unul, iar cei șaptezeci s-au născut din cei doisprezece și s-au făcut fii ai lui Dumnezeu și Tatălui, după cuvântul Domnului: „Voi sunteți fiii Tatălui Meu Celui din ceruri” (Matei 5, 45). De aceea și Pavel zice către noi: „Măcar că aveți mulți învățători, dar nu mulți părinți. Eu v-am născut pe voi, fiți următorii mei” (1 Cor. 4, 15-16).

54. A nu asculta de părintele duhovnicesc după pilda Fiului, Care s-a făcut ascultător Tatălui până la moarte și cruce (Filip. 2, 8), înseamnă a nu te naște de Sus⁴⁵³. Iar cel ce nu s-a făcut fiu iubit al unui părinte bun, cum va fi părinte, dacă nu s-a născut prin cuvânt

453. Aici se dă un alt sens nașterii de Sus decât nașterii prin botez. Nașterea de sus prin botez trebuie actualizată prin relația voluntară de fiu față de Tatăl ceresc. Dar această relație trebuie cunoscută și trăită prin relații asemănătoare față de un părinte duhovnicesc. Cine nu înfăptuiește în sine o stare filială față de un om duhovnicesc nu o poate realiza nici față de Tatăl ceresc.

și Duh de Sus? Cum va fi și el părinte bun al unor fii buni și cum va naște copii buni, după chipul bunătății părintelui lor? Iar dacă nu e așa, fără îndoială cum e pomul, așa va fi și roada.

55. Lipsa evlaviei este puiul atotrău al iubirii celei rele de argint al pizmei. Iar dacă ea e rea, cu atât mai mult cea care-l naște. Căci ea face pe fiii oamenilor să prețuiască mai mult dragostea aurului decât dragostea lui Hristos și înfățișează pe Făcătorul materiei mai mic decât materia. Căci îi înduplecă să slujească mai mult materiei decât lui Dumnezeu pe cei ce aduc închinare făpturii în locul Făcătorului și schimbă adevărul lui Dumnezeu în minciună. Iar dacă această boală e un rău așa de mare, încât primește ca un al doilea nume pe cel de slujire la idoli, nu întrece orice răutate sufletul care bolește de bunăvoie de aceasta?

56. De iubești să fii prietenul lui Hristos, să urăști aurul și împătimirea lacomă de el, ca pe una ce întoarce cugetul spre el și-l răpește de la preadulcea iubire a lui Iisus, care socotesc că nu se arată în chipul cuvântului, ci în chipul împlinirii poruncilor Lui cu fapta⁴⁵⁴. Iar dacă poțezi, vai, aur, vei socoti că, îngropându-l pe care-l ai, câștigi, dacă dragostea de el o socotești câștig și nu paguba cea mai de pe urmă, odată ce-l pui mai presus de dragostea lui Hristos⁴⁵⁵. Iubind aurul,

454. Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în ființa noastră însăși iubirea față de Iisus.

455. Iubirea adevărată de Iisus nu se arată în simple cuvinte de iubire către El sau despre El, ci în împlinirea cu fapta a poruncilor Lui. Căci aceasta imprimă în ființa noastră însăși iubirea față de Iisus.

te vei păgubi de Hristos și-L vei pierde pe El și pe Dumnezeu, Care este bunul de căpetenie și fără de Care nu este viață de mântuire oamenilor.

57. Dacă iubești aurul, nu iubești pe Hristos. Iar dacă nu iubești pe Hristos și iubești aurul, ia seama cui te face asemenea acest tiran! Aceluia care era ucenic, dar fără credință, care era prieten, dar s-a arătat vânzător și și-a bătut joc de Stăpânul tuturor și a căzut ca un nevrednic din credința și din dragostea față de El și s-a rostogolit în adâncul deznădejdiei. Teme-te de pilda celuiia și ascultă de mine și fugi de aur și de dragostea lui, ca să poți câștiga pe Hristos, dacă te iubești pe tine. Căci știi locul unde a ajuns cel ce a căzut.

58. Nu te grăbi niciodată să ajungi în scaun de întâistătător prin aur sau prin ajutorul oamenilor și prin rugăminți, fără chemare de Sus, chiar dacă te știi în stare să folosești sufletelor. Căci acestea trei te vor urmări și una din ele te va ajunge: sau îți va veni asupra nemulțumirea și mânia lui Dumnezeu prin felurite greutăți și necazuri, căci nu vor lupta împotriva ta numai oameni, ci și aproape toată zidirea și-ți va fi viața plină de suspin; sau vei fi scos de acolo cu multă necinste de cei mai tari ca tine; sau vei muri fără vreme, fiind tăiat de la viața aceasta.

59. Nu poate să disprețuiască cineva slava și necinstea și să ajungă deasupra plăcerii și durerii, de nu se va hotărî să privească spre sfârșitul lucrurilor. Căci când va vedea toată slava, plăcerea, desfătarea, bogăția și bunăstarea că sfârșesc în nimic și tuturor le urmează și pe toate le strică moartea, atunci, disprețuind deșertăciunea vădită a tuturor lucrurilor omenești, își va întoarce simțurile (sufletului) spre sfârșiturile lucrurilor

dumnezeiești și se va prinde de ele. Căci ele sunt cu adevărat și nu se pot strica nicidecum. Iar prinzându-se de acestea, se ridică deasupra durerii și plăcerii: a durerii, ca unul ce a biruit iubirea de plăcere, de slavă și de bani a sufletului; a plăcerii, ca unul ce a lepădat simțirea lumii și, drept urmare, fie că e slăvit, fie că e disprețuit, rămâne același. Căci fie că se află în durere, fie în odihna trupului, pentru toate mulțumește lui Dumnezeu și nu se coboară cu gândul la cele de jos.

60. Cel ce se nevoiește trebuie să-și cunoască mișcările și preocupările sufletului chiar și din visurile lui și să aibă grijă de starea lui. Căci după preocuparea omului dinlăuntru și după grijile lui sunt și mișcările trupului și nălucirile minții. Dacă cineva are sufletul iubitor de cele materiale și de plăceri, își nălucește câștiguri de lucruri și de bani, sau chipuri de femei și împreunări pătimase, din care vine îmbrăcămintea pătată și întinăciunea trupului. Iar dacă are sufletul lacom și iubitor de argint, vede totdeauna aur și pe acesta îl doarește, se lăcomește după dobânzi și le așază în vistierii și e osândit ca un om fără milă. Dacă are un suflet înclinat spre mânie și dușmănie, este urmărit de fiare și de șerpi veninoși și e năpădit de temeri și de spaime. Iar dacă își are sufletul îngâmfat de slavă deșartă, își nălucește laude și primiri din partea mulțumii, scaune de stăpânire și de conducere și le socotește, chiar când e treaz, pe cele ce încă nu le are ca și când le are sau le va avea cu siguranță. Dacă e cu sufletul plin de mândrie și de trufie, se vede pe sine purtat în trăsură strălucitoare și uneori zburând în văzduh și pe toți îi vede tremurând de covârșirea puterii lui. La fel și omul iubitor de Dumnezeu, fiind sânguincios întru lucrarea

virtuții și drept în nevoințele pentru evlavie și cu sufletul curat și pofta celor materiale, vede în visuri sfârșiturile lucrurilor viitoare și descoperiri de vedenii înfricoșătoare. Rugându-se pururea, el se ține în stare de umilință și de pace cu sufletul și cu trupul și, când se trezește, vede pe obrajii săi lacrimi, iar pe buzele lui are cuvinte către Dumnezeu.

61. Dintre cele ce ni se nălucesc în somn, unele sunt simple visuri, altele vederi, iar altele descoperiri. Visurile sunt toate cele care nu rămân neschimbate în închipuirea minții, ci se amestecă, se alungă și se schimbă des dintr-unul într-altul. Din ele nu vine nici un folos pentru cei ce și le nălucesc, și după trezire se destramă. Pe acestea trebuie să le disprețuiască cei ce se nevoiesc. Vederile sunt cele care rămân neschimbate și nu se prefac dintr-un într-alta, ci rămân întipărite în minte și neuitate timp îndelungat; de asemenea, cele care arată sfârșituri ale lucrurilor viitoare și aduc sufletului folos prin umilință și din vedenii înfricoșătoare, făcând pe cel ce le are să-și adune mintea și să tremure de vederea înfricoșătoare și neschimbată a celor ce i se arată. La acestea trebuie să fie cu luare-aminte cei ce se nevoiesc. Iar descoperirile sunt vederile sufletului curat și luminat, în afară de toată simțirea, care au ca cuprins lucruri și înțelesuri dumnezeiești minunate, deslușirea unor taine ascunse ale lui Dumnezeu și dezlegarea unor mari întrebări ce ni se pun, precum și schimbarea obștească a unor lucruri lumești și omenești.

62. Dintre cele pomenite, cele dintâi sunt ale oamenilor iubitori de cele materiale și de trup, al căror Dumnezeu e pântecul și săturarea fără măsură, a căror întunecime de minte vine dintr-o viață fără de grijă și

tocită de patimi și căroră le stârnesc dracii năluciri, bă-tându-și joc de ei. Cele de al doilea sunt ale celor sâr-guincioși și curățiți în simțirile sufletului, care prin cele ce li se arată sunt dăruți cu înțelegerea lucrurilor dum-nezeiești și cu sporirea în oricare. Iar cele din urmă sunt ale celor desăvârșiți, care stau sub lucrarea Duhu-lui dumnezeiesc și sunt uniți cu Dumnezeu datorită su-fletului lor ajuns la cunoașterea lui Dumnezeu (dato-rită sufletului teolog)⁴⁵⁶.

63. Nu toți au vederi adevărate în somn, nici nu se întipăresc acestea în mintea tuturor, ci numai aceia care sunt curați cu mintea și limpeziți în simțurile sufletului și care aleargă spre contemplarea naturală; numai aceia care nu au nici o preocupare de lucrurile vieții și nici o grijă pentru viața de aici; aceia ale căror îndelun-gate flămânziri i-au dus la înfrânarea cuprinzătoare și ale căror sudori și osteneli după Dumnezeu au aflat, în locul cel sfânt al lui Dumnezeu, cunoștința lucrurilor și odihna înțelepciunii celei mai înalte; aceia a căror viață îngerească e ascunsă la Dumnezeu și a căror înaintare s-a suit de la sfânta liniște la treapta proorocilor Bise-ricii lui Dumnezeu. Despre acestea a vorbit Dumnezeu și lui Moise: „De va fi prooroc între voi, Mă voi arăta lui în somn, și în vedere voi grăi către el” (Num. 12, 6). Iar către Ioil: „Și va fi după aceasta că voi vărsa din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiicele voastre vor prooroci și bătrânii voștri vor avea visuri și tinerii voștri vor avea vedenii” (Ioil 3, 1).

456. Cele trei trepte ale vieții duhovnicești se cunosc și după cele trei feluri de arătări din somn: visuri, vederi și descoperiri. În cele din urmă are loc o inițiativă accentuată a Duhului Sfânt.

64. Liniștea (isihia) este starea netulburată a minții, seninătatea sufletului liber și bucurat, temelia netulburată și neînvolverată a inimii în Dumnezeu, vederea luminii, cunoștința tainelor lui Dumnezeu, cuvânt de înțelepciune din cuget curat, adâncul înțelesurilor lui Dumnezeu, răpirea minții, vorbirea cu Dumnezeu, ochiul neadormit, rugăciunea minții, odihna neostenită în osteneli mari⁴⁵⁷ și, în sfârșit, unirea și legătura cu Dumnezeu.

65. Câtă vreme sufletul e dezbinat în el însuși și puterile lui se mișcă fără rânduială, câtă vreme n-a primit în sine razele dumnezeiești, nu s-a învrednicit nici de eliberarea din robia cugetului trupesc și nu s-a bucurat nici de pace. Dacă a încetat de curând războiul patimilor neastâmpărate, sufletul are nevoie de multă tăcere a buzelor, încât să zică asemenea lui David: „Eu ca un surd n-am auzit și ca un mut nu mi-am deschis gura mea” (Ps. 37, 14). Trebuie să fie pururea trist și să umble mâhnit pe calea poruncilor lui Hristos, cât e supărat de vrăjmași, și să aștepte venirea Mângăietorului, prin care, primind umilința și lacrimile care-l spală, va dobândi cu adevărat cununa libertății⁴⁵⁸.

66. Când cel ce pregătește în liniște mierea virtuților se ridică mai presus de slăbiciunea trupului, prin

457. O stare paradoxală: odihna sufletului în Dumnezeu este în același timp o neconținută lărgire pentru a cuprinde nesfârșitul vieții și iubirii Lui. E o nesăturare a dorinței de înțelegere și de cuprindere a acestei vieți. Dar e odihnă, pentru că sufletul nu mai vrea să plece din Dumnezeu, nu mai găsește ceva mai bun afară de el.

458. E cununa eliberării de patimile înrobitoare, care-l duc pe om unde vor fără voia lui. Aceasta e o adevărată coroană împărătească pentru om. El e restabilit ca împărat peste lucruri și peste trup, ca împreună-împărat cu Hristos.

nevoințele iubirii de înțelepciune și puterile sufletului său se înalță din cugetarea căzută, la starea cea după fire; când se va umple de razele Duhului și, curățându-și inima cu lacrimi, va îmbrăca nestricăciunea morții de viață făcătoare a lui Hristos⁴⁵⁹, și, șezând în foisorul liniștii⁴⁶⁰, va primi și el pe Mângâietorul ca o limbă de foc, atunci e dator să grăiască cu îndrăzneală lucrurile mărețe ale lui Dumnezeu și să binevestească dreptatea Lui în Biserica cea mare (Ps. 34, 17), ca unul ce a primit în inima sa legea Duhului⁴⁶¹. E dator să facă aceasta, ca să nu fie ca sluga aceea vicleană care a ascuns talantul Stăpânului său și să fie aruncat în focul cel veșnic. Așa a făcut și David care, spălându-și păcatul prin pocăință și primind iarăși darul proorocesc, neputând să ascundă binefacerea aceasta, a zis către Dumnezeu: „Iată buzele mele nu le voi împiedica; Doamne, Tu știi, dreptatea Ta n-am ascuns-o în inima mea. Adevărul Tău și mântuirea Ta le-am grăit. N-am ascuns mila Ta și adevărul Tău de la adunare multă” (Ps. 39, 12-14).

459. Moartea de viață făcătoare a lui Hristos a adus nestricăciunea în trupul Său prin Înviere și o aduce și în om, prin eliberarea lui de patimile care-l robesc proceselor naturii ce-l duc la moarte sau la ultima neputință, privându-l de libertatea mișcării sinei sale indefinite în infinitatea dumnezeiască.

460. Într-un foisor înălțat din Ierusalim, sau în locul păcii, în stare de rugăciune L-au primit și Apostolii pe Duhul Sfânt. De aceea, numai având pacea din partea grijilor care mărginesc și trec sufletul de la una la alta și numai aflându-se adunat prin rugăciune în indefinitul sinei sale și în legătură cu infinitatea dumnezeiască, îi vine și celui ce se nevoiește, din acea infinitate, iubirea simțită a lui Dumnezeu, în Persoana Sfântului Duh.

461. Căci și Apostolii, după ce au primit pe Duhul Sfânt, au pornit cu focul entuziasmului aprins în ei de El la propovăduire. Propovăduirea e urmarea primirii Duhului Sfânt, e căldura comunicării care iradiază din focul acestui entuziasm aprins de El.

67. Minteă curățită de tot noroiul se face sufletului cer înstelat de înțelesuri strălucitoare și atotluminoase și Soarele dreptății luminează în ea, trimițând în lume razele luminoase ale cunoștinței de Dumnezeu (ale teologiei). Iar rațiunea acestei minți, făcându-se curată, scoate din adâncul Înțelepciunii rațiunile simple și nemestecate ale lucrurilor și descoperirile lămurite ale celor ascunse, înfățișându-le minții, pentru a cunoaște care este adâncul, înălțimea și lărgimea conștiinței lui Dumnezeu. Și mintea, primindu-le pe acestea la sânul ei în chip firesc, face cunoscute adâncurile Duhului, prin cuvânt, tuturor celor ce au Duh dumnezeiesc în cele dinlăuntru și dă pe față vicleniile dracilor și povestește tainele Împărăției cerurilor (Ps. 39, 12-13)⁴⁶².

68. Dorințele și imboldurile trupești le oprește înfrânarea și aprinderile inimii le răcește citirea dumnezeieștilor Scripturi, le smerește rugăciunea neîncetată și le potolește, ca un untdelemn, umilința.

69. Nimic nu face pe om așa de mult împreună-vorbitor cu Dumnezeu ca rugăciunea curată și nemateri-ală⁴⁶³. Pe cel ce se roagă cu gândul, ea îl știe unit fără

462. Minteă curățită se boltește ca un cer peste suflet. Pe cerul acesta luminează Soarele dumnezeiesc, sau el e mediul străvezii al acestui Soare. Minteă sufletului nu mai e închisă, căci nu mai e umplută de lucruri mărginite, ci e deschisă lui Dumnezeu cel infinit și atotluminos. Dar e deschisă când e curată. Prin aceasta mintea vede și mai bine care este adâncimea și înălțimea și lărgimea nesfârșită a lui Dumnezeu. Pe acestea le face apoi cunoscute prin cuvânt tuturor celor ce au și ei duh și sunt dispuși să le primească.

463. E rugăciunea fără gânduri și chipuri împrumutate de la lucruri. Această rugăciune nu mai are nimic care să se intercaleze între minte și Dumnezeu, care să întrerupă dialogul ei cu El, care să facă mintea să se mărginească după chipul lucrurilor și să nu mai vadă prin indefinitul ei infinitatea dumnezeiască.

împărtășire cu Cuvântul, atunci când sufletul și l-a spălat cu lacrimi și l-a îndulcit cu dulceața umilinței și l-a luminat cu lumina Duhului.

70. E bună și cantitatea în cântarea rugăciunilor, atunci când e stăpânită de stăruință și luare-aminte. Dar ceea ce dă viață sufletului este calitatea; aceasta pricinuieste și roada. Iar calitatea cântării și rugăciunii stă în a se ruga cineva cu duhul și cu mintea. Și se roagă cineva cu mintea când, rugându-se și cântând, privește la înțelesul ce se află în dumnezeiasca Scriptură și primește prin aceasta urcușuri de înțelesuri în inima sa, prin cugetări vrednice de Dumnezeu. Sufletul, fiind răpit de acestea în chip înțelegător în văzduhul luminii, e luminat și curățit tot mai mult și se ridică întreg spre ceruri, unde vede frumusețile bunătăților rânduite sfinților. Aprinzându-se de dorința acestora, îndată sloboade din ochi rodul rugăciunii și lacrimile încep să-i curgă sub lucrarea de lumină făcătoare a Duhului⁴⁶⁴. Gustul acestora e atât de dulce, încât cel ce s-a făcut părtaș de ele uită uneori și de hrana trupească. Acesta este ro-

464. Cunoașterea cea mai înaltă de Dumnezeu și lacrimile fac casă bună. Căci e o cunoaștere prin „vedere” a bunătăților iubirii lui Dumnezeu ce ne așteaptă, sau ni se dăruiesc în parte încă de acum. Mai bine zis e o cunoaștere și o simțire a iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu, care nu se poate să nu stoarcă lacrimi. Iar această cunoaștere prin vedere și prin trăire are loc în starea rugăciunii mintale sau înțelegătoare, a rugăciunii care reprezintă starea de dialog direct a minții cu Dumnezeu, de adunare a minții în indefinitul ei în fața infinității iubirii lui Dumnezeu. Ca și Sfântul Simeon, dascălul său, Nichita unește strâns lumina Duhului, sau vederea nesfârșitului dumnezeiesc, cu lacrimile, și pe amândouă cu rugăciunea, ca nemijlocită convorbire a sufletului cu Dumnezeu cel preadulce în manifestarea iubirii Lui nesfârșite.

dul rugăciunii, care răsare în sufletele celor ce se roagă din calitatea gândită a cântării.

71. Unde se vede roada Duhului, acolo este și calitatea gândită a rugăciunii. Și unde e calitatea aceasta, acolo e foarte bună și cantitatea cântării. Iar unde nu se arată rodul, e seacă și calitatea. Și dacă aceasta este uscată, de prisos este și cantitatea, care deși înseamnă deprinderea trupului, totuși nu aduce celor mai mulți nici un câștig.

72. Rugându-te și cântând psalmi Domnului, ia aminte la viclenie. Căci dracii sau ne înșeală, furișându-ne în simțirea sufletului să spunem unele în locul altora, abătând stihurile psalmilor spre hulire, ca să zicem cu gura cele ce nu se cuvin; sau, făcând noi începutul psalmilor, pun sfârșit cuvântului nostru, risipindu-le pe celelalte din minte; sau ne întorc mereu la același stih, nelăsându-ne, din pricina uitării, să găsim stihul următor al psalmului; sau, aflându-ne la mijlocul psalmului, iau deodată din mintea noastră toată amintirea stihurilor rostite, încât nici nu ne mai aducem aminte ce stihuri am avut în gură și nu mai putem să le aflăm și să le aducem iarăși pe limbă. Iar aceasta o fac ca să ne arunce în negrijă și în trândăvie și ca să zădărnicească roadele rugăciunii noastre, punându-ne în minte că s-a făcut târziu. Tu însă stăruiește cu putere și urmărește psalmul cu și mai multă liniște, ca să culegi folosul rugăciunii din stihuri, prin vedere (contemplare), și să te îmbogățești cu luminarea Duhului, care se ivește în sufletele celor ce se roagă⁴⁶⁵.

465. Se stăruie asupra rugăciunii prin cuvinte și psalmodiere și asupra legăturii ei cu contemplația, care se ivește din aprofundarea în înțelesul cuvintelor. E necesară rostirea stăruitoare a cuvintelor

73. Când ți s-ar întâmpla una ca aceasta în vreme ce te rogi cu luare-aminte, să nu te lenevești și să cazi în nepăsare, nici să nu prețuiești mai mult odihna trupului decât folosul sufletului, luând seama că e ceasul târziu. Ci unde ți se va întâmpla robirea minții, acolo să stai pe loc. Dacă ți s-ar întâmpla spre sfârșitul psalmului, revino din nou cu toată râvna la început și, pornind de la început, urmărește iarăși psalmul pe calea lui, chiar dacă ți s-ar întâmpla de mai multe ori într-un ceas robirea minții. Făcând tu aceasta, dracii nu vor putea suferi răbdarea stăruinței și încordarea râvnei tale și, umplându-se de rușine, se vor depărta de la tine.

74. Să cunoști fără greșală că rugăciunea neîncetată este aceea care nu se isprăvește din suflet toată ziua și toată noaptea. Ea nu se arată privitorilor în întinderea mâinilor, sau în înfățișarea trupului și în sunele limbii, ci se face cunoscută celor ce știu să înțeleagă, în meditația cugetării, în lucrarea minții și în pomnirea lui Dumnezeu cu umilință stăruitoare.

75. Cineva poate să stăruie pururea în rugăciune, când își are gândurile adunate în minte întru pace și evlavie multă, săpând cu ele adâncurile lui Dumnezeu⁴⁶⁶

rugăciunii, căci prin aceasta se face un efort și se ține cugetarea la înțelesurile din ele, al căror cuprins niciodată nu se epuizează. Altfel, sub pretextul unei contemplări nemijlocite de cuvintele rugăciunii rostite, se produce o împrăștiere neglijentă a cugetării și nu se dobândește o adâncire în aceleași înțelesuri inepuizabile exprimate prin rugăciune. Nu trebuie să rostim nici cuvintele rugăciunii fără concentrarea minții, dar nu trebuie să neglijăm, sub pretextul contemplării, nici rostirea cuvintelor rugăciunilor.

466. E vorba nu de gândurile despre lucruri, ci de gândurile referitoare la Dumnezeu, sau aduse de Dumnezeu în minte.

și căutând să guste de acolo preadulcea băătură a vederii (contemplării). Dacă lipsește această pace, nu poate. Căci rugăciunea neîncetată a dobândit-o numai acela ale cărui puteri sufletești înaintează prin cunoștință⁴⁶⁷.

76. De câți rugăciune lui Dumnezeu și un frate stă la ușa chiliei tale și bate, să nu pui mai presus fapta rugăciunii decât fapta dragostei și să treci cu vederea pe fratele tău. Căci acest lucru nu e plăcut lui Dumnezeu. El vrea untdelemnul iubirii și nu jertfa rugăciunii. Lăsând deci darul rugăciunii, dă cuvânt de iubire fratelui, slujindu-l pe el. Apoi, întorcându-te, adu darul tău Tatălui duhurilor, cu lacrimi și cu inimă zdrobită, și duh drept se va înnoi în cele dinlăuntru ale tale.

77. Taina rugăciunii nu se săvârșește în vreme și în loc hotărât. Căci de hotărăști cele ale rugăciunii în ceasuri și timpuri și locuri, timpul rămas în afară își varsă veninul în alte lucruri ale deșertăciunii⁴⁶⁸. Rugăciunea înseamnă mișcarea neconținută a minții în jurul lui Dumnezeu; fapta ei stă în învârtirea sufletului în jurul lucrărilor dumnezeiești; iar sfârșitul ei e lipirea cugetării de Dumnezeu și înălțarea la un singur duh cu El, după regula și cuvântul Apostolului.

78. Chiar dacă ți-ai omorât mădulele și ți-ai înviat sufletul prin duh și te-ai învrednicit de daruri mai presus

467. Se face o legătură între puțința rugăciunii neîncetate și înaintarea cunoașterii la înțelesuri tot mai adânci ale lui Dumnezeu. Aici nu apare plictiseala de rugăciune.

468. Timpul este prilejul unui dialog neconținut cu Dumnezeu. Altfel nu înaintăm prin el spre Dumnezeu, nu e legat de veșnicie, ci devine fără rost. Desigur că dialogul acesta, fiind un dialog al iubirii, toată fapta de iubire dă timpului un rost, îl scapă de deșertăciune. Altfel timpul rămâne deșert și-și varsă veninul deșertăciunii în toate preocupările noastre.

de fire de la Dumnezeu, să nu-ți lași puterea cugetătoare a sufletului să lenevească, ci obișnuiește-o să-și miște pururea amintirea în jurul păcatelor ce le-ai săvârșit și a chinurilor iadului și socotește-te cu mintea vrednic de osândă. Învârtindu-ți astfel mintea în acestea și socotindu-te așa, îți vei păstra duhul înfrânt și vei avea în tine izvorul umilinței, izvorând râurile harului dumnezeiesc, iar pe Dumnezeu căutând la tine și dându-ți din Duhul Său pentru sporirea inimii tale⁴⁶⁹.

79. Postul cu dreaptă socoteală, având ca însoțitoare privegherea împreună cu cugetarea și cu rugăciunea, face pe cel ce se nevoiește cu el să ajungă repede la hotarul nepătimirii, când acesta își are sufletul inundat de lacrimi pentru prisosința smereniei și când arde de dragostea lui Dumnezeu. Pe cel ajuns aici, postul îl duce la pacea duhului care este mai presus de orice minte slobodă și-l unește prin dragoste cu Dumnezeu.

80. Nu se mândrește împăratul pentru slava și împărăția sa atât de mult și nu se bucură de stăpânire, cum se bucură monahul pentru nepătimirea sufletului și pentru lacrimile de umilință. Căci mândria celui dintâi se vestejește împreună cu împărăția. Dar fericita nepătimire a celui de-al doilea rămâne, împreună cu bucuria pentru ea, în veacuri nesfârșite. Unul ca acesta se învârteste în mijlocul oamenilor, în vremea vieții de aici, ca o roată, apropiindu-se puțin de pământ și de cei de pe el, pentru trebuința firii, dar mișcându-se în întregime ca pe un glob în văzduhul minții și purtând

469. Sufletul e lipit prin umilință atât de mult de Dumnezeu, încât harul pare a izvorî chiar din el; dar pe de altă parte Dumnezeu e trăit în modul cel mai accentuat ca Persoană ce caută la om și-i dăruiește Duhul Său, îmbogățindu-l neîncetat.

în sine îmbinate, ca într-un cerc, începutul și sfârșitul, și întipărite, în cununa smereniei, chipurile darurilor. Acesta are drept masă îmbelșugată contemplația lucrurilor și ca băutură, paharul înțelepciunii; iar ca odihnă, pe Dumnezeu.

81. Cel ce s-a predat pe sine de bunăvoie ostenelilor pentru virtute și străbate cu căldură calea nevoinței se învrednicește de mari daruri de la Dumnezeu. De aceea, înaintând spre mijloc, ajunge la descoperiri și vederi dumnezeiești. Și se face întreg cu atât mai luminat și mai înțelept, cu cât își întinde mai mult osteneala nevoinelor. Dar cu cât urcă spre înălțimea vederii, cu atât stârnește mai mult și pizma cea mare a dracilor pierzători împotriva sa. Căci nu rabdă aceștia să vadă om strămutat în fire de înger. Din pricina aceasta întind împotriva lui, când acesta nu bagă de seamă, săgeata ascuțită a părerii de sine. Dacă va descoperi viclenia și va fugi în cetatea smereniei, disprețuindu-se pe sine, va scăpa de pierzania mândriei și va intra la limanurile mântuirii. De nu se va întâmpla așa, ci va fi părăsit de Sus, va fi dat duhurilor care-l cer spre pedepsirea fără de voie, fiindcă nu s-a lăsat cercat de cea de bunăvoie. Iar aceste duhuri sunt iubitoare de plăcere, iubitoare de trup, viclene și pline de mânie. Ele îl umilesc cumplit prin necazurile pe care le aduc, până ce-și va cunoaște neputința sa, și plângând va scăpa de încercări și va zice și el cu David: „Bine este că m-ai smerit pe mine, ca să văd dreptățile Tale” (Ps. 118, 71).

82. Dumnezeu nu vrea ca noi să fim pururea înjosiți de patimi, ci, urmăriți de ele ca niște iepuri, să-L socotim numai pe El stâncă de scăpare. Căci altfel n-ar fi zis: „Eu am zis: dumnezei sunteți și toți fii ai Celui

preaînalt" (Ps. 81, 6). El mai vrea să fim și ca niște cerbi care aleargă pe munții înalți ai poruncilor Sale și însetează după apele de viață făcătoare ale Duhului. În felul acesta, precum aceia, mâncând prin fire șerpilor, prefac în chip ciudat prin căldura din multa alergare firea veninoasă a lor în colț de iarbă, fără să se vatăme, așa și noi, primind în pântelele cugetării orice gând pătimas, să-l prefacem, prin alergarea însetată pe calea poruncilor lui Dumnezeu și cu puterea Duhului și prin predarea noastră lui Dumnezeu, în faptă bine mirositoare și mântuitoare a virtuții, ca să ne arătăm ca unii ce ne robim tot cugetul, prin faptă, ascultării lui Hristos. Căci lumea de Sus are trebuință, pentru a se umple, nu de oameni pământești și nedesăvârșiți, ci de cei duhovnicești și desăvârșiți, care aleargă spre bărbatul desăvârșit al plinătății lui Hristos.

83. Cel ce se învârtește pururea în loc și nu vrea să se miște mai departe se aseamănă catârului ce se mișcă pe același loc în jurul mașinii de trelerat. Căci cel ce se nevoiește pururea cu trupul și se îndeletnicește numai cu deprinderea trupului, prin toată greaua pătimire, se păgubește cât se poate de mult fără să bage de seamă, neînțelegând scopul voii dumnezeiești. Deprinderea trupească, după Pavel (1 Tim. 4, 8), spre puțin folosește, până ce nu e înghițit cugetul trupesc de pâraiele pocăinței și nu vine în trup omorârea de viață făcătoare a Duhului și nu împăratește legea Duhului în trupul nostru cel muritor. Dar evlavia sufletului, care se vede prin cunoștința lucrurilor și a ramurilor nemuritoare, adică a cugetărilor dumnezeiești, ca un pom al vieții în lucrarea înțelegătoare a minții, e pretutindeni și în toate de folos. Căci ea lucrează curăția inimii și

aduce pace între puterile ei; aduce luminarea minții, curăția trupului, neprihănirea, înfrânarea cuprinzătoare, smerita cugetare, umilința, dragostea, sfințenia, cunoștința cerească, înțelepciunea cuvântului și vederea lui Dumnezeu. Deci cel ce a înaintat de la multa deprindere la o astfel de desăvârșire a evlaviei a trecut Marea Roșie a patimilor și a intrat în pământul făgăduinței, în care curg laptele și mierea cunoștinței de Dumnezeu, desfătarea nesecată a sfinților.

84. Cel ce nu s-a hotărât să se ridice din cele din parte și spre puțin folositoare și să se suie spre cele întru totul folositoare, mănâncă încă pâinea de orz întru sudoarea feței sale, după orânduirea de Sus a lui Dumnezeu. De aceea, sufletul lui nu simte dorul manei cunoscute cu mintea și a apei care curge din piatra lovită pe seama lui Israel. Dar cel ce a auzit cuvintele: „Sculați, să mergem de aici” (Ioan 14, 31) și, trezit de glasul Învățătorului, s-a sculat de la lucrarea ostentivă și a încetat să mai mănânce din pâinea durerii, acela, lepădându-se de simțire și gustând din paharul înțelepciunii lui Dumnezeu, a cunoscut că bun e Domnul, ca unul care, după ce a împlinit legea poruncilor în slujirea Cuvântului, s-a urcat în foișor, așteptând pogorârea Mângâietorului.

85. Trebuie să pășim spre cele ce ne stau înainte după rânduielele și treptele vieții înțelepte. Trebuie să urcăm cu sânguință spre ceea ce e așezat mai sus, ca unii ce ne mișcăm neîncetat în jurul lui Dumnezeu și nu cunoaștem niciodată vreo oprire în mersul spre mai bine. De la nevoința cu fapta să înaintăm la contemplația naturală a zidirii. De la aceasta trebuie să urcăm la cunoașterea tainică a lui Dumnezeu și să ne odihnim

în ea de toate faptele deprinderii trupești, ca unii ce ne-am ridicat deasupra slăbiciunii trupului și am primit cunoștința adevăratei drepte socoteli și dreapta socoteală însăși. Iar dacă n-am primit încă cunoștința acestei drepte socoteli (discernământ) și încă nu știm să pășim spre cele ce ne stau înainte și să ne întindem spre ceea ce e mai desăvârșit, suntem încă mai răi decât cei din lume, care nu cunosc nici regula înaintării de la vrednicia pe care o au, nici statornicia urcușului până ce se vor urca la ceea ce e deasupra celorlalte vrednicii (trepte) și-și vor odihni acolo dorul lor⁴⁷⁰.

86. Sufletul ce se curățește în chip încordat, cu multă căldură, prin ostenele nevoinței e înconjurat de lumina dumnezeiască și începe să vadă puțin câte puțin, în chip firesc, frumusețea dată lui de la început de Dumnezeu și să se lărgească în dragostea Celui ce l-a făcut pe el⁴⁷¹. Dar cu cât i se fac mai limpezi razele Soarelui dreptății în urma curățirii, și i se dezvăluie și se face cunoscută frumusețea firească, cu atât își înmulțește și ostenele nevoinței spre o tot mai mare curățire a sa, ca să cunoască în chip curat slava darului de care s-a învrednicit și să redobândească vechea

470. Toate acestea sunt conforme cu viziunea Sfântului Grigorie de Nyssa și a Sfântului Maxim Mărturisitorul. „Stabilitatea urcușului” înseamnă persistența în urcuș, „mișcarea stabilă” (*motus stabilis*). Dorul nu se poate odihni din întinderea lui însetată, decât când a ajuns în indefinita infinitate a lui Dumnezeu.

471. Numai luminat de lumina dumnezeiască, cel ce se nevoiește își cunoaște, prin curăție, natura sa adevărată, făcută pentru infinitatea plină de înțelesuri și de iubire a lui Dumnezeu, cum numai în relație iubitoare cu alte subiecte umane pune în valoare posibilitățile cele mai proprii ale sale, ascunse în bogăția descoperită a sinei sale.

noblețe și să refacă chipul curat și netulburat de cele materiale pentru Cel ce l-a zidit. Și nu slăbește nicidecum în sporirea ostenelilor, până ce nu se curățește de toată pata și întinăciunea și nu se face vrednic de vederea și de convorbirea cu Dumnezeu⁴⁷².

87. „Descoperă ochii mei și voi înțelege minunile legii Tale” (Ps. 118, 18), strigă către Dumnezeu cel acoperit de ceața cugetului pământesc. Căci neștiința minții pământești, fiind o ceață și un întuneric adânc ce acoperă vederea sufletului, îl face pe acesta întunecat și înnegurat de nu poate înțelege cele dumnezeiești și omenești, nefiind în stare să privească spre razele luminii dumnezeiești, sau să se bucure de bunătățile acelea pe care „ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit” (1 Cor. 2, 9). Dezvăluindu-i-se ochii prin pocăință, sufletul vede acestea în chip curat, le aude într-o cunoștință și le pricepe cu înțelegerea⁴⁷³. Dar nu numai atât, ci pune și trepte ale acestor înțelesuri în inima sa și, gustând din dulceața lor, își limpezește cunoștința. Iar prin cuvânt de înțelepciune de la Dumnezeu descrie tuturor bunătățile minunate ale lui Dumnezeu, pe care le-a gătit celor ce-L iubesc pe El și îndeamnă pe toți să vină la împărtășirea de ele, prin multe nevoințe și lacrimi.

88. Darurile Duhului Sfânt fiind șapte, Scriptura, începând de la cel dintâi, le numără de la înțelepciune și

472. E o afirmare clară a conlucrării celui ce se nevoiește cu Dumnezeu. Fiecare face să sporească din treaptă în treaptă lucrarea celui alt.

473. Pocăința dă sufletului puterea de a se cunoaște și de a cunoaște tot mai bine și pe Dumnezeu însuși. Pocăința e descoperirea adâncurilor sale în legătură cu adâncurile lui Dumnezeu, de care depinde adâncimea sa și din care se hrănește.

coboară spre sfârșit până la frica dumnezeiască a Duhului. Deci zice: „Duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul evlaviei și duhul temerii de Dumnezeu” (Is. 11, 2). Noi însă trebuie să începem de la temerea care curățește, adică de la frica de chinuri, ca prin aceasta, depărtându-ne mai întâi de rău și curățindu-ne prin pocăință de petele păcatului, să ajungem la frica duhului cea curată, mergând pe calea ce duce la ea și odihnindu-ne în ea de toată lucrarea virtuții.

89. Cel ce a început de la frica de osândă și înaintază la curăția inimii, prin lacrimile pocăinței, se umple mai întâi de înțelepciune, deoarece temerea este începutul ei, după cuvântul Scripturii (Pilde 1, 7); apoi de înțelegere, după aceea de sfat, prin care îmbrățișează cu bun sfat cele de folos. Înaintând până aici prin lucrarea poruncilor, se înalță la cunoștința lucrurilor și primește știrea adevărată despre lucrurile dumnezeiești și omenești. După aceea, făcându-se întreg locaș al evlaviei, se desăvârșește urcându-se în cetățuia de pe vârful a iubirii. Și îndată îl primește temerea curată a duhului spre a păzi vistieria Împărăției cerurilor sălășluită în sine⁴⁷⁴. Această temere, fiind foarte mântuitoare, face pe cel ce s-a înălțat la locul dragostei să fie plin de cutremur și să susțină lupta, de teamă să nu cadă de la o asemenea înălțime a dragostei lui Dumnezeu și să fie aruncat iarăși în temerea înfricoșătoare de chinuri⁴⁷⁵.

474. De aceea s-a spus că cel ce se nevoiește, înălțat până la dragostea de Dumnezeu, se odihnește în frica de El. E frica de a nu pierde dragostea de Dumnezeu și a lui Dumnezeu.

475. Toate virtuțile încep de la frica de chinuri și sfârșesc la frica curată, care păzește virtuțile dobândite și cu deosebire dragostea.

90. Altfel citesc Scripturile cei începători în viața de evlavie, altfel cei ce au înaintat până la mijloc și altfel cei ce au alergat până la desăvârșire. Celor dintâi citirea le este pâinea de la masa lui Dumnezeu, care susține inimile lor în sfințitele nevoințe ale virtuții și le dă vigoarea tăriei pentru lupta cu duhurile care pricinuiesc patimile, și-i face luptători viteji împotriva dracilor, ca să poată zice: „Gătit-ai înaintea mea masă împotriva celor ce mă necăjesc pe mine” (Ps. 22, 5). Celor de-al doilea, le este vin din potirul dumnezeiesc, înveselind inimile lor și scoțându-i din ei înșiși prin puterea înțeleșurilor și ridicându-le mintea de la litera care-i omoară, ca să cerceteze adâncurile duhului ei și să le fie întreagă născătoare și descoperitoare de înțeleșuri, încât să poată spune și aceștia, cu drept cuvânt: „Paharul Tău mă îmbată cu tăria lui” (Ps. 22, 5). Iar celor din urmă, le este untdelemn al Duhului dumnezeiesc, înfrăgezindu-le sufletul, îmblânzindu-l și smerindu-l prin covârșirea iluminărilor dumnezeiești și ridicându-l mai presus de slăbiciunea trupului, ca să poată striga și ei, bucurându-se: „Vărsat-ai untdelemn peste capul meu și mila Ta mă va urma în toate zilele vieții mele” (Ps. 22, 5, 6).

91. Câtă vreme tindem spre Dumnezeu cu stăruință, prin iubirea de înțelepciune cu fapta, întru sudoarea feței, micșorând patimile trupului, Domnul mănâncă cu noi la masa darurilor Sale pâinea cea spre ființă, câștigată din plugăria virtuților, care sprijinește inimile oamenilor. Dar când prin nepătimire se sfințește în noi numele Său și el împărătește în toate puterile sufletului nostru, împăcând cele răzvrătite și supunând ceea ce e rău, gândului bun, și voia Lui se face și pe pământ ca în cer, atunci bea cu noi întru Împărăția Sa venită la

noi băutura nouă, mai presus de cuvânt, a înțelepciunii Cuvântului, amestecată cu umilința și cunoștința unor taine mari⁴⁷⁶. Iar ajungând noi la împărtășirea de Duhul Sfânt și schimbându-ne cu schimbarea cea bună întru înnoirea minții noastre, atunci El, Dumnezeu fiind, va fi cu noi ca și cu niște dumnezei, ca unul ce Și-a făcut trupul nemuritor⁴⁷⁷.

92. Când apa neînfrănată a gândurilor pătimase ale minții va fi stăvilită de venirea Sfântului Duh și sărătura cugetărilor necuviincioase și adâncul prăpăstios al amintirilor va fi astupat prin înfrânarea și gândul morții, Duhul dumnezeiesc al pocăinței va sufla și se vor coborî apele umilinței cu care Dumnezeu și Stăpânul, vărsându-le în vasul de spălat al pocăinței, va spăla picioarele noastre cele cunoscute cu mintea și le va face vrednice să calce în curtea Împărăției Sale.

93. Cuvântul lui Dumnezeu, făcându-se trup și dând subzistență firii noastre în Sine și aflându-se om desăvârșit, afară de păcat, a îndumnezeit-o, zidind-o pe aceasta din nou, ca Dumnezeu desăvârșit. Și fiind Rațiune a primei Minți și Dumnezeu, s-a unit cu partea

476. Cunoștința tainelor mari, mai presus de cuvânt, ale Cuvântului cel personal și iubitor, mai bine zis infinit iubitor, e ca o băătură care îmbată de entuziasm și de bucurie, producând o ade-vărată uitare de sine, dar în același timp o uimire care-l face pe om să nu se confunde cu Dumnezeu, pentru că în uimire trăiește ceea ce nu este al lui. În tot urcușul duhovnicesc Dumnezeu urcă cu noi.

477. Dacă nu Și-ar fi făcut trupul nemuritor, n-ar mai fi cu noi și ca om, deci apropiat de noi. În acest caz n-ar mai fi decât Dumnezeu, departe de noi. Deci n-am mai fi nici noi aproape de El ca Dumnezeu și om. În acest caz n-am putea să ne folosim deplin de El pentru îndumnezeirea noastră, n-am putea să intrăm în legătură cu infinitul iubirii dumnezeiești revărsat în indefinitul naturii noastre omenești, asumată de Fiul lui Dumnezeu.

rațională a firii omenești, dându-i aripi ca să zboare la înălțime și să cugete și să gândească la cele dumnezeiești⁴⁷⁸. Dar fiind și foc, a întărit puternic cu focul ființial și dumnezeiesc iuțimea firii omenești, împotriva patimilor și a dracilor⁴⁷⁹. În sfârșit, fiind ținta dorinței întregii firi raționale și odihna poftei ei, a lărgit partea poftitoare a firii noastre, ca să se poată împărtăși de bunătățile vieții veșnice cu dragoste plină de simțire. Și așa, înnoind omul întreg în Sine, l-a făcut din vechi nou, ca să nu mai poarte în starea reînnoită nici un motiv de învinovățire a Cuvântului ziditor⁴⁸⁰.

94. Liturghisind Cuvântul în Sine rezidirea noastră, s-a jertfit El însuși pe Sine pentru noi prin cruce și moarte și dă pururea trupul Său neprihănit să fie jertfit și ni-L îmbie în fiecare zi spre hrană susținătoare de suflet. Astfel, mâncând trupul și bând sângele preacinstit al Său, putem să ajungem, întru simțirea sufletului,

478. Rațiunii omenești i se deschid, prin faptul că e personalizată în Rațiunea ipostatică dumnezeiască, înălțimile nesfârșite ale vieții lui Dumnezeu și înțelesurile adâncite în Dumnezeu ale tuturor lucrurilor create și susținute de El și în El.

479. Dumnezeu e foc ființial, adică foc prin ființă, foc al bucuriei și al entuziasmului vieții și iubirii plenare prin el însuși. La El focul nu e ca la noi numai o lucrare a ființei, susținută de Creatorul acestei ființe. Cu focul Lui susține aprinderea iuțimii noastre împotriva patimilor.

480. În Fiul lui Dumnezeu întrupat nu e numai ceea ce corespunde rațiunii noastre, ca să o readucă pe aceasta, prin întrupare, la dreapta ei folosire, ci și ceea ce corespunde mâniei și poftei firii omenești. De aceea El a readus și mânia firii noastre la dreapta ei folosire împotriva păcatului și a readus și pofta noastră la poftirea a ceea ce merită să fie poftit și a lărgit și a adâncit această poftă ca să poată dori și să se poată desfăta de infinitatea vieții și iubirii dumnezeiești.

prin împărtășire, mai buni decât suntem. Amestecați cu acestea, suntem prefăcuți din ceea ce e mai mic în ceea ce e mai mare și uniți în chip îndoit cu Cuvântul îndoit, adică prin trup și suflet rațional, cu Dumnezeu cel întrupat și de-o ființă cu noi după trup, ca să nu mai fim ai noștri, ci ai Celui ce ne-a unit pe noi cu Sine, prin masa nemuritoare, și ne-a făcut să fim prin lucrare ceea ce este El prin fire⁴⁸¹.

95. Drept aceea, dacă ne vom apropia să mâncăm din pâinea aceasta și să bem din potirul acesta prin cele două puteri ale firii, după ce ne-am făcut cercați întru ostenele virtuților și ne-am curățit prin lacrimi, Cuvântul îndoit se amestecă cu noi întreg, întru blândete, prefăcându-ne în ai Săi, ca unul ce e întrupat și de-o ființă cu noi, după omenitate; și îndumnezeindu-ne întregi prin rațiunea cunoștinței⁴⁸², și făcându-ne ai Săi, ca pe unii ajunși de un chip cu Sine și frați cu El, Care e Dumnezeu și de-o ființă cu Tatăl. Dar dacă se apropie de noi, aflându-ne amestecați cu conținutul patimilor și pătați de întinăciunea păcatului, ne arde și ne topește întregi cu focul care mistuie în chip firesc păcatul și taie viața noastră nu cu voia bunătății Sale, ci silit de disprețul nesimțirii noastre.

481. Baza liturghiei ce o săvârșește Hristos cu noi este liturghia cea săvârșită cu firea Sa omenească în Sine, jertfind-o și oferind-o lui Dumnezeu-Tatăl și ducând-o prin aceasta la înviere și unind-o cu Dumnezeu cel infinit. Prin împărtășirea de trupul și sângele Lui, El ni se face Subiectul nostru, precum este al trupului și sângelui Său, deschizându-ne și pe noi infinității lui Dumnezeu.

482. Îndumnezeirea are loc prin faptul că rațiunea noastră înălțată cunoaște adâncurile nesfârșite ale dumnezeirii, prin ceea ce acele adâncuri devin proprii firii noastre, întrucât firea noastră a devenit a lui Hristos.

96. Domnul, apropiindu-se în chip nevăzut, călătorește împreună cu toți cei ce-au început să umble pe calea poruncilor Sale prin iubirea de înțelepciune cea lucrătoare, ajutându-le ca unora ce au cugetul nedesăvârșit, iar sufletul le șovăie în cele ale virtuții. Iar cât privește pe cei ai căror ochi sufletești sunt ținuți încă de nu văd sporirea lor, pentru că nu văd că Domnul călătorește cu ei și lucrează împreună cu ei să se izbăvească de patimi, și le întinde o mână de ajutor spre dobândirea a toată virtutea, dar înaintează în nevointele evlaviei și ajung prin smerenie la nepătimire, Cuvântul nu voiește ca ei să se oprească aici, slăbiți de ostenele virtuților, ci să meargă mai departe și să urce la contemplație. De aceea, hrănindu-i cu măsură cu pâinea lacrimilor, îi binecuvântează cu lumina umilinței și le deschide mintea ca să înțeleagă adâncul Scripturilor dumnezeiești și prin aceasta să cunoască firile și rațiunile lucrurilor. Apoi se retrage îndată de la ei, ca ei să se ridice și să caute cu și mai multă sânguință să afle care este cunoștința lucrurilor și înălțarea ce le vine din ea. Și căutând-o ei aceasta cu sânguință, se ridică la o slujire mai înaltă a Cuvântului⁴⁸³ și vestesc tuturor învierea Cuvântului, pe care au cunoscut-o prin lucrare și contemplație.

97. Cu dreptate osândește Cuvântul zăbava celor ce întârzie multă vreme în ostenele deprinderii făptui-

483. Slujirea mai înaltă a Cuvântului e propovăduirea Cuvântului la sfârșitul întregului urcuș cu Cuvântul și în Cuvântul intrupat. Astfel, slujirea mai înaltă a Cuvântului e în același timp slujirea mai înaltă a cuvântului despre Cuvântul. Din întimitatea cu Cuvântul ca Persoană a celor ce-au urcat cu El le vin lor și cuvintele Lui și cuvintele despre El.

toare și nu vor să se strămute de la ea și să urce la treapta mai înaltă a vederii, zicându-le: „O, voi nepri-cepuților și zăbavnici cu inima a crede” (Luca 24, 25) în Cuvântul, Care poate să descopere contemplația naturală celor ce umblă cu duhul în adâncurile Duhului⁴⁸⁴! Căci a nu voi să treci de la nevoințele începătoare la cele mai desăvârșite și de la trupul literei dumnezeieștii Scripturi, la înțelesul Cuvântului⁴⁸⁵, e semnul unui suflet leneș și care n-a gustat Cuvântul dumnezeiesc, ci cugetă lucru mare despre sporirea sa. Acestui suflet nu i se va spune numai, ca unuia ce-și poartă stinsă candela sa: „Du-te și cumpără untdelemn de la cei ce vând” (Matei 25, 9), ci i se va și închide ușa de la camera de nuntă, zicându-i-se: „Du-te, nu știu de unde ești” (Matei 25, 12).

98. Când Cuvântul lui Dumnezeu vine la sufletul căzut, ca în cetatea Betaniei, ca să învie mintea lui omorâtă de păcat și îngropată sub stricăciunea patimilor, atunci înțelepciunea și dreptatea, scufundate în întristare de moartea minții, vin plângând înaintea Lui și zic: „Dacă erai aici la noi, păzind și supraveghind, fratele nostru nu ar fi murit” (Ioan 11, 21), adică n-ar fi murit fratele nostru mintea, din pricina păcatelor. Apoi dreptatea se grăbește să hrănească Cuvântul cu multă grijă și cu lucrarea poruncilor, și întinde masa felurită și bogată a grelei pătimiri. Iar înțelepciunea, nesocotind

484. E contemplația rațiunilor din natură, care se face cu ajutorul Sfântului Duh și deschide orizontul luminos și nesfârșit al Duhului prin aceste rațiuni.

485. Înțelesul cuvântului din Scriptură e totodată înțelesul Cuvântului dumnezeiesc personal, Care împărtășește cuvântul Scripturii. Cel ce înțelege cuvântul Scripturii se pune în dialog cu Cuvântul Dumnezeiesc ca Persoană.

toate celelalte griji și greaua pătimire ostenitoare, și-a ales lucrarea minții și voiește să șadă să asculte mișcările cuvântului cunoscute cu mintea și înțelesurile lui descoperite prin contemplație⁴⁸⁶. De aceea, pe cea dintâi Cuvântul o primește să se nevoiască pentru a-l hrăni la masa iubirii de înțelepciune lucrătoare și felurită, dar o mustră totdeauna că se îngrijește de multe chipuri ale grelei pătimiri și se îndeletnicește cu ceea ce la puține folosește; și îi spune că un lucru e de trebuință să fie căutat pentru slujirea Cuvântului: să supună ceea ce e rău gândului bun și să prefacă cugetul pământesc al trupului în cuget duhovnicesc, prin sudorile virtuții. Pe cealaltă o laudă și și-o apropie în chip firesc, ca pe una ce și-a ales partea cea bună a cunoștinței Duhului, prin care, zburând deasupra lucrurilor omenești, pătrunde la adâncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10) și scoate de acolo mărgăritarul Cuvântului și privește vistieriile ascunse ale Duhului, fapt din care i se naște o bucurie negrăită, care nu se va lua de la dânsa⁴⁸⁷.

99. Mintea omorâtă de patimi și înviată de venirea Cuvântului lui Dumnezeu, Care ridică piatra învârtosării, e dezlegată de legăturile păcatului de către slujitorii Cuvântului, adică de frica muncilor și de ostenelile virtuții. Și bucurându-se de lumina vieții viitoare, e eliberată spre nepătimire. După aceea, șezând pe scaunul simțirilor

486. Mintea în grecește e de genul masculin (voûς).

487. Este foarte interesantă această asemănare a Martei cu treapta întâi a ostenelilor pentru virtute și a Mariei cu treapta a doua a contemplației rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor. Marta se ostenește lucrând sau săvârșind fapte, iar Maria se adâncește prin transparența celor văzute în adâncurile celor nevăzute. Hristos vrea ca sufletul să treacă mai repede la treapta aceasta.

și liturghisind întru curăție taina vederii (contemplării), stă la masă cu Cuvântul; și urcându-se împreună cu El de pe pământ la ceruri, împărătește cu Hristos în Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl, odihnindu-se de toate dorințele sale.

100. Fiecăruia dintre cei ce s-au nevoit cu sânguință și după lege și au înaintat spre mijloc și s-au desăvârșit până la măsura vârstei plinătății lui Hristos (Efes. 4, 13) i se face vădită și arătată, din încredințarea și lucrarea Duhului, restabilirea de care va avea parte după dezlegarea de trup⁴⁸⁸. Iar bucuria pe care o simte îi face cunoscută fericirea veșnică din lumina netrecătoare de la sfârșit. Dar încă de aici inimile celor ce se nevoiesc după lege sunt cuprinse de o bucurie fără de sfârșit și de veselia Duhului Sfânt, care, după cuvântul Domnului, nu se va lua de la dâșii (Ioan 16, 22). Deci cel ce s-a învrednicit încă de aici de sălășluirea Mângâietorului și s-a bucurat de roadele Lui prin lucrarea virtuților și s-a îmbogățit de darurile Lui dumnezeiești, fiind plin de bucurie și de toată dragostea, adică izbăvit de toată frica, se va dezlega întru bucurie de legăturile trupului și se va despărți cu veselie de cele văzute, de care s-a desfăcut de mai înainte, când se folosea de simțuri. El se va odihni într-o bucurie de negrăit în lumină, acolo unde e locuința tuturor celor ce se veselesc, chiar dacă trupul suferă adeseori dureri din pricina desfacerii și a tăierii unirii, pătimind asemenea femeilor ce nasc.

488. Abia în starea de înviere, omul e restabilit acolo unde ar fi trebuit să ajungă dacă n-ar fi căzut.

ALE ACELUIAȘI

Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvârșirea vieții

1. Dumnezeu este minte nepătimitoare, mai presus de toată mintea și de toată nepătimirea; lumină și izvor al luminii celei bune; înțelepciune, Cuvânt și cunoștință și dătător de înțelepciune, de cuvânt și de cunoștință. Drept aceea, în cei cărora li s-au dat acestea, pe temeiul curăției, și în care sunt văzute îmbelșugat, se păzește neștirbit și chipul Lui. De aceea aceștia sunt fiii lui Dumnezeu, călăuziți de Duhul Sfânt, după cum s-a spus: „Câți sunt călăuziți de Duhul Sfânt, aceia sunt ai lui Dumnezeu” (Rom. 8, 14).

2. Toți câți s-au făcut pe ei, prin ostenelile nevoinei, curați de întinăciunea trupului și a duhului, au ajuns vase ale firii nemuritoare, prin darurile Duhului. Iar cei ajunși la această stare sunt plini de lumina cea bună. Aceasta umplându-le inima de liniște și pace, scot din ea cuvinte bune, și înțelepciunea lui Dumnezeu izvorăște de pe buzele lor întru cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești, și cuvântul lor tâlcuiește netulburat adâncurile Duhului. Împotriva acestora nu este lege, odată ce s-au unit cu Dumnezeu și s-au schimbat cu schimbarea cea bună.

3. Cel ce tinde spre Dumnezeu stăruitor și cu sârguință plină de râvnă se face pecete a chipului Aceluia, prin virtuțile sufletului și ale trupului. Căci el se odih-

nește în Dumnezeu și Dumnezeu în el prin răsfrângere. Astfel el este și arată ca un chip al fericirii dumnezeiești întru bogăția darurilor Duhului și e Dumnezeu prin lucrare, iar Dumnezeu este împlinitorul desăvârșirii lui.

4. Nu e îngăduit cuiva să spună, stăpânit de neștiință, că omul este după chipul lui Dumnezeu în temeiul alcătuirii sale trupești, ci în temeiul firii înțelegătoare a minții, care nu e hotărnicită de trupul care trage în jos. Căci precum firea dumnezeiască, fiind în afară de toată zidirea și grosimea, nu e hotărnicită, ci e fără hotar, netrupească, mai presus de toată ființa și cuvântul, fără calitate, de neatins, fără cantitate, nevăzută, nemuritoare, necuprinsă, neputând fi cuprinsă nicidecum de noi, așa și firea înțelegătoare dată nouă de El, fiind nehotărnicită și în afară de toată grosimea, este netrupească, nevăzută, neatinsă, necuprinsă și e chip al slavei nemuritoare și veșnice a Lui⁴⁸⁹.

5. Dumnezeu fiind Mintea primă, ca Împărat al tuturor, are în Sine pe Cuvântul de o ființă și împreună veșnic cu Duhul. El nu este niciodată în afară de Cuvântul și de Duhul, datorită neîmpărțirii firii. Dar nu se confundă cu Aceștia, datorită neamestecării ipostasurilor. De aceea, născând în chip firesc pe Cuvântul cel din ființa Lui, nu se desparte de Acela, nefiind tăiat întru Sine. Iar Cuvântul cel împreună-veșnic are dinainte de veci pe Duhul cel de o ființă cu El și purces mai înainte de veci din Tatăl, Care nu se taie de la Cel ce L-a purces. Căci toți trei au o singură fire netăiată, chiar dacă prin deosebirea ipostasurilor ea se împarte

489. Omul este, în spiritul lui sau în sinea lui, cu neputință de definit și cu neputință de cuprins. Dar indefinitul lui are în același timp sentimentul unei limitări în putere. El nu e infinit, ci e însetat de infinit și în legătură cu infinitul dumnezeiesc.

în persoane și e slăvită treimic: ca Tată, Fiu și Duh Sfânt. Niciodată Aceștia, fiind o unică fire și un unic Dumnezeu, nu se despart de ființa și firea cea împreună-veșnică. Deci privește pe omul zidit de firea cea în trei ipostasuri și unică, drept chip al ei⁴⁹⁰, după partea înțelegătoare, nu după cea care se vede, după ceea ce e nemuritor și rămâne pururea la fel, nu după ceea ce e muritor și se desface.

6. Dumnezeu, fiind Minte și mai presus de făpturile zidite de El întru înțelepciune și născând fără curgere pe Cuvântul spre dăinuirea lor și trimițând, cum s-a scris, pe Duhul Sfânt spre puterea lor, este atât în afară cât și în-lăuntrul tuturor⁴⁹¹. Tot așa și omul cel părtaș de firea

490. Omul e chip al lui Dumnezeu și prin faptul că nu există ca o unică persoană, ci totdeauna legat în mod nedespărțit de celelalte. Numai în condiția aceasta își descoperă indefinitul său mereu deschis ca un indefinit al iubirii, ca un indefinit al vieții și al mișcării.

491. Cuvântul lui Dumnezeu e baza chipurilor subzistente ale creaturilor, deci în El subzistă acestea. Duhul Sfânt e baza puterii lor de activare a ceea ce e cuprins virtual în chipuri, în esențele lor. El pune și ține în mișcare iubitoare spre Dumnezeu și spre semenii indefinitul lor. Dar activarea acestei puteri e și o chestiune de conștiință mai clară și de voință mai accentuată a omului. Duhul Sfânt este însă factorul principal necesar de adâncire și îndrumare a subiectivității umane în direcția spre Dumnezeu și spre celelalte persoane umane. Se poate spune deci că Cuvântul e baza existenței și constituției creaturilor, iar Duhul factorul care întărește caracterul lor de subiecte și lucrarea lor în relațiile cu Subiectul dumnezeiesc și cu subiectele umane. Ca atare, Duhul Sfânt întărește și adâncește subiectivitatea umană. Fiul lui Dumnezeu ia chip de om, pentru a întări acest chip în indefinitul lui subiectiv, pentru că El l-a creat și îl susține; Duhul nu ia chip de om, pentru că nu a creat acest chip; dar îl actualizează prin lucrarea susținută subiectiv în acest chip și prin aceasta îl restabilește în mod practic

dumnezeiască, fiind chip al Lui după partea înțeleghătoare, adică după sufletul mintal, netrupesc și nemuritor, și având prin fire mintea care naște rațiunea din ființa sa, iar prin acestea susținându-se toată puterea trupului, este și în afară și înlăuntrul celor materiale și văzute. Și precum Cel ce l-a zidit pe el este nedespărțit de ipostasurile Sale, adică de Cuvântul și de Duhul, la fel și omul este netăiat cu sufletul de minte și de cuvânt (rațiune), fiind o singură fire și ființă, nehotărnicită de trup⁴⁹².

7. Precum Dumnezeu e închinat în trei ipostasuri: în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt, așa și chipul zidit de El, adică omul, e văzut în trei părți: în suflet, în minte și în cuvânt, dar ca cel ce se închină lui Dumnezeu, Care a făcut toate din cele ce nu sunt. Deci cele ce sunt împreună-veșnice și de o ființă cu Dumnezeu (Tatăl) după fire, acelea sunt de o fire și de o ființă și cu chipul Lui⁴⁹³. Din acestea se vede în noi chipul și prin ele suntem icoana lui Dumnezeu, deși sunt amestecate cu lutul⁴⁹⁴.

și activ. Cuvântul lui Dumnezeu nu susține numai cugetarea logică a noastră, spre deosebire de Duhul, Care ar susține simțirea omului. Amândoi au o eficiență ontologică. Dar Cuvântul, fiind modelul chipurilor, e cugetat mai ușor, pe când Duhul, fiind factorul care actualizează și întărește puterile creației, e mai mult trăit de oameni în această actualizare și întărire a puterilor lor.

492. Tatăl e asemănat când cu mintea, când cu sufletul. În cazul dintâi Fiul e asemănat cu rațiunea sau cu cuvântul; în cazul al doilea, cu mintea. În cazul din urmă, Duhul e asemănat cu duhul omului. Dar mai degrabă Tatăl e considerat ultima bază subzistentă a ipostasurilor Fiului și Duhului. El are mai mult un înțeles de bază ontologică.

493. Adică așa cum Cuvântul și Duhul sunt de o ființă cu Tatăl, așa și rațiunea și duhul omului sunt de o ființă cu sufletul. În plus se afirmă aici oarecare părtășie a omului la Dumnezeu.

494. Din *Despre suflet*, cap. 21, ediția J. Darrouzès, p. 84.

8. Altceva este chipul lui Dumnezeu și altceva cele văzute pe lângă chip. Chipul lui Dumnezeu e sufletul înțelegător, mintea și rațiunea, firea cea una și neîmpărțită. Iar cele văzute pe lângă chip sunt puterea stăpânitoare, puterea împărătească și libertatea. Tot așa alta e slava minții și altceva este demnitatea ei; și altceva e chipul lui Dumnezeu și altceva asemănarea. Slava minții e tinderea și mișcarea ei neîncetată spre cele de Sus, agerimea, curăția, înțelegerea, înțelepciunea, nemurirea. Demnitatea este puterea rațională, împărătească, stăpânitoare și libertatea. Chipul lui Dumnezeu – care stă în suflet, minte și rațiune – este subzistența de sine, deoființimea, neîmpărțirea și nedespărțirea sufletului. Căci mintea și rațiunea sunt ale sufletului netrupesc, nemuritor, dumnezeiesc și înțelegător. Toate acestea sunt de o ființă și împreună-veșnice, neputând fi tăiate sau despartite întreolaltă. Iar asemănarea este dreptatea, adevărul, mila și iubirea de oameni. Deci în cei ce se lucrează și se păstrează acestea, se vede limpede și chipul și asemănarea. Aceștia se mișcă după fire, dar după demnitate sunt mai presus de toate celelalte⁴⁹⁵.

9. Sufletul rațional se împarte, cum s-a spus, în trei, dar se vede în două. Căci o latură a lui e rațională, iar alta pătimitoare. Latura rațională a lui, fiind după chipul Ziditorului, nu poate fi ținută, văzută și hotărnicită de simțuri, fiind în afara și înlăuntrul lor. Prin ea sufletul este în comunicare cu puterile înțelegătoare și dumnezeiești și tinde prin fire spre Dumnezeu, ca spre modelul său prin sfînțita cunoștință a lucrurilor și se ridică la împărtășirea de firea dumnezeiască. Iar latura

495. *Despre suflet*, cap. 22-23, p. 84-86.

pătimitoare a sufletului se amestecă cu simțurile, fiind supusă patimilor și plăcerilor. Prin ea este în comuniune cu firea supusă simțurilor, care se hrănește și crește, se împărtășește de aer, de răceală, de căldură și de mâncare spre dăinuire, viață, creștere și sănătate. De aceea, schimbându-se împreună cu acestea, e cucerită uneori de pofte neraționale, abătându-se de la mișcarea cea după fire, alteori se înfurie și e dusă de mânia nerațională, care-l face pe om să nu mănânce, să nu bea, să se supere și iarăși să se bucure, îndulcindu-se de desfătări și întristându-se de necazuri. Pe drept cuvânt, latura aceasta a sufletului se numește pătimitoare, fiind pusă la încercare de patimi. Deci „când muritorul acesta va fi înghițit de viața” (1 Cor. 15, 54) Cuvântului⁴⁹⁶, biruind cel mai bun, atunci și viața lui Iisus se va arăta în trupul nostru muritor, așezând în noi moartea de viață făcătoare a nepătimirii și dăruindu-ne nestrăicătura nemuririi întru dorirea Duhului.

10. Precum Ziditorul tuturor a avut în Sine, înainte de a face toate din cele ce nu sunt, cunoștința, firile și rațiunile tuturor lucrurilor, ca un Împărat al veacurilor și ca un mai înainte-știutor, așa a făcut și pe omul plăsmuit după chipul Său ca împărat al zidirii, să aibă rațiunile, firile și cunoștința tuturor lucrurilor în sine. Calitatea uscată și rece a cărnii o are din pământ prin plăsmuirea ei, căldura sângelui și starea lui lichidă o are din aer și din foc. Iar starea lichidă și răcoroasă a sucurilor o are din apă. De la plante are puterea de creștere, iar de la toate cele vii are puterea hrănitoare. De la dobitoacele necuvântătoare are latura pătimitoare.

496. Va birui partea rațională din noi, îmbibată de Rațiunea personală dumnezeiască. Va birui nepătimirea nesupusă stricăciunii.

De la îngeri, mintea și rațiunea. De la Dumnezeu are suflarea nematerială, sufletul netrupesc și nemuritor, văzut în minte, în rațiune și în puterea Duhului Sfânt spre a fi și a viețui⁴⁹⁷.

11. Suntem după asemănarea lui Dumnezeu, Celui ce ne-a făcut după chipul și asemănarea Sa: din virtute și înțelepciune. Căci virtutea Lui a descoperit cerurile și de înțelepciunea Lui e plin pământul. „Iar virtutea Ta, Dumnezeule, dreptatea, sfințenia și adevărul Tău sunt în jurul Tău” (Ps. 88, 8). Sau iarăși: „Drept și sfânt este Domnul” (Ps. 10, 7). Ne-a făcut din dreptate și bună-tate, căci „bun și drept este Domnul” (Ps. 24, 8). Ne-a făcut din cuvântul înțelepciunii și din cuvântul cunoștinței. Căci în El sunt acestea, și Înțelepciune și Cuvânt se numește. Ne-a făcut din sfințenie și desăvârșire, cum El însuși zice: „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este” (Matei 5, 48); sau: „Fiți sfinți, căci Eu sfânt sunt” (Lev. 11, 44). Ne-a făcut din smerenie și blândețe: „Învățați de la Mine, zice, că sunt blând și smerit cu inima și veți avea odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

12. Mintea noastră, fiind chip al lui Dumnezeu, are ce-i al său întru sine când rămâne întru ale sale și nu se mișcă departe de vrednicia și de firea sa. De aceea iubește să petreacă în cele din jurul lui Dumnezeu și caută să se unească cu El, de la Care-și are începutul și prin Care se mișcă și spre Care aleargă, prin însușirile firești, și dorește să-I urmeze în simplitate și iubirea de oameni. Din aceeași pricină, născând și ea cuvântul, rezidește ca alte ceruri sufletele oamenilor de același neam cu sine și le face tari prin răbdare și prin virtuțile

497. Din *Despre suflet*, cap. 18-19, p. 81-82.

cu fapta. De asemenea le face vii prin duhul gurii sale, dându-le putere împotriva patimilor stricătore. Și așa se vădește și ea ziditoare a lumii înțelegătoare, imitând pe Dumnezeu, Ziditorul lumii mari⁴⁹⁸. De aceea aude limpede de Sus: „Cel ce face vrednic din nevrednic este ca gura Mea” (Ier. 15, 19)⁴⁹⁹.

13. Cel ce stăruie în mișcările cele după fire ale minții și în vrednicia cuvântului se păzește curat de cele materiale și se împodobește cu blândețe, smerită cugetare, dragoste și milă și se umple de strălucirea iluminărilor Duhului Sfânt. Iar căutând la vederile înalte, ajunge la cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu și prin cuvânt de înțelepciune le împărtășește cu bună-tate celor ce pot să audă. În felul acesta nu numai că-și înmulțește talantul său, ci împărtășește și celor apropiati bucuria de el.

14. Cel ce ușurează înfăptuirea unității doimii și eliberează noblețea sa de doime a aflat petrecerea cea bună între duhurile netrupești, făcându-se și el duh

498. Omul este un creator în ordinea cunoscută prin gândire, dar nu mai puțin reală decât cea cunoscută cu simțurile. El este creator prin cuvânt ca expresie a iubirii sale. El recrează sufletele semenilor săi, le insuflă viață, le dă putere să se rețină de la rău, adică de la înaintarea spre nimic, să se dezvolte în bine sau în existență. Dar aceasta o poate face numai în conlucrare cu Duhul dumnezeiesc și conducând sufletele spre Dumnezeu, izvorul vieții.

499. Duhul legat de cuvântul omului, adresat semenilor săi, îi face de fapt vii pe aceștia. Iar viața aceasta e tărie împotriva patimilor egoiste, împotriva robiei și slăbiciunii lor și e relație cu Persoana lui Hristos și a semenilor, relație întru care este viață. E o căldură care ne este comunicată prin cuvântul de atenție și de îmbărbătare al semenilor noștri. Chiar în acest cuvânt se activează comuniunea lor cu noi și iradierea vieții lor în noi, care, când este puternică, este din puterea Duhului.

mental, deși se vede petrecând cu trupul între ceilalți oameni⁵⁰⁰.

15. Cel ce a supus nobleții și firii unității slujirea doimii a supus toată zidirea lui Dumnezeu, adunând la un loc cele dezbinat și împacând toate⁵⁰¹.

16. Câtă vreme firea puterilor din noi e dezbinată în sine și e împărțită în multe părți potrivnice, nu suntem părtași de darurile mai presus de fire ale lui Dumnezeu⁵⁰². Iar nefiind părtași de acestea, stăm departe și de liturghia tainică a altarului ceresc, săvârșită prin lucrarea minții⁵⁰³. Dar când prin multa sânguință a sfinților nevoiște ne-am curățit întinăciunea păcatului și am adunat la un loc părțile dezbinat din noi, prin puterea Duhului, atunci ajungem și la împărtășirea de bunătățile negrăite ale lui Dumnezeu și aducem dumnezeieștile taine ale liturghiei tainice a minții la altarul înțelegător și mai presus de ceruri al lui Dumnezeu, în chip vrednic de Dumnezeu-Cuvântul, ca niște văzători și preoți ai tainelor nemuritoare ale Sale.

500. „Duh mental” este îngerul, care este duh și în același timp minte pură. Starea aceasta o înfăptuiește omul duhovnicesc. El eliberează această doime a diversității, adică doimea dintre minte și trup, care face mișcarea sufletului șovăitoare între îndreptarea spre cele înrudite cu el și spre cele cunoscute cu simțurile.

501. Cel ce reușește să facă trupul slujitor al minții, aduce la unitate, prin mintea lucrătoare în trup, toată lumea.

502. Dezbinarea din noi nu lasă mintea să-și împlinească lucrarea sa de cunoaștere a lui Dumnezeu, de unire cu El și cu semenii.

503. E o idee obișnuită a Părinților că mintea e preotul care, când e unită cu Dumnezeu, ca indefinitul personal cu infinitul personal, săvârșește o liturghie tainică pe altarul ceresc, aducându-se pe sine și odată cu sine cele adunare și unificate în ea – deci toată lumea – lui Dumnezeu, sfințind-o în minte sau în acest „loc” în care se întâlnește credinciosul cu Dumnezeu.

17. Trupul pofteste împotriva duhului și duhul împotriva trupului. Este o luptă surdă între amândouă, fiecare voind să biruiască pe cealaltă și să atragă stăpânirea la sine. Aceasta se numește dezbinare, răzvrătire, pornire, împerechere și lupta celor două părți din noi. Prin ea se împarte sufletul, când mintea se apleacă spre vreun lucru al patimii omenesti.

18. Până ce ne împărțim între gândurile nestatornice și legea trupului stăpânește în noi și e susținută de noi, suntem sfâșiati în multe părți și depărtați de la unitatea dumnezeiască, nefiind îmbogățiți de ea. Dar când muritorul acesta se va înghiți de către puterea unificatoare și mai presus de fire a negrijii⁵⁰⁴ și mintea va ajunge a ei însăși, luminată de razele și înțelesurile dătătoare de înțelepciune, sufletul, adunându-se în chip dumnezeiesc într-o unitate, se va face unul în loc de multe părți dezbinat și, adunându-se în unitatea dumnezeiască, va fi unit în simplitatea asemenea lui Dumnezeu. Aceasta este reîntoarcerea sufletului la starea străveche și reînnoirea noastră spre ceea ce e mai bun.

19. Cumplit lucru este neștiința și dincolo de toate cele cumplite, fiind un întuneric de să-l pipăi cu mâna. Ea face sufletele, în care intră, întunecate; ea dezbină puterea lui cugetătoare în multe și desparte sufletul din unirea cu Dumnezeu. Tot ce adună ea este lipsit de rațiune. Căci ne face în întregime neraționali și nesimțitori, precum neștiința îngroșată se face sufletului, covârșit de ea, adânc prăpăstios de iad, în care e adunată toată osânda, durerea, întristarea și suspinul. Dimpo-

504. Grijă sfășie viața sufletului, grija o unește. Dar unitatea astfel câștigată ne face părtași de unitatea lui Dumnezeu, care, departe de a ne săraci, ne îmbogățește. Nu se poate trăi unitatea lui Dumnezeu de cel ce nu-și trăiește unitatea sa proprie.

trivă, cunoștința dumnezeiască îi este bucurie și revărsare nesfârșită de lumină, făcând sufletele, în care se sălășluiește prin curăție, luminoase într-un chip dumnezeiesc. Ea le umple de pace, de liniște, de bucurie, de înțelepciune negrăită și de dragoste desăvârșită.

20. Prezența luminii dumnezeiești, fiind simplă și unitară, adună la sine sufletele care se împărtășesc de ea și le întoarce spre sine. Căci le unește cu desăvârșirea sa și ridică spre adâncurile lui Dumnezeu ochiul înțelegerii lor și le face văzătoare, cunoscătoare și învățătoare ale marilor taine. Hotărăște-te deci să te cureți prin ostenele cele mai încordate și vei vedea în tine limpede lucrarea celor spuse, atât de plăcute lui Dumnezeu.

21. Iluminările primei Lumini prin cunoștință în sufletele curățite nu numai că le fac pe acestea bune și luminoase, ci le și ridică prin contemplare naturală la cerurile gândite cu mintea. Dar nici acolo nu se oprește lucrarea dumnezeiască în suflete, ci le desăvârșește până ce sufletele se unesc prin înțelepciune și prin cunoștința celor negrăite cu Unul și se fac în El unul în loc de multe⁵⁰⁵.

22. Întâi trebuie să ne facem neamestecați și netulburați, prin rânduiala curățirii, de păcatul întinării cu gândurile necuvenite. Pe urmă să ne facem ochii înțelegerii luminați și pururea luminători prin cealaltă rân-

505. „Prima Lumină” e Dumnezeu. „Cerurile inteligibile” sunt cerurile cunoscute de minte, spre deosebire de „cerurile sensibile”, cunoscute prin simțuri. La aceste ceruri sufletele sunt ridicate de iluminările dumnezeiești prin contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale firii. Dar aceasta e numai treapta a doua a urcușului duhovnicesc. A treia e unirea sufletului cu „Unul”, de la Care își au obârșia toate, adică cu Dumnezeu. Dar sufletul se unește cu Unul numai când el însuși a devenit „unul”, ridicându-se peste privirea și cugetarea distinctă a rațiunilor dumnezeiești.

duială a lucrării luminătoare, care se săvârșește prin înțelepciunea tainică, ascunsă în Dumnezeu. Și așa să alergăm la știința sfințitelor cunoștințe, care împărtășește prin cuvânt cele noi și cele vechi celor ce au urechi, și-i face să dăruiască mai departe înțelesurile tainice și ascunse ale ei, îndreptându-le spre urechile cele nepătate, dar reținându-le de la cele nedesăvârșite. Aceasta, ca să nu se dea cele sfinte câinilor și să nu se arunce mărgăritarul cuvântului înaintea sufletelor porcești care-și bat joc de el⁵⁰⁶.

23. Când cineva vede lărgindu-se focul sufletului său pentru credința din inimă și pentru dragostea lui Dumnezeu, atunci să știe că în el petrece Hristos, Care lucrează înălțarea sufletului său de la pământ și de la cele văzute și-i pregătește locuința cea din ceruri. Iar când va băga de seamă că inima lui se umple de bucurie și de dorința după bunătățile de negrăit ale lui Dumnezeu într-un umilință, să știe că se află sub lucrarea Duhului dumnezeiesc. Când, în sfârșit, va simți mintea sa umplându-se de o lumină de negrăit și de înțelesurile unei înțelepciuni mai înalte, să știe că se petrece pogorârea Mângâietorului în sufletul său, pentru descoperirea vistierilor Împărăției cerurilor ascunse în El și să se păzească pe sine ca pe un palat al lui Dumnezeu și locaș al Duhului.

506. Există o gândire care întinează rațiunile lucrurilor, amestecându-le cu pornirea spre păcat. Trebuie să ne ridicăm la înțelesurile curate ale lucrurilor, cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul. Să nu asociem, de exemplu, la înțelesul curat al aurului, pofta după el. În acest caz gândirea la aur nu mai e un prilej de a lăuda pe Dumnezeu, Făcătorul lui. În acest caz înțelesul aurului nu se mai adâncește ca rațiune dumnezeiască a lui în infinitatea lui Dumnezeu și nu ne mai înalță spre Dumnezeu, ci ne mărginește în pofta pământească de el.

24. Păzirea vistierilor ascunse ale Duhului se face prin încetarea de la lucrurile omenești, pe care cuvântul o numește liniștire. Aceasta, aprinzând mai puternic dragostea de Dumnezeu, datorită curăției inimii și dulceții umilinței, dezleagă sufletul din legăturile simțurilor și-l înduplecă să îmbrățișeze libertatea virtuților⁵⁰⁷. Strămutând astfel puterile lui, liniștea le cheamă spre cele potrivite cu firea și le dăruiește întoarcerea la starea străveche, ca să nu mai fie nici o răutate care să învinovătească pe Făcătorul bunătăților, din pricina abaterii și a mișcării chipului spre ceea ce e mai rău⁵⁰⁸.

25. Liniștea binecuvântată, înțeleaptă și luminoasă ridică la această desăvârșire sfințită și dumnezeiască pe cel ce o deprinde și se îndeletnicește cu ea după lege⁵⁰⁹. Iar dacă nu ajunge la această înălțare și desăvârșire, chiar dacă e socotit că se îndeletnicește cu liniștirea, nu s-a îndeletnicit cu liniștirea cea desăvârșită, ci cu liniștirea cea pătată. Dar nici nu va dobândi liniștea netulburată dinlăuntru de patimile nestăpânite,

507. În textul grec: „libertatea modurilor”. Este o expresie luată de la Sfântul Maxim Mărturisitorul. Dar „modurile” sunt, în concepția Sfântului Maxim, felurile variate de activare a rațiunii ființei noastre. Iar „modurile” cele mai proprii ale activării rațiunii noastre sunt virtuțile. În virtuți se afirmă libertatea de alegere a omului, câtă vreme patimile reprezintă robia lui și căderea din rațiune.

508. Readucerea puterilor sufletești la starea străveche arată pe Dumnezeu ca pe Cel ce n-a făcut o fire rea. De aceea ea înseamnă o laudă a lui Dumnezeu.

509. Desăvârșirea e în același timp starea de la început sau starea adevăratei naturi a omului. Căci această stare nu-i o stare de închidere în sine, de limitare rigidă, ci de comunicare și de comuniune cu Dumnezeu cel personal și cu semenii. Aceasta e și o stare de liniște, pentru că e una cu trăirea în Dumnezeu, în care omul are totul și certitudinea existenței eterne.

până nu va urca la această înălțime. El va avea numai trupul împrejmuît de ziduri, de vâgăuni și de peșteri, chinuit de o minte fără rânduială și rătăcitoare⁵¹⁰.

26. Sufletele care s-au săltat până la curăția cea mai înaltă și au urcat până la o mare înălțime a înțelepciunii și a cunoștinței se aseamănă nemijlocit cu heruvimii, ca unele ce s-au apropiat prin știința lor de izvorul bunătăților și au primit de acolo în chip curat descoperirea vederii celei drepte. Căci de aceasta numai puterile heruvimilor sunt luminate, în chip nemijlocit, ca unele ce stau lângă izvorul dumnezeiesc, primind, cum a zis cineva, vederile dumnezeiești prin înălțarea lor mai presus de toate.

27. Dintre primele puteri ale celor de Sus, unele sunt cele mai învăpăiate și mai agere față de lucrurile dumnezeiești, fiind într-o neîncetată mișcare nesfârșită în jurul lor⁵¹¹, iar altele sunt cele mai văzătoare, mai cunoscătoare și mai înțelepte – și este o deprindere dumnezeiască a lor să se miște pururea în jurul acestor lucruri. Așa și sufletele de felul acesta sunt cele mai învăpăiate față de lucrurile dumnezeiești și foarte agere, înțelepte și cunoscătoare, tinzând cu putere în sus spre vederile tainice. Lor le e proprie ca putere și ca deprin-

510. Aceasta e o liniște a resemnării, care are o notă de disperare, un sentiment al neputinței de a mai face ceva care să-i dea o bucurie. Sau e liniștea unor satisfacții trupești momentane, care nu durează, ce pornesc din vâgăuni și peșteri din noi.

511. Mișcarea neîncetată, făcându-se mereu în jurul lui Dumnezeu cel nesfârșit, e în același timp o stabilitate mișcătoare nesfârșită. Prin mișcarea aceasta puterile de Sus sunt într-o stare de învăpăiere. Sufletul, deși are în treapta unirii cu Dumnezeu totul, dar pentru că totul acesta e infinit, e și el totuși într-o mișcare în sus, adică în mișcarea de cuprindere tot mai deplină a totului infinit.

dere dumnezeiască mișcarea neîncetată și întemeierea și stăruința neclintită în preajma lui Dumnezeu. Pe lângă acestea, ele au deprinderea de a primi iluminările de Sus, prin care se împărtășesc de Cel ce este și dăruiesc celorlalți din belșug, prin cuvânt, revărsările de lumină și harurile Aceluia.

28. Dumnezeu este Minte și pricina întregii mișcări neîncetate și toate mințile își au în El, ca în prima Minte, stabilitatea neclintită și mișcarea fără sfârșit⁵¹². Dar aceasta o pătimesc numai aceia care nu au avut o mișcare întinată și amestecată, ci neamestecată și netulburată, prin sfințite sudori. O pătimesc aceasta prin dragostea dumnezeiască, împărtășindu-și între ei și lor înșiși iluminările trimise cu bunătațe din izvorul dumnezeiesc și înțelepciunea tainelor lui Dumnezeu, ascunsă în ele, și împărtășindu-le și altora cu bunătațe spre lăudarea neîncetată a dragostei lui Dumnezeu.

29. Stau și se mișcă în jurul lui Dumnezeu sufletele care și-au despovărat cugetarea de cele materiale, iar doimea care se războiește în toate cu sine însăși și-au făcut-o căruță ușor de mănăat care aleargă spre ceruri⁵¹³. Ele se mișcă în jurul lui Dumnezeu fără sfârșit, ca în

512. Este meritul Sfântului Grigorie de Nyssa și al Sfântului Maxim Mărturisitorul de a fi apărat împotriva origenismului mișcarea, arătând originea ei în Dumnezeu, ca mijloc de urcare a creației la Dumnezeu. Ajunsă în Dumnezeu creatura se odihnește, dar în același timp se mișcă etern în această înfinitate pentru a se umple de ea tot mai mult. Ea nu se plictisește, ca să se despartă de Dumnezeu.

513. „Doimea” e alcătuirea omului din suflet și trup. Când cineva a reușit să înlăture războiul dintre ele, a făcut-o căruță care aleargă ca o unitate în sus, purtată de doi cai spre ceruri. Ideea aceasta e de la Sfântul Maxim (*Ambigua*). Se accentuează prin aceasta apartenența mișcării spre Dumnezeu la natura umană.

jurul unui centru și a pricinii mișcării în cerc. În același timp stau neclintite și fără aplecare într-o parte sau alta, neputând să se împrăstie din concentrarea lor, spre cele ale simțurilor și spre amăgirea de jos a lucrurilor ome-nești. Acesta este sfârșitul desăvârșit al liniștirii⁵¹⁴. Spre acesta îi duce ea pe cei ce se liniștesc cu adevărat. Astfel mișcându-se, stau, și stând neclintit, se mișcă în jurul celor dumnezeiești⁵¹⁵. Până ce nu se întâmplă aceasta, ne este cu neputință nouă, celor ce ni se pare că ne liniștim, să avem mintea în afară de cele mate-riale și de rătăcire.

30. Când ajungem la străvechea frumusețe a rațiunii, prin toată silința și stăruința, și ne împărtășim de cunoștința și de înțelepciunea date nouă de Sus prin venirea Duhului⁵¹⁶, atunci ni se face cunoscută nouă,

514. Liniștirea e una cu stabilitatea, cu bucuria în stabilitate, cu bucuria plenară prin faptul că sufletele au totul, că au infinitul.

515. Ideea „mișcării stabile” (*motus stabilis*) sau a „stabilității mobile” (*status mobilis*), am văzut că este de la Sfântul Grigorie de Nyssa și a fost adâncită de Sfântul Maxim Mărturisitorul. Sufletul ajuns în Dumnezeu nu se află într-o stabilitate încremenită, ci într-o stabilitate mobilă sau într-o mișcare stabilă, pentru că nu se mișcă decât în supremul și infinitul bine al dragostei netrecătoare a lui Dumnezeu, nemaieșind din El. De aceea nici nu se plictisește în Dumnezeu, pentru că niciodată nu epuizează cunoașterea și gustarea infinității Lui de viață, de înțelesuri și de iubire.

516. Frumusețea străveche sau originară a rațiunii se recâștigă prin înțelepciunea și cunoștința date de Sus, datorită sălășluirii Du-hului în noi, care ne pune în relație cu Persoanele Sfintei Treimi, izvorul iubirii infinite și al vieții nesecate. Observăm continuu ideea că natura normală a omului constă în relația cu Dumnezeu, în comuniunea cu El, că omul e deschis prin natură lui Dumnezeu și iubirii Lui infinite. A cunoaște real, adică prin experiență, înseamnă a fi în relație cu realitatea și cu Cauza supremă și personală a

celor ce putem să vedem în chip firesc, primul izvor și prima pricină înțeleaptă și bună a aducerii tuturor la existență. Căci nu mai e în noi nimic care s-o învinovățească din pricina păcatului care chinuiește făptura prin abaterea ei spre cele rele, când făptura, desfăcându-se de Dumnezeu, s-a surpat și, căzând de la frumusețea cea străveche, a căzut de la îndumnezeire⁵¹⁷, iar păcatul furișat în ea i-a dat forma lui nerațională.

31. Prima treaptă a celor ce se întind spre propășiri este cunoștința lucrurilor, venită din iubirea de înțelepciune lucrătoare, a doua e cunoștința tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, în care sunt introduși tainic prin contemplarea naturală (a firii). A treia e legătura și unirea cu prima Lumină, în care se află odihna a toată înaintarea prin înțelepciunea lucrătoare și prin contemplare⁵¹⁸.

32. Toate mințile se adună în ele înseși și cu celelalte și cu Cel ce este cu adevărat, fiind purtate prin cele trei mișcări în chip unitar. Luminând mințile semenilor, ele le introduc tainic în cele dumnezeiești și

realității. Rațiunea are un sens larg și dinamic. Ea distinge pe om de starea pătimasă sau a repetiției monotone. Frumusețea străveche a ființei noastre stătea în această rațiune liberă și deschisă infinității și bogăției fără margini a luminii dumnezeiești.

517. Frumusețea străveche a firii noastre era frumusețea stării de îndumnezeire virtuală, a stării de mișcare spre îndumnezeire. Nu poate fi frumos chipul peste care nu cade lumina soarelui și pe care nu se vede iubirea față de altul, sau bucuria de iubirea aceluia față de el. Starea cea dintâi nu era la capătul final al desăvârșirii, dar aflându-se într-un dinamism nemicșorat al comunicării cu Dumnezeu cel infinit, avea în ea îndumnezeirea în dezvoltare, cum n-a mai avut-o după căderea în rigiditatea necomunicării.

518. Cele două trepte mai de jos sunt urmate, după strădania pe care o reprezintă, de odihna în Dumnezeu, odihnă care este ea însăși treapta finală a urcușului spre Dumnezeu.

le desăvârșesc ca pe niște duhuri ce se curățesc, unindu-le prin înțelepciunea cerească cu ele înseși și cu Cel Unul⁵¹⁹.

33. Îndumnezeirea în viață este slujba sfântă (ieurgia) a minții, slujbă cu adevărat dumnezeiască, pe care o săvârșește cu Sine Cuvântul înțelepciunii negrăite și o dăruiește pe cât e cu putință celor ce s-au pregătit pe ei înșiși⁵²⁰. Această liturghie a dăruit-o Dumnezeu cu bunătate, de Sus, firii raționale, spre unirea credinței. Aceasta, pentru ca toți cei care prin curăție s-au făcut vrednici să se împărtășească de ea, prin cunoștința celor dumnezeiești și să se asemene lui Dumnezeu, făcându-se împreună purtători ai chipului Fiului Său (Rom. 8, 29), prin mișcările înalte și înțelegătoare ale lor în jurul celor dumnezeiești. Și așa să se facă dumnezei prin lucrarea cu voia, pe seama celorlalți oameni de pe pământ; iar ceilalți, curățindu-se prin cuvântul dumnezeiesc al acelora și prin împreună-sfințita

519. Mințile se readună în ele înseși. Dar în această reconcentrare în ele înseși e și o unire cu Dumnezeu și cu semenii cu care au dezvoltat relațiile iubitoare. Aceasta se face printr-o întreită mișcare: cine se mișcă spre sine se mișcă în același timp spre semenii și spre Dumnezeu, sau invers. Credinciosul devine mai conștient sau mai interior sieși în măsura în care devine mai interior altora, într-o cunoaștere mai intimă a lor, care îl unifică pe sine cu ei, sau pe ei cu sine; dar și în măsura în care e mai conștient că el este unit cu alții în sânul iubitor al lui Dumnezeu cel personal.

520. E vorba de o lucrare sau slujbă sfântă, pe care o săvârșește Cuvântul cu Sine însuși pentru noi. Este o lucrare prin care El se dăruiește pe Sine Tatălui și celor ce se deschid ei prin curăție. Această liturghie e mintală, pentru că se săvârșește în planul cunoscut de minte și accesibil ei, spre deosebire de cea din planul sensibil, de care ne împărtășim prin mijlocirea simțurilor. E o lucrare prin care El se dăruiește ca înțelepciune, dar și ca iubire și putere.

petrecere, să se desăvârșească în virtute și, în măsura sporirii și curățirii lor, să se împărtășească de îndumnezeirea acelora și să se înfrățească cu ei în unirea lor cu Dumnezeu⁵²¹. Astfel toți, făcându-se una și adunându-se în unitatea dragostei, se unesc cu Dumnezeu neîncetat. „Și va fi Dumnezeu în mijlocul dumnezeilor”, Cel prin fire Dumnezeu în mijlocul celor prin lucrare, Pricinuitorul lucrurilor bune, nemaifiind în zidire nimic care să-i învinovățească.

34. E cu neputință celui ce se nevoiește să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu, atâta cât ne este nouă cu putință, dacă nu a curățit de mai înainte de pe sine urâtenia noroiului adăugat al păcatelor, prin lacrimi fierbinți, și dacă nu a săvârșit ierurgia sfintelor porunci ale lui Hristos⁵²². Altfel este cu neputință acestuia să ajungă la împărtășirea de bunătățile tainice ale lui Dumnezeu. Căci cel ce dorește să guste cu mintea din dulceața și desfătarea dumnezeiască a celor de cunoscut

521. Sufletele se unesc între ele nu numai când ajung la unirea deplină cu Dumnezeu, ci se află într-o unire și pe calea urcușului spre Dumnezeu. Cele aflate pe treapta unirii nemijlocite cu Cuvântul înțelepciunii, Care li se dăruiește, îl comunică celor aflate pe treapta făptuitoare, astfel că și aceștia se împărtășesc într-o anumită măsură de îndumnezeirea și de unirea cu Dumnezeu a acelora. Dacă Dionisie Areopagitul atribuia numai celor aflați într-o treaptă ierarhică un rol de intermediere între Dumnezeu și ceilalți credincioși, Nichita recunoaște acest rol tuturor celor înduhovniciți. Aceasta e înfrățirea sau comuniunea încă pe cale.

522. Ierurgiei dăruitoare săvârșite de Hristos pentru noi trebuie să-i corespundă ierurgia primitoare săvârșită de noi pentru a putea primi Cuvântul dumnezeiesc ca dar de înțelepciune și cuvânt. Ierurgia sau slujba noastră sfântă constă în curățirea noastră, prin împlinirea poruncilor lui Hristos. De fapt și în aceasta e prezentă lucrarea lui Hristos.

cu mintea, trebuie să se despartă de toată simțirea lumii și să-și aibă sufletul stăruind numai întru dorirea bună-tăților rânduite sfinților și în contemplarea lucrurilor⁵²³.

35. Păstrarea neschimbată a asemănării cu Dumnezeu, care vine din curățirea cea mai deplină și din multa dragoste a lui Dumnezeu, nu o poate face decât tinderea neîncetată a minții atotvăzătoare spre Dumnezeu. Iar aceasta se naște în suflet din liniștea stăruitoare dobândită prin virtuți⁵²⁴, din rugăciunea fără gânduri materiale, neîmprăștiată și neîncetată, din înfrânarea cuprinzătoare și din citirea încordată a Scripturilor.

36. Nu trebuie să ne sârguim numai ca să ajungem la pacea puterilor din noi, ci și la dorința după odihna minții, care știe să odihnească toată dorința după cele bune prin pacea gândurilor și prin roua dumnezeiască coborâtă din cer și să vindece și să odihnească inima rănită de focul aruncat de Sus și aprins de Duhul.

37. Sufletul rănit până în adânc de dragostea lui Dumnezeu, după gustarea darurilor duhovnicești ale dulceții Lui, nu mai poate sta sau rămâne întru sine, în același loc, fără să se întindă spre cele dinainte ale celor din ceruri. Căci cu cât schimbă treptele sale prin Duhul și pătrunde în adâncul lui Dumnezeu, cu atât arde mai mult de focul dorinței și cercetează mărimea tainelor Lui încă și mai adânci și se grăbește să se apropie de lumina fericită, unde se oprește orice ieșire a

523. Ierurgia împlinirii poruncilor, care ni se cere nouă pentru a primi bunătățile dăruite nouă de ierurgia lui Hristos, este în fond o desfacere de simțirea lumii și o ieșire în întâmpinarea lui Hristos. Numai așa se întâlnește „lucrarea sfântă” a noastră cu „slujba sfântă” a lui Hristos.

524. Liniștea stăruitoare dobândită prin virtuți e stabilitatea în ele, sau în legătura cu Dumnezeu.

minții (extaz), ca să dea odihnă alergărilor sale întru veselia inimii⁵²⁵.

38. Când ajunge cineva la împărtășirea de Duhul Sfânt și cunoaște sălășluirea Lui în sine printr-o oarecare lucrare și bună mireasmă de negrăit, în așa măsură că această bună mireasmă străbate și la suprafața trupului, atunci el nu mai rabdă să rămână mai departe în hotarele firii, ci, schimbându-se cu schimbarea cea bună a dreptei celui Preainalt, uită de mâncare, de somn, își biruiește trebuințele trupesti, disprețuiește odihna trupească și toată ziua fiind în osteleni și în sudorile nevoinței, nu simte vreo oboseală sau sila vreunei trebuințe firești, cum e foamea, setea, somnul, sau celelalte trebuințe ale firii⁵²⁶. Căci dragostea lui Dumnezeu s-a revărsat în chip nevăzut, însoțită de o bucurie negrăită, în inima lui. De aceea stă-

525. Minteia ajunsă în infinitatea lui Dumnezeu nu mai iese din sine spre ceva mai înalt, ca în întinderile de mai înainte. Sfântul Grigorie de Nyssa a vorbit mult despre acestea. Minteia ajunsă acolo îl are în sine însăși pe Dumnezeu. Ea se află în însuși oceanul dumnezeiesc, sau oceanul dumnezeiesc se află în ea.

526. Afirmatia de aici, că cel ce a ajuns la împărtășirea de Duhul Sfânt iese din hotarele firii, nu contrazice afirmațiile anterioare că prin împărtășirea de Duhul Sfânt omul se restabilește în firea lui adevărată. Aici e vorba de biruirea unor trebuințe ale trupului, care au devenit naturale în urma căderii în păcat. Cel ce le învinge pe acestea, restabilește propriu-zis firea lui adevărată, creată pentru comunicarea spirituală cu Dumnezeu. Și învinge aceste trebuințe când puterea Duhului străbate ca o bună mireasmă prin trup, până la suprafața lui. Lucrarea Duhului Sfânt ia caracterul unei bune miresme când pătrunde în trup. În fond firea se află în ea însăși, când se află în Dumnezeu. Nu există o stare intermediară „supranaturală”. Ea se află sau sub starea de natură, sau în starea de natură, adică în Dumnezeu. Desigur aflarea în Dumnezeu are diferite grade.

ruind toată noaptea în lumina focului, el săvârșește lucrarea minții întru nevoința trupească. Și se bucură de ospățul nemuritor din pomii nemuritori ai raiului cunoscut cu înțelegerea în care, ridicat fiind ca și Pavel, a auzit cuvinte negrăite, pe care nu le poate auzi un om împătimit de simțirea celor văzute (2 Cor. 12, 4).

39. Odată trupul aprins de focul nevoinței și spălat de apa lacrimilor, nu se mai obosește în ostenele, ci se odihnește în sudori ca unul ce a ajuns deasupra nevoinței lucrătoare. Și primind înlăuntru seninătatea și tăcerea păcii, se umple mai degrabă de altă putere, de altă tărie, de altă vigoare, de cea a Duhului. Iar sufletul, având un astfel de trup împreună-lucrător și aflând starea lui mai presus de nevoința trupească, prefăce mișcările naturale în nevoințe ale minții și, săvârșind cu agerime lucrarea minții, păzește pe seama lui roadele pomilor nemuritori din raiul cunoscut cu înțelegerea. Astfel, din izvorul cugetărilor vrednice de Dumnezeu curg râuri, și în rai stă pomul cunoștinței de Dumnezeu, purtând roade de înțelepciune, de bucurie, de pace, de bunătate, de îndelungă-răbdare și de iubire de negrăit. Lucrând astfel cu sârguință și păzind așa lucrarea minții, pleacă din trup și pătrunde în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu (al teologiei); iese din toate, nefiind reținut de nimic din cele văzute și, unindu-se cu Dumnezeu, pune capăt sudorilor și dă odihnă dorinței.

40. Ce este mai înalt în noi care ne sânguim, întreabă Scriptura, ceea ce se vede, sau ceea ce se poate cunoaște cu mintea? Dacă ceea ce se vede, nimic altceva nu trebuie să alegem și să iubim afară de cele stricăcioase, și nu este mai mare sufletul decât trupul. Iar dacă Dumnezeu este Duh ce poate fi cunoscut cu

mintea și cei ce se închină Lui se cade să se închine în Duh și în adevăr (Ioan 4, 24), e de prisos nevoița trupească, când s-a întărit în noi lucrarea înțeleghătoare a sufletului. Căci aceasta ușurează povara trupului și-l face întreg duhovnicesc, în unirea cu ceea ce e mai înalt.

41. Trei sunt treptele celor ce înaintează în suișul desăvârșirii: cea curățitoare, cea luminătoare și cea tainică sau desăvârșitoare⁵²⁷. Cea dintâi este a începătorilor; a doua, a celor de la mijloc; și a treia, a celor desăvârșiți. Prin acestea trei, înălțându-se după rânduială, cel ce se sânguiește crește spre vârsta lui Hristos și ajunge „bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos” (Efes. 4, 13).

42. Treapta curățitoare este a celor ce au început sfințitele nevoițe. Propriu ei este lepădarea chipului omului pământesc, izbăvirea de toată întinăciunea păcatului și îmbrăcarea omului nou, înnoit prin Sfântul Duh. Lucrul ei este dezlipirea de cele materiale, subțierea trupului, fuga de toată pricina care ațâță cugetarea spre patimă, grija la cele ce trebuie făcute; pe lângă acestea, spălarea sărăturii păcatului prin lacrimi, potrivirea purtărilor cu bunătatea Duhului și curățirea părții dinlăuntru a paharului sau a minții de toată întinăciunea trupului și a duhului prin umilință, ca așa să se verse în el vinul cuvântului care veselește inima omului (Ps. 103, 15) ce s-a curățit și să se ofere Împăratului duhurilor spre gustare. Iar sfârșitul ei este arderea prin fapte în focul nevoiței și în ostenelile luptelor și lepădarea a tot veninul păcatului, ascuțirea cea bună

527. Acestea sunt și cele trei trepte prin care trec neîncetat Puterile îngerești, revenind la ele la niveluri tot mai înalte, după Dionisie Areopagitul.

a sufletului și spălarea lui în apa lacrimilor și prefacerea lui în sabie tăioasă și puternică împotriva patimilor și a dracilor. Cel ce a ajuns aici prin multe lupte ale nevoinței a stins puterea focului dinlăuntrul lui, a rupt gurile leilor, adică ale patimilor sălbatice, s-a întărit cu Duhul, ridicându-se din neputința sa, s-a făcut puternic și, ca un biruitor, a dobândit cununa răbdării, înfrângând pe ispititorul.

43. Treapta luminătoare este a aceloră ce au înaintat de la luptele sfințite la cea dintâi nepătimire. Propriu ei este cunoștința lucrurilor, vederea sau contemplarea rațiunilor zidirii și împărtășirea de Sfântul Duh. Lucrul ei este curățirea minții, produsă prin focul dumnezeiesc, dezvăluirea înțelegătoare a ochilor inimii și nașterea Cuvântului cu înalte înțelesuri ale cunoștinței⁵²⁸. Iar sfârșitul ei este cuvântul înțelepciunii care lămurește firile lucrurilor, cunoștința lucrurilor omenesti și dumnezeiești și descoperirea tainelor Împărăției cerurilor. Cel ce a ajuns aici prin lucrarea înțelegătoare a minții e luat în căruța de foc a pătrimii virtuților⁵²⁹ și, ca un alt Tesvitean, e ridicat încă din timpul vieții în

528. În sufletul în care se naște Cuvântul sau Rațiunea dumnezeiască se nasc și toate înțelesurile sau rațiunile care-l au pe El ca izvor, mai bine zis se imprimă în ființa lui ca puteri care-l mână la împlinirea lor.

529. Cele patru virtuți sunt: înțelepciunea, cumpătarea, dreptatea, bărbăția. Se arată caracterul dinamic, înfocat, al acestor virtuți. Ele sunt forța prin care sufletul urcă continuu spre Dumnezeu, nesocotindu-se niciodată ajuns la capăt. Ele reprezintă mișcarea firească a celui ce se nevoiește în iubirea tot mai înaintată față de persoana infinit iubitoare a lui Dumnezeu și față de persoanele semenilor. Dar prin aceasta ele înseamnă și o desăvârșire continuă a lui.

văzduhul ce poate fi cunoscut cu mintea și străbate cerurile, înălțându-se mai presus de puținătatea trupului.

44. Treapta tainică sau desăvârșitoare este a celor care au străbătut toate și au ajuns la măsura vârstei lui Hristos. Propriu lor este să taie văzduhul, să se ridice deasupra tuturor, să ajungă între cetele de Sus ale cerurilor, să se apropie de Lumina primă și să cerceteze adâncurile lui Dumnezeu prin Duhul. Lucrul lor este să umple mintea care vede acestea cu rațiunile providenței, ale dreptății și adevărului, ale tainelor și pidelor sfârșitului și ale înțelesurilor cuvintelor umbrite ale dumnezeieștii Scripturi. Iar sfârșitul acestei trepte este să învețe pe cel ce s-a desăvârșit astfel tainele cele ascunse ale lui Dumnezeu, ca să se umple el însuși de înțelepciunea de negrăit prin împreuna-petrecere cu Duhul și să se arate înțelept cuvântător de Dumnezeu (teolog) în mijlocul mării Biserici a lui Dumnezeu, luminând pe oameni cu cuvântul cunoștinței de Dumnezeu. Cel ce a ajuns aici, prin cea mai adâncă smerită cugtare și umilință, a fost ridicat în al treilea cer al cunoștinței de Dumnezeu (al teologiei), ca un alt Pavel (2 Cor. 12, 4), și a auzit cuvinte de negrăit, pe care nu le poate auzi un om ce se află sub simțire, și a gustat din bună-tățile tainice pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit (1 Cor. 2, 9). Acesta s-a făcut slujitor al tainelor lui Dumnezeu (1 Cor. 4, 1), ajungând gura Lui⁵³⁰

530. Dumnezeu însuși grăiește oamenilor în omul înduhovnicit. Dumnezeu îi trezește prin cuvintele acestuia. Din El pornesc în omul înduhovnicit și din acesta în ceilalți cuvintele Lui. Omul înduhovnicit se face gura lui Dumnezeu. Omul experiază în aceasta pe Dumnezeu ca Persoană supremă Care apelează la responsabilitatea lui și îl revendică. El e persoană, Dumnezeu e persoană.

și slujindu-le pe acestea oamenilor prin cuvânt și odihnindu-se în Dumnezeu cu odihna cea fericită, ca un desăvârșit în Dumnezeu cel desăvârșit. El s-a unit împreună cu cunoscătorii de Dumnezeu (teologii) cu puterile cele mai de sus ale heruvimilor și serafimilor, cărora le este propriu cuvântul înțelepciunii și al cunoștinței.

45. Viața oamenilor se împarte în două și are trei feluri de sfârșituri. Una este în societate și în lume. Alta este în afară de societate și mai presus de lume. Cea din societate se deosebește în cumpătată și nesăturată. Cea în afară de societate se deosebește în înțelepciunea lucrătoare, în știința firii și în lucrarea mai presus de fire⁵³¹. Cea din societate sau se însoțește cu dreptatea, dacă se mișcă după fire, sau se însoțește cu nedreptatea și duce la nedreptate, rătăcindu-se de la mișcarea potrivită cu firea. Iar cealaltă, dacă-și urmărește scopul, mișcându-se după rânduială, sfârșește la firea nemărginită, desăvârșindu-se mai presus de fire. Iar dacă, umblând după slavă, se abate de la scop, sfârșește în minte neînțeleaptă și cel ce face astfel va fi lepădat, ca un nedesăvârșit, de Cel desăvârșit.

46. Duhul este lumină, viață și pace. Deci cel luminat de Duhul dumnezeiesc petrece viață senină, cu pace. Din Acesta izvorăsc cunoștința lucrurilor și înțelepciunea cuvântului și în acesta vine mintea lui Hristos. Acesta cunoaște tainele Împărăției, pătrunde în adâncul

Și între ele e legătura prin cuvânt și prin puterea cuvântului, care e puterea Persoanei. Făcându-se gura lui Dumnezeu, omul se experiază în același timp ca răspunzător față de Dumnezeu nu numai pentru sine, ci și pentru ceilalți oameni.

531. În filosofia făptuitoare, în cunoștința rațiunilor firii și în cunoștința tainică de Dumnezeu. Acestea sunt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc.

lui Dumnezeu și zi de zi grăiește oamenilor cuvintele bune ale vieții dintr-o inimă netulburată și luminată, fiindcă este bun și are în sine pe Cel bun grăind vechi și noi (Matei 13, 52).

47. Dumnezeu este înțelepciune și pe cei ce umblă în cuvânt și înțelepciune, îndumnezeindu-i prin cunoștința lucrurilor⁵³², îi unește cu Sine prin lumină și-i face dumnezei prin lucrare. Și precum El a făcut toate prin înțelepciune din nimic și conduce și cârmuiește cu înțelepciune toate ale lumii și tot cu înțelepciune lucrează pururea mântuirea tuturor celor ce se apropie de El prin întoarcere, așa și cel ce s-a învrednicit să se împărtășească de înțelepciunea cea de Sus prin curăție face și lucrează pururea, ca chip al lui Dumnezeu, cu înțelepciune, cele ale voii dumnezeiești. El se adună pe sine de la cele din afară și împărțite în multe și-și înalță în fiecare zi cugetarea sa, prin cunoștința celor negrăite, spre viețile cu adevărat îngerești. Și unificându-și după putință viața sa, se unește pe sine cu puterile de Sus, care se mișcă în chip unitar în jurul lui Dumnezeu; și prin ele se înalță, ca prin niște bune călăuzitoare, spre prima obârșie și cauză.

48. Cel ce s-a unit pe sine, prin înțelepciunea cea mai înaltă, cu puterile de Sus și pentru aceea și cu Dumnezeu, ca unul ce este după asemănarea lui Dumnezeu, apropiindu-se de toți în chip înțelept prin cuvânt

532. Dumnezeu îndumnezeiește prin cunoștința celor ce sunt, sau a lucrurilor, pentru că cei ce au ajuns la această cunoștință s-au curățit de patimi și văd toate înțelesurile lucrurilor în chip curat, ca raze din Dumnezeu, ca gânduri lucrătoare ale Lui. Prin această cunoștință, ei se unesc propriu-zis cu Dumnezeu prin iluminările și puterile pornite din Dumnezeu și aflătoare în legătură cu Dumnezeu.

și viață de comunitate, taie cu putere dumnezeiască deprinderile celor ce voiesc de cele din afară și împărțite și, adunându-i în duh ca și pe sine, ca un următor al lui Dumnezeu, îi ridică spre viața unificată, prin înțelepciune, prin cunoștință și prin dezvăluirea celor ascunse, înălțându-i la vederea slavei și a luminii prime și unice. Și unindu-i pe ei cu ființele și cu cetele din jurul lui Dumnezeu, îi duce la unitatea lui Dumnezeu, ca unii ce au ajuns în întregime luminători prin iluminarea Duhului⁵³³.

49. Pătrimea virtuților e însoțită de optimea unor virtuți naturale și generale. Căci din fiecare din acestea răsar, pe amândouă părțile, două virtuți, încât fiecare se face o treime. Din înțelepciune se naște cunoștința și vederea înțeleaptă; din dreptate, puterea de a deosebi și socotița milostivă; din bărbăție, răbdarea și stăruința statornică; din cumpătare, curăția și fecioria. Deasupra acestei douăsprezecimi treimice, șade cu înțelepciune în scaunul minții Dumnezeu, ca adevărat Creator și Învățător al celor tainice, trimițând cuvântul spre lumea virtuților⁵³⁴. Acesta, luând din începuturile

533. Lucrarea nevăzută a Duhului îi unește pe credincioși între ei și cu Dumnezeu. Duhul nu e împărțit. El se dă întreg tuturor, cum se dă lumina soarelui.

534. Lumea virtuților e o altă lume, deasupra căreia tronează Dumnezeu, Creator și susținător și al ei. El o creează și pe aceasta tot prin Cuvântul, luat în toate trei sensurile: de Cuvânt personal, de rațiune ce pune ordine în ființa noastră și de cuvânt întăritor și luminător adresat nouă. În fiecare din aceste trei sensuri ale Sale, Cuvântul întâlnește ceva corespunzător în noi și-l întărește: persoana noastră, rațiunea noastră și cuvântul nostru. În această întreită calitate, îmbinată cu întreita calitate corespunzătoare a noastră, creează Cuvântul virtuțile în noi, împreună cu noi, întrucât

nedezvoltate ale virtuților esența din cele două părți, zidește în suflet lumea duhovnicească a evlaviei. Ca cer, El întinde în suflete înțelepciunea înstelată, întreagă, spre o viață atotluminoasă, în care face să lumineze, ca doi mari luminători, cunoștința dumnezeiască și vederea firii (contemplația naturală)⁵³⁵. Ca pământ, întemeiază în suflet dreptatea, ca izvor nesecat de hrană. Ca văzduh, întinde cumpătarea spre reîmprospătarea și înrourarea vieții preacurate. Iar ca mare, așază în slăbiciunea firii bărbăția, spre surparea întăriturilor și înălțimilor vrăjmașe. Zidind deci Cuvântul astfel această lume, pune în suflet ca putere Duhul, pentru mișcarea înțelegătoare și pentru mișcarea neîncetată⁵³⁶ și pentru ținerea neîmprăștiată și statornică a ei, după cuvântul lui David: „Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit, și cu Duhul gurii Sale, toată puterea lor” (Ps. 32, 6)⁵³⁷.

El însuși le are încorporate în Sine prin întruparea și viața Sa de om și le transmite celor ce se unesc cu El prin putere personală și prin cuvântul Lui, care îl exprimă pe El și are puterea să conducă spre virtute, sau spre asemănarea cu El, pe cei ce-L ascultă. Deci cuvântul în acest plan are și înțelesul de rațiune, căci omul virtuos e omul rațional, omul care și-a rânduit viața conform cu rațiunea și o conduce conform ei. Dar prin virtuți omul devine rațional nu numai în viața lui individuală, ci și în relațiile sociale.

535. Expresia greacă „φυσικὴ θεωρία”, pe care am tradus-o prin „contemplația naturală” și prin care se cunosc rațiunile dumnezeiești ale lucrurilor din natură, când trăim conform naturii noastre, poate fi tradusă și ca „vedere firească”, pentru că de fapt ea e vederea normală a firii noastre, de la care am decăzut prin păcat, văzând numai învelișul material al lucrurilor, sau văzând lucrurile ca obiecte de sine stătătoare și satisfăcătoare de trebuințe trupești și nu ca plasticizări ale gândurilor lui Dumnezeu cel personal.

536. Toată ordinea aceasta e pusă și ținută în mișcare neîncetată de Duhul. Iar prin această mișcare se unește și se desăvârșește.

537. *Despre suflet*, cap. 27-28, p. 88-90.

50. Domnul nostru Iisus Hristos crește împreună cu vârstele duhovnicești ale celor ce se nevoiesc. Când sunt prunci și au nevoie de lapte, se zice că se alăptează El însuși cu laptele virtuților începătoare ale deprinderii trupesti, al cărui folos e prea puțin celor ce au crescut cu virtutea și leapădă pe încetul pruncia. Când au ajuns la tinerețe și mănâncă mâncarea tare a contemplației făpturilor, ca unii ce și-au exercitat simțurile sufletului, se zice că sporește și Hristos cu vârsta și cu harul și șade în mijlocul bătrânilor și le descoperă adâncuri acoperite de întuneric. Iar când au ajuns la bărbatul desăvârșit (Efes. 4, 13), la măsura vârstei plinătății lui Hristos, se zice că vestește El însuși tuturor cuvântul pocăinței și învață popoarele cele ale Împărăției cerurilor și se grăbește spre patimi. Căci acesta este sfârșitul oricăruia din cei ce s-au desăvârșit în virtuți, ca, după ce a străbătut toate vârstele lui Hristos, să ajungă la pătimirea încercărilor (ispitelor), asemenea crucii Aceluia⁵³⁸.

538. Creșterea noastră e din puterea lui Hristos sălășluit în noi. Fiecare vârstă duhovnicească a noastră e din puterea aceleiași vârste a lui Hristos, pe care o re trăiește în fiecare din cei ce se nevoiesc, așa cum mama re trăiește cu copilul vârstele lui, îndrumându-l în trăirea dreaptă a lor. Din Hristos cresc virtuțile noastre. Dar El însuși se arată crescând cu noi, împărțându-ne numai atâta putere pentru ele, câtă suntem în stare să folosim. Hristos ne ajută să creștem în virtuți prin puterea Lui personală, prin rațiunea Lui care întărește rațiunea noastră formatoare de virtuți și prin cuvântul Lui. Cuvântul lui Dumnezeu implică toate aceste trei înțelesuri. În orice caz, virtuțile sunt un rod al dialogului între noi și Hristos, Cuvântul cel intrupat, și o anumită treaptă în participarea noastră la viața omenească a lui Hristos, aflătoare în infinitatea divină. În creșterea aceasta Îl vedem pe Hristos tot mai clar nu numai în rațiunea și în virtuțile noastre sporite, ci și în El însuși ca Persoană care ne vorbește și ne întărește. Virtuțile și rațiunea noastră devin tot mai transparente pentru Hristos, sau Hristos e tot mai vădit prezent în ele.

51. Câtă vreme ne aflăm sub stihile nevoinței trupești, păzindu-ne să nu ne atingem de mâncăruri, să nu pipăim ceva, să nu privim la frumuseți, să nu ascultăm cântări, să nu mirosim miresme, ne aflăm sub pedagogi ca niște prunci, măcar că suntem moștenitori și stăpâni peste toate cele ale Tatălui. Dar când vine plinirea vremii nevoinței și ea se împlinește prin nepătimire, atunci se naște în noi Cuvântul din înțelegere curată⁵³⁹. Și aceasta se face sub legea Duhului, ca pe noi cei ce suntem sub lege să ne răscumpere din cugetul trupesc și să ne facă iarăși fii. Iar înfăptuindu-se aceasta, Duhul strigă în inimile noastre: „Avva, Părinte”, arătându-ne și făcându-ne cunoscută înfierea și îndrăznirea cea către Dumnezeu și Tatăl. De aici înainte Duhul rămâne și vorbește cu noi ca și cu niște fii și moștenitori ai lui Dumnezeu prin Hristos, deoarece nu mai suntem ținuți în robia simțurilor (Gal. 4, 3, 7).

52. Celor ce au sporit în credință ca Petru, au ajuns la nădejde ca Iacob și s-au desăvârșit în iubire ca Ioan, Domnul li se schimbă la față urcându-se pe muntele înalt al cunoștinței lui Dumnezeu (al teologiei). Și îi luminează, arătându-li-se și înfățișându-li-se ca Cel ce e Cuvântul curat, asemenea soarelui, iar prin înțelesurile

539. Cuvântul dumnezeiesc ca Persoană apare în noi și se face vădit înțelegerii noastre când ne-am curățit de patimi, căci patimile ne țin legați cu deosebire de lucruri ca obiecte și ne împiedică să intrăm în relație adevărată cu persoanele semenilor, dar mai ales cu Persoana supremă a lui Hristos. Dar Hristos își impune stăpânirea în noi ca rațiune și cuvânt al Său, întărind rațiunea noastră și limpezind cuvântul nostru, când am scăpat de patimi. Iar aceasta înseamnă înstăpânirea Duhului în noi, cu puterea și cu libertatea Lui. În baza acestei libertăți simțim pornirea să-l spunem lui Dumnezeu: „Avva, Părinte”, ca unii ce ne simțim frați cu Hristos.

înțelepciunii tainice li se face strălucitor ca lumina. Și Cuvântul se arată în aceștia stând în mijlocul Legii și al proorociei, unele legiuindu-le și învățându-le, iar altele descoperindu-le din vistierile adânci și ascunse ale înțelepciunii, ba uneori mai înainte văzând și mai înainte vestind⁵⁴⁰. Pe aceștia îi și umbrește Duhul ca un nor luminos și un glas de tainică cunoștință a lui Dumnezeu vine din acel nor la ei, învățându-i taina dumnezeirii în trei ipostasuri și spunându-le: „Acesta este vârful Meu cel iubit al Cuvântului desăvârșirii, întru Care bine am voit; fiți Mie filii desăvârșiți în Duh desăvârșit” (Matei 17, 5)⁵⁴¹.

53. Sufletul care disprețuiește toate cele de jos și e rănit în întregime de dragostea lui Dumnezeu, încearcă o ieșire străină și dumnezeiască (extaz). Căci după ce a văzut limpede firile făpturilor și rațiunile lor și a înțeles sfârșiturile lucrurilor omenești, nu mai rabdă să fie înlăuntrul zidirii și să mai fie hotărnicit de ceea ce-l mărginește, ci, ieșind din hotarele sale și biruind legăturile simțurilor și trecând peste firile tuturor, pătrunde, într-o tăcere de negrăit, în întunericul cunoștinței lui Dumnezeu și privește frumusețea Celui ce este, în lu-

540. Vădirea ca Persoană a Cuvântului lui Dumnezeu devine cu totul clară pe acest vârf al desăvârșirii. El se face evident ca atare chiar din cuvintele Legii și ale Proorocilor, ca Cel ce le legiuiește și le descoperă și le împlinește acum în noi, ba chiar ca Cel ce vede și vestește mai înainte cele viitoare prin noi.

541. E un citat interpretat pentru scopul autorului. Acesta este vârful rațiunii desăvârșite și deci al înfierii. Cuvântul Tatălui către cei ajunși aici e Cuvântul personal la Care trebuie să ajungă cei ce vor să se desăvârșescă. Pentru că la acest vârf se află Fiul Unul-Născut. Cei ce ajung aici sunt uniți cu Fiul și cu Tatăl în Sfântul Duh. Sunt atât de apropiați Tatălui, prin har, ca și Fiul cel Unul-Născut ca om.

mina înțelesurilor Înțelepciunii negrăite, atât cât i se dăruiește de Ea prin har. Adâncindu-se apoi în chip vrednic de Dumnezeu prin aceste înțelesuri în vederea Lui, se bucură cu frică și cu dragoste de roadele pomilor nemuritori, adică de cugetările înțelesurilor dumnezeiești, a căror măreție și slavă nu o poate tălmăci nicio dată în chip desăvârșit când se întoarce la sine însuși⁵⁴². Căci stând în chip minunat sub lucrarea Duhului, își dă seama, în bucurie și tăcere de negrăit, de această pătimire vrednică de laudă, dar nu poate tălmăci cum se săvârșește această lucrare, sau ce este ceea ce i s-a împărtășit, i s-a arătat și i s-a spus; nu poate tălmăci cele negrăite, pe care le-a cunoscut în chip tainic.

54. Cel ce-și seamănă sieși spre dreptate lacrimi de umilință culege ca rod al vieții o bucurie negrăită. Iar cel ce caută și așteaptă pe Domnul până ce vin roadele dreptății Lui va secera înmulțit spicul cunoștinței de Dumnezeu. Și-l va lumina și pe el lumina înțelepciunii și se va face sfeșnic al luminii veșnice ca să lumineze

542. Experiența sufletului pe acest vârf al întâlnirii cu Dumnezeu nu poate fi exprimată decât în termeni antinomici. Ea e vedere sau mai bine zis contemplație, dar e vedere în întuneric sau contemplație de nedefinit; e vedere și în același timp sesizare a unor înțelesuri, dar a unor înțelesuri negrăite care nu se disting din unitatea personală infinită a lui Dumnezeu, Cel mai presus de înțelesuri. Ea are loc într-o stare de ieșire a sufletului nu numai din toate ideile definite ale lucrurilor și din legătura cu toate cele văzute în mod distinct cu simțurile, ci și din hotarele sale, căci nu mai cunoaște ceva hotărnicit. Propriu-zis sufletul se hotărniceste prin privirea și gândirea lucrurilor hotărnicite, prin ideile sau prin imaginile reținute ale lor. Când iese din ele se dezlimatează. Dar nu pierde conștiința că e deosebit de realitatea nehotărnicită a lui Dumnezeu. Căci el se dezlimatează prin Dumnezeu, întrucât e capabil să-L cunoască pe El, dar nu prin sine.

pe toți oamenii. Acela nu se va lipsi pe sine și pe alții de lumina înțelepciunii dăruite lui, ascunzând-o sub obrocul pizmei, ci va semăna cuvinte bune în Biserica credincioșilor, spre folosul celor mulți și va împărtăși toate învățăturile câte le-a auzit de Sus, încredințate de Duhul dumnezeiesc, și câte le-a cunoscut îndeletnicindu-se cu contemplarea fapturilor, ca și câte i-au spus lui părinții.

55. Fiecăruia dintre cei ce se nevoieșc îi vor fi și i se vor topi, în ziua desăvârșirii sale într-o virtute, munții lucrării poruncilor lui Dumnezeu într-o dulceață a veseliei. Căci va împărați în Sionul înțelegerii curate. Iar dealurile, adică rațiunile virtuților, vor izvorî lapte, aducându-i hrana la patul nepătimirii pe care se odihnește⁵⁴³. Și toate dorințele lui Iuda, adică ale credinței și cunoștinței sale, vor izvorî ape, adică dogme, pilde și simboluri ale lucrurilor dumnezeiești. Din inima lui va ieși izvor de înțelepciune negrăită și va adăpa uscăciunea pârâiașelor, adică pe oamenii uscați de seceta și de arșița patimilor. Atunci va cunoaște rodul adevărat al cuvintelor Domnului în sine. Căci zice: „Cel ce crede în Mine, râuri de apă vie vor izvorî din pântecelul lui” (Ioan 7, 38).

543. Muntele Sion e un munte dulce, căci în el se ivește dulceața stăpânirii peste patimi și odată cu aceasta dulceața înțeleșurilor curate, care reprezintă înălțimile la care s-a ridicat mintea care vede în ele pe Dumnezeu. Fiecare virtute are o rațiune, sau e o rațiune încorporată într-o deprindere; câtă vreme patima este lipsită de rațiune, este contrară rațiunii virtuții opuse, e o coborâre spre nimic, pentru că e o coborâre a sufletului în limitare, o ieșire a lui din interiorul infinității divine care-l poate hrăni cu viață în veșnicie. Rațiunile virtuților hrănesc pe cel ce s-a eliberat de patimi și și-a regăsit odihna din partea lor; îl hrănesc din infinitatea vieții lui Dumnezeu cel personal și a toate iubitor.

56. „În cei ce se tem de Mine, zice Domnul, va ră-sări Soarele dreptății și tămăduirea în faptele lor” (Mal. 4, 2). Ei vor sări din închisoarea patimilor și vor sălta ca niște viței slobozi din lanțurile păcatului. Vor călca pe bărbații nelegiuiți și pe draci în picioarele lor, ca pe o țărână, în ziua învierii lor, pe care o voi face Eu, zice Domnul atotțiitorul, adică atunci când se vor înălța prin toate virtuțile și se vor desăvârși prin împărtășirea de Duhul.

57. De vei fi ridicat de sus pe un munte înalt al lumii acesteia și al Bisericii lui Hristos, și de vei primi acolo semn al cunoștinței celei noi, să-ți înalți glasul cu înțelepciunea dată ție de la Dumnezeu, îndemnând cu cuvântul și învățând pe frații tăi și deschizându-le lor înțelesul dumnezeieștii Scripturi, spre cunoașterea darurilor minunate ale lui Dumnezeu și spre împlinirea poruncilor Lui. Să nu te temi de cei ce pizmuiesc puterea cuvintelor tale și strâmbă toată dumnezeiasca Scriptură, căci sunt deșești și putrezi și gătiți spre locuință diavolului (Matei 12, 44). Dumnezeu va scrie cele rostite de buzele tale în cartea celor vii și nu vei pătimi vătămare de la aceștia, precum nici Petru de la Simon Magul. Ci să zici, mai degrabă, și tu în ziua aceea, în care vei vedea că-ți pregătesc curse în cale, împreună cu proorocul: „Iată Domnul este Dumnezeu și Mântuitorul meu, și voi fi nădăjduindu-mă într-Însul și voi fi mântuit de El și nu mă voi teme”, fiindcă „slava mea și lauda mea este Domnul și s-a făcut mie mântuitor; și nu voi înceta să vestesc cele slăvite ale Lui în tot pământul” (Is. 12, 2).

58. Dacă ai cunoscut că pornirea spre patimi este nelucrătoare în tine și lacrimile umilinței și ale smeritei

cugetări izvorăsc din ochii tăi, să știi că a venit la tine Împărăția lui Dumnezeu și ai zămislit de la Duhul Sfânt. Iar dacă vezi înlăuntrul tău pe Duhul că și lucrează, se mișcă și grăiește și te mână să grăiești în Biserică cu glas mare mântuirea și adevărul lui Dumnezeu, să nu împiedici buzele tale pentru pizma oamenilor cu cuget iudaic. Ci șezând, scrie pe table cele ce ți le spune Duhul, cum zice Isaia: „Că vor fi acestea spre zilele vremurilor și până în veac, după cel ce a zis așa” (Is. 30, 8). Căci cei ce suferă de durerile pizmei sunt un popor neascultător, fii mincinoși, întru care nu este credință. Aceștia nu vor să audă că Evanghelia lucrează încă și face prieteni ai lui Dumnezeu și prooroci, ci zic proorocilor și învățătorilor Bisericii: „Nu ne vestiți nouă Împărăția lui Dumnezeu”; iar celor ce împărtășesc vederea contemplației naturale: „Nu ne grăiți nouă acestea, ci grăiți și vestiți-ne altă rătăcire, pe care lumea o iubește și luați dinaintea noastră pe Sfântul lui Israel” (Is. 30, 10-11). Nu lua aminte la bârfirea și la cuvintele lor. Căci mulți surzi vor auzi până la urmă cuvintele tale spre folosul lor și ochii orbilor, care umblă în întunericul vieții și în ceața păcatului, vor vedea lumina cuvintelor tale. Și se vor bucura de ele cei săraci cu duhul și cei deznădăjduiți dintre oameni se vor umple de bucurie; și cei rătăciți cu duhul vor afla înțelepciune în cuvintele tale. Iar cei ce cârtesc împotriva ta vor învăța să asculte de cuvintele Duhului și limbile care vorbesc de rău vor învăța să grăiască pace.

59. Fericit cel ce a semănat în Sion, în Biserica lui Dumnezeu, sămânța învățăturii cuvintelor Lui, zice Isaia, și are fii ai săi în Duh, în Ierusalimul de Sus al celor din-tâi născuți. Căci omul acela va ascunde poate pentru

o vreme cuvintele sale și va fi acoperit ca de o apă curgătoare. Dar la sfârșit se va arăta în Sion, adică în Biserica credincioșilor, ca un râu slăvit ce curge în pământul însetat de apele înțelepciunii lui. Și nu vor mai fi din aceia care să se rușineze de a asculta de el din pricina celor pizmuitori. Și-și vor da urechile lor să asculte cuvintele omului aceluia și inima celor slăbiți cu sufletul va lua aminte ca să asculte. Și nu vor mai spune slujitorii pizmei: taci! Căci fiind evlavios, a sfătuit cele înțelepte și nu a grăit, ca înțelepții nebuni ai lumii, cele nebune. Nici n-a cugetat în inima lui să facă lucruri deșarte și nelegiuite și să grăiască cu înșelăciune despre Dumnezeu, ca să risipească sufletele flămânde și să trimită neadăpate sufletele însetate. De aceea cuvintele lui rămân spre folosul celor mulți, chiar dacă nu pare așa celor pizmași (Is. 32, 2 ș.u.).

60. Celui ce locuiește în peștera înaltă a stâncii tari i se va da spre săturare pâinea cunoștinței și ulciorul înțelepciunii spre îmbătare și va fi apa lui credincioasă⁵⁴⁴. El va vedea pe Împăratul întru slava Lui și ochii săi vor vedea pământul de departe. Sufletul său va cugeta înțelepciune și va vesti tuturor locul cel veșnic, în afara hotarelor căruia nu e nimic⁵⁴⁵.

61. Dacă învățătura Domnului deschide urechile oricui se teme de El și adaugă ureche ca să audă și dă limbă de învățătură, ca să știe când trebuie să spună

544. Va fi ca Ilie cel hrănit, după petrecerea în muntele Carmel, de văduva din Sarepta Sidonului cu pâinea cunoștinței și cu ulciorul înțelepciunii, spre îmbătarea sau entuziasmul dragostei de Dumnezeu.

545. Va fi ca Moise. În afara hotarelor locului veșnic nu e nimic, pentru că el nu are hotar. El este viața și iubirea nemărginită a lui Dumnezeu.

cuvânt, cine altul respinge pe cuminții și înțelepții lumii și face nebună înțelepciunea lor, întărind numai cuvintele robilor Săi, decât El însuși? Căci El face lucruri noi și minunate spre slava Sa. El face în inima pustie și uscată cale de smerenie și de blândețe, iar în cugetarea secată și fără apă, rău de înțelepciune negrăită, ca să adape poporul Său cel ales, poporul pe care și l-a pregătit ca să povestească virtuțile Lui. Căci El umblă înaintea celor ce-L iubesc și se tem de El, netezește munții patimilor, sfarmă porțile de aramă ale neștiinței, deschide ușile cunoștinței Sale și descoperă vistierile acoperite de întuneric, ascunse și nevăzute ale ei, ca să cunoască că El este Domnul Dumnezeu, Care cheamă numele lor Israel.

62. Cine este Cel ce potolește marea patimilor și oprește valurile ei? Domnul Savaot, Cel ce scapă din primejdia păcatului pe cei ce-L iubesc pe El și liniștește furtuna gândurilor; Cel ce pune cuvintele Sale în gura lor și-i acoperă cu umbra mâinilor Sale, cu care a întărit cerul și a întemeiat pământul. El dăruiește celor ce se tem de El limbă de învățătură și ureche de înțelegere, ca să audă glasul Lui de Sus și să vestească în casa lui Iacob, în Biserica credincioșilor, poruncile Lui. Iar cei ce n-au ochi să vadă razele Soarelui dreptății și ureche să audă cele slăvite ale lui Dumnezeu au ca parte întunericul neștiinței și nădejdea lor este deșartă. Nici unul dintre aceștia nu grăiește cele drepte, nici nu este întru ei judecată adevărată. Căci au ascultat de cei deșerți și de cei ce grăiesc sunete goale. Ei zămislesc pizmă și nasc bârfire, căci urechile lor sunt netăiate împrejur și nu pot să audă. De aceea cuvântul cunoștinței lui Dumnezeu li s-a făcut lor spre osândă și nu vor să-l audă pe el.

63. Ce înțelepciune este în cei ce sunt chinuiți de pizmă față de aproapele? Cum vor recunoaște pizmuitorii, întreabă Ieremia, că suntem înțelepți și legea Domnului este cu noi (Ier. 8, 8), când se topesc de pizmă față de cei ce au luat harul Duhului, prin înțelepciunea și cunoștința lui Dumnezeu? În deșert s-a născut cunoștința mincinoasă în cărturarii și înțelepții lumii, care s-au abătut de la cunoștința adevărată. De aceea au fost rușinați înțelepții, căzând de la înțelepciunea Mângâietorului și văzând-o pe aceasta înmulțindu-se în fiii pescarilor; și s-au uimit de puterea cuvintelor lor și s-au prins în mrejele gândurilor lor (Ier. 8, 9) ca unii ce au lepădat cunoștința și înțelepciunea cea adevărată a Domnului.

64. Cum s-au topit de invidie cei care pizmuiesc pe cei ce s-au îmbogățit de harul Duhului! Cum s-au topit de pizmă cei ce au părăsit izvorul înțelepciunii lui Dumnezeu, față de cei ce-au primit limba de foc, ca pe un condei de cărturar ager la scris!⁵⁴⁶ De ar fi umblat pe calea lui Dumnezeu, ar fi locuit în pacea nepătimirii în veac și ar fi aflat unde este înțelepciunea, unde este tăria, unde este înțelegerea și cunoștința lucrurilor, unde este dăinuirea îndelungată și viața, unde este lumina ochilor și înțelepciunea cu pace; ar fi cunoscut cine află locul și cine intră la vistierile ei; ar fi cunoscut cum poruncește Dumnezeu proorocilor celor învățați de Cuvântul, zicând: „Proorocul care are în vis descoperire să povestească vedenia visului său, și cel la care a venit cuvântul Meu să împărtășească cuvântul Meu pentru adevăr” (Ier. 23, 28). Și iarăși: „Scrie-ți în carte toate

546. Limba de foc a Duhului poate lua și forma unui condei ager, adânc și înflăcărat.

cuvintele pe care ți le-am spus” (Ier. 30, 2). Dacă ar fi aflat acestea, nu s-ar fi topit de pizmă împotriva unora ca aceștia.

65. Când își va schimba arapul pielea și leopardul împeștrăturile sale, vor putea și pizmașii să grăiască și să sfătuiască bine, gândind cele rele. Căci ei înșală pe cei apropiați lor, fiindcă umblă cu viclenie, și-și bat joc de prietenii lor, negrăind adevărul, fiindcă limba lor s-a învățat să grăiască cele deșarte și mincinoase. Ia aminte deci tu, cel ce pentru cunoștința și cuvântul lui Dumnezeu ești pizmit și batjocorit de ei, și roagă-te cu stăruință ca Ieremia și zi: „Doamne, pomenește-mă pe mine și cercetează-mă și scapă-mă de bărbații pizmași care mă urmăresc, nu mă pune la îndelungă-răbdare, vrând să mă cerci multă vreme. Cunoaște că am fost luat în răs de cei ce nesocotesc cunoștința Ta. Smește-i pe ei în pizmuirea lor și-mi va fi cuvântul cunoștinței Tale spre veselie și spre bucuria inimii mele. Căci n-am șezut în sfatul celor ce-și bat joc de cunoștința Ta, ci m-am temut de fața mâinii Tale și am șezut singur; că pizma lor m-a umplut de amărăciune” (Ier. 15, 15-18). Și vei auzi: „Bine știu aceasta. De vei întoarce vreun rătăcit de la calea lui, te voi așeza pe tine între prietenii Mei; înaintea feței Mele vei sta. Și de vei face de preț pe vreun nevrednic, vei fi ca gura Mea, te voi izbăvi pe tine din gheara lupilor pizmași, zice Domnul lui Israel” (Ier. 15, 19-21).

66. Sfârșitul cuvântului e totul. Deci să asculte înțelepții pizmași. Nazireii lui Dumnezeu s-au curățit prin osteneli mai mult decât zăpada. Albitu-s-a viața lor mai mult decât laptele. Chipul înțelepciunii lor a întrecut piatra de safir și înfățișarea cuvintelor lor e mai presus

de mărgăritarul curat. Iar cei ce s-au desfătat cu cunoștința lumească au pierit la ieșirea duhului. Cei ce s-au hrănit din înțelepciunea elinilor s-au îmbrăcat cu fumul neștiinței. Căci li s-a lipit limba de gâtleejul lor și au amuțit, fiindcă au lepădat înțelepciunea și cunoștința adevărată a Duhului dumnezeiesc, nevoind să o primească pe aceasta prin osteneli⁵⁴⁷.

67. Cel ce dă gură deschisă în mijloc de adunare multă, robilor Săi, și cuvânt celor ce vestesc cu putere multă, este Dumnezeu, Care smerește pomul înalt și înalță pomul smerit, Care usucă pomul verde și înverzește pomul uscat. Căci a Lui este înțelepciunea și cunoștința și puterea. Și precum schimbă anotimpurile și anii, așa face și sufletele care-L caută și-L doresc pe El să împăratească peste patimi, și le mută de la viață la viață, dând înțelepciune celor înțelepți cu Duhul și pricepere celor ce au înțelegere. El descoperă lucruri adânci și ascunse celor ce cercetează adâncurile lui Dumnezeu și le dă lor să cunoască ghiciturile acoperite de întuneric. Căci lumina cunoștinței și a înțelepciunii este cu El și o dă cui voiește.

68. Tuturor celor ce lucrează întru răbdare poruncile, după omul din afară și dinlăuntru, și caută numai la slava lui Dumnezeu li se dă cinstea cunoștinței cerești, pacea sufletului și nestricăciunea, ca unora ce nu sunt numai auzitori, ci și împlinitori ai legii harului. Dumnezeu nu face de ocară cunoștința acestora, care

547. Învățătura lui Hristos e o învățătură de practicat, nu o teorie de luat simplu la cunoștință. Pentru că prin ea omul trebuie să se facă asemenea lui Hristos și să intre și să înainteze în unirea cu El și cu viața dumnezeiască infinită, de care s-a umplut umanitatea Lui.

e mărturisită prin fapte, ci o slăvește împreună cu cuvintele cunoștinței celor ce luminează, prin înțelepciunea Lui, în Biserica credincioșilor. Fiindcă la El nu este căutare la față. Iar celui ce se nevoiește pentru a se făli și nu ascultă de cuvintele celor ce sunt povățuiți de Duhul, ci ascultă de părerea lui și de cuvintele amăgitoare ale celor ce au îmbrăcat numai chipul evlaviei și sunt călăuziți de Duhul iubirii de slavă și al iubirii de plăcere, i se dă necaz și strâmtorare, pizmă, mânie și furie, acum ca răsplată pentru amăgirea lui, iar la sfârșit ca pedeapsă a gândurilor lui ce se osândesc, sau se apără între ele. Vorbim de ziua în care va judeca Dumnezeu cele ascunse ale oamenilor și va răsplăti fiecăruia după lucrul lui (Rom. 2, 6-16).

69. Precum nu este iudeu cel ce este aceasta întru arătare, după cum s-a spus, și nici tăiere împrejur cea întru arătarea trupului (Rom. 2, 28-29), ci iudeu e cel ce e aceasta întru ascuns și tăiere împrejur e cea a inimii, care sunt în duh nu în literă, așa nici un bărbat desăvârșit întru cunoștință și înțelepciune nu e cel tare numai în cuvântul arătat și grăit, nici nevoitor la culme cel ce e așa întru nevoința trupească și văzută. Ci nevoitor este cel ce e aceasta întru lucrarea ascunsă și înțelegătoare, iar înțelept și desăvârșit întru cunoștință este cel ce grăiește din inimă curată și bună prin Duhul lui Dumnezeu și nu prin literă. Lauda acestora nu e de la oameni, ci de la Dumnezeu. Căci sunt neștiuți sau pizmuți de oameni, fiind iubiți și cunoscuți numai de Dumnezeu și de cei mișcați de Duhul Lui.

70. Dacă nu se va îndrepta, precum s-a spus, nici un trup înaintea lui Dumnezeu din faptele Legii (Rom. 3, 20), cine se va desăvârși înaintea lui Dumnezeu nu-

mai prin luptele și ostenelile nevoinței? Căci prin fapte ajungem la deprinderea virtuții și oprim lucrarea patimilor, dar numai prin ele nu ne desăvârșim întru plinătatea lui Hristos. Deci ce ne duce pe noi la desăvârșire? Credința sinceră în Dumnezeu. Ea este temelia celor nădăjduite (Evr. 11, 1). Prin ea Abel a adus lui Dumnezeu o jertfă mai deplină decât Cain și a primit mărturia de om drept, iar Avraam, când a fost chemat, a ascultat și a ieșit ca să locuiască în pământul făgăduinței. Ea urcă pe cei ce se nevoiesc la nădejdiile mari ale darurilor mai înalte ale lui Dumnezeu și de acolo la cunoștința lucrurilor. Ea le dă lor comori nesecate ale Duhului în inimă, ca să scoată de acolo taine noi și vechi ale lui Dumnezeu și să le dea celor ce au trebuință. Drept aceea, cel ce s-a împărtășit de ea s-a înălțat și s-a desăvârșit prin dragoste întru cunoștința lui Dumnezeu și a intrat întru odihna Lui, odihnindu-se și el de toate lucrurile sale, ca și Dumnezeu de ale Lui (Evr. 4, 3).

71. Dacă Dumnezeu s-a jurat odinioară că cei neascultători nu vor intra întru odihna Sa, și ca urmare nici n-au putut intra din pricina necredinței lor, cum vor putea să intre vreunii prin singura nevoie trupească, fără de credință, întru odihna nepătimirii și întru desăvârșirea cunoștinței, când vedem pe mulți neputând să intre și să se odihnească de toate ostenelile lor? Drept aceea, trebuie să se cerceteze fiecare de nu cumva este întru sine o inimă vicleană și necredincioasă și de aceea se lipsește, deși se află în multe osteneli, de odihna și de desăvârșirea lui, din care pricină se chinuiește pururea cu faptele și mănâncă pâinea durerii. Și dacă lipsește odihna întru el, să se silească să intre prin credință întru odihna nepătimirii și întru desăvâr-

șirea cunoștinței⁵⁴⁸, ca nu cumva să cadă în vechea pildă a neascultării și să pătimească aceleași lucruri ca și cei ce n-au ascultat odinioară.

72. Deoarece suntem ființe supuse simțurilor, cu-vântătoare și înzestrate cu minte, trebuie să aducem și noi o zeciuială din tot ce suntem noi înșine. Ca ființe sensibile trebuie să simțim în chip cuvenit lucrurile supuse simțurilor și, prin frumusețea lor, să ne grăbim și să aducem cunoștința lor, fără greșală, Ziditorului. Ca ființe cuvântătoare, să grăim bine despre lucrurile dumnezeiești și omenești. Iar ca ființe înzestrate cu minte, să cugetăm fără greșală despre Dumnezeu, despre viața veșnică, despre Împărăția cerurilor și despre tainele Duhului ascunse în ea. Trebuie să ne conducem în chip sănătos și fără greșală potrivit cu Dumnezeu. Simțirea, vorbirea și cugetarea trebuie stăpânite și folosite în chip sănătos. Aceasta este măsura adevărată și dumnezeiască și aducerea noastră sfințită lui Dumnezeu⁵⁴⁹.

73. Zeciuiala adevărată adusă lui Dumnezeu este Paștele sufletesc, sau trecerea peste toată deprinderea pătimasă și peste toată simțirea nerațională⁵⁵⁰. În vre-

548. Odihna nepătimirii e legată de cunoștința ce vine din credința fermă, pentru că ea face clară și sigură legătura sufletului cu Dumnezeu cel personal; îi dă conștiința odihnii în iubirea Lui nesfârșită și nemijlocită. În nevoie omul se simte încă departe de Dumnezeu; el luptă încă cu patimile, neavând pe Duhul deplin în el.

549. Prin simțirea, prin vorbirea și gândirea noastră, închinată lui Dumnezeu, ne aducem nu numai pe noi înșine Lui, ci toate cele simțite, vorbite și gândite, adică întreaga lume sensibilă și inteligibilă, descoperindu-i prin aceasta transparența pentru Dumnezeu, sau străbaterea lui Dumnezeu prin ea.

550. Paștele înseamnă trecerea prin Marea Roșie și deci ieșirea din robia Egiptului, spre libertate și spre țara făgăduinței. Simbolic,

mea acestui Paște se jertfește Cuvântul în contempla-rea lucrurilor și se mănâncă în pâinea cunoștinței și se bea preacinstitul Lui sânge în paharul înțelepciunii tainice. Deci cel ce serbează acest Paște și-a jertfit sieși Mielul care ridică păcatele lumii și nu va mai muri, ci, după glasul Domnului, va trăi în veac (Ioan 6, 54)⁵⁵¹.

74. Cel ce s-a ridicat din faptele moarte a înviat împreună cu Hristos. Iar dacă a înviat împreună cu Hristos prin cunoștință, și Hristos nu mai moare, nici pe el nu-l mai stăpânește moartea neștiinței (Rom. 6, 9). Căci cel ce a murit odinioară prin păcat, abătându-se de la mișcarea cea după fire, a murit o dată pentru totdeauna. Iar cel ce viețuiește acum viețuiește lui Dumnezeu prin libertatea Duhului Sfânt, Care l-a ridicat pe el din faptele moarte ale păcatului. De aceea nu mai trăiește trupului și lumii, odată ce e mort față de mădularele trupului și față de lucrurile vieții, ci trăiește în el Hristos, odată ce se află sub harul Duhului Sfânt și nu mai este sub legea trupului. El își dăruiește acum mădularele sale, ca arme ale dreptății, lui Dumnezeu și Tatăl.

75. Cel ce și-a eliberat mădularele sale din robia patimilor și le-a înfățișat spre slujirea dreptății s-a apropiat de sfîntirea întru Duhul Sfânt, ridicându-se peste legea

ea înseamnă trecerea peste ceea ce ne închide în robia patimilor la largul infinității lui Dumnezeu și a libertății în ea, din strămtoarea robiei celor văzute, în care nu se simte bine sufletul.

551. Mielul se dă ca jertfă omului credincios în contemplarea lucrărilor; mai bine zis omul însuși îl jertfește sieși în această contemplare, sau îl coboară la sine în stare de mâncare și băutură spre sfîntirea lui, prin eliberarea de patimi, prin cunoștință și înțelepciune, care nu-i o cunoștință și o înțelepciune în izolare individuală și strămtorată, ci în comunicare cu Cuvântul sau cu Izvorătorul personal al cunoștinței, al înțelepciunii și al libertății.

trupului. Și aceasta nu-l va mai stăpâni prin păcat, odată ce se odihnește în libertatea și în legea Duhului. Căci sfârșiturile slujirii dreptății nu sunt ca sfârșiturile robiei patimilor. Acestea duc la pieirea sufletului înțelegător, iar acelea sfârșesc în viața veșnică, cea ascunsă în Hristos, Domnul nostru⁵⁵².

76. Câtă vreme omul trăiește trupește, e stăpânit de legea trupului. Iar dacă moare și e mort lumii, e slobozit de legea trupului. Dar nu putem muri lumii, dacă nu murim mădulelor trupului. Și murim acestora când ne facem părtași Duhului Sfânt⁵⁵³. Iar Duhului Sfânt ne vădim că suntem părtași, când aducem lui Dumnezeu roade vrednice de Duhul, și anume dragostea către Dumnezeu din tot sufletul și către aproapele din toată simțirea, bucuria inimii din conștiință curată, pacea sufletului din nepătimire și smerenie, bunătatea gândurilor minții, îndelunga-răbdare în necazuri și încercări, dulceața în înfrânarea purtărilor, credința simțită și neîndoielnică în Dumnezeu, blândețe din smerită cugetare și din umilință și înfrânarea generală a simțurilor. Când aducem astfel de roade lui Dumnezeu, ne aflăm în afară de legea trupului și nu mai este împotri-va noastră lege care să ne pedepsească pentru roadele ce le-am adus morții câtă vreme trăiam trupului. Căci

552. Cel ce a intrat în viața liberă de patimi, care e o viață a cunoștinței lui Dumnezeu cel nesfârșit în iubire, sporește continuu în această viață. Ea este o viață veșnică. Dar cel ce a căzut din ea nu mai înaintează în viață, ci rămâne mereu mort, pentru că rămâne în aceeași mărginire monotonă a repetiției și a lipsei de libertate și de comuniune.

553. Totdeauna Duhul Sfânt cu libertatea Lui e opus automatismului legilor naturale și patimilor care ne mărginesc și ne țin în această mărginire.

am fost sloboziți de legea trupului, ca unii ce am înviat împreună cu Hristos din lucrurile moarte prin libertatea Duhului (Rom. 8, 21)⁵⁵⁴.

77. Cei ce au primit pârga Duhului prin baia nașterii celei de-a doua și o păzesc pe ea nestinsă, apăsăți încă de povara trupului, suspină în sinea lor, așteptând înfierea prin plinătatea Mângâietorului, ca să vadă izbăvirea lor de robia stricăciunii⁵⁵⁵. Căci Duhul vine în ajutorul slăbiciunilor lor firești și se roagă pentru ei cu suspine de negrăit (Rom. 8, 26). Aceasta, deoarece cugetul lor este după Dumnezeu și nădejdea lor așteaptă să vadă descoperirea fiilor lui Dumnezeu în trupul lor muritor, adică moartea de viață făcătoare a lui Iisus⁵⁵⁶, ca să fie și ei fii ai lui Dumnezeu, ca unii ce sunt călăuziți de Duhul Sfânt (Rom. 8, 14); și să se slobozească de robia trupului și să ajungă la slobozenia fiilor lui Dumnezeu (Rom. 8, 19, 23). Acestora li se ajută la tot lucrul bun, ca unora ce iubesc pe Dumnezeu (Rom. 8, 28).

554. Odată ce credinciosul e viu și liber de patimi în Duhul lui Hristos, nu mai are rost să fie pedepsit pentru lucrurile moarte în care trăia înainte.

555. Coruperea trupului nu va fi biruită decât prin plinătatea Duhului, prin covârșirea puterii spirituale ce va iradia din El. Starea aceea va însemna o supremă intimitate și comunicare cu Dumnezeu, o stare de filiație față de Dumnezeu. Duhul Sfânt, odihnindu-se atunci deplin peste credincios și în el, îl va face fiu al Tatălui, asemenea Fiului Unuia Născut, peste Care se odihnește din veci.

556. „Moartea de viață făcătoare a lui Iisus” este puterea care ajută pe cei ce cred în El să moară și ei pornirilor trupești care reprezintă moartea cea adevărată și prin aceasta să viețuiască lui Dumnezeu, adică să participe la viața cea adevărată, oferindu-și mădularele lor sufletești și trupești lui Dumnezeu, ca prin ele să lucreze puterea Lui și să trăiască viața Lui, viața înviată și nemuritoare a lui Hristos, Care trăiește ca om viața infinită a lui Dumnezeu, Care a biruit prin Duhul moartea.

78. Dumnezeiasca Scriptură înțelegându-se duhovnicește, și comorile din ea descoperindu-se prin Sfântul Duh numai celor duhovnicești, nu poate vreun om sufletesc să primească descoperirea lor. Căci acesta nu primește să cugete sau să asculte, afară de înlănțuirea gândurilor lui, nimic din ceea ce zic alții. Fiindcă el nu are în sine Duhul lui Dumnezeu, Care cercetează adâncurile lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10) și cunoaște cele ale lui Dumnezeu, ci duhul lumii cel pământesc și plin de dușmănie și de pizmă, de ceartă și de vrajbă. Din această pricină pentru el este nebunie să cerceteze și să urmărească înțelesul dinlăuntru al literei. Căci el nu poate să-l cunoască, fiindcă toate ale dumnezeieștii Scripturi se înțeleg duhovnicește. El își bate joc de lucrurile omenești și dumnezeiești și de cei ce le înțeleg pe acestea duhovnicește. Și nu-i socotește pe aceștia duhovnicești, nici călăuziți de Duhul dumnezeiesc, ci născocitori de înțelesuri închipuite. El strică și răstoarnă cuvintele Scripturilor și înțelesurile dumnezeiești ca Dimas acela (2 Tim. 4, 10). Nu așa face însă cel duhovnicesc, ci judecă toate sub lucrarea Duhului dumnezeiesc, dar el însuși nu poate fi judecat de nimeni. Căci în el este mintea lui Hristos, pe care nimeni nu poate să o înțeleagă (1 Cor. 2, 14-15).

79. Fapta fiecăruia, zice Pavel, va fi descoperită în ziua cea de apoi și va fi cercată prin foc (1 Cor. 3, 13). Deci dacă lucrul cuiva e din substanță nestricăcioasă, ceea ce și-a așezat în sine spre zidire va rămâne nestricat în mijlocul focului. Ba nu numai că nu va arde, ci va căpăta și strălucire, curățindu-se cu totul de puțină tină. Dar dacă lucrul cuiva este din substanță stricăcioasă, ceea ce și-a legat de sine ca povară va arde,

mistuindu-se, și el va rămâne golit în mijlocul focului. Iar lucrul nestricăcios și dăinuitor sunt lacrimile de pocăință, milostenia, împreuna-pățimire, rugăciunea, smerenia, credința, nădejdea, dragostea și tot ce se face în scopul evlaviei. Acestea, încă trăind omul, sunt zidite în Biserica sfântă a lui Dumnezeu, iar plecând de aici merg împreună cu el și rămân împreună cu el nestricate în veci. Lucrul ce se va arde de focul acela însă, vădit este tuturor că e iubirea de plăcere, iubirea de slavă, iubirea de argint, ura, pizma, furtişagul, beția, bârfirea, osândirea și tot ce se face rău prin trup, din poftă sau mânie. Acestea se strică împreună cu omul care viețuiește ars de focul poftelor și pleacă cu el când se desface de trup, dar nu rămân împreună cu el, ci, stricându-se, îl lasă pe lucrătorul lor în mijlocul focului, chinuit în vecii vecilor⁵⁵⁷.

80. Cunoștința lui Dumnezeu înseamnă că cel înțărît în aceasta, prin smerită cugetare și rugăciune, a fost cunoscut de Dumnezeu și s-a îmbogățit de la Dumnezeu cu cunoștința tainelor Lui mai presus de fire⁵⁵⁸. Iar dacă se vede mândrie în jurul lui, nu a fost zidit prin acestea în ea, ci e purtat de duhul cel pământesc al lumii acesteia. De aceea unul ca acesta, chiar dacă pare că știe ceva, nu cunoaște nimic din lucrurile dumnezeiești precum trebuie să cunoască. Dar cel ce iubește pe Dumnezeu și nu socotește nimic mai de preț decât iubirea de Dumnezeu și a aproapelui, a cunoscut

557. Ele nu rămân cu cel ce le-a săvârșit, pentru că el nu le mai poate săvârși, fiind sleit de orice putere. Dar e chinuit de amintirea lor și de urmările lor în ființa lui.

558. Cunoștința celui duhovnicesc e o reflectare a cunoștinței lui Dumnezeu în el; căci orice cunoștință este prin participarea la ceea ce e cunoscut.

și adâncurile dumnezeiești și tainele Împărăției Lui, cum trebuie să le cunoască cel mișcat de Duhul dumnezeiesc⁵⁵⁹; și a fost cunoscut de Dumnezeu ca lucrător adevărat al raiului, adică al Bisericii Lui, care împlinește prin iubire voia lui Dumnezeu, întorcând suflete și scoțând vrednici din nevrednici, cu cuvântul dat lui prin Sfântul Duh, și păzind lucrul lui nerăpit, prin smerită cugetare și umilință.

81. Toți ne-am botezat întru Hristos în apă și în Duh Sfânt, și toți mâncăm aceeași mâncare duhovnicească și bem aceeași băutură duhovnicească (1 Cor. 10, 3 ș.u.). Iar acestea sunt Hristos. Dar întru mulți dintre noi nu binevoiește Dumnezeu. Căci mulți dintre cei credincioși și sânguincioși și-au asuprit și și-au veștejit trupurile lor prin multe osteneli și deprinderi ale nevoinței trupului, dar neavând umilință din inimă zdrobită și din cugetare iubitoare de bine, și milă din dragoste față de aproapele și față de ei înșiși, au fost găsiți goi de plinătatea Duhului Sfânt și s-au aflat departe de cunoștința lui Dumnezeu, având pânțece neroditor de înțelegere și cuvânt nesărat și neluminat⁵⁶⁰.

82. Ceea ce li se cere nazireilor de către Scriptură nu este numai să urce muntele Sinai prin fapte, nici numai să se curățească înainte de a se urca și să-și spele veșmintele și să nu se împreune cu femeie, ci și să vadă, nu spatele lui Dumnezeu, ci pe Dumnezeu însuși întru

559. Dacă orice cunoștință se naște prin participare la ceea ce se cunoaște, participarea la o persoană are loc prin iubire. Cunoașterea unei persoane de către alta provine deci din iubirea reciprocă între ele.

560. Cuvânt neluminat pe dinăuntru și zornăind pe dinafară și nesărat, adică neputând întreține și dezvolta viața.

slava Sa, binevoind într-o dânsii și dându-le tablele cunoștinței spre zidirea poporului Său⁵⁶¹.

83. Cuvântul nu-i duce cu Sine pe toți slujitorii și ucenicii Săi la descoperirea tainelor ascunse și mai mari ale Sale, ci numai pe aceia cărora le-a dat ureche și le-a deschis ochi de vedere și le-a limpezit limbă nouă. Pe aceștia luându-i cu Sine și despărțindu-i de ceilalți, care și ei erau ucenici, urcă pe Muntele Tabor al contemplației și se schimbă la față înaintea lor. Nu-i mai învață acum tainic cele ale Împărăției cerurilor, ci le arată slava și strălucirea dumnezeirii, și lasă să lumineze din El, ca din Soarele dreptății, temelia vieții și a cuvântului lor în mijlocul Bisericii credincioșilor; iar înțelesurile lor le face albe și curate ca o lumină preastrălucitoare; și așază mintea Sa în ei și-i trimite să scoată din gură lucruri noi și vechi spre zidirea Bisericii Sale.

84. Mulți și-au lucrat țarinile lor cu multă sârguință și au aruncat în ele sămânță curată, curățind mai înainte mărăcinii și arzând spinii cu focul pocăinței. Dar fiindcă n-a plouat în ele Dumnezeu ploaia Sfântului Duh prin umilință, n-au dobândit nimic din aceasta. Căci s-au uscat de secetă și n-au luat rodul spicului înmulțit al cunoștinței lui Dumnezeu. De aceea, deși n-au murit de foamea cuvântului dumnezeiesc, totuși au pierit săraci de cunoștința lui Dumnezeu⁵⁶² și cu mâinile

561. A vedea spatele lui Dumnezeu este a bănuși că este Dumnezeu, sau a deduce că El există, din creație și Scriptură. A-L vedea pe El însuși, sau din față, înseamnă a-L trăi intens și a-L asculta ca Persoană într-un dialog producător de răspundere pentru alții.

562. Au auzit cuvintele lui Dumnezeu, dar n-au avut cunoștința lui Dumnezeu; n-au cunoscut înțelesul cuvântului și n-au simțit pe Dumnezeu ca Persoană, grăind în cuvânt și dându-le viață, prin comuniunea Sa cu ei prin cuvânt.

goale, adunându-și puține lucruri spre hrană din darul lui Dumnezeu.

85. Tot cel ce scoate cuvinte de folos din gura sa, spre zidirea aproapelui, le scoate din vistieriile bune ale inimii sale, fiind el însuși bun, după cuvântul Domnului. Dar nimeni nu poate fi mișcat să cuvânteze despre Dumnezeu, decât în Duhul Sfânt. Și nimeni, grăind în Duhul lui Dumnezeu, nu vorbește cele potrivnice credinței în Hristos, ci cele care zidesc și duc la Dumnezeu și în Împărăția Lui și refac străvechea noblețe și unesc cu Dumnezeu pe unii care se mântuiesc. Dacă fiecăruia i se dă arătarea Duhului spre folos, cel ce s-a îmbogățit cu cuvântul înțelepciunii lui Dumnezeu și al cunoștinței stă sub lucrarea Duhului dumnezeiesc și este casă a vistieriilor nesecate ale lui Dumnezeu.

86. Niciunul dintre cei ce s-au botezat și cred în Hristos nu rămâne nepărtaş de harul Duhului, dacă nu s-a predat pe sine la toată lucrarea duhului potrivit și nu și-a întinat credința prin fapte necuvenite, sau nu conviețuiește cu trândăvia și cu nepăsarea. Dar cel ce a păzit pârga Sfântului Duh, pe care a primit-o din Sfântul Botez, nestinsă, sau dacă s-a stins a înviorat-o prin faptele dreptății, nu se poate să nu primească și plinirea ei de Sus. Iar prin buna sa nevoință se învrednicește, primind plinătatea Duhului, sau de cuvântul înțelepciunii lui Dumnezeu spre învățătura Bisericii; sau de cuvântul cunoștinței tainelor lui Dumnezeu prin același Duh, ca să cunoască tainele Împărăției cerurilor; sau de credința din inimă, prin același Duh, spre a crede în făgăduințele lui Dumnezeu ca Avraam; sau de darul vindecărilor, în același Duh, spre tămăduirea bolilor; sau de lucrarea puterilor, spre a alunga draci și a face semne; sau de proorocie, spre a vedea înainte și

a spune cele viitoare; sau de deosebirea duhurilor, spre a cunoaște cine grăiește în Duhul lui Dumnezeu și cine nu; sau de tălmăcirea diferitelor limbi; sau de darul mângâierii celor întristați; sau de darul cârmuirii turmei și a poporului lui Dumnezeu; sau de dragostea față de toți și de darurile ei, de îndelungă-răbdare, de bună-tate și de toate celelalte. Iar dacă nu va fi cineva părtaş de niciunul din acestea, nu pot să spun că unul ca acesta e credincios, sau că face parte din rândul celor ce-au îmbrăcat pe Hristos de la dumnezeiescul Botez.

87. Cel ce are dragoste nu știe să pizmuiască; nu e ușuratic, fălos și pornit; nu se îngâmfbă față de cineva; nu se poartă cu necuviință față de aproapele; nu caută numai cele spre folosul său, ci și spre al aproapelui; nu se mânia degrabă împotriva celor ce-l supără; nu ia în seamă, dacă suferă vreodată vreun rău; nu se bucură de nedreptatea prietenilor, ci se bucură de adevărul dreptății lor; toate le rabdă câte vin asupra lui cu în-tristare; toate le crede din simplitate și nerăutate; toa-te cele făgăduite nouă de Dumnezeu nădăjduiește că le va lua; toate ispitele le rabdă, nerăsplătind răul cu rău; și niciodată lucrătorul dragostei nu cade din dra-gostea aproapelui (1 Cor. 13, 4-8).

88. Dintre cei ce s-au învrednicit de harul de Sus al Duhului Sfânt, prin felurite daruri, unii sunt încă prunci și nedesăvârșiți în darurile dumnezeiești, iar alții, băr-bați și desăvârșiți în plinătatea acestora. Unii, întinzân-du-se spre lucrarea dumnezeieștilor porunci, cresc în ele și, umplându-se de darurile mai mari ale Duhului, părăsesc darurile din urmă ale prunciei. Iar alții, săltân-du-se la culmea iubirii și a cunoștinței de Dumnezeu, se odihnesc de lucrarea darurilor din parte, fie că sunt proorocii, fie deosebiri ale duhurilor, fie mângâieri, fie

conduceri ș.a.m.d. (1 Cor. 12, 4-11). Căci cel ce a intrat în palatul dragostei nu mai cunoaște din parte pe Dumnezeu, sau dragostea, ci îl cunoaște grăind față către față, precum el însuși este cunoscut de Dumnezeu (1 Cor. 13, 12).

89. Cel ce din râvnirea darurilor duhovnicești urmărește dragostea și o primește nu suferă să vorbească numai cu sine însuși prin rugăciune și citire, spre zidirea sa. Căci cel ce vorbește numai cu gura cu Dumnezeu, prin rugăciune și psalmi, se zidește pe sine, cum zice Pavel. Ci se silește să și proorocească spre zidirea Bisericii lui Dumnezeu, adică să învețe pe cei apropiați lucrarea poruncilor lui Dumnezeu și felul cum trebuie să se silească ei spre a bine-plăcea lui Dumnezeu. Căci cu ce ar și putea să folosească pe alții întâistătătorul care grăiește totdeauna numai cu sine și cu Dumnezeu prin rugăciune și cântare, dacă n-ar grăi și celor de sub el, fie întru descoperirea Duhului Sfânt, fie întru darul înainte-văzător al proorociei, fie întru învățătura cuvântului de înțelepciune? Care dintre cei de sub ascultare se va pregăti spre lupta cu patimile și cu dracii, de nu-i va da acela cuvânt lămurit de învățătură prin scris, sau prin viu grai? Cu adevărat, de nu va căuta păstorul, spre zidirea turmei sale, să prisosească în cuvântul învățăturii și în cunoștința Duhului, nu va fi râvnitor al darurilor lui Dumnezeu. Căci prin multa rugăciune și cântare cu gura în Duh sau cu sufletul se zidește pe sine, dar mintea sa este neroditoare, neproorocind prin cuvântul învățăturii și nezidind Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă Pavel, care s-a unit cu Dumnezeu prin rugăciune mai mult decât toți oamenii, voia mai bine să spună cinci cuvinte prin mintea roditoare în Bi-

serică, ca să-i învețe și pe alții, decât zeci de mii de cuvinte ale cântării cu gura, de bună seamă că s-au rătăcit de la dragoste cei ce stau în fruntea altora și-și împlinesc slujba de păstor numai cu cântarea și cu citirea.

90. Cel ce ne-a dat nouă ființa din materia mai de jos și din firea înțelegătoare și a adunat în chip minunat într-o ființă și într-un ipostas cele potrivnice ale firii văzute în ele însele, ne-a dat și existența bună prin cuvântul înțelepciunii Sale și prin cuvântul cunoștinței. Aceasta, ca pe de o parte să vedem prin cunoștința Duhului comorile ascunse ale Împărăției cerurilor, datorite nouă de El, pe de alta, să facem cunoscut și celor apropiați, prin cuvântul înțelepciunii, bogăția iubirii Lui și bunătățile veșnice, pe care le-a gătit spre desfătare celor ce-L iubesc pe El.

91. Cel ce s-a ridicat peste amenințările și făgăduințele celor trei legi a intrat la viața nesupusă legii, făcându-se lege Bisericii și nefiind stăpânit de lege. Iar dacă viața nesupusă legii este liberă, atunci ea este mai presus de orice silă și putință de abatere⁵⁶³. Și cine ajunge la ea, eliberat de trupul din afară și prefăcut în foc, prin împărtășirea de Duhul s-a unit și el în întregime cu Hristos cel mai presus de toată firea, desființându-se în el ceea ce e din parte⁵⁶⁴.

563. Cel ridicat la libertatea duhovnicească nu e nici rob legii, dar nu se abate nici spre rele. Chiar în libertatea sa e binele, sau invers, chiar în bine e libertatea, pentru că binele e fericirea comuniunii în iubire. Și aceasta nu-l lasă pe credincios să cadă la o viață săracă și mărginită individualistă. Cele trei legi pot fi: legea naturală, legea dinainte de Moise, legea lui Moise.

564. Cel ce lucrează din el însuși cele poruncite de lege e eliberat de lege. Acela e el însuși lege celor din Biserică. E lege și

92. Cel ce a primit cunoștința primei Minți, Care este începutul și sfârșitul tuturor și e nevăzută în Ea însăși, fiind înlăuntrul și în afara tuturor celorlalte, știe să fie singur (monah) și când e singur și când e în mijlocul altora care sunt singuri. El nu suferă nici o păgubire a desăvârșirii și bunătății nici când e singur, nici când e cu mulți. Ci este totdeauna și întru toate singur, ca început al mișcării altora spre singurătate și ca țintă desăvârșită a virtuții.

93. Unirea neamestecată și legătura sufletului cu trupul, când e consimțită, face un singur lucru din materie și din suflet. Dar când nu e consimțită, trezește pofta lăuntrică a războiului. Dar venind Cuvântul (rațiunea) și impunându-și stăpânirea, destramă gâlceava și, vestind buna înțelegere, dă tot conținutul faptelor, firii și duhului.

94. În noi sunt trei puteri de căpetenie. Una stăpânește, dar nu e stăpânită⁵⁶⁵. Una stăpânește și e stăpânită⁵⁶⁶. Iar una nu stăpânește, dar e stăpânită. Deci din cea care stăpânește ajunge sub stăpânirea uneia din cele ce sunt stăpânite, cea roabă prin fire se arată liberă celor roabe prin fire și iese de sub stăpânire și din firea sa, și de aici se naște mare răzvrătire. Aflându-se între acestea o asemenea răzvrătire, nu le mai

putere spre cele bune. El e foc ce se mișcă cu înfocare în cele bune, neputând fi ținut într-un cadru rigid. El e foc pentru că e plin de entuziasmul curat al Duhului, Care-l mână să înainteze la fapte și la virtuți tot mai mari. De focul acesta curat se resimte și trupul, care e copleșit de Duhul și de aceea nu mai moare sau va învia. Trupul înviat al lui Hristos e și el trup de foc, cum se spune în cântările bisericești ortodoxe de la Duminica Tomii.

565. În aceasta se arată caracterul nostru de subiect, de eu.

566. E voința și cugetarea omului.

vedem pe toate supuse rațiunii. Dar când cea stăpâni-toare domnește peste toate și le aduce sub ascultarea și stăpânirea sa, atunci cele ce sunt dezbinat, adu-nându-se la un loc și conglăsind între ele, au pace cu Dumnezeu. Și tuturor celor ce s-au supus rațiunii li se împărtășește prin ea Împărăția lui Dumnezeu și Tatăl⁵⁶⁷.

95. Cele cinci simțuri, supunându-se celor patru stăpâniri ale virtuților cuprinzătoare și păzind buna as-cultare, pregătesc firea trupului plăsmuită din patru stihii să se miște fără tulburare pe roata vieții. Mișcân-du-se cele cinci simțuri astfel, puterile nu se răzvrătesc întreolaltă, ci partea pătimitoare a poftei și a iuțimii se unește cu rațiunea, iar mintea își impune stăpânirea sa firească. Prin aceasta ea își face din cele patru stăpâ-niri o căruță de război cu patru cai, iar din cele cinci roabe, scaun, și oștindu-se împotriva trupului tiran, e ridicată, prin răpire, la ceruri, unde, înfățișându-se Îm-păratului veacurilor, primește cununa biruinței și se odihnește în El de tot drumul său⁵⁶⁸.

96. Celor ce se desăvârșesc în timp prin contem-plație și se reazemă pe stâlpii Duhului li se dă un pahar și li se pune înainte o pâine din ospățul împărătesc; ei află scaun de odihnă din argint bogat și comoară de

567. Când toate sunt supuse subiectului nostru făcut să fie liber și acesta nu e supus nici unei patimi, el trăiește liber legătura cu Dumnezeu, izvorul libertății în calitatea Lui de subiect suprem. Și toate în noi sunt unite.

568. Părinții dau cu deosebire minții rolul de subiect liber. Ea se ridică la unirea cu Dumnezeu, izvorul libertății, eliberându-se prin virtuți de robia patimilor care o strămtorează și o țin moartă în monotonia automată a acelorași mișcări făcute fără voie. Prin virtuțile libertății mintea poate zbura în sus spre Dumnezeu cel liber și izvorul libertății.

mărgăritare și de pietre prețioase și li se dau bogății negrăite în mâini. Pe aceștia lucrarea cu fapta îi face bărbați pricepuți în lucrurile împărătești, din foarte neîndemânatici cum erau, și-i face să nu mai stea între bărbații leneși.

97. Împărăția cerurilor se dă tuturor celor ce se nevoiesc încă de aici, sau numai după desfacerea trupului? Dacă de aici, biruința este neclintită, bucuria negrăită și urcușul nostru spre rai e liber. Căci acesta se află nemijlocit la răsăriturile dumnezeiești. Iar dacă după moarte și desfacere, e de întrebat dacă ieșirea se face fără frică. Și trebuie să aflăm ce este Împărăția lui Dumnezeu și raiul și prin ce se deosebește una de altul și care este vremea fiecăruia și dacă ne aflăm în amândouă, și cum și când și după câtă vreme. Căci cel ce a ajuns înlăuntrul celei dintâi, trăind încă și purtând trup, nu a pierdut pe celălalt.

98. Lumea de Sus, fiind încă neîmplinită, așteaptă plinirea, ca să ia restabilirea începând de la cei dintâi născuți ai lui Israel, care văd pe Dumnezeu. Căci ea se desăvârșește împlinindu-se prin cei ce aleargă spre cunoștința lui Dumnezeu. Și odată desăvârșită, hotărăște sfârșiturile lumii de jos a credincioșilor și necredincioșilor și o face să se adune în sine, dând fiecăruia ce e al său și despărțind din împreunarea lor cele ce prin ele înseși nu pot rămâne adunate. Astfel adună la sine începuturile celorlalte lucruri și sfârșiturile, pe care acestea le au de la ea, și le hotărânește pe acestea ca hotar nehotărânit al lor⁵⁶⁹. Dumnezeirea însăși nu e

569. Hotarul lor nehotărânit e Dumnezeu, în Care se adună sfârșiturile nesfârșite ale tuturor fapturilor, care au început. Căci precum El este începutul lor, așa este și sfârșitul lor nesfârșit.

condusă însă de altă stăpânire, nici nu e hotărnicită, întrucât nu e purtată spre ceva. Căci Ea are mișcarea de-a pururi, întrucât nici nu se poate opri prin fire, nici nu se poate întinde peste hotarele Ei, ci este sâmbăta și odihna oricărei conduceri și mișcări⁵⁷⁰.

99. Uniunea puterilor de Sus, care cântă și conduce cântările de laudă, alcătuieste un cor treimic care, înfățișându-se Treimii în chip treimic, îi aduce cântarea lor de laudă, liturghisind cu frică și cu cutremur. Dintre aceste puteri, unele se află la picioarele Începutului și Cauzei tuturor, de la Care își au începutul cele care sunt mai apropiate și conduc cântările de laudă. Numele lor sunt: scaune, heruvimi și serafimi. Propriu lor este înțelepciunea înfocată și cunoștința celor cerești, iar culmea lucrării lor este cântarea vrednică de Dumnezeu, numită în limba evreiască „Ghel”. Cele ce se află la mijloc între acestea și cele ce urmează stau în jurul lui Dumnezeu și se numesc: stăpânii, domnii și puteri. Propriu lor este întocmirea lucrurilor mari, lucrărilor minunate și ale semnelor. Iar culmea lucrărilor lor e cântarea întreit sfântă: „Sfânt, Sfânt, Sfânt”. Cele ce sfârșesc aproape de noi, care sunt deasupra noastră, dar dedesubtul celor de sus, stau de asemenea în jurul lui Dumnezeu. Ele se numesc: începătorii, arhangheli și îngeri. Proprie lor este liturghisirea în slujbe,

570. Dumnezeu le mișcă pe toate spre Sine, dar El însuși este nemișcat, căci n-are spre ce se mișca, nefiind nimic dincolo de hotarele Sale infinite. Ideea aceasta a dezvoltat-o Sfântul Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*), de care Nichita e foarte influențat în suta a treia a capetelor. Aristotel a caracterizat și el Suprema realitate ca „Mișcătorul nemișcat”, dar la el lipsește conștiința clară a caracterului personal al lui Dumnezeu și explicarea mișcării impriimate creaturilor din iubirea care le atrage spre El.

iar culmea lucrării lor, cântarea: „Aliluia”. De darurile lor dumnezeiești se împărtășește firea rațională a oamenilor, care se desăvârșește prin toată virtutea și se înalță prin toată cunoștința și înțelepciunea Duhului și a focului dumnezeiesc, atrăgându-și de la toate ceea ce le e propriu, prin curăție. De la unele se împărtășește de slujirea și de liturghisirea poruncilor lui Dumnezeu, de la altele din grija și supravegherea celor de un neam, ca și de orânduirea lucrurilor mari și dumnezeiești și de lucrările Duhului; iar de la cele mai de sus, de înțelepciunea înfocată a cuvântului și de cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenеști. Desăvârșindu-se astfel și schimbând darurile firii, firea noastră rațională se unește prin ele cu Dumnezeu, aducându-I ca decadă de la sine pârga zeciuiei⁵⁷¹.

100. Dumnezeu cel Unul și Întreit, începând de la unitate, se desăvârșește întru Sine în cerc, ca un fel de decadă. El are înlăuntrul Său începuturile și sfârșiturile tuturor, dar este în afară de toate ca unul ce este așezat deasupra tuturor. Cel ce a ajuns înlăuntrul Lui a primit în sine rațiunile și cunoștința lucrurilor. Și stând afară de toate, sălășluiește înlăuntrul tuturor, cunoscând începuturile și sfârșiturile tuturor, ca unul ce are prin Cuvântul legătura înțelegătoare cu Tatăl și e desăvârșit întru Duhul, fiind în legătură cu Însăși Treimea atotdesăvârșită, nedespărțită și cea de o ființă, închinată în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh și slăvită într-o fire, o împărăție și o putere, a Căreia este stăpânirea în veci. Amin.

571. Toată învățătura e luată de la Dionisie Areopagitul. Dar noi ne unim prin toate cu Dumnezeu. Cetele îngerești nu se interpun între noi și Dumnezeu. În om se face o sinteză a tuturor darurilor. El primește de la toate cetele îngerești ceea ce le e propriu.

A ACELUIAȘI

Vederea duhovnicească a raiului⁵⁷²

1. Vino, așadar, să vorbim și despre rai. Căci acesta era scopul cuvântului nostru. Pentru el ne-am îmbrăcat de luptă, după ce am alcătuit *Cuvântul despre suflet*. Dar, dacă vrei, să aruncăm o primă privire asupra temel.

Mai întâi trebuie să cercetăm în ce chip a fost zidit pentru noi raiul dumnezeiesc, în același timp supus simțurilor (sensibil) și gândit cu mintea (inteligibil); care sunt roadele ambelor feluri de plante dumnezeiești ale raiului inteligibil; care e lucrarea și păzirea raiului gândit cu mintea și de ce fel de roade se împărtășesc din el cei ce lucrează în el în chip felurit; în ce chip Cuvântul a așezat în acest rai două porți și nu mai multe, două porți care se învârtteau ca heruvimii, și în ce constă lucrarea deosebită a flecăreia? Apoi trebuie să ne îndreptăm privirea spre pomul vieții și spre cel al cunoștinței, care se numește cunoștința binelui și a răului. Căci în felul acesta vom cunoaște, pe cât ne este cu putință, și în noi, precum zice dumnezeiescul Apos-

572. După ediția lui Darrouzès, p. 155-227. Ce se scrie în această lucrare e o explicare a trepteii a doua a urcușului duhovnicesc al omului, în care acesta, contemplând rațiunile divine ale lucrurilor sau privind lumea în chip curat, o vede ca rai. Sfântul Maxim numește foarte multe din paragrafele operei *Ambigua*, „contemplări”: contemplarea lui Ilie, contemplarea lui Melchisedec, contemplarea celui căzut între tâlhari. Prin fiecare din acestea vede rațiunea mai înaltă a lui. Noi traducem aici cuvântul „contemplan” prin „vederea duhovnicească”.

tol, „care este bogăția bunătății lui Dumnezeu cu privire la noi” (Rom. 2, 4) și care sunt bunătățile dăruite nouă la început de El (1 Cor. 2, 12; Iacob 1, 17); și cum noi, prin reaua alegere, am căzut și cădem din darurile dumnezeiești.

2. Deci vă rog să-mi dați ascultare cu luare-aminte spre primirea cuvântului, și alipiți-vă mintea de cele ce voi spune. În felul acesta pe de o parte veți cunoaște și voi adevărul, iar pe de alta cuvântul meu mi se va face și mie folositor, pricinuindu-mi ca pe o plată bine-cuvântată și harul Duhului, întrucât va aduce folos celor ce-l ascultă. Iată așadar cuprinsul lui.

3. Dumnezeu, zidind pe om de la început ca pe o ființă îndoită, adică din fire văzută și nevăzută, văzut și nevăzut, supus simțurilor și înțelegător, i-a făcut și locașul lui potrivit firilor lui, adică raiul supus simțurilor și cel cunoscut cu mintea, văzut și nevăzut, sădind în mijlocul lui pomul vieții și pomul cunoștinței, care se numește cunoștința binelui și a răului. Pe unul din aceste raiuri l-a sădit în Eden, în lumea aceasta văzută; el a fost „așezat la răsărit”, fiind mai înalt decât tot pământul, spre desfătarea lui Adam, căci Eden se tălmăcește „desfătare”. El era înconjurat de un aer subțire, temperat și preacurat, bogat în plante pururea roditoare, plin de lumină și de mireasmă negrăită, întrecând toată armonia cunoscută cu simțurile și închipuirea oricărei frumuseți, cum se cuvenea să fie locașul celui zidit după chipul lui Dumnezeu⁵⁷³. Pe celălalt rai l-a sădit în lumea gândită cu mintea și nevăzută, aflându-se și fiind așezat în mijlocul omului ca o lume mare în cea

573. Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 25, P. G., 94, 912-913 B.

mică văzută⁵⁷⁴, în mijlocul omului zidit de Dumnezeu și așezat pe pământ.

4. Noi vom vorbi aici despre acest rai cunoscut cu mintea, căci pe el avem trebuință să-l cunoaștem. Pentru că celălalt rai a fost închis de la greșala lui Adam; sau pentru că sabia de foc întorcându-se de către noi de când Hristos s-a răstignit și a înviat, noi credincioșii nu mai avem trebuință de el acum, întrucât tuturor ni s-a deschis intrarea la ceruri și Împărăția lui Hristos e făgăduită de către El tuturor, ca să fim și noi unde este El, cum zice El însuși în Evangheliile Sale: „Ca unde sunt Eu și voi să fiți” (Ioan 17, 24). Avem însă mare trebuință, cum s-a spus, de raiul gândit cu mintea și nevăzut, ca să cunoaștem întocmai firea și locul lui și plantele dumnezeiești sădite de Dumnezeu în el, plante de care trebuie să ne împărtășim la timp potrivit în raiul în care am fost așezați „să lucrăm și să-l păzim” (Fac. 2, 15).

Vom începe astfel tâlcuirea lui, care e o tâlcuire foarte bună și pricinuitoare de folos celor ce-au început să înainteze de curând în contemplație, și e un adaos de cunoștință mai desăvârșită celor ce cercetează adâncurile Duhului.

5. Prin pizma diavolului și prin ispita femeii am căzut din acel locaș nesupus stricăciunii și am fost scoși, din pricina greșelilor strămoșilor, din raiul desfătării și am fost aruncați⁵⁷⁵ pe acest pământ ca să-l lucrăm și

574. *De fide orthodoxa*, 921 A; Sfântul Grigorie Teologul, *Cuv.* 38, 11, P. G., 36, 324 A.

575. Filozoful german Heidegger vorbește și el de „aruncarea” noastră în lume. Dar pentru el acesta este un fapt neînțeles și fără ieșire.

am fost pedepsiți să mâncăm pâinea noastră din el întru sudoare și osteneală⁵⁷⁶, dat fiind că el ne odrășește de cele mai multe ori spini și pălămidă în loc de semințe. Dar tocmai aceasta ni s-a făcut prilej de a intra în al doilea rai, adică să contemplăm, în lumea aceasta văzută, zidirea Lui, pe cât e cu putință, ca, urcându-ne de la frumusețea lucrurilor la Făcătorul lor (Rom. 1, 20), cum zice dumnezeiasca Scriptură, să se nască în noi cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești, luminați fiind de Duhul. Astfel, prin cuvântul și înțelepciunea harului lui Dumnezeu, vom intra nu numai în raiul gândit cu mintea și vom cerceta cu amănuntul nu numai firile celor din el și mișcările și rațiunile lor⁵⁷⁷, ci ne vom desfăta și de florile zidirii văzute și ne vom îngriji cu evlavie de cultivarea lor.

6. Căci e îndoit și acest rai ce stă în fața noastră, a celor alcătuiți din două firi⁵⁷⁸. Și care este el? Toată zidirea văzută și cea nevăzută din noi, despre care dumnezeiescul Pavel zice împreună cu proorocul David: „Căci cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii, fiind înțelese din făpturi, se văd” (Rom. 1, 20). Iar David zice: „Minunată s-a făcut cunoștința mea de la mine, nu voi căuta spre ea” (Ps. 138, 5); adică de la întocmirea și plăsmuirea mea, care s-a făcut atunci primejdioasă lui Adam cel nou zidit, care nu putea veni încă la contemplarea și înțelegerea ei.

576. Natura nu se mai lasă ușor prelucrată, pentru că duhul nostru a slăbit în putere.

577. Lumea aceasta însăși este un rai virtual, pentru cei ce pot să vadă prin lucruri rațiunile dumnezeiești ale lor.

578. E îndoit ca și noi pentru că însăși lumea văzută e frumoasă și deci e un rai, dar prin ea străvedem cu mintea și latura lui nevăzută a rațiunilor dumnezeiești.

7. Dar să grăim, dacă voiți, mai întâi despre acest rai văzut și cunoscut prin simțuri, în care am fost așezați, cum s-a spus, de Dumnezeu, după căderea lui Adam, noi, cei din neamul lui⁵⁷⁹. Apoi vom face, după putere, și explicarea raiului cunoscut cu mintea. Căci nimic nu ne va împiedica să vorbim cu evlavie despre rai, odată ce ne-am îndatorat să ne robim tot gândul ascultării lui Hristos, cum zice Apostolul (2 Cor. 10, 5), și să tâlcuim cu înțelegere cele ale dumnezeieștii Scripturi, potrivit cu Solomon care zice: „Urechea ta va auzi înțelepciune și vei lipi urechea ta de cunoștință” (Pilde 2, 2).

1. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă?

8. Deci toată zidirea acestei lumi văzute și simțite, adică cerul și pământul și toate cele din ele, s-a făcut ca un rai mare tuturor oamenilor, înainte de cel pregătit și sădit lui Adam în Eden. Căci Dumnezeu a întocmit raiul la răsărit, după ce a făcut toată zidirea celor din nimic (Fac. 2, 8). Pentru că știind, ca un înainte-știutor, greșala aceluia și că, odată scos de acolo, i se va închide raiul dumnezeiesc, a pregătit de mai-nainte și

579. Lumea noastră dinlăuntru și lumea din afară sunt două raiuri care erau la început deschise, apoi s-au închis, dar pot fi iarăși deschise. Raiul lăuntric se deschide prin virtuți, cel din afară prin contemplarea rațiunilor dumnezeiești ale lucrurilor. Dar raiul din afară se deschide tot în urma deschiderii raiului lăuntric. Căci la contemplație se ridică numai omul curățit de patimi și ajuns la virtuți. Numai acestuia i se face străvezie lumea din afară pentru Dumnezeu cel nesfârșit în iubire. Sfântul schimbă la față lumea întreagă. Cine cade din raiul dinlăuntru cade și din cel din afară. Aceluia i se acoperă și frumusețea lumii din afară. Așa s-a întâmplat cu Adam.

pentru noi, cei ce aveam să ne naștem din acela, ca pe un ospăț fără sfârșit, această lume văzută ca pe un al doilea rai, nu mai mare ca acela în ce privește mărirea harului, dar plin de toată puțința de a fi contemplat și de a produce desfătare. Căci îndoiți fiind noi, îndoit a voit Dumnezeu să ne fie și ospățul nostru din el: prin simțuri și prin minte. De aceea el este sensibil, fiind alcătuit din semințe, din roade, din animale și păsări; și inteligibil, fiind alcătuit din toate rațiunile făpturilor Lui, după înțeleptul Solomon: „De la frumusețea zidirilor suntem ridicați, pe măsura lor, spre Făcătorul” (Înțel. 13, 5).

9. În mijlocul acestuia s-a sădit deci pomul vieții și un alt pom numit pomul cunoștinței binelui și răului. Ce sunt acestea? Ia aminte cu atenție. Pomul vieții este Dumnezeu însuși, Făcătorul tuturor, precum s-a scris: „Dumnezeu în mijlocul ei și nu se va clătina” (Ps. 45, 5). Iar pomul cunoștinței, sau al cunoștinței binelui și răului, e firea noastră și alcătuirea omului⁵⁸⁰. Căci omul este o ființă capabilă de bine și de rău. El este cu adevărat pomul pururea roditor de cunoștință, sădit în acest rai al lumii, după aducerea la ființă a celor ce sunt din cele ce nu sunt, cum scrie și David în psalmi: „Și va fi ca pomul sădit la marginea apelor” (Ps. 1, 3). Fără îndoială în alte scrieri, în care am vorbit despre „ceruri noi și pământ nou” (2 Petru 3, 13), am înfățișat explicarea lui și altfel. Căci omul este un pom cu multe chipuri și are înțelesuri și nume deosebite. Fiindcă se numește lumină, viață, pom, plantă și piatră prețioasă,

580. Prima explicare duhovnicească: raiul este acum pentru noi lumea supusă simțurilor; pomul vieții e Dumnezeu, pomul cunoștinței este natura omului cu puțința ei alternativă.

sfeșnic și alte multe. El poartă și în privința aceasta mulțimea de nume ale firii dumnezeiești, ca unul ce este chipul acesteia⁵⁸¹.

10. Odată împlinit raiul lumii și odată sădite plantele dumnezeiești în el, Dumnezeu a dat omului poruncă, zicând: „Din tot pomul din rai poți să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănâcați; în ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri”. Mai întâi își îndreaptă cuvântul ca spre unul. Căci a zis: „Din tot pomul din rai poți să mănânci”. Apoi vorbește la plural către mai mulți: „Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănâcați”. Ce înseamnă aceasta? Dumnezeu ne învață că taina poruncii acesteia nu se îndreaptă numai spre Adam, ci va trece fără îndoială și la noi la toți. Și pe drept cuvânt. Căci ceea ce a pățit atunci Adam, amăgit de Eva, și Eva de șarpe, se întâmplă și cu noi, cei ce ne naștem după ei de la ei.

11. Și ia seama la înțelesul tainic. Omul a fost așezat în acest rai sensibil al creației, „ca să-l lucreze și să-l păzească”. Iar lucrarea și păzirea încredințată omului se arată în porunca dată lui: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănâcați”. Fiindcă deci „tot pomul” și așadar și cel „al vieții” este Dumnezeu – căci El este „tot”, El Care a și adus la existență totul din nimic⁵⁸² și Care este în afara și înlăuntrul totului –, iar pomul cunoștinței e alcătuirea omului⁵⁸³, în care este cunoștința binelui și răului, tot cel ce împlinește lucrarea aceasta în sine, cum cere porunca, rămâne într-o desfătare care nu se isprăvește și stăruie neclintit în păzirea sa.

581. Se menționează complexitatea ființei umane.

582. Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 25, 916 C.

583. *De fide orthodoxa*, 917 B.

12. Dar fiindcă suntem dintr-o fire schimbăcioasă și ostenim în acest fel de viață, pătim ceea ce a pățit și Adam. Căci gândirea omului se apleacă din tinerețe spre cele rele și primește ca și Eva ispita șarpelui din ea, pe care o socotește folositoare. Lăsând această ispită să urce în mintea omului, ea convinge pe om să guste din rodul pe care-l socotește bun, și îndată rodul acesta se face pricină căderii lui (Fac. 3, 6).

13. Dar să vedem și felul lucrării și cum se hrănește omul din toate cele din raiul acesta. Cel ce cercețează rațiunile și mișcările întregii zidiri cu o minte netulburată și cu o cugetare liberă de împătımirea de cele văzute și se hrănește cu înțelegerea mai dumnezeiască din toate rațiunile ce răsar din cele supuse simțurilor, îndată ce și-a împlinit grija și preocuparea de viață și s-a ridicat mai presus de toată pofta dulceților lumii, urcă prin ele la Făcătorul și Cauza tuturor, cum spune dumnezeiescul Pavel (Rom. 1, 20; Înțel. 13, 5). Căci Acesta este pomul deplin și neîmpărțit, care nu odrăslește decât rodul binelui, dăruindu-le împărțășirea de el celor vrednici. Așa ne-a voit Dumnezeu să fim⁵⁸⁴: nepătimitori, fără griji și având numai lucrarea îngerilor, ne-a voit adică să lăudăm fără sfârșit și veșnic pe Făcătorul și să ne desfătăm numai de privirea Lui din singura cercetare a fapturilor Lui, precum ni se spune prin proorocul David: „Predă grija ta Domnului și El te va hrăni” (Ps. 54, 22); și prin Evangheliile Lui: „Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru, ce veți mânca și

584. Tot paragraful ce urmează e din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 25, 915 B. Deci firea omului e pomul cunoștinței binelui și răului. Dar dacă ea vede în lume rațiunile dumnezeiești, ne ridicăm la pomul vieții.

pentru trupul vostru, cu ce vă veți îmbrăca” (Matei 6, 25); și iarăși: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și acestea toate se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33); și către Marta: „Marto, Marto, de multe te îngrijești și spre multe te silești, dar un lucru trebuie. Iar Maria partea cea bună și-a ales, care nu se va lua de la ea” (Luca 10, 41-42).

14. Deci pomul vieții este Dumnezeu, a Căruia lucrare este să procure viață și Care dă rod bun de mâncat numai celor vrednici de viață, ca unii ce nu sunt supuși morții. El produce o dulceață negrăită celor ce se împărtășesc de El și le dăruiește o viață nemuritoare. De aceea, pe drept cuvânt s-a numit „pomul vieții” și „tot pomul”. Căci El este totul, în Care și prin Care e totul⁵⁸⁵.

15. Iar pomul cunoștinței binelui și răului este deosebirea privirii, precum au spus și au gândit și alții înainte de noi⁵⁸⁶. El e descoperirea alcătuirii firii noastre, care e bună celor ce au urcat la bărbatul desăvârșit și la măsura vârstei lui Hristos (Efes. 4, 13) prin toată nepătimirea și înțelepciunea duhului, înălțându-se prin contemplarea și frumusețea ei la măreția lucrării Făcătorului (Întel. 13, 5); căci celor ce au ajuns cu timpul la deprinderea statornică a virtuții, ea nu le este și nu li se face abatere de la bine, ca unora ce au pășit cu tărie în contemplația dumnezeiască. Dar celor tineri încă și mai șovăitori în dorință nu le este bună; căci celor ce nu s-au statornicit cu neclintire în pășirea stăruitoare și neabătută a virtuții pe drumul faptelor bune nu le este de folos contemplarea și privirea trupului

585. Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 916 C.

586. *De fide orthodoxa*, 916 C.

propriu, din pricina lipsei lor de tărie în stăruirea în bine; această contemplare poate atrage și răpi spre ea pe cel lipsit de tărie și-l poate împinge la gânduri, mișcări și preocupări necuviincioase.

16. Acesta e motivul opreliștii lui Dumnezeu, Care a zis: „Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați, căci în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri”. Fiindcă privirea trupului nostru și contemplarea alcătuirii lui duce în mod natural pe cel nedesăvârșit la cunoștința dulceții plăcerii, chiar fără să vrea. Ba nu numai la aceasta, ci, cum s-a spus, și la mișcări și gânduri necuviincioase, motiv pentru care ni se spune totdeauna cuvântul dumnezeiesc: „Ușile, ușile, să luăm aminte!” Prin repetare, cuvântul poruncește, pentru cei nevrednici, păzirea porților simțitoare și înțelegătoare, adică a simțurilor, prin care obișnuiește să intre moartea în sufletul omului.

17. Și pe drept cuvânt. Căci cel ce stăruie, fără deprinderea în bine și fără luare-aminte, în privirea alcătuirii firii noastre, e înduplecat de cugetarea lui, ca de o Evă amăgită de șarpele cel vechi, să se gândească la dulceața plăcerii ca Adam și să se împărtășească de ea ca bună; și astfel se va vedea pe sine, întocmai ca acela, gol de harul lui Dumnezeu și depărtat de la bucuria nemuritoare de Dumnezeu; se va afla șezând afară de raiul acesta și plângând, ca unul ce nu mai are mintea acoperită decât de frunze de smochin. Acesta este, în câteva cuvinte, după judecata noastră, înțelesul raiului sensibil al creației, care este același cu înțelesul arătat de alți Părinți dinaintea noastră.

II. În câte feluri se poate tâlcui, în cuvinte ale înțelegerii duhovnicești, raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sunt plantele din el?

18. Dar să vorbim și despre raiul dumnezeiesc și cunoscut cu mintea, sădit în zidirea nevăzută a sufleteilor noastre; să arătăm care sunt plantele dumnezeiești sădite în el și care e lucrarea noastră în acesta. Despre acestea n-am aflat să fi scris nici unul din dumnezeieștii Părinți și înțelepți de odinioară.

Celor ce au lucrat în el și au păzit porunca, sau, după ce au căzut, au reluat lucrarea în el și paza lui, contemplarea lui le e foarte dulce și atrăgătoare, ca unora ce și-au deprins simțirile sufletului și au gustat din pomul vieții, iar de gustarea din celălalt, adică din pomul cunoștinței, nu au fost vătămați. Dar pentru ceilalți, care nu se preocupă deloc de lucrurile dumnezeiești și a căror osteneală și sânguință nu s-a dedicat lucrării duhului și de aceea nu pot să-și închipuie nimic în afară de cele văzute, această contemplare este o nebunie sigură. Căci ei sunt sufletești în înțelesul dumnezeiescului Apostol: „Iar omul sufletesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie și nu poate să le înțeleagă, pentru că ele se judecă duhovnicește” (1 Cor. 2, 14). Aceștia vor numi-o pe aceasta închipuire, dar nu vederea adevărului. Nedând nici un preț gândirii acestora, să pășim la contemplarea raiului cunoscut cu mintea. Iată ce este el.

19. Dumnezeu, după ce a adus lucrurile la ființă din nimic, făcând pe om la început ca pe o lume mare,

l-a așezat în această lume, ca într-una mică⁵⁸⁷, creându-l ca pe un chip al Său și arătându-l ca pe un împărat al tuturor celor de pe pământ. Deci sădește în el în chip înțeleghător, ca într-o lume mare, un alt rai dumnezeiesc, mult superior celui ce cade sub simțuri, ca unul ce e împodobit cu plante veșnic nemuritoare și pururea verzi și luminat de Soarele dreptății. Acesta este locul Împărăției cerurilor, așezat la răsăritul Soarelui dreptății, în pământul celor blânzi (Matei 5, 5), cum zice Dumnezeu însuși: „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21). În acest rai a sădit Dumnezeu pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului. Care sunt aceștia?

20. Pomul vieții este Sfântul Duh, Care sălășluiește în omul credincios, cum spune Pavel: „Nu știți că trupurile voastre sunt templul Sfântului Duh, Care locuiește în voi?” (1 Cor. 6, 19; Rom. 8, 11). Iar pomul cunoștinței binelui și răului este simțirea, care produce două roade contrare între ele, îndoite la rândul lor ele înseși prin fire.

III. *Care sunt roadele celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil)?*

21. Care sunt acestea? Plăcerea și durerea. Dintre acestea, fiecare se împarte iarăși în două. Prima e fie din trebuință naturală și necesară, fie din voluptate și trecerea măsurii. A doua e fie din temere și întristare, fie din nevoie și osteneli duhovnicești.

587. Cf. cap. 3; *Cuvântul despre suflet*, cap. 27-30; ediția Darrouzès, 88, 92. Încă Sfântul Maxim Mărturisitorul a spus că omul e nu lumea mică, ci lumea mare, pentru că el cuprinde în sine lumea văzută prin cugetare.

Dintre acestea, plăcerea e bună când ne împărtășim de ea la vreme potrivită dintr-o trebuință naturală și necesară. Căci nu s-a sădit în noi simțirea în chip rău, nici nu ne-a zis Dumnezeu din pizmă: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu măncați”, ci simțirea e un pom bun și dumnezeiesc, când ne împărtășim de ea, cum s-a spus, la vremea cuvenită, pentru o trebuință naturală și necesară. Căci produce în noi și cunoștința binelui. Pentru că s-a sădit în noi pentru o cunoaștere, o cercare și o deprindere a putinței omului de a asculta și de a nu asculta. De aceea s-a și numit pomul cunoștinței binelui și răului. Căci dă prilej de cunoaștere celor ce se împărtășesc de firea proprie, care e bună pentru cei desăvârșiți și rea celor încă nedesăvârșiți și lacomi la simțire, precum e rea hrana tare celor ce au încă nevoie de lapte⁵⁸⁸. Fiindcă, în acest caz, împărtășirea de ea le e prilej de voluptate și de trecerea măsurii și printr-o astfel de împărtășire se naște în ei cunoștința răului. Iar aceasta este durerea, care pricinuieste sufletului frică și întristare. De fapt, plăcerea produce în suflet cunoștința binelui, când ne împărtășim de ea dintr-o trebuință naturală și necesară; iar durerea, dimpotrivă, cunoștința răului, când împărtășirea de plăcere nu are loc dintr-o trebuință naturală. Căci oricărei plăceri îi urmează durerea⁵⁸⁹.

22. De aceea pomul simțirii s-a numit pomul cunoștinței binelui și răului și pe drept cuvânt Dumnezeu

588. Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, P.G., 94, 913 B și 917 A.

589. Toată doctrina aceasta e luată de la Sfântul Maxim Mărturisorul (*Răspunsuri către Talasie*, 43; *Filoc. rom.*, III, p. 149).

a oprit reaua întrebuințare a lui. Căci zice: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci; în ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri”. „Din tot pomul din rai să mănânci”, adică din toată firea fapturilor văzute – din toată mișcarea lor, sau a rațiunilor lor, adică a cunoștinței Mele adevărate, a măreției creatoare a Împărăției și cauzei creatoare – să te împărtășești și să-ți întinzi prin contemplație aceste rațiuni ca pe o masă a unui ospaț nemuritor; și prin ele să intri la cunoștința celor nevăzute ale Mele, ca într-o Împărăție, și să-Mi dai cu mulțumire închinarea cuvenită. „Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci”. Ce e deci acest altceva în noi, asemenea unui pom, care ne procură prin împărtășire cunoștința binelui și răului, dacă nu simțirea?⁵⁹⁰ Căci prin ea vine în mine cunoștința tuturor celor ce sunt bune și nu sunt bune. Fiindcă precum ne procură cunoștința căldurii și a frigului, a ceea ce e moale și aspru, a bunei miresme și a răului miros, a acrellii și a dulceții, a albului și a negrului, a greutateii și a ușorului, așa și a plăcerii și a durerii. Căci cu dreptate ne ferește Scriptura de întrebuințarea ei, nu pentru că ar fi contrară firii, căci Dumnezeu nu a făcut nimic rău, ci pentru că ne dă prilejul cunoștinței răului prin ceea ce pare că e bun⁵⁹¹.

23. Și ca să facem mai clară explicarea acesteia, pentru a cunoaște întocmai rodul amăgitor și purtător

590. Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, P.G., 94, 917 B; Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 43.

591. Tot paragraful ce urmează e din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, P.G., 94, 917 BC. Între lume ca rai posibil și lăuntru omului ca rai posibil e o strânsă legătură.

de moarte al ei, sau cum se ascunde el în folosirea binelui, vom porni de la cele ce se întâmplă în noi. Urmand Părinților dinainte de noi, vom face înfățișarea acestora astfel:

Unele dintre plăceri sunt sufletești, altele trupești. Cele sufletești sunt cele ce se nasc din contemplație și din învățături; iar cele trupești sunt cele ce se nasc din unirea sufletului cu trupul, cele legate de mâncări și de uniri trupești și de cele asemănătoare. Dintre plăceri iarăși unele sunt adevărate, iar altele mincinoase. Cele dintâi sunt proprii cugetării ce se ocupă cu contemplarea și cu știința; cele de al doilea, ale trupului, fiind prilejuite de simțire. Iar dintre plăcerile trupului, unele sunt naturale și necesare, căci fără ele omul nu poate trăi, cum sunt mâncările și veșmintele; altele sunt naturale, dar nu necesare, ca împreunările potrivit legii și firii, fără de care cel ce voiește poate trăi în feciorie. Altele nu sunt nici naturale, nici necesare, ca voluptățile, bețiile și excesele care întrec trebuințele.

24. Omul care a ales să viețuiască după Dumnezeu, căutând să folosească plăcerile necesare și naturale, care sunt potrivite și folositoare și foarte bune pentru menținerea și păstrarea naturii omenesti și neamestecate cu durerea și cu supărarea, cade de multe ori, fără să știe și fără să vrea, în cunoștința răului, aflând durerea ascunsă în însăși împărtășirea de bine. Așa se întâmplă cu prilejul întrebuințării mâncărilor și veșmintelor. Căci pentru cumpărarea acestora e nevoie de bani. Iar folosirea lor e necesară; căci e naturală. Dar ajungând la o abundență de bani pentru trebuința aceasta necesară și naturală, cădem în lăcomie și nesaturare, iar uneori într-o folosire peste trebuință. Căci,

putând să ne mulțumim cu lucruri puține și modeste, nu ne oprim trebuința la aceasta, ci căutând luxul și ceea ce este peste măsură, cădem prin întrebuințarea bine-lui în cunoștința răului. Dar legea conștiinței noastre, respingând această rea întrebuințare și arătându-ne-o, face, celui atent cunoscut, chiar prin aceasta, binele și răul simțirii și îndată se ivește în el tristețea răului, prin părerea de rău.

IV. Trecerea de la această explicație la o alta

25. Dar mai e și o altă explicație: toată mișcarea sufletului e pusă în lucrare spre poftirea unui lucru trebuincios și necesar printr-o plăcere bună și necesară firii, căutând poate hrană pentru trup și veșminte, sau împreunare naturală și legiuită. Aceasta e cunoștința binelui. Dar în mâncări se ascunde săturarea și nesătura-re, în veșminte, lăcomia și reaua întrebuințare, în împreunările legiuite și naturale, cele contrare firii și destrăbălările. Aceasta e cunoștința răului. Iar cunoștința amândurora vine în noi prin simțire.

Cum? Ia aminte! Amăgit de plăcere și târât în săturare și nesaturare, sau în reaua întrebuințare și lăcomie, sau în destrăbălări și în plăcerile de sub pân-tece contrare firii, omul moare, vai, de moarte veșnică, căzând din unirea cu Dumnezeu și din împărtășirea de Duhul Sfânt. De aceea zice: „Iar în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri”. Căci cunoștința răului, născându-se în om din împărtășirea prin simțuri și plină de voluptate, îl duce spre căderea în robia patimilor celor mai generale, sau a pricinilor lor. Astfel de pricini sunt: slava, dorința, nepăsarea, care, străbătând prin toate simțirile omului, se fac pricinuitoare ale morții

veșnice a lui. În acestea se află deci cunoștința îmbinată a binelui și răului prin simțire, cunoștință prin care moare omul când se împărtășește de ele. Căci prin ele ajunge fie la trufia vieții pentru iubirea de slavă, fie la pofta ochilor pentru năravul iubirii de argint, fie la pofta trupului (1 Ioan 2, 16) pentru iubirea de voluptate și pentru bucuria de plăcerile sufletului. Pe drept cuvânt a oprit deci Scriptura împărtășirea de pomul simțirii, zicând: „Din tot pomul din rai să mănânci, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănâci”.

V. Alt înțeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam

26. Dar Scriptura înfățișează gândirile mele și un alt înțeles al acestor cuvinte. Și trebuie să adaug la cuvântul meu și acest înțeles. Căci el se potrivește cu acest cuvânt și cu scopul lui. Am văzut că Dumnezeu se adresează mai întâi lui Adam ca unuia, zicând: „Din tot pomul din rai să mănânci”, apoi se adresează ca la doi sau mai mulți: „Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănâci”. Prin aceasta mi se pare că cuvântul arată caracterul îndoit al alcătuirii și firii omului; și la fel, al puterii sufletului lui.

27. De aceea, adresându-se părții raționale a sufletului lui ca singurei părți mai bune, Dumnezeu îl încredințează ținutul contemplării lucrurilor dumnezeiești și îl pune înainte masa încărcată de mâncările dumnezeiești ale înțeleșurilor, zicând: „Din tot pomul cel din rai să mănânci”; adică să te împărtășești din toată firea celor ce sunt, sau din cunoștința Mea și din desfătarea de Mine, prin contemplare curată, cercetând rațiunile lucrurilor și mișcările lor. Iar părții mai neraționale, sau

doimii mai trupești a mâniei și a poftei, care atrage ușor cugetarea spre cele rele, îi poruncește, cum spune limpede, să fugă de cercarea și de cunoștința prin simțire a acestor roade ale pomului simțirii. De care adică? De plăcere și de durere, precum am spus mai înainte. Căci zice: „Dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați”. Și pe drept cuvânt. Căci plăcerea sădește cunoștința ei în partea poftitoare, când omul se împărtășește de ea fără trebuință; iar durerea sădește cunoștința ei în mânie. Și astfel împărtășirea din ele trimite aceste două puteri, către care se adresează cuvântul, la moartea veșnică. Căci zice: „În ziua în care veți mânca din el, cu moarte veți muri”.

28. De aceea, omul fiind îndoit și având sufletul compus din fire rațională și nerațională, Dumnezeu îi dă și El o poruncă îndoită. Pe de o parte îi poruncește să se împărtășească de o hrană mai bună și nemuritoare și să nu se îngrijească în primul rând de cele trebuitoare trupului, așa cum ne îndeamnă și Cuvântul întrupat: „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33), întărind oarecum prima Sa poruncă. Pe de altă parte, îl ferește de amintitul pom al simțirii, ca nu cumva gustând prin el din cele dulci ale vieții aceia, să se umple de durere, căzând printr-o astfel de gustare de la ospățul și bucuria dumnezeiască.

29. Dar, folosindu-ne de un cuvânt mai desăvârșit, să gândim și să vorbim și altfel despre rai și despre tema aceasta cercetată de mulți. De aceea, ridică-te de la cuvântul auzit, care îi învăluie cu sunetul lui pe cei ce sunt amăgiți de înțelesul lui de la suprafață, dacă dorești să te înalți prin înțelegerea celor spuse la înțe-

lesurile cuvântului cunoscute cu mintea. Ascultă de cel ce zice: „Sculați-vă, să plecăm de aici” (Ioan 14, 31; Matei 26, 46). Treci la înțelesul și la duhul cuvântului, deschizându-ți auzul față de el și căutând să înțelegi din el cele dumnezeiești și omenești. Iată care sunt acestea.

VI. Alt înțeles preaînțelept și înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el și care cea prin care se iese? Și care sunt pomii dumnezeiești din el?

30. Raiul este, din alt punct de vedere, marele câmp al iubirii de înțelepciune (al filosofiei) cu fapta, împodobit de plante nemuritoare de tot felul și de felurite virtuți, în care s-a sădit de Dumnezeu pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului⁵⁹². Căci iubirea de înțelepciune (filosofia) lucrătoare e ca un rai luminos și bine mirositor plantat de Dumnezeu la răsăritul Bisericii Lui⁵⁹³, acoperit de plantele frumoase de tot felul ale virtuților, care hrănesc cu îmbelșugare pe cei ce lucrează în el poruncile lui Dumnezeu și le păzesc ca pe o hrană nepieritoare și nemuritoare.

31. În acest rai dumnezeiesc au fost așezate spre pază două porți la marginile opuse, ca niște heruvimi. Una introduce fără greutate pe cei ce doresc și bat cu dorul sufletului la desfătarea și bucuria de plantele ei nemuritoare; cealaltă îi trece pe cei ce s-au săturat de bunătățile din el la alte pășuni nemuritoare, despre care se va vorbi puțin mai încolo. Una e smerenia

592. Aici se explică raiul în legătură cu treapta întâi a urcușului duhovnicesc.

593. La începutul viețuirii credincioșilor în Biserică.

dumnezeiască, care introduce pe cei ce intră prin ea la desfătarea și odihna de Împărăția cerurilor; cealaltă e iubirea desăvârșită, care îl trece, pe cel ce ies de-acolo, la pășunile Împărăției lui Dumnezeu⁵⁹⁴. Fără aceste porți nu se poate nici intra în rai, nici ieși spre Împărăția lui Dumnezeu, măcar că sunt multe căi care duc spre Împărăția cerurilor. Căci toate căile evlaviei duc pe cel ce pășește pe ea spre poarta de la apus a smereniei și așa îl introduc prin aceasta în rai.

32. Dar de ce au fost făcute numai două și nu mai multe porți, așa cum sunt mai multe locașuri la Dumnezeu și Tatăl (Ioan 14, 2), ca fiecare dintre cei ce intră să-și facă intrarea în el prin poarta care vrea? Pentru că omul e din două fiiri: din suflet și trup. O parte a lui e smerită, cealaltă înaltă și dumnezeiască. Sau altfel: pentru dolmea mai trupească a părții neraționale a sufletului lui, din care una, adică mânia, intră în curtea blândeții, iar cealaltă, pofta, iese prin iubire din împătımirea de cele lumești și de cele văzute și află pășune în Dumnezeu prin împărtășirea de Duhul. Căci, potrivit cu alcătulrea omului, a fost zidit de Dumnezeu și raiul cunoscut cu simțurile cât și cel cunoscut cu mintea, și nu este altă poartă decât cele spuse, care să introducă sau să scoată din acesta.

33. Din pricina amintită au și fost plantați de Dumnezeu în mijlocul raiului acesta dumnezeiesc doi pomi minunați: pomul vieții și pomul cunoștinței, care se numește și cunoștința binelui și răului. Care sunt aceștia?

594. Nichita Stithatul face deosebire aici între Împărăția cerurilor și Împărăția lui Dumnezeu. Ultima e mai sus decât prima. Prima e identică cu raiul redeschis prin contemplarea rațiunilor lumii.

Contemplația naturală, cum socotește și dumnezeiescul Grigorie⁵⁹⁵, și teologia tainică. Cea dintâi, contemplația, având ca roade judecata și cunoștința lucrurilor dumnezeiești și omenești, este pomul cunoștinței binelui și răului. Căci prin cunoașterea lucrurilor cunoaștem rațiunile proniei, iar prin judecată facem deosebirea clară a lucrurilor, deosebind fără greșală ce e bun și ce e rău, care e cauza făcătoare și care e lucrul făcut. Iar teologia tainică este pomul vieții. Căci are ca rod dătător de viață și de nemurire credința în Sfânta Treime, care se naște în suflet în afară de orice rațiune și simțire; căci Sfânta Treime nu se cunoaște nici prin simțire, nici prin rațiune, ci numai prin credința neîndoielnică și din inimă. Un alt rod al ei este înțelegerea dreptcredincioasă a întrupării Celui Unul-Născut.

VII. Care este lucrarea și păzirea raiului cunoscut cu mintea și ce bunătăți aduce împărtășirea de roadele lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri?

34. Din pricina acestor plante nemuritoare și dumnezeiești, a fost dată de Dumnezeu, tot celui ce săvârșește în câmpul raiului cu mintea și cu simțirea lucrarea înțelepciunii lucrătoare, porunca să mănânce din tot pomul raiului, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânce. Căci cel dintâi pricinulește viața și nemurirea, iar cel de-al doilea, binele, celor mai desăvârșiți în deprinderi, și primejdia, celor încă tineri și mai nestatornici în dorință. De fapt, contemplația fiind plantată în mijlocul raiului înțelepciunii lucrătoare ca un pom nemuritor și pururea înverzit („pentru că pomul

595. Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 38*, 12, P.G., 36, 324 C.

era contemplația, după înțelegerea mea, și avea ca rod puterea dată celor ce se împărtășeau de el de a-și cunoaște firea proprie”)⁵⁹⁶, celor ce se împărtășesc de ea la timp potrivit, de pildă după o perioadă de ani mulți de deprindere în virtuți și în nevointe și după curățirea deplină a ochilor sufletului de toate urdorile, li se face foarte bună și mântuitoare. Aceasta pentru că ei nu se mai tem de o cădere care să vină după aceea, ca unii ce au ajuns cu timpul la o deprindere a acestei contemplații, care face vădită măreția Făcătorului.

35. Dar celor încă tineri și neajunși, printr-o deprindere îndelungată, la o statornicie în lucrarea virtuților, sau celor ce nu și-au curățit ochiul sufletului de toate urdorile, din cauza nestatorniciei ce o mai au în viețuirea virtuoasă, pomul contemplației li se face pricină de mândria cea mai mare și de hulă, de moarte veșnică și de pieire, cum s-a făcut odinioară lui Origen, Didim, Evagrie și celorlalte căpetenii de eresuri. De aceea, ferind pe unii ca aceștia, Scriptura oprește împărtășirea de pomul acesta, zicând: „Din tot pomul din rai să mâncați, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mâncați, căci în ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri”.

36. Împărtășirea de acest pom al contemplației se numește cunoștința binelui și răului în înțelesul următor. Întâi, pentru că celor desăvârșiți le dăruiește puterea cunoașterii tuturor lucrurilor văzute și nevăzute, omenești și dumnezeiești. Căci e o putere „ce robește toată mintea ascultării lui Hristos” (2 Cor. 10, 5)⁵⁹⁷; și

596. Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 38*, 12, P.G., 36, 324 C.

597. Sfântul Grigorie Teologul, *Cuvântarea 43*, 11, P.G., 36, 508 C.

aceștia pot culege cu evlavie rod bun nu numai din contemplarea celor bune, ci și a celor contrarii. Dar în gustarea acestui rod se ascunde pentru cei ce se împărtășesc din el o putere îndoită, adică un folos și o pagubă, după deprinderea lăuntrică ce stăpânește în fiecare. Celui ce se împărtășește i se face pricină de viață când se supune legii care-l robește (lui Hristos). Așa de pildă, dacă vede cineva chipul frumos al unei femei desfrânate și de moravuri ușoare, iar văzând-o preamărește îndată pe Dumnezeu și dă slavă Lui, el a cunoscut în ființa ei coruptă frumusețea întocmită de El, în așa fel că contemplarea ei îl duce până la străpungerea inimii și-l face să înainteze până la iubirea lui Dumnezeu care a zidit-o pe ea, ba chiar intră în convorbire cu ea. Iar prin aceasta preschimbă reaua ei deprindere în deprinderea virtuții și prin pocăință o aduce la Hristos, făcând-o din necurată curată prin învățătura cuvântului și unind-o ca pe o mireasă fecioară cu Hristos pe cea care era înainte o desfrânată (2 Cor. 11, 2)⁵⁹⁸. Așa a făcut acel dumnezeiesc părinte Nonu, care a înfățișat lui Hristos pe fericita Pelaghia, mai înainte desfrânată, ca pe o fecioară curată⁵⁹⁹.

598. Astfel, urcușul duhovnicesc al cuiva nu e numai ceva ce se petrece pe plan subiectiv, ci ceva ce se răsfrânge asupra lumii obiective, transformând-o și pe ea. Cel ce se curăță lăuntric nu descoperă prin aceasta numai rațiunile dumnezeiești în realitatea lumii din afară, ci le și restabilește puterea asupra oamenilor în care sunt încorporate și, prin ei, asupra lucrurilor. Între planul subiectiv și cel obiectiv nu e o lipsă de continuitate. Restabilirea raiului lăuntric înseamnă și începutul restabilirii raiului lumii din afară, prin contemplarea curată și prin folosirea ei cu iubire față de semenii.

599. *Viața Sfintei Pelaghia*, text grec după ediția H. Usener, *Legenden der heiligen Pelagia*, Bonn, 1879, p. 1-16; text latin, P. L., 73, 663-672.

37. Deci celor desăvârșiți împărtășirea de acest pom dumnezeiesc al contemplației le dăruiește, cum s-a spus, o astfel de putere când se împărtășesc de ea la vremea potrivită pornind de la lucrurile dumnezeiești și omenești, ba chiar de la cele contrare acestora. Dar celor mai nedesăvârșiți și nedeprinși în cele dumnezeiești și lipsiți de cercarea trebuincioasă pentru împărtășirea de ea, li se face pricină a cunoștinței contrare a răului, chiar când pornesc de la cauzele dumnezeiești și bune. O astfel de pricină li s-a făcut acelor preoți și judecători de odinioară contemplarea Suzanei (Ist. Sus. 1), deoarece nu erau încă deprinși în această contemplare. Ceea ce, așadar, dumnezeiescului părinte Nonu i s-a făcut pricină de viață în har, aceea li s-a făcut acelor preoți de odinioară pricină de moarte.

38. Și nu numai atunci s-au întâmplat acestea dintr-o contemplare a pomului acesta potrivit cu starea fiecăruia, ci și acum se întâmplă în fiecare zi fiecăruia din cei ce purced la contemplarea acestui pom, fie după ce s-au deprins la aceasta, fie înainte de a se fi deprins. Iar aceasta se întâmplă nu pentru că așa este pomul din fire. Nu se poate spune aceasta. Căci n-a fost plantat în chip rău, ca pom rău. Dumnezeu n-a făcut nimic rău, nici n-a interzis ceva din pizmă. Ci pentru că e nevoie de mădulare curate ale simțurilor pentru privirea și vederea lui, cum zice Apostolul chiar despre trupul și sângele Domnului nostru Iisus Hristos: „Să se cercezeze cineva mai întâi pe sine și așa să mănânce din pâinea aceasta și să bea din potirul acesta. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, judecată sieși mănâncă și bea. De aceea sunt mulți neputincioși și bolnavi și mulți mor între noi” (1 Cor. 11, 28-30). În felul acesta

Părinților cuvântători de Dumnezeu (teologi), pentru că erau curați și se aflau sub lucrarea Duhului Sfânt, contemplarea lucrurilor omenești și a însușirilor firii dumnezeiești le-a fost bună, fără de greșală, neprimejdioasă și mântuitoare. Căci aveau mădulele simțurilor deprinse pentru contemplarea dumnezeiască.

39. Ei au cunoscut că dumnezeirea este⁶⁰⁰ „necreată, fără de început, nemuritoare, nesfârșită, veșnică, nematerială, bună, făcătoare, dreaptă, luminătoare, neschimbată, nepătimitoare, nemărginită, neîncăpută, necuprinsă, nehotărnicită, necorporală, nevăzută, neînțeleasă, fără lipsă, de sine stăpânitoare și liberă, atotțiitoare, de viață dătătoare, atotputernică, nesfârșită în putere, sfințitoare, în stare de a se împărtăși, atotcuprinzătoare, susținătoare și proniatoare. Ei au cunoscut că firea dumnezeiască le are toate acestea prin fire și nu le-a primit din altă parte, ci ea, în care-și au întocmirea și persistența ipostasurile, aflătoare unul în altul, împărtășește tot binele fapturilor Sale după puterea de primire a fiecăreia. Ei le-au teologhisit pe acestea nedepărtate și nedespărțite între ele, având o mișcare unul în altul (perihoreză), neconfundate între ele, în așa fei că nu se amestecă și nu se contopesc, ci se au unul pe altul. Căci Fiul este în Tatăl și în Duhul și Duhul în Tatăl și în Fiul și Tatăl în Fiul și în Duhul, neproducându-se nici o

600. Începând de aici și până la cap. 45 inclusiv aproape totul e citat din Sfântul Ioan Damaschin. De aici și până la cap. 41 inclusiv e citat literal din Sfântul Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 14, P.G., 94, 860 A-861 A. În toate capitolele dogmatice ce urmează, Nichita Stîlțatul face dependentă și cunoașterea și menținerea nealterată a dogmelor de contemplarea curată, la care se ajunge prin urcușul purificator, și viceversa. Între viața duhovnicească și cunoașterea dogmelor există astfel o strânsă legătură.

contopire, amestecare și confundare. Și mișcarea lor este una și aceeași, căci au dogmatizat o singură pornire și o unică mișcare a celor trei ipostasuri, ceea ce este cu neputință să se contemple la firea creată”.

40. „Și că iluminarea și lucrarea dumnezeiască, fiind una și simplă și fără părți, cu toate că se face felurită ca bunătate în cele împărțite și împarte tuturor acestora elementele constitutive ale firii lor, rămâne simplă, înmulțindu-se în chip neîmpărțit în cele împărțite și aducând și întorcând pe cele împărțite spre simplitatea ei. Căci toate se doresc după ea și în ea își au subzistența și ea dă tuturor existența precum o au după fire, și ea este existența celor ce sunt și viața celor vii și rațiunea celor raționale și înțelegerea celor înțelegătoare. Căci dumnezeieștii Părinți au cunoscut-o pe ea, prin minte curată, ca fiind mai presus de minte, mai presus de rațiune, mai presus de viață și mai presus de ființă”.⁶⁰¹

41. „Pe lângă acestea (au cunoscut) că ea străbate prin toate în chip neamestecat, dar prin ea nimic. Apoi că ea cunoaște printr-o cunoaștere simplă toate și pe toate le vede în chip simplu prin ochiul ei dumnezeiesc și a toate văzător și nematerial: pe cele prezente, pe cele trecute și pe cele viitoare, înainte de facerea lor; că ea este fără de păcat și poate ierta păcatele și mântui; și că toate câte le vrea le poate, dar nu le vrea câte le poate. Căci poate pierde lumea, dar nu voiește.”

42. Acestea le-au teologhisit ei printr-o contemplație curată, fără greșală și fără primejdie despre însușirile firii dumnezeiești. Iar despre iconomia întrupării

601. De fapt, o minte necurățită va confunda pe Dumnezeu cu ceva din ale lumii, sau cu lumea însăși.

au teologhisit, privind iarăși, prin contemplație curată, astfel și zicând⁶⁰²: „Duhul Sfânt a venit peste Sfânta Fecioară, potrivit cu cuvântul Domnului pe care i l-a spus ei îngerul, cuvânt care a curățit-o și i-a dat putere să primească dumnezeirea Cuvântului și puterea de naștere. Și atunci a umbrît-o pe ea înțelepciunea și puterea ipostatică a lui Dumnezeu cel Preaînalt, Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămânță dumnezeiască, și și-a închegat Lui din sângele preacurat și nevinovat al ei trup însuflețit de suflet rațional și înțelegător, pârga frământăturii noastre, nu prin lucrarea seminței, ci prin lucrarea creatoare, prin Sfântul Duh, neconstituindu-se chipul prin adaosuri treptate, ci constituindu-se deplin dintr-o dată, Însuși Cuvântul lui Dumnezeu împlinind rolul de ipostas al trupului. Căci nu s-a unit Dumnezeu-Cuvântul cu un trup care preexista ipostatic în El însuși, ci, sălășluindu-se în pîntecele Sfintei Fecioare în chip nescris împrejur, a dat subzistență în ipostasul Său trupului însuflețit de suflet rațional și înțelegător, luat din sângele curat al Fecioarei. Luând pârga frământăturii noastre, Însuși Cuvântul s-a făcut ipostas trupului, ca să fie în același timp trup al lui Dumnezeu-Cuvântul, trup însuflețit, rațional și înțelegător”.

43. „De aceea nu i-au spus om îndumnezeit, ci Dumnezeu înomenit; căci fiind prin fire Dumnezeu desăvârșit, s-a făcut Același om desăvârșit, nu schimbându-se după fire, nici înfățișând o iconomie închipuită, ci unindu-se după ipostas cu trupul însuflețit, rațional și înțelegător, pe care l-a luat din Sfânta Fecioară și care și-a

602. De aici urmează până la sfârșitul cap. 43, capitolul 46 din *De fide orthodoxa*, a Sfântului Ioan Damaschin, P.G., 94, col. 985-988 D.

primit existența în El, în chip neamestecat și neschimbat și neîmpărțit, neschimbând firea dumnezeirii Lui în ființa trupului, nici ființa trupului Său în firea dumnezeirii, nici făcând din firea Sa dumnezeiască și din firea omenească pe care a luat-o o unică fire compusă⁶⁰³.

44. Căci s-au unit firile între ele fără să se schimbe și fără să devină altele; nici firea dumnezeiască n-a ieșit din simplitatea proprie, nici cea omenească nu s-a schimbat în firea dumnezeirii, sau n-a ajuns la neexistență, nici în cele două nu s-a înfăptuit o unică fire compusă. Nici nu s-a produs din cele deosebite o alta, ca omul din suflet și trup, sau ca trupul din patru elemente, ci din cele deosebite Același. Căci din dumnezeire și umanitate este și se zice Același, Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit. Căci „L-am mărturisit și-L mărturisim din două și în două firi”⁶⁰⁴.

45. „Dar mărturisindu-L pe Același Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit, am spus și spunem că Același le are toate câte le are Tatăl, afară de nenaștere și le are toate câte le are Adam cel dintâi, afară numai de păcat; iar acestea sunt trupul și sufletul rațional și înțelegător. De asemenea că Același are, corespunzător cu cele două firi, însușirile naturale îndoite ale celor două firi, două voințe naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două lucrări naturale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească, și două libertăți natu-

603. Sfârșitul capitolului 47 din *De fide orthodoxa*, a Sfântului Ioan Damaschin. Combătându-se o „fire compusă”, se combate doctrina lui Sever de Antiohia.

604. Urmează capitolul 57 din *De fide orthodoxa*, a aceluiași, P.G., 94, 1033 A. De observat că expresia necalcedonienilor „din două firi” nu e evitată, dar e îmbinată cu expresia de la Calcedon „în două firi”.

rale, pe cea dumnezeiască și pe cea omenească; și înțelepciune și cunoștință dumnezeiască și omenească. Căci fiind de o ființă cu Dumnezeu și Tatăl, voiește și lucrează în chip liber ca Dumnezeu, dar de o ființă și cu noi, voiește și lucrează în chip liber Același ca om. Căci ale Lui sunt minunile și ale Lui pătimirile.”⁶⁰⁵

46. Astfel dumnezeieștii Părinți, purcezând la contemplarea pomului vieții cu un ochi curat și netulburat, au cules din el fără greșală rodul teologiei și împărtășindu-se de el s-au împărtășit și de viața îndumnezeită și ca niște credincioși iconomi ni le-au trecut și nouă ca să ne hrănim și noi din El spre viața veșnică⁶⁰⁶. Tot așa purcezând la contemplarea pomului cunoștinței cu un ochi dumnezeiesc și luminat, au dobândit cunoștința lui nepătată și curată și nu s-au vătămat de rodul lui, cum s-a spus mai înainte. Dar nu tot așa s-a întâmplat cu cei ce au purces cu necurăție și în stare nedesăvârșită la contemplarea acestora, ci unii au căzut în robia plăcerilor și a neînfrânărilor, iar ceilalți în hule și trufii.

47. Căci spune-mi, cum a căzut Arie, cel care își are numele de la furie, și dușmanul evlaviei, Manes, și Nestorie cel stricat la minte și celelalte căpetenii ale ereticilor, în hula lor împotriva lui Dumnezeu și a dreptelor dogme ale Bisericii lui Hristos? Nu pentru că au fost

605. Sfârșitul citatelor din Sfântul Ioan Damaschin.

606. Prin viață curată se ajunge la cunoașterea fără greșală a lui Dumnezeu, sau a dogmelor; prin aceasta se întărește, la rândul ei, viața duhovnicească. Și amândouă au ca rod propovăduirea. Teologia nu e numai cunoașterea teoretică despre Dumnezeu, ci împărtășirea de Dumnezeu și în același timp mărturisirea lui Dumnezeu cunoscut prin împărtășire. E cuvântare despre Dumnezeu din experiența împărtășirii de El.

necurați în simțurile sufletului și cumplit învățoși la inimă din cauza cumplitei boli a mândriei, au purces la explicarea Sfintei Scripturi având înțelegerea întunecată de patimi și de închipuirea de sine? Căci unul a auzit dumnezeiasca Scriptură zicând: „Domnul M-a zidit pe Mine început al căilor Sale spre lucrurile Sale... și Mă naște înaintea tuturor munților” (Pilde 8, 22, 25); celălalt: „Vine stăpânitorul lumii acesteia și nu va afla în Mine nimic” (Ioan 14, 30); iar al treilea, despre Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit. Dar neputând afla înțelesul sau sensul celor spuse, nici pătrunde în chip curat în adâncurile Duhului, fiind cu totul lipsiți de Duhul Sfânt, unul a tăiat pe Fiul și Dumnezeu Cuvântul de la deoființimea cu Dumnezeu și Tatăl, declarându-L făptură; celălalt a născocit două începuturi, unul bun, Sus, și altul cu totul rău, jos, căpetenia întunericului, și, învățând astfel, a trimis la pierzanie pe cei ce au primit învățătura lui; al treilea, întunecat și cu nume urât, a despărțit pe Hristos în doi fii, socotind că altul este Fiul și Cuvântul din Dumnezeu și Tatăl și altul cel din Fecioara Maria; și astfel a numit pe preacurata Maică a Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu, Născătoare de Hristos și nu Născătoare de Dumnezeu.

48. Astfel, deci, pe cei desăvârșiți în cunoștință și rațiune și virtute, pe cei ce au ajuns adică la măsura vârstei plinătății lui Hristos (Efes. 4, 13) și au dobândit mintea Lui prin cea mai deplină curăție, nu-i poate vătăma nici gustarea oprită a acestui pom, măcar că se numește cunoștință a binelui și a răului. Ci mai degrabă se aseamănă aceștia celor ce culeg struguri din rug și încă struguri copți, fapt cu totul minunat, și rodii din

mărăcini. Dar celor încă tineri și necercați și nelumi-nați, chiar și împărtășirea de bine li se face adeseori pricină de moarte, așa cum li se face copiilor neîntăr-cați de lapte măncarea pâinii (Evr. 5, 13-14)⁶⁰⁷, și ce-lor cu ochii plini de urdori, razele soarelui, precum a arătat în multe feluri cuvântul nostru mai înainte.

VIII. În ce înțeles a amintit cuvântul de două porți și nu de mai multe în acest rai; de două porți învărtin-du-se ca niște heruvimi, și care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele?

49. Acestea le-am spus despre rai și despre pomii sădiți în ei de Dumnezeu. Rămâne să mai spunem în ce fel cuvântul a amintit numai de două porți în acest rai, care se învărtesc ca niște heruvimi, când sunt multe locașuri curate, cum zice Hristos-Dumnezeu (Ioan 14, 2), la Dumnezeu și Tatăl Său și multe căi ce duc la Împă-răția lui Dumnezeu.

50. Smerenia și iubirea sunt începutul și capătul ultim al celor două părți ale șirului dumnezeiesc al tu-turor virtuților. Căci smerenia e începutul de jos cel mai din cap al acestui șir, iar iubirea, sfârșitul lui de sus cel mai din urmă. Sau altfel: ele sunt treptele opuse cele mai din cap și mai din urmă ale sfințitei scări a virtu-ților dumnezeiești. Smerenia pune începutul urcușului scării, iar iubirea, fiind sfârșitul treptelor virtuții și al urcușului scării spre înălțime, scoate pe cel ce își spri-jinește pașii pe ea la pășunile pururea vii și nepătate ale firii dumnezeiești.

607. Conform Sfântului Ioan Damaschin, *De fide orthodoxa*, 25, P.G., 94, 913 B.

51. Smerenia și iubirea fiind deci începutul și sfârșitul urcușului spre Dumnezeu și spre Împărăția Lui, cu dreptate cuvântul le-a înțeles ca porți așezate la marginile opuse ale raiului înțelepciunii făptuitoare. Aceasta, pentru că una introduce pe cel ce bate și cere să intre în Eden, adică la însăși desfătarea de plantele nemuritoare ale lucrării și pazei minții; iar a doua scoate de acolo la Împărăția cerurilor și la unirea cu Dumnezeu⁶⁰⁸ și la pășunile veșnice și preacurate ale îngerilor. Căci așa ne făgăduiește în mod limpede și Domnul Iisus nouă tuturor, zicând: „Eu sunt ușa, de va intra cineva prin Mine, se va mântui și va intra și va ieși și pășune va afla” (Ioan 10, 9). Pentru că El este cu adevărat ușa raiului Împărăției cerurilor, iar portar este Duhul Sfânt⁶⁰⁹.

52. Celui ce s-a apropiat de poarta drepte credințe, după ce a părăsit de curânt lumea, și bate la poarta poruncilor lui Hristos prin smerenie, portarul, adică Însuși Sfântul Duh, îi deschide intrarea, deschizându-i mintea ca să înțeleagă „care este voia lui Dumnezeu cea bună și desăvârșită și bineplăcută” (Rom. 12, 2). Iar după ce a intrat și s-a desfătat prin făptuire și prin multe nevoințe ale virtuții de acele bunătăți veșnice, îl scoate iarăși de

608. Aici Nichita face deosebire între Edenul de la început, Împărăția cerurilor, contemplarea lui Dumnezeu în lume, și Împărăția lui Dumnezeu sau unirea cu El.

609. Aceasta nu stă în contradicție cu declarația că iubirea este ușa. Căci Hristos este iubirea culminantă personificată. Iubirea nu există decât ca iradiere a persoanei. Dar noi nu putem iradia iubirea desăvârșită, pentru că nu suntem ultimul ei izvor. Ultimul ei izvor pentru noi este Hristos. Iar Duhul Sfânt deschide ușa noastră și prin aceasta pe Hristos ca ușa. El este factorul activ al vieții dumnezeiești în noi. El întărește subiectul nostru ca subiect al vieții dumnezeiești primite prin har.

acolo la pășunile contemplației naturale ale făpturilor lui Dumnezeu⁶¹⁰. Astfel portarul îl face să se odihnească de toate lucrurile lui (Fac. 2, 3) și să se unească cu Dumnezeu pe înălțimile teologiei (cunoașterii) Treimii neîmpărțite și de o ființă, în odihna iubirii dumnezeiești⁶¹¹, potrivit lui Hristos și Dumnezeuul nostru care zice: „Învățați de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

53. Altfel nu poate intra cineva în palatele împărătești ale lui Hristos și în ținuturile dumnezeiești și pururea înverzite ale raiului cunoscut cu mintea, unde sunt locuri luminoase, locuri răcoritoare, corturile dreptilor, apa odihnei, bucurie, veselie și fericire; și nu poate afla odihnă sufletului său decât prin poarta cea dintâi de la apus, care e ascunsă în Hristos însuși, care este sfânta smerenie⁶¹². Și pe drept cuvânt. Căci cel ce s-a rupt pe sine de lume și de toată prietenia și de împătimirea de prieteni, de cei ai săi, de rudenii, și a răstignit lumea

610. Deci smerenia ca prima poartă introduce la treapta întâi a urcușului duhovnicesc, la curățirea de patimi și la deprinderea virtuților. Și tot smerenia, ca a doua poartă, introduce la treapta a doua, a contemplării curate a lumii.

611. Numai iubirea odihnește sufletul. Până nu găsim iubirea cuiva nu ne odihnim. Dar iubirea veșnic persistentă, care ne poate da o veșnică odihnă, o găsim numai lângă Hristos, unit într-o iubire desăvârșită cu Tatăl și cu Duhul.

612. Smerenia este ascunsă în Hristos. Căci El este izvorul ei, ca Cel ce s-a coborât la nivelul nostru pentru a intra în comuniune cu noi. Smerenia e delicatețea față de Dumnezeu și față de orice persoană. Smerenia o are Hristos ca Fiul lui Dumnezeu față de Tatăl, dar o are și ca om față de Dumnezeu-Tatăl și față de orice om. De aceea s-a umilit prin întrupare și prin moarte, de aceea ni se dă ca jertfă până la sfârșitul lumii. De la El învățăm smerenia și luăm puterea pentru ea.

în sine prin tăierea voii sale, disprețuind toată tihna trupească, și bate prin durerile pocăinței și nevoinelor pentru virtute, cu răbdare multă, la poarta poruncilor lui Hristos, intră prin smerenie, cum s-a spus, în tinda înțelepciunii lucrătoare a raiului, care este supunerea, slujirea prin orice lucru de mai puțină cinstire, răbdarea necazurilor și a încercărilor, greaua pătimire, culcarea pe jos, starea în picioare de toată noaptea, privegherea, psalmodierea neîncetată, rugăciunea și postul, citirea dumnezeieștilor Scripturi și ascultarea și supunerea față de toți.

54. Intrând în acestea prin smerenia cu care urmează lui Hristos, se mântuiește de toată robia păcatului, trecând marea patimilor fără să se scufunde, ducând corabia nevătămată la Dumnezeu, la portul nepătimirii, prin faptele înțelepciunii lucrătoare și virtuose ale împlinirii poruncilor lui Hristos; și de acolo, deschizându-i-se lui iarăși porțile contemplării (vederii înțelegătoare) prin Duhul, intră în locul sfânt al lui Dumnezeu care este cunoștința fapturilor și recunoașterea lucrurilor dumnezeiești și omenești. Prin aceasta, scrutând adâncurile Duhului, cercetează rațiunile proniei, ieșind îndată din faptele trupești și obositoare ale făptuirii, din toate câte țin de slujire și de supunere, după dumnezeiescul David care zice: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu și voi înțelege cele din urmă ale lor” (Ps. 72, 17).

55. După ce a cunoscut limpede rațiunile și firile și mișcările fapturilor, iese, prin desăvârșita iubire față de Dumnezeu, din toată zidirea văzută și nevăzută, fiind răpit în al treilea cer (2 Cor. 12, 1-4)⁶¹³, ca unul ce a

613. Adică deasupra celor văzute și nevăzute.

ajuns mai presus de puținătatea trupului. În felul acesta intră la dureri și osteneli, potrivit celui ce zice: „Cel ce a adăugat cunoștință adaugă durere” (Eccl. 1, 18). Acolo află o pășune de înțelesuri dumnezeiești, pătrunzând în întunericul cunoștinței de Dumnezeu (al teologiei), ca într-un alt rai, în care a fost răpit și dumnezeiescul Pavel. Și teologhisește în chip curat Treimea și, pe lângă aceasta, întruparea Cuvântului și se face, după dumnezeiescul David, limba lui „trestia scriitorului iute la scris” (Ps. 44, 1). De aceea, nemairăbdând să se bucure singur de cele privitoare la Dumnezeu, scoate cuvinte bune din inimă în Biserica lui Hristos, spunând vechi și noi dinlăuntrul său. El nu mai poate împiedica din acel moment buzele sale de a vesti mila și adevărul lui Dumnezeu în adunare mare de credincioși, chiar dacă ar vrea, nici nu-i mai este îngăduit să ascundă dreptatea Domnului în inima sa (Ps. 34, 17)⁶¹⁴. Căci Duhul îl împunge în toată ființa și îl mână să vorbească.

56. De fapt Duhul Sfânt e Cel ce grăiește și lucrează în el și-l mișcă. El mișcă limba celor în care se sălășluiește spre grăirea limpede a celor ce le săvârșește El însuși, ca să răsunе în ei, și mișcă înțelegerea lor spre cercetarea lucrurilor dumnezeiești și omenești și spre scrutarea adâncurilor lui Dumnezeu (1 Cor. 2, 10-11). În general El lucrează în ei lucrările darurilor Lui (1 Cor. 12, 7-11). Îi învață pe cei neînvățați înțelepciunea care coboară de Sus, cea nepizmasă, nedușmănoasă, pașnică și binevoitoare, plină de milă și de roade bune. El le dă acelor înțelegere, ca să înțeleagă care sunt adâncurile lui Dumnezeu, care e bogăția bu-

614. Ca și Sfântul Simeon, Nichita Stithatul socotește că cel înălțat la unirea cu Dumnezeu nu se rupe de oameni, ci de-abia acum se simte îndemnat să vorbească acelor despre Dumnezeu.

nătății Lui Dumnezeu (Rom. 2, 4), care e înălțimea smereniei Lui coborâtoare la noi. El le dăruiește cunoștința celor ce sunt, ca să cunoască cele ce există în calitate de fapte. Le dăruiește sfat bun, ca să aleagă ceea ce e plin de tot folosul și mântuirea pentru ei și ca să arate semenilor care este lucrarea poruncilor Lui. Le dă lor tărie ca să lupte cu putere împotriva dracilor și a patimilor pierzătoare. Îi învață evlavia cea dreaptă și fără greșală și la sfârșit le dă, ca pază, frica curată, care vine din marea iubire de Dumnezeu.

57. Cel ce a ajuns la împărtășirea bogată de acestea, s-a făcut, cum s-a scris (Iacob 3, 17), plin de milă și de roade bune, de roadele Sfântului Duh (Gal. 5, 22). Ajuns astfel prin harurile amintite ale Duhului, are o iubire desăvârșită față de Dumnezeu și față de aproapele lui, neprețuind ceva din cele văzute mai mult decât iubirea de Dumnezeu, sau odihna sa mai mult decât pe aproapele⁶¹⁵. El are bucurie în suflet, pentru că s-a eliberat de patimi și disprețuiește cele văzute; are pace cu tot omul, cu Dumnezeu și cu puterile Lui, îndelungă-răbdare în ostenele și sudorile pentru virtute, bunătațe în gândurile cugetării sale și în mișcările minții, cuviință în purtările din afară și în stările dinlăuntru ale sufletului său, credință nu numai în Treime, ci și în ceea ce privește bunătățile viitoare. Căci mai ales dacă ea este adânc înrădăcinată, nădăjduiește și crede că le va dobândi pe toate câte le-a făgăduit Dumnezeu în veacul de față și în cel viitor. El are blândețea care suportă cu răbdare toată ispita, care primește necazurile ce vin

615. Iubirea aproapelui pusă mai presus de orice odihnă proprie arată că Nichita nu prețuiește viața omului duhovnicesc ruptă de semeni ca un bun în sine, ci prin toate trebuie ca el să urmărească o despătimire de egoism, care e egală cu iubirea.

asupra-i, care rabdă toate și nu gândește rău de aproapele. Pe lângă acestea, are, prin puterea Duhului, înfrânarea cuprinzătoare a tuturor simțurilor.

58. Deci cel ce s-a îmbogățit cu roadele acestea și cu darurile Sfântului și închinatului Duh a intrat încă de acum în raiul în care a intrat dumnezeiescul apostol Pavel, răpit în el ca în al treilea cer, unde s-a desfătat de pomul vieții, a auzit cuvinte care nu-i sunt îngăduite omului pătimas și robit păcatului să le audă, și a mâncat din pomul cunoștinței, care e cunoștința binelui și a răului, fără să se vatăme. Mai bine zis a ajuns el însuși rai dumnezeiesc și casă a Treimii neîmpărțite, având în mijlocul inimii sale sădit pomul vieții, adică pe Dumnezeu însuși, încărcat de roadele nemuritoare ale Duhului dumnezeiesc și Sfânt. Acesta nu s-a vătămat de pomul cunoștinței binelui și răului, adică de simțirea sa proprie, deosebind după cuviință binele de rău, făcându-se organ al singurei și întregii lucrări a Sfântului și dumnezeiescului Duh.

59. Iată ce știm că este Împărăția cerurilor și credem că este Împărăția lui Dumnezeu. E ceea ce ne-a învățat Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, fie când a zis: „Împărăția cerurilor este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21), fie când ne-a îndemnat să ne rugăm Tatălui: „Vie Împărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pre pământ” (Matei 6, 10; Luca 11, 2). Fie ca să ne învrednicim și noi de ea încă de aici, dar și acolo, cum ne-a învățat cuvântul acesta, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia se cuvine, împreună cu Tatăl și cu Sfântul și de viață Făcătorul Duh, slava și stăpânirea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

SFÂRȘIT ȘI LUI DUMNEZEU LAUDĂ!

CUPRINS

Notă editorială	5
-----------------------	---

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Viața, opera și învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog	9
--	---

Cele 225 de capete teologice și practice

Ale celui între Sfinți Părintelui nostru Simeon Noul Teolog, egumenul mănăstirii „Sfântul Mamas” din Xirokerkos, una sută capete făptuitoare și de Dumnezeu cuvântătoare (practice și teologice)	21
Ale aceluiași, 25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice și teologice).....	60
Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice)	72

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul

Capetele morale	114
Cap aparte	135

Cuvântări morale

Întâia cuvântare morală a Sfântului Simeon Noul Teolog

1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam	139
2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai	144
3. Despre întruparea Cuvântului și în ce chip S-a întrupat El pentru noi	150
4. Cum va fi reînnoită toată zidirea și cum se va face „ceruri noi și pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol	156
5. Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii	159
6. Cum se unesc cu Hristos și Dumnezeu toți sfinții	166
7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus și ce este ea și în ce chip se va plini	172
8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduși din neam în neam până la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini.....	173
9. La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor” (Matei 22, 1-14); și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu.....	176

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvântul
lui Dumnezeu în chip apropiat Născătoarei
de Dumnezeu și Îl nasc pe El și El se naște
în ei și ei se nasc din El.
În ce fel sunt fii și frați și mame Lui 178
11. La cuvântul Evangheliei: „Și a trimis
pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați
la nuntă și nu au voit să vină”
(Matei 22, 3-14) 185
12. Nu trebuie ca cineva din cei nedepriși
să cerceteze tainele ascunse ale
Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea
poruncilor și de înaintarea în virtuți și
de desăvârșire; și că la a doua venire
a Domnului toți sfinții se vor cunoaște
unii pe alții..... 187
– Credință și fapte 188
– Închipuirile deșarte
ale celor nedesăvârșiți 194
– Cunoștința întreolaltă a sfinților 198
– Pilda celui închis 201
– Îndemn 206

A cincea cuvântare morală

- Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfântul Duh
în chip neștiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui;
și despre cei ce zic că nu poate cineva dintre
oameni să vadă în viața de aici slava Lui;
și dovedire prin citate despre aceasta 208

– Realitatea întrupării	209
– Prezența Duhului	211
– Condiția vederii lui Dumnezeu	212
– Învățătura și pilda Sfântului apostol Pavel	213
– Cunoștința proorocilor și a apostolilor	216
– Întâietatea vederii	217
– Înțeles și înfățișare.....	222
– Prezența Duhului	224
– Îndemn	226

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL

Viața și scrierile

Cuviosului Nichita Stithatul	231
------------------------------------	-----

Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință

Suta întâi a capetelor despre făptuire	238
Suta a doua a capetelor naturale, despre curățirea minții	290
Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvârșirea vieții	345

Vederea duhovnicească a raiului

I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă?	409
---	-----

- II. În câte feluri se poate tâlcui, în cuvinte ale înțelegerii duhovnicești, raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sunt plantele din el? 415
- III. Care sunt roadele celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil)? 416
- IV. Trecerea de la această explicație la o alta 420
- V. Alt înțeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam 421
- VI. Alt înțeles preaînțelept și înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el și care cea prin care se iese? Și care sunt pomii dumnezeiești din el? 423
- VII. Care este lucrarea și păzirea raiului cunoscut cu mintea și ce bunătăți aduce împărtășirea de roadele lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri? 425
- VIII. În ce înțeles a amintit cuvântul de două porți și nu de mai multe în acest rai; de două porți învârtindu-se ca niște heruvimi, și care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele? 435

Redactor: Anișoara BERBECE
Tehnoredactare computerizată: Aurelia DROANĂ
Format 16/61x86. Coli de tipar 28. Cd. nr. 1544

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ

Intrarea Miron Cristea nr. 6, Sector 4, București, 040162
Telefon 021 406 71 93; 021 406 71 94; Fax: 021 300 05 53
www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro
tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro

6 422839 122175